

NÉPHÍREK JZI

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

Szerkeszti Selmeczi Kovács Attila, Hála József és Szulovszky János közreműködésével

SZÁZÉVES A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG

Dokumentumok és adatok az előzményekről,
a megalapításról és Herrmann Antalról, az egyik alapítóról (1)

Az első felhívástól az első előadósülésig (5)

Korabeli tudósítások az „Ethnologische
Mitteilungen aus Ungarn”-ról (69)

Herrmann Antal, a szervező, a tudós és
az ember potréjához (87)

TIZENNYOLCADIK ÉVFOLYAM

1989/1—3.

A dokumentumokat gyűjtötte
és e számot összeállította: **HÁLA JÓZSEF**

**Megjelent a
Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa
támogatásával**

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: **BALASSA IVÁN**

Engedélyszám: III/Szi/426/1980.

ISSN 0133—8021

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Megrendelhető: Kara Tiborné titkárnál

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

89.0628 Neotyp Nyomdaipari Kiszövetkezet

Felelős vezető: Kurucz Gábor

SZÁZÉVES A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG

Dokumentumok és adatok az előzményekről, a megalapításról és Herrmann Antalról, az egyik alapítóról

Az 1889-ben alapított *Magyarországi* (1896-tól *Magyar*) *Néprajzi Társaság* történetét KÓSA LÁSZLÓ írta meg,¹ és az elmúlt száz év eseményeiről BALASSA IVÁN is írt egy tanulmányt.² Folyóiratunk az említett centenáriumi megemlékezésekhez csatlakozva az alábbi összeállítással szándékozik hozzájárulni Társaságunk előtörténetének és története legkorábbi szakaszának alaposabb megismertetéséhez.

Az első részben dokumentum-válogatást adunk közre az 1881. szeptember 1-én megfogalmazott, egy néprajzi egyesület meglakítására először buzdító felhívástól kezdve a *Magyarországi Néprajzi Társaság* 1889. november 16-án megtartott első előadójelentéséről szóló tudósításokig. Az összeállításban időrendben közöljük azokat a dokumentumokat (felhívásokat, jegyzőkönyveket, leveleket, újságcikkeket stb.), amelyeket KÓSA LÁSZLÓ és BALASSA IVÁN említett műveikben, illetve a Társaságról szóló korábbi megemlékezések és tanulmányok szerzői³ részben, vagy (ritkább esetben) teljes terjedelemben idéztek. Bemutatunk néhány, ez-ideig még alig idézett, kevésbé vagy egyáltalán nem ismert dokumentumot is.

MADARASSY LÁSZLÓ az 1889. január 27-én megtartott közgyűlésről azt írta, hogy „Az egykorú napilapok nagyon röviden végeznek »A magyarországi néprajzi egyesület« megalakulásával...”, mert „Az napon, ugyanazon órában, amikor Társaságunk alapköveit az Akadémiában lerakták, a Vigadóban a magyar ifjúság tartotta első nagy tiltakozását »az osztrák-magyar katonatörvény alkotmányellenes és germanizáló intézkedései«, röviden a »véderőtörvény-javaslat« ellen. A polgárság egyelőre még otthonában háborgott, az utcákon lovasrendőrök jártak és a várható nyugtalanságra való tekintettel egynéhány kaszárnyában a legénységet fegyveres készenlétbe helyezték. Majd néhány nap múlva jött a hír *Rudolf* királyfi rejtélyes haláláról. Ez a sok felhő azután hamarosan eltakarta a magyar közélet egén a Magyarországi Néprajzi Társaság csillagát.”⁴ MADARASSY megállapítása csak az 1889. január 27.-i közgyűléssel kapcsolatban helytálló (mert arról valóban többségében csak rövid tudósítások jelentek meg), viszont az október 27-én megtartott közgyűlésről és a november 16-án megrendezett első előadójelentésről részletesen beszámoltak a korabeli lapok.⁵ Különösen a népszerű *Vasárnapi Újság* (amelyről köztudott, hogy gyakran és előszeretettel közölt népiismereti írásokat) kísérte figyelemmel a Társasággal kapcsolatos eseményeket. Nem véletlen, hogy szerkesztőjének, NAGY MIKLOS-nak a nevét ott találjuk az első tagsági névsorban és az első választmánynak is tagja volt.

Összeállításunk második részében az első magyarországi néprajzi folyóiratról, a HERRMANN ANTAL által szerkesztett és a Társaság megalapításában fontos szerepet játszó *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*ról közlünk néhány korabeli tudósítást. A tudósítások előtt bemutatunk egy KÁLMÁNY LAJOSHoz írt HERRMANN-levelet is, amely a folyóirat megalapításának körülményeibe enged betekinteni.

Összeállításunk első részéből is kiderül, hogy HERRMANN ANTALnak meghatározó szerepe volt Társaságunk megalapításában. Ezt a tényt a később róla megemlékezők is mindig kiemelték. Például így beszélt róla SOLYMOSSY SÁNDOR elnök 1926-ban a XXXVIII. évi rendes közgyűlésen: „Herrmann Antal vette meg alapját 1889-ben a Magyar Néprajzi Társaságnak, agitálása és lelkesedése nélkül ez a nemzeti jelentőségű tudományos szerv akkoriban, sőt talán jóval később sem létesül. A megalapítás aktái tanubizonyosságai szervező talentumának, kapacitáló képességének és a magyar nép iránt táplált lángoló szeretetének.”⁶ A HERRMANN ANTAL ravatalára a Társaság által elhelyezett koszorún a következő felírás volt olvasható 1926-ban: „Örök érdemű megalapítójának és első titkárának a Magyar Néprajzi Társaság.”⁷ Az alapítás ötvenedik évfordulóján rendezett ünnepi közgyűlésen BARTUCZ LAJOS ügyvezető alelnök is kiemelte HERRMANN ANTAL érdemeit: „De nem lenne teljes a kép, ha nem emlékeznénk meg a mai jubileum alkalmával arról a férfiúról, aki a megalakulásnak, az új Társaságnak tulajdonképpen előkészítője, lelke és állandó mozgója volt: Herrmann Antaltól, a Néprajzi Társaság első titkárától. Mert hogy a Magyar Néprajzi Társaság valóban megalakult, a kezdet nehézségein is túlesve megerősödött s a nemzetismereti kutatások legfőbb vára lett, azt elsősorban Herrmann Antal lelkes agitációjának, szívsós kitértésének és széles látókörének köszönhetjük.”⁸ MADARASSY LÁSZLÓ szerint HERRMANN ANTAL „főműve” a Társaság volt.⁹

Amikor 1959-ben ORTUTAY GYULA felhívta a figyelmet „kissé méltatlanul elfelejtett tudósunk”-ra (többek között a következőket mondta: „Érdemes lenne... ha valaki vállalná a fáradságot és a szép munkát azért, hogy Herrmann Antalnak tudományszervező, tudománypolitikai munkáját és tudományos eredményeit egy dolgozatban egyszer feltárna”¹⁰), már valószínűleg nyomdában volt KÓS KÁROLY román nyelvű tanulmánya, a HERRMANN ANTAL életéről és munkásságáról ezidáig írt legrészletesebb és legalaposabb dolgozat.¹¹ Ebben KÓS KÁROLY jelezte, hogy tanulmányát magyarul is közreadja majd. Erre csak most, a centenárium évében kerül sor, ugyanis a román nyelvű változatnál részletesebb és jegyzetekkel ellátott magyar nyelvű tanulmány a közeljövőben az *Ethnographiában* meg fog jelenni.¹²

Összeállításunk harmadik részében (szintén a megjelenés időrendjében) válogatást adunk közre a HERRMANN ANTALról megjelent hírekből, cikkekből, a vele készült interjúkból stb., így emlékezve meg a fáradhatatlan, lelkes szervezőről és a nagy tudósról. A közölt írások különböző jellegűek, a tényszerű adatközlésektől kezdve az elemző-értékelő írásokon keresztül a tudós különöségeit hangsúlyozó és a róla anekdotákat közlő, a korabeli bulvárlapok stílusában írt cikkekig terjednek. E válogatás talán vitatható, de úgy gondoljuk, hogy az utóbbiak is sokat elárulnak HERRMANN ANTALról és árnyaltabbá tehetik a róla kialakult képet.

HERRMANN ANTAL gazdag tudományos hagyatékára POGÁNY PÉTER már 1959-ben felhívta a figyelmet.¹³ Bár a hagyatékot ezidáig már többen átnézték és ennek alapján néhány dolgozat is született, a gazdag anyag még további kutatókra vár. Összeállításunk végén azért közöljük újra POGÁNY PÉTER írását.

hogy ismét felhívjuk a figyelmet a hagyaték értékeire, remélve, hogy ezáltal újabb kutatókat nyerünk meg a feldolgozó munkának. HERRMANN ANTAL műveinek részletes bibliográfiája sem készült még el, ennek összeállítására is fontos és sürgős feladat lenne.

Az alábbiakban közlünk néhány HERRMANN ANTALt ábrázoló, illetve vele kapcsolatos fényképet és rajzot, valamint két lapot JÓZSEF ATTILA egyetemi leckekönyvéből. Az 1. és 3. ábrát CS. JÓSA ARANKA,¹⁴ a 2., 5. és 7. ábrát KÓS KÁROLY,¹⁵ a 4. ábrát LAMBRECHT KÁLMÁN,¹⁶ a 6. ábrát pedig CSIKSZENT-GYÖRGYI JÓSA JÁNOS¹⁷ műveiből vettük át. JÓZSEF ATTILA leckekönyvét (8. ábra) a Petőfi Irodalmi Múzeumban őrzik, a 9. ábra negatívja a Néprajzi Múzeumban található.¹⁸

A közölt dokumentumok és írások eredeti tördelését technikai okokból a legtöbb esetben megváltoztattuk, de a szövegeket a korabeli írásmód szerint adjuk közre, csupán a nyilvánvaló nyomdahibákat javítottuk ki.

A dokumentumok összegyűjtéséhez nyújtott segítségükért és tanácsaikért ezúton is köszönetet mondunk KOSA LÁSZLÓnak, LENGYEL ANDRÁSnak és PÉTER LÁSZLÓnak.

HÁLA JÓZSEF

JEGYZETEK

1. KÓSA L. 1989.
2. BALASSA I. 1989.
3. Lásd: KÓSA L. 1989. 101.—104.
4. MADARASSY L. 1929. 14.
5. Mintegy 50 fővárosi és vidéki napi- és hetilapban, ill. folyóiratban néztünk utána, hogy milyen írások jelentek meg 1887-ben és 1889-ben a Magyarországi Néprajzi Társaságról. Az összeállításunkban nem közölt hírek, tudósítások és cikkek adatait az alábbiakban közöljük. Az 1887. december 4-én megrendezett „előleges értekezlet”-ről: *Pesti Hirlap* IX. évf. 335. sz. dec. 6. 5. old., *Egyetértés* XXI. évf. 335. sz. dec. 6. 4. old., *Budapesti Hirlap* VII. évf. 336. sz. dec. 6. 3. old., *Budapest* XI. évf. 335. sz. dec. 6. 6. old., *Fővárosi Lapok* XXIV. évf. 336. sz. dec. 7. 2477. old. A Társaság alapítására kiadott felhívásról: *Ország-Világ* X. évf. 4. sz. jan. 19. 61. old. Az 1889. január 27-én megrendezett közgyűlésről: *Pesti Hirlap* XI. évf. 28. sz. jan. 28. 3. old., *Fővárosi Lapok* XXVI. évf. 28. sz. jan. 28. 203. old., *Budapest* XIII. évf. 28. sz. jan. 28. 4. old., *Budapesti Hirlap* IX. évf. 27. sz. jan. 28. 8. old., *Ország-Világ* X. évf. 6. sz. febr. 2. 93. old., *Századok* XXIII. évf. 191. old., *Turisták Lapja* I. évf. 27. old. Az 1889. október 27-én megrendezett közgyűlésről: *Budapesti Hirlap* IX. évf. 297. sz. okt. 28. 2—3. old., *Pesti Hirlap* XI. évf. 297. sz. okt. 28. 2—3. old., *Budapest* XIII. évf. 297. sz. okt. 28. 6. old., *Pesti Napló* XL. évf. 297. sz. okt. 28. 1. old., *Budapesti Ujság* IV. évf. 297. sz. okt. 28. 5. old., *Nemzet* VIII. évf. 2575. (297.) sz. okt. 28. 1. old., *Ellenzék* X. évf. 251. sz. okt. 29. 2. old., *Erdélyi Híradó* II. évf. 255. sz. okt. 29. 6—7. old., *Székely Nemzet* VII. évf. 169. sz. okt. 31. 4. old., *Ország-Világ* X. évf. 45. sz. nov. 2. 723. old. Az 1889. november 16-án megtartott első előadólésről: *Nemzet* VIII. évf. 316. sz. nov. 16. 3. old., 317. sz. *Melléklet*. nov. 17. 1. old., *Egyetértés* XXIII. évf. 316. sz. nov. 16. 4. old., *Budapest* XIII. évf. 316. sz. nov. 16. 5. old., 317. sz. nov. 17. 6. old., *Pesti Napló* XL. évf. 317. sz. nov. 17. 2—3. old., *Budapesti Ujság* IV. évf. 317. sz. nov. 17. 6. old., *Budapesti Hirlap* IX. évf. 317. sz. nov. 17. 4. old., *Pesti Hirlap* XI. évf. 317. sz. nov. 17. 4. old., *Ellenzék* X. évf. 267. sz. nov. 18. 2. old., *Erdélyi Híradó* II. évf. 255. sz. nov. 18. 5—6. old., *Magyar Állam* XXX. évf. 266. sz. nov. 19. 2—3. old., *Székely Nemzet* VII. évf. 180. sz. nov. 12. 4. old., *Nemzeti Hirlap* V. évf. 47. sz. nov. 21. 745—746. old., *Ország-Világ* V. évf. 48. sz. nov. 23. 771. old., *Va-*

- sárnap Ujság XXXVI. évf. 47. sz. nov. 24. 770—771. old. Charles G. Leland levele a Magyarországi Néprajzi Társasághoz: *Vasárnapi Ujság* XXXVI. évf. 51. sz. dec. 22. 838—839. old.
6. Ethn. 1926a. 104.
7. Ethn. 1926b. 101.
8. Ethn. 1940. 9.
9. MADARASSY L. 1929. 14.
10. Ethn. 1959. 534.
11. KÓS K. 1958.
12. HOFER TAMÁS szerkesztő szíves szóbeli közlése.
13. POGÁNY P. 1959.
14. CS. JÓSA A. 1935. 59., 6.
15. KÓS K. 1958. 185., 187., 189.
16. LAMBRECHT K. 1924. 5.
17. CSIKSZENTGYÖRGYI JÓSA J. 1936. 13.
18. Leltári száma: 200327

IRODALOM

BALASSA IVÁN

1989 *A Magyar Néprajzi Társaság száz éve*. Ethnographia C.

CSIKSZENTGYÖRGYI JÓSA JÁNOS

1936 *Herrmann Antal (1851—1926)*. Hargitaváralja I. 13—14. sz. 11—14.

CS. JÓSA ARANKA

1935 *A Föld problémája. Emlékezés dr. Herrmann Antalról*. Szeged.

Ethn.

1926a *A Magyar Néprajzi Társaság 1926. évi május hó 26-án tartott XXXVIII. évi rendes közgyűlése. Dr. Solymossy Sándor elnöki megnyitója*. Ethnographia XXXVII. 102—104.

Ethn.

1926b *Társasági ügyek. Dr. Herrmann Antal halála*. Ethnographia XXXVII. 101.

Ethn.

1940 *Ünnepi közgyűlés a Magyar Néprajzi Társaság alapításának ötvenéves évfordulóján. Dr. Bartucz Lajos ügyvezető alelnök beszámolója a Magyar Néprajzi Társaság elmúlt ötven esztendejéről*. Ethnographia LI. 6—13.

Ethn.

1959 *Hevtenéves a Magyar Néprajzi Társaság. Ortutay Gyula ünnepi beszéde*. Ethnographia LXX. 532—560.

KÓS KÁROLY

1958 *Herrmann Antal. Importanța lui în mișcarea etnografică de la sfârșitul sec. al XIX. și începutul sec. XX*. Anuarul Muzeului Etnografic al Transilvaniei pe anii 1957 și 1958. 183—203.

KÓSA LÁSZLÓ

1989 *A Magyar Néprajzi Társaság története 1889—1989*. Budapest

[LAMBRECHT KÁLMÁN]

• 1924 *A mi értékeink. Herrmann Antal dr. Magyarorszag V. 186. (1085.) sz. 5.*

MADARASSY LÁSZLÓ

1929 *Az „Összehasonllt Irodalmi Társulat”-tól a „Magyar Néprajzi Társaság”-ig*. Ethnographia XL. 10—16.

POGÁNY PÉTER

1959 *Herrmann Antal adattári hagyatéka*. Ethnographia LXX. 472—473.

AZ ELSŐ FELHÍVÁSTÓL AZ ELSŐ ELŐADÓÜLÉSIG

JAVASLAT EGY MAGYAR FOLKLORE TÁRSULAT ALAPÍTÁSA ÜGYÉBEN

MÁR a fentebbiekben, Afrika legtávolabbra eső vidékeiről közlött hivatalos angol értesítés olyan összehasonl. irodalmi társulat részéről, melynek kebelében még az ugn. gyenge nem is tevékenyen részt vesz, — csak hogy minden még oly apró néphagyomány hiven őriztessék meg, — elég világosan int bennünket is arra, hogy a mindent hasonló niveaura egyengető neoeuropai áramlatok culturözönéből mentsünk meg hazai népraditióink közül, gyűjtés útján, a mit csak lehetséges menteni. De ily célból első sorban mi is csak a családhoz és társadalomhoz fordulhatunk, jelesen félreeső vidékeken élőkhez: városon és falun száz jellemző apróbb vonás merül fel beszélgetés közben, hol a család asztalán, hol a piacon, mezőn, vagy erdőn; de gyakran éppen azért, mert mindenki ugyis ismeri, voltaképpen senki se veszi észre, míg egyszerre a lassan megváltozott szokások elől háttérbe szorítottván, nyomtalanul eltűnik örökre, mint az a hulló csillag, melyben oly sokan gyönyörködtek, de melyet senki se bír már rövid egy pillanat után visszahívni. Legyen elég ez alkalommal csak az erdélyországi részekben előforduló számtalan népraditiókra figyelmeztetni, melyek oly gazdagoknak nevezhetők, hogy bátran vetélkedhetnek világhírű bányakincseivel. Az a körülmény, hogy a legkülönbözőbb származású néptörödékek lakják ezt a félreeső országrészt, elegendő ok arra, hogy a népköltészet terén éppen a mi szűkebb hazánk valóságos unicumnak tekintessék Európában.

Ma már valamennyi tudós egyetért abban, hogy a valódi tiszta népdal, példabeszéd, gúnynév, gyermekmondoka bármely nyelven stb. stb., szóval mindaz, miben oly gyakran a legmélyebb tudomány rejlik, többnyire legigénytelenebb külső alatt, *hamisítatlanul* csak az ugynevezett laikusok, még pedig az erkölcsök, szokások és minden szép leghűbb őrei, az asszonyok, segítségével gyűjthető. Mai korunkban már képtelenség a négy fal közzé és egyetlen nemre, sőt hasonló korra zárkozó akademiáktól, vagy társulatoktól valami életre való eredményt várni egy olyan ügy körül, mely maga az — élet. Másrészt egy efféle társulat szervezése nem történhetik egészen a megszokott formákban, éppen azért, mivel ha valódi célját nem akarja szem elől téveszteni, a legheterogenebb elemekből kell állania. Ezért vagyunk bátrak az itt következő minél *egyszerűbb* szabályzat vázlatát minden ügbarát, szakember ugymint laikus, figyelmébe ajánlani, azzal a megjegyzéssel, hogy ennek a Társulatnak, (mely már de facto létezik,) hivatalos működése még csak 1883. január hó 1. fog de jure megkezdődni. Addig netáni lényegesebb véleményeltéréseknek stb. szívesen, sőt köszönettel nyitunk tért.*)

Kolozsvárt,

1881. szeptember hó 1-én.

Az ACLV

SZERKESZTŐSÉGE.

ÖSSZEHASONLÍTÓ IRODALMI TÁRSULAT.

SOCIETAS

COMPARATIONIS LITTERARUM UNIVERSARUM

HUNGARICA.

1. Az Ö. I. T. célja (hasonlóan a modern angol és amerikai Folklore-So-

cietyékhez) a néphagyományokat első sorban a Szt.-István korona területéről, még pedig jelesen népdalokat, példabeszédeket, ősi család- és egyéb neveket, helységek, emberek, állatok, növények, ásványok feltűnőbb gúnyos és komoly elnevezéseit, azokra vonatkozó babonát, gyermekverseket és mindennemű népirodalmi furcsaságokat** bármely csekélynek tetsző idiomában (czigány, zsidó, magyar, német, erdélyi szász, örményben stb. is.) összegyűjteni, megőrizni és tudományos összehasonlítás végett a külföld hasonló társulataival közölni.

2. E czélből a társulat a (tőle különben függetlenül, de hasonló szellemben már 6-ik éve megjelenő) Acta Comp. cz. szaklapot, esetleg a Fontes cz. évkönyvet használhatja hivatalos organumának, mindaddig, míg alkalmasabb közlőnyre szert nem teher, hol minden a társulat tagjait érdeklő apróbb adatok, a tagok becsesebb közleményei stb., ingyen felvételnek és terjesztetnek — külön állandó rovat alatt, illetőleg mellékletben. A társulat hivatalos nyelve a magyar a Szt. István korona területén belül; Magyarországon kívül lehet bármely külföldi nyelv. Székhelye: Kolozsvár. (Budapest.)

3. Elnöke a Társulatnak csak a hivatalos organum, illetőleg rovat szerkesztője lehet, kinek tisztje a tagok pontos lajstromát minden félév kezdetén közzé tenni, a beküldött adatokat egyáltalán lelkiismeretesen felhasználni, esetleg a szerkesztői vagy társulati levéltárban gondosan elhelyezni. (Tiskár.)

4. Rendes tag lehet belföldön vagy külföldön érdeklődő bármely fél — férfi vagy asszony, (nyilv. vagy magán-intézet stb.) — ki évenként 3 frt, 6 m., tagsági díjt fizet — tetszése szerint akár két egyenlő részletben — a Társulat administratív ügynökéhez, valamelyik solid könyvárushoz, mely díj fejében egyébre mint az Acta portomentes küldésére igényt nem tarthat. (Az ekként begyűlt pénz a nyomda és expeditio költségeire fordítatik; még pedig minél izlésesebb és elegánsabb kiállításra.)

5. Rendkívüli tag lehet bel-, vagy külföldön bármely egyetemi, akadémiai polgár, középiskolai stb. tanuló, illetőleg nép- és polgáriskolai tanító, ki évenként 2 frtjával váltja be tagsági díját, különben hasonló feltételek alatt mint a r. tag.

6. Tiszteletbeli lev. tag első sorban csak oly külföldi tudósok és írók sorából választható, kik hazai magyar nyelvünk s traditióink iránt mélyebb és tevékeny érdeklődésnek adták jelét (minők, p. o. az Acta sociusai,) második sorban belföldről az összehasonl. irodalomtörténelmi szakmák nagyhirű és érdemű mivelői közül 12. Mindkét rendb. t. tagokat a belföldi és külföldi r. és t. tagok többsége e czélból levélben ajánlja az elnöknek, ki a közlőnyben teszi közzé az eredményt.

7. Valamennyi r., rk. és tiszteletb. tag a Társulat hiv. közlőnyének (Acta) csak egyetlen, még pedig külön számozott példányára tarthat igényt, de csak attól a pillanattól fogva, hogy belépett. (A társulat kiadványai nem-tagoknak egyáltalán nem járnak. Netán páratlan példányok ezentúl szintén külön számozva csak tetemesen felemelt áron kaphatók a könyvárusi forgalomban. Minden egyéb példány jogtalan utánnyomatnak tekintetik.)

8. Tiszteletbeli elnök, oklevél, közgyűlés s több efféle egyelőre nélkülözhetőek.

9. A Társulatról mindennemű politikai, vallásias, vagy még csak merőben scientificus-praktikus tárgyak, vagy napikérdések kizárva.

*) Tisztelt előfizetőinket, a régieket ugymint újakat, tisztelettel kérjük: méltóztatassanak a fentebbi javaslatról tudomást venni és meghívónkat is elfogadni, azaz az előfizetők sorából a r.,

esetleg rk. tagok sorába lépni (l. a szabályzat 4 és 5 pontját.)

***) Ugynevezett „curlosity of literature” (melyről egész műveket írt az öreg d'Israeli), több és szebb van a folklóre, mint az ugynev. műirodalom terén.

Acta Comparationis Litterarum Universarum/Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok,
Vol. X. Nr. XCVII—C. 1881. 112—115. hasáb.

SOCIETAS COMPARATIONIS

LITTERARUM UNIVERSARUM

ÖSSZEHA SONLÍTÓ IRODALMI TÁRSULAT

WELTLITTERARISCHE GESELLSCHAFT.

GEGRÜNDET ZUR HALBHUNDERTJÄHRIGEN GEDÄCHNISSFEIER DES TODES GOETHES.
ALS DES ERB-LASSERS DER WELTLITTERATUR, XXII MÁRZ MDCCCLXXXII.

— SECTIO HUNGARICA —

SOCIETAS COMPARATIONIS

LITTERARUM UNIVERSARUM

ÖSSZEHA SONLÍTÓ IRODALMI TÁRSULAT

GESELLSCHAFT FÜR VERGLEICHENDE LITTERATUR.

WELTLITTERARISCHE GESELLSCHAFT.

ENTWURF DER STATUTEN.

1. Mitglieder der SCLV können laien, wie gelehrte (beiderlei geschlechts), schulen, buchhandlungen, bibliotheken und ähnliche institute sein, welche die ziele der vergleichenden litteraturforschung, der sogen. „folklore“, ethnologie, weltlitteratur u. dgl. m., sei es in moralischer oder materialer hinsicht, fördern. Die mitglieder sind: ehrenmitglieder; correspondierende; ordentliche, und ausserordentliche mitglieder.

2. Ehrenmitglieder soll nur eine bestimmte kleine anzahl solcher in oder ausländischer gelehrten von grossem rufe sein, welche die ziele der vergl. litteraturforschung bereits mächtig gefördert haben. (vgl. 9.)

3. Correspondierende mitglieder sind bloss diejenigen socii, die im ausland ansässig, mit dem organ der Societas in contact sich erhalten, oder auch beiträge zur vergl. litteraturforschung einsenden wollen. Ihnen, als ehrengästen des stammlandes der SCLV, gebührt die regelmässige, kostenfreie

zustellung eines ehrenexemplars des organs der gesellschaft.

4. Ordentliche mitglieder sind solche interessenten, b. g., die innerhalb des gebiets der St. Stefanskronen ansässig, einen jährlichen beitrug von 6 ft. oe. w. leisten (event. in halbjährigen raten zu 3 ft.), wofür ihnen ein exemplar der organs zugestellt wird.

5. Als ausserordentliche mitglieder gelten dilettanten b. g., namentlich volksschullehrer, hörer oder schüler irgend einer anstalt des in- oder auslands (einer hoch- oder mittelschule), deren rege beteiligung an dem folkloristischen sammelwerke wünschenswert erscheint, wobei sie, unter sonst gleichen umständen, wie die o. mitgl., einen jahresbeitrag von blossen 3 ft., d. i. 6 m., oder frs zahlen.

6. Halbjährig wird ein vollständiger catalog sämtlicher mitglieder der SCLV jedesmal an der spitze des quinquemesterbandes ihres organs veröffentlicht, was gleichzeitig als rechenschaftsbericht und quittance zu dienen hat.

7. Die mitglieder haben nicht die geringste weitere verpflichtung; sie erwerben sich aber auch durch ihren jahresbeitrag kein andres recht als auf den titel der bez. mitgliedschaft der SCLV und auf ein einziges (nummeriertes) exemplar des organs, das späterhin nur in so viel exemplaren erscheinen wird, als die zahl der mitglieder beträgt. Honorare werden grundsätzlich perhorresziert; doch sollen die wertvollsten der umfangreicheren beiträge — nach maassgabe der mittel möglichst elegant und luxuriös, aber auch solide ausgestattet, — in möglichst correcten und vermehrten abdrücken einem eignen sammelwerk („*Fontes comparationis etc.*“ die als jahrbuch seit 1878, u. zw. in bloss 50 exx., existieren,) einverleibt werden, wobei die hälfte der vorhandenen einzelnen abdrücke den betr. verfassern unentgeltlich gebührt.

8. Die gesellschaft, darf sich weder mit politischen, noch religiösen, noch auch nur wissenschaftlich—praktischen sachen befassen — ein verband so frei, aber auch so rein litterarisch, als nur möglich.

9. Daher wird einstellungen auch von der wahl eines präsidens, sowie eines comités, ja selbst der ehrenmitglieder, wie auch von generalversammlungen, diplomaten, und sonstigen abzeichen, oder repräsentationsäusserungen umgang genommen. Zur besorgung des 6 e. geschäftes erbiethet sich vorderhand der herausgeber des organs der gesellschaft, was, im interesse einer zukunfts-wissenschaft, zunächst genügen dürfte (s. Avis unten; vergl. 7 und 8.)

Obiger entwurf war für unsre Goethe-festnummer zur semisaecularfeier des erb-lasser's der Weltlitteratur (märz 1882) bestimmt; musste aber wegen raum-mangels sich verspäten. (Vgl. übrigens den ungar. entwurf bereits in Nr. C., ende 1881, wo p. 1859 sq. der § 9 näher motiviert ist.)

Der ausführliche katalog der mitglieder, deren sich bereits eine grössere anzahl angemeldet hat, soll ehestens zum abdruck gelangen. Vorderhand beschränken wir uns bloss auf die in dieser extrabeilage gegebene kurze liste, wozu wir die erfreuliche tatsache hinzufügen, dass sowohl aus dem in-, wie aus dem auslande fortwährend wertvolle zustimmungen eintreffen. Einer der bedeutendsten schriftsteller der gegenwart schreibt uns soeben:

„J'applaudis de tout mon coeur à votre nouveau plan littéraire. Je ne doute pas que ce plan conçu par vous.....ne produise des résultats aussi utiles que brillants. — Quant à moi, je suis à votre disposition et si je pouvais contribuer au succès de votre oeuvre, j'en serais certainement heureuse.“

Unsere Societas Comparationis soll womöglich ihre definit. organisation in einem der nächsten jahre finden: sie will auf breiterer grundlage und doch mit unverhältnismässig einfacheren äusseren mitteln ins leben treten, als die übrigen ähnlichen gesellschaften, deren es, behufs publizierung von quellenschriften, im heutigen Europa bekanntlich nicht wenige gibt. Am nächsten kämen der unsrigen: etwa der Stuttgarter Litterarische Verein, das Samfund in Kopenhagen, die Société des anciens textes français in Paris, abgesehen von den englischen Folklore-gesellschaften, deren statuen die ACLV bereits, behufs vergleichung, publiziert haben. (ACLV, p. 1698, 1857.) — Man bittet inzwischen um verbesserungsvorschläge, etc.

ERSTE LISTE DER ANGEMELDETEN MITGLIEDER DER SOCIETAS COMPARATIONIS

I. Inländische.

STÄNDIGE ABNEHMER DER ACTA COMPARATIONIS. 1884. I. (1882—1883.)

Frau Rätin BERGER, Bistritz.	Herr Dr. FARNOS D., Lugos.	† Prof. LUGOSSY J., Debreczin.
† BERGER W., Klausenburg.	Herr FARNOS A., Klausenburg.	Frau H. v. MELTZL, Klausenburg.
Frau BIRIHILER I., Temesvár.	Herr Dr. GERECZE P., Pécs.	Herr Prof. Dr. v. MELTZL, Hermannstadt.
Herr Prof. Dr. BRASSAI, Klausenburg.	Herr GEROLD & CIE, Wien.	Herr Prof. Dr. SZAMOSSI I., Klausenburg.
Herr Dr. BREÁN K., Lugos.	K. GYMNASIALBIBLIOTHEK, Munkács.	K. UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK, (F.
Herr Dr. CSERNÁTONI, Klausenburg.	Herr KEGL A., Laczháza.	Pfeiffer), Budapest.
Herr DEMJÉN, Klausenburg.	Herr Prof. KLEIN F., Bistritz.	Herr Dr. VIZOLY Z., Pancsova.

II. Ausländische.

Herr Dr. ASHER, CM, Leipzig.	Herr CASSONE, CM, Siracusa.	Psse Dora d'ISTRIA, CM, Firenze.
Herr CANNIZZARO, CM, Messina.	Herr FISCHER, L, V. Erlau (Bayern.)	Herr PODHORSZKY, CM, Paris.

Sobald die Zahl der angemeldeten inländischen o. Mitglieder 50 beträgt, wird die Gesellschaft in endgiltiger Verfassung, de jure, sich constituieren als Sectio Hungarica.

Bis dahin wollen die p. t. Teilnehmer im Dienste einer so hehren Sache nicht ermüden und im Geiste der nachfolgenden Erörterungen unsrer Ziele (s. „Weltliteratur und kein Ende“ etc.) mitwirken. Jedes Mitglied, ob o. oder ao., ist als Mitarbeiter willkommen. Übrigens verbietet sich eine Propaganda in landläufigem Stil von selbst, bei einer so ernsten Angelegenheit, die nicht auf Gelderwerb gerichtet ist. Frauen, wie Dilettanten und Laien, mögen durch die wissenschaftlichen Formen, z. B. die sogenannte Grimm'sche Orthographie, und andre Äusserlichkeiten, sich nicht abschrecken lassen: Ihre Mitarbeit am Sammelwerk (von Volksliedern, Sprichwörtern, Sagen, Mythen, Märchen, Redensarten, Spottnamen, Gebräuchen, Trachten, Sitten u. s. w.) ist der (wahren) Wissenschaft gradezu unentbehrlich! Es findet sich in den Acta Compar. eine eigne Rubrik (Bulletin polyglotte), woselbst jede Ansicht in jeder Form zulässig ist.

Als manuscript gedruckt 50 exemplaren. 8 old. Készült: Kolozsváron, Stein János nyomdában. Az idézett részek az 1—3. (számozatlan) oldalakon találhatók. Lelóhely: az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonában lévő „Acta Comparationis 1879—82” c. kötetbe bekötvé. Leltári száma: 23.769.

ÖSSZEHASONL. IRODALOMTÖRT. LAPOK.

— ACTA COMPARATIONIS. —

Az ACLV szerkesztője orvosi tanácsra kénytelen az egész 1882/83. telet valamint a f. tavaszt Afrikában tölteni, az 1882. évfolyamból hátralevő, valamint az 1883. évben esedékes számokat csak utólag teheti közzé, reménylhetőleg legkésőbbben a nagy szüniđ alatt. (Julius—Augustus.)

Az ACLV ujévi 1883. Jan. 15. számának tartalma többek közt:

Mayet P. tanár (Yédo,) Szerelmi dalok, gunydalok stb. Japán nyelven, fordítással együtt. Inedita.

Phillips Henry Dr. (Philadelphia), Songs of the northern american Indians. Inedita.

Pitré G. Dr. (Palermo), La Jettatura ed il mal'occhio in Sicilia stb., stb.

—*—

Az említett körülmények közt természetesen az Ö. I. Társulat végleges szervezése is egyelőre elhalasztatik — de csak egyelőre. (l. ACLV. 1881. évf. Nr. 100.)

Azonban 1883-tól fogva minden ujonnan jelentkező előfizető, ki annak idején részt kíván venni a Társulatban, a lapot árszállítással veszi, azaz az egész évfolyamot 3 forinttal, illetőleg (egyetemi hallgató stb.) 2 forinttal. (Félévi előfizetés is lehetséges.)

Tunis,

1883. február havában.

— Az ACLV. SZERKESZTŐJE.

Szórólap. Lelóhely: az Országos Széchényi Könyvtár tulajdonában lévő „Összehasonlító Irod. tört. lapok III—V, IX, XVI, XVIII” c. kötetbe bekötvé. Leltári száma: 23.769.

RÉGI ELŐFIZETŐINKHEZ

ELŐFIZETÉSI FELHIVÁS AZ ACLV VII. ÉVFOLYAMÁRA

A tizenhármas, ugymint a hetes nem lévén hiába szerencsétlen szám hírében, a mi lapunk is éppen a TS, XIII-ik kötetén, illetőleg VII. évfolyamán akadt fenn; minek az oka csupán csak a fel. szerkesztő komolyabb betegeskedése és majdnem 8 hónapos távollétében kere-sendő. Az ezekben a napokban valahára szétküldött f. é. első kettős számot (1883. jan.), lehetőleg követni fogja mielőbb a többi. De hogy ez minél pontosabban történhessék, magától értetik, hogy az olvasó közönség támogatásától is függ; mert hogy ha egyfelől nincs is szándékunkban, korszakunk uralkodó eszméjét magunkévá téve, talán nyerni akarni, (l. az 1877-beli „Előszót”, i. f.); ugy másfelől az anyagi veszteségben való fényesebb előmenetre se fektet-hetünk valami különös sulyt, ne hogy ta-lán még satisfactiónkul szolgálhatna a külföldi vagy éppen hazai sajtónak (p. o. V. U.nak) áldozataink iránt gyakran tanusított jóakaró elismerése. Kérjük te-hát a t. ügybarátokat, ne vegyék rossz né-ven, hogy ha a tulsó lapon kilátásba he-lyezett általános árszállítás s a Társu-lat terve iránt tanusított közönyösség, arra kényszerít, hogy 1883-ra szóló ezt az árszállítást ezennel megszüntessük, maradván ezentúl is, és minden körülmé-nyek között, az Ö. I. L. eredeti áránál.

— Az ACLV ára egész évre 6 ft. Egyetemi hallgatóknak stb. 3 ft. o. é. —

Kolozsvárt, Fötér 30.
1883. szeptember hó végén.

AZ ACLV KIADÓI
ÉS FEL. SZERKESZTŐSÉGE.

Az előző szórólap hátoldala.

SPLITTER UND SPÄNE

Ungarländische ethnologische Gesellschaft. Eine solche besteht zwar noch nicht, aber ihre Gründung ist jedenfalls höchst wünschenswert. Ihr Gebiet wäre an ethnologischen Schätzen so reich, wie kaum irgend anderswo. Unsere Zeitschrift wird bestrebt sein, ihr redlich vorzuarbeiten. (Schon v. Meltzl in d. Zeitschr. f. vergl. Litt. angeregt.)

Ethnológiai Közlemények, I. évf. I. füz.
1887. jún. 121. hasáb.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság alakítása ügyében vasárnap, 1887. decz. 5-én d. e. 10 órakor a m. t. Akadémia földszinti saroktermében tartott első előleges értekezletről. Jelen voltak: Abafi Lajos, Alexi György, dr. Ballagi Aladár, Berecz Antal, Bobula János, dr. Borovszky Samu, b. Fechtig Imre, György Aladár, Hadzsizs Antal, Havas Sándor, dr. Herrmann Antal, Hunfalvy Pál, dr. Jancsó Benedek, Királyi Pál, dr. Kiss Áron, Körösy Henrik, Kurz Sámuel, dr. Márki Sándor, dr. Molnár Antal, dr. Patrubány Lukács, Popovics V. István, dr. Schwicker I. H., dr. Simonyi Zsigmond, dr. Staub Mór, Széll Farkas, Szilágyi Sándor, dr. Thirring Gusztáv, dr. Török Aurél, Volf György, Weber Rudolf, Zsilinszky Mihály.

Hunfalvy Pal foglalta el az elnöki széket és Herrmann Antal mint jegyző és előadó tömör előterjesztésben vázolta a társaság célját, szükséges és sürgős voltát. Dr. Török Aurél behatóbb szakszerű fejtegetései, Szilágyi Sándor és Molnár Antal tartalmas nyilatkozatai, továbbá Hunfalvy Pál, Berecz Antal, Havas Sándor, Ballagi Aladár, György Aladár, dr. Simonyi Zsigmond felszólalásai és rövid eszmecsere után az értekezlet egyhangulag és lelkesedéssel kimondta, hogy a társaság alakítását szükségesnek és sürgősnek tartja. A program és az alapszabályok szerkesztésére s a társaság szervezésére kiküldetett Havas Sándor elnöklete alatt dr. Ballagi Aladár, Berecz Antal, György Aladár, dr. Herrmann Antal, dr. Török Aurél, Vámbéry Ármin.

Az értekezlet után a hetes bizottság ülést tartott, a melyben megbeszélte az ügyet, s megbízta György Aladárt az alapszabályok és Herrmann Antalt a program tervezetének szerkesztésével.

KÜLÖNFÉLÉK

—Magyarországi néprajzi társaság alakítása ügyében vasárnap d. e. az akadémia földszinti saroktermében előleges értekezlet volt, melyen résztvettek: Abafi Lajos, Alexi György, dr. Ballagi Aladár, Berecz Antal, Bobula János, dr. Borovszky Samu, br. Fechtig Imre, György Aladár, Hadzsics Antal, Havas Sándor, dr. Herrmann Antal, Hunfalvy Pál, dr. Jancsó Benedek, Király Pál, dr. Kiss Áron, Körösy Henrik, Kurz Sámuel, dr. Márki Sándor, dr. Molnár Antal, dr. Patrubány Lukács, Popovics V. István, dr. Schwicker J. H., dr. Simonyi Zsigmond, dr. Haub Mór, Széll Farkas, Szilágyi Sándor, dr. Thirring Gusztáv, dr. Török Aurél, Volf György, Weber Rudolf, Zsilinszky Mihály. Hunfalvy Pál foglalta el az elnöki széket és dr. Hermann Antal az *Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn* szerkesztője röviden vázolta a társaság szükséges voltát. Hunfalvy Pál, Berecz Antal, dr. Török Aurél, Szilágyi Sándor, Havas Sándor, dr. Molnár Antal, Ballagi Aladár, György Aladár, dr. Simonyi Zsigmond felszólalásai és rövid eszmecsere után az értekezlet egyhangulag és lelkesedéssel kimondta, hogy a társaság alakítását szükségesnek tartja. A program és az alapszabályok szerkesztésére és a társaság szervezésére kiküldettek Havas Sándor elnöklete alatt Ballagi Aladár, Berecz Antal, György Aladár, dr. Hermann Antal, dr. Török Aurél, Vámbéry Ármin. Az értekezlet után a hetes bizottság ülést tartott.

Pesti Napló, XXXVIII. évf. 335. sz. 1887. dec. 6. 2. old.

TÁROGATÓ

— Uj tudományos társaság. A magyarországi néprajzi társaság alakítása ügyében vasárnap d. e. az akadémia egyik földszinti termében előleges értekezlet volt. Hunfalvy Pál elfoglalván az elnöki széket, dr. Hermann Antal az „*Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*” szerkesztője röviden vázolta a társaság szükséges voltát. Rövid eszmecsere után az értekezlet egyhangulag kimondta, hogy a társaság megalakítását szükségesnek tartja. Az alapszabályok kidolgozására s a társaság szervezésére Havas Sándor elnöklete alatt Ballagi Aladár, Berecz Antal, György Aladár, dr. Hermann Antal, dr. Török Aurél és Vámbéry Ármin küldettek ki. Hogy mi keresni valója van a bizottságnak Berecznek, Györgynek és például Ballaginak, azt nehéz volna eldönteni.

Magyar Állam, XXVIII. évf. 322. sz.
1887. dec. 7. 2. old

KÖZINTÉZETEK ÉS
EGYLETEK

Néprajzi társaság van alakulóban. Az előleges értekezletet az akadémia épületében Hunfalvy Pál elnöklete alatt tartották meg s vagy harminczketten jelentek meg: írók, tanárok, akadémikusok, képviselők. Dr. Hermann Antal adta elő ily társaság szervezésének szükségét. El is határozták a társaság megalakítását s Havas Sándor elnöklete alatt hét tagu bizottságot küldtek ki a program és alapszabályok elkészítésére.

Vasárnapl Újság, XXXIV. évf. 50. sz.
1887. dec. 11. 839. old.

Megjegyzés: az „előleges értekezlet”-et minden általunk ismert híradás szerint vasárnap rendezték meg, azon a napon viszont *nem ötödike, hanem negyedik*e volt. H. J.

GESELLSCHAFT FÜR DIE VOLKSKUNDE UNGARN.

Im ersten Hefte (Sp. 125) sprachen wir von der Notwendigkeit der Gründung einer ethnologischen Gesellschaft für Ungarn. In dieser Angelegenheit ist letzterer Zeit ein wesentlicher Schritt getan worden; auf Initiative des Herausgebers dieser Zeitschrift wurde unter Beteiligung von zahlreichen hochangesehenen und kompetenten Kennern des heimischen Volkstums, hervorragenden Vertretern verschiedener Nationalitäten unter dem Präsidium *Paul Hunfalvy's* eine Konferenz abgehalten, die auf die Vorlage des Redacteurs der „Ethnologischen Mitteilungen aus Ungarn“ und nach einer sehr lebhaften und gehaltvollen Discussion sich für die Gründung einer Gesellschaft für Ethnologie, Anthropologie und Urgeschichte in Ungarn aussprach und zur Durchführung der Vorarbeiten ein aus den Herren *Dr. Ballagi Aladár*, Univers. Professor, *Berecz Antal*, Director, Generalsecretär der ung. geogr. Gesellschaft und Redacteur ihres Organs, *György Aladár*, Statistiker, *Havas Sándor*, gew. Staatssecretär, *Dr. Herrmann A.*, Prof. am Staatspaedagogium, Redacteur der „Ethnol. Mitteilungen“, *Dr. Török Aurel*, Prof. der Anthropologie und *Vámbéry Armin* bestehendes Comité unter dem Vorsitz von *Havas S.* entsandte; *György A.* wurde mit der Zusammenstellung der Statuten, *Dr. Herrmann A.* mit der Abfassung des Programmentwurfes betraut.

Besonders wurde betont, dass in dieser Gesellschaft für heimische Volkskunde, deren Gründung und erspriessliches Gedeihen ein höchst wichtiges gemeinsames Interesse aller Völkerstämme des Vaterlandes bildet, ein einmütiges Mitwirken aller Nationalitäten erforderlich ist, dass aber dann die besten Erfolge, besonders die woltätigen Wirkungen auf die Hebung des Volkstums aller Rassen und ihres brüderlichen Einverständnisses unter einander, nicht ausbleiben können.

Wir hoffen, dass sich die weitesten Kreise der Bevölkerung für die Gesellschaft und ihren eminent volkstümlichen Gegenstand lebhaft interessieren werden, und dass wir schon in unserem nächsten Hefte freudig darüber berichten können, dass die Gesellschaft ihre Tätigkeit wirksam begonnen hat und dass Ungarn auch in Bezug der zielbewussten und systematischen Pflege der Volkskunde in die Reihe der ersten Kulturstaaten getreten ist.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn, I. Jahrg. 2. Heft. 1887—1888. 217. hasáb.

LEVÉL MAGYARORSZÁGBÓL.*

(A nemzetközi cigány-tudós társaság elnökének levele.)

Budapest, 1888. nov. 5.

Itt valóban cigány országban vagyok — otthon sem készíthetnék jobban tanulmányokat olvasóink számára. De tartózkodni fogok most attól, hogy «mélyreható» legyek, ámbár mélységes megbeszélésekbe bocsátkoztam itten Herrmann tanárral, ki mint cigánytudós «nemini secundus» (nem áll hátrább senkinél); a mi nem érinti fenségés társunkat, József főherceget s a két cigány-tudóst, Thewrewköt és Wislockit.

Az anyag rendkívüli gazdagsága s ő fenségének példája következtében a cigány tanulmányok itt nagy tiszteletben állanak, s azt a nagyon kellemes tapasztalást teszem, hogy mint társaságunk tagjának és képviselőjének, nekem is kijutott a tiszteletből.

Első tapasztalatom Bécsben volt, hol megérkeztem után való napon megláto-

gattam a Csárdás kávéházat a Praterben, hol esténként cigánybanda szokott játszani.

Két évvel ezelőtt voltam utolszor itt, s így azt gondoltam, hogy elfelejtettek már. But aduro — korántsem. Midőn a főpinczér belépett, hangosan elkiáltotta magát: «*Pané Léland!*» Egy cigány jött vele, ki a cigány istenhozottak egész forró özönébe tört ki, s egy pillanat alatt ott ültem már az asztalnál még tizen-négy fajbelijével: hogy honnan jöttek elő, ha csak a föld alól nem emelkedtek ki, elképzelni sem tudom; minden ember előtt állott egy fél liter sör, s mindnyájan boldogságtól sugároztak, hogy a *romano ráj* (cigány ur) megérkezett. Nem gondoltam volna, hogy így emlékeznek reám! Egy derék, tisztességesen öltözött cigány ült mellettem, ki mint egy más banda primása látogatóban volt jelen. Két angol dalt dudolgatott. «Emlékszik-e rájuk? — kérdezte tőlem — ön két évvel ezelőtt énekelte el nekem.» Csak egyszer daloltam el nekik, s a bandája azonnal utána játszott és «manet alta mente» (megmaradt emlékökben). Jellemzi a magyar cigányokat, hogy a mit oly könnyen vesznek fel, mint a viasz, azt olyan tartósan, erősen megőrzik, mint a márvány. Kevés nappal azelőtt történt, hogy egy cigánybanda primása beállított egy kis magyar város könyvkereskedőjéhez, s kérdést tett egy Bécsből jött opera-partitúra ára iránt. «Husz forintba kerül.» A cigány komoran nézett maga elé. «Nagy pénz az, s hátha nem is tetszik embereimnek a darab!/? Engedje meg, hogy elhozzam őket, s hogy elpróbáljuk a darabot.» A könyvkereskedő beleegyezett, a cigányok eljöttek, és a primás, mint ki egyedül ismerte a kótát, játszott. «Nem, nem akarják ők ezt, nem felel meg nekik.» Ugyanazon este a könyvkereskedő ott volt, hol a cigányok játszottak, s végighallgathatta az egész operát, a melyet nagy pontossággal és érzéssel adtak elő. A cigányoknak megvan a magok módja, hogy valamit gyorsabban és olcsóbban kerítsenek meg, mint ha fizetni kellene érte.

Este tíz óra tájban érkeztem Budapestre s vendégfogadóban szálltam meg. A pinczér, ki rendkívül udvarias volt, felkért, hogy menjek az étterembe, hol valami újat fogok találni, valami jellemzőt és érdekeset. «Cigánybanda játszik ott — mondá — idegeneknek mindig meg kellene hallgatni ezt.» Én rögtön engedtem felszólításának: egy kivilágított terembe vezetett, s im «*Lácso dzsivesz rája!*» kiáltásba tört ki az egész banda; mert volt köztük egy ember, kivel Liszt válogatott bandájában 1878-ban Párisban ismerkedtem meg, egy másikkal Filadelfiában, kettővel Angolországban, s a többivel másvalahol. S eljátszották nekem a «csirikloi ghiloi»-t, azaz a «madár dalát», melyet soha még kétszer sem játszanak egész egyformán, s mely mindig oly bájolón vad is, édes is egyszerre. Az igazi cigányzene azok számára, kik megtanulták szeretni, olyan mint az opium vagy a hasis, erősen elbájoló, idegenszerűen izgató, s akármilyen más befolyásnál jobban felkelti az elbűvölés gondolatát. De mint minden gyümölcsöt, hogy igazán élvezzük, azon vidéken kell ennünk, a hol terem, ugy a cigányzene sem kelti azt a hatást Londonban, mint Magyarországon.

A cigánytanulmányok az anyag bősége és József főherczeg hatása következtében első rangu helyet foglalnak el Magyarországon. Európa egy államában sem virágozik a *Folk-Lore* annyira, mint itt, hol mintegy e célra látszik teremtetve a lakosság, mely körülbelül 14 nyelvet beszél s minden nyelvben vannak tündérmeséi, regéi, bűvös mondásai, melyekben valóban hisz is. Így az épen alakulóban levő *Folk-Lore* társaság (magyarországi néprajzi társaság), melynek alapját barátunk és tagtársunk, Herrmann Antal tanár vetette meg, még eddig páratlan magaslaton fog állani. Lesz ott magyar, német, cseh, horvát, oláh, örmény, szerb szakosztály s nem utolsó helyen egy cigány osztály is, melynek feje József főherczeg lesz, ki

az összes élő cigány nyelvjárásokat legjobban ismeri. A társulatot előkészítő közlőny az «Ethnologische Mittheilungen», melyet Herrmann tanár ad ki, s mely, a mint már kifejtettem, nagy változatosság, az anyag gazdagsága és a tudós kritika tekintetében az első helyet foglalja el az ilyfajta kiadványok között egész Európában. Szerencsés vagyok, hogy kinyilatkozthatom, hogy mint *Gipsy-Lore* (cigány népvizsgálati) társaságunk képviselője, a legszívélyesebb fogadtatásban részesültem. A fogadtatást a philologiai társaság rendezte, hol a tisztas Hunfalvy, a kiváló műveltségű Pulszky, Thewrewk tanárelnök és ugyszólva Budapest egész tudós világa jelen voltak, s hol Herrmann tanár főleg a mi társaságunkról tartott szabad előadást, melyben egyenkint ismertette a *Gipsy-Lore* közlőnyünkben megjelent összes cikkeket.

Meg kell vallanom a magyar tudósokról, hogy jobban érzik és értik a *Folk-Lore* valódi hatását és jelentőségét, mint ezt bárhol tapasztaltam. Mint Schiller a tudományról mondja, hogy ez némelyek előtt fenséges istennő, másoknak ellenben csak jó fejős tehén, mely vajjal látja el őket, úgy a *Folk-Lore* is az egyik résznek tudomány, a történet utolsó nagy ága, vagy az a fény, mely ennek legbensőbb életét tárja elénk, míg a másik rész előtt csak hiu rajongás az irodalom vagy a nép lim-loma és badar haszontalanságai iránt. De Magyarországon a *Folk-Lore* kultiválása nemzeti és politikai jelentőséggel bír; nemcsak minden művelt ember érdeklődését hívja fel a jellemző faji sajátságok által, de közeledést és kölcsönös kapcsolatot is képez a különböző nemzetiségű írók között.

S nem tapasztaljuk-e mi magunk is eléggé az ily irodalmi, társadalmi és tudományos kongresszusoknak hasznát évenként az által, hogy embereket ismertetnek meg egymással, s hogy személyes barátságot és levelezést létesítenek?

Es mivel a nagy tömeg mindebből semmit sem lát, semmit sem tud arról a rendkívüli haszonnáról, melyet az ország nyer tudósainak és gondolkozóinak ez előnye által, ki mondja egyszerűen, hogy az ily összejöveteleknek nincs praktikus hasznuk. Hányszor hallottam azt az állítást, hogy a tudományos szövetkezetek és kongresszusok «hiábavalóságok»; de én részemről nem gondolom, hogy hiábavalónak lehetne tartani bármilyen összejövetelet, hol tudományos emberek kölcsönösen és közelebről ismerkednek meg egymással. S mivel a *Folk-Lore* talán általánosabb érdeket képes kelteni, mint a tudományok bármely más ága, az ő számára van fentartva, hogy oly nagy társadalmi hatást gyakoroljon, milyenről még egyetlen tudományág sem álmodott. S megvan az az érdeme a mi Gypsy Lore társaságunknak is, hogy különböző országokból egyesített és ismertett meg egymással embereket; s alig vagyok képes kifejezni örömemet azon tapasztalatom felett, hogy társaim műveit mennyire ismerik itt, s mennyire szívesen látnak őket magokat is. Több oldalról nyertem ígéretet a cigányok varázslásáról, ráolvasásairól, búvós igéiről és jóvendöléseiről irandó művemnek jelentékeny támogatására.

Herrmann tanár gyűjtötte össze először és egyedül az igazi cigány dallamokat és énekeket s szándékunk e gyűjteményt közösen kiadni, az ő német s az én angol fordításommal. Mert meg kell jegyezni, hogy nem minden dal igazi cigány ének, mit a zeneműkereskedők mint cigánydalt, Zingara, Zigeuner vagy Gypsy-dalt adnak ki. Cigányoktól hallottam nem egy alkalommal, hogy ők semmi feltétel alatt sem játszanák vagy énekelnék el a *gadszi* (nem cigány) előtt azt, mit nekem eljátszottak vagy elénekeltek. Egy magyar uri ember, ki egész életén át szerette a cigányzenét, még nagyobb barátja lett annak, miután kedvelt, igazi eredeti cigány dalaik közül hallhatott néhányat. S ez utóbbiakból szedte össze Herrmann tanár jeles gyűjteményét. Most pedig *lácsi rát!* (jó éjszakát!)

CHARLES G. LELAND.

* A nemzetközi cigány-tudós társaság Edinburghban szerkesztett angol közlőnyének most meg-

jelent III. füzetében ismét vannak minket érdeklő közlemények. A tagok névjegyzékében ott találjuk József főherczeg ő Fenségén kívül Herrmann Antal tanárt, Koós Ferencz brassói tanfelügyelőt, P. Thewrewk Emil tanárt és dr. Wlisslocki Henriket. Herrmann Antal pár erdélyi cigány népdalt közöl eredetiben és fordításban, a melyeknek dallamait már a cigány-közlöny II. füzete hozta volt. Legérdekesebb a társaság elnökének, Ch. G. Leland úrnak a füzet élén álló levele. Leland úr ismételve meglátogatta hazánkat, a melynek őszinte barátja. A magyarországi néprajzi társaság alakulása által alkalomszerűvé is vált levelet (Hornyánszky Gyula úr fordításában) itt közöljük.

Vasárnapi Ujság, XXXVI. évf. 2. sz. 1889. Jan. 13. 31. old.

MAGYARORSZÁGI NÉPVIZSGÁLÓ TÁRSASÁG

Az önismeret nemcsak az egyénnél, de a népnél is egyik feltétele a lét biztosításának, a helyes irányú haladásnak, a szerves tökéletesedésnek; életérdeke és hazafias kötelessége a népnek, hogy ismerje honát s benne önmagát. A mi hazánkat több népfajbeliek lakják, ezeknek nem csak önmagukat kell ismerniök, hanem egymást is, hogy ismerjék a nemzetet és hazáját. Hazánk megismerésével több tudomány foglalkozik sikeresen, a magyar tudományos Akadémián kívül a fővárosban és vidéken virágzó társaságokban és jeles szakközlönyök körül egyesítve a működők és érdeklődők nagy számát. A geographiai viszonyokat a földrajzi társaság vázolja, a természet jelenségeit a természettudományi, földtani stb. társaságok figyelik meg; a nemzet és haza múltját történelmi és régészeti társaságok vizsgálják és tárják fel; nyelvnek és irodalomnak is megvannak a magok egyesületei és közlönyei. Az ország népeinek testi-lelki sajátságaival azonban nem sokan foglalkoznak és ezek is erejüket nem egyesítették. Pedig bármily jelentősek is ama tudományok, egyiknek tárgyai sem követelik oly sürgősen a gyűjtést, a jövő számára való megőrzést, mint a néprajzéi. Amazoknál is kívánatos, hogy egyenkint minél jobban miveltessenek és minél hamarabb gyakorolják jótékony hatásukat a nemzet összmiveltségére; de a mit mi itt esetleg elmulasztunk, azt pótolhatják unokáink.

Minden létező változik ugyan, de igen különböző arányban. Átalakul az ország képe is, de itt egy évszázad alig jön tekintetbe (kivéve az emberi kéz munkáit: a folyók szabályozása, városok stb.); a hazai florából és faunából vajmi ritkán veszt ki egy-egy faj; a történelem emlékei, az irodalom termékei megmaradnak múzeumokban, könyv- és levéltárakban. De a nép lényege, eredeti mivoltának vonásai napról-napra pusztulnak, halványodnak. Mesék, mondák, babonák, régi nóták, ősi szokások és eszközök, a néphagyomány kincsei, a népelet sajátságai tünedeznek, gyakran nyomtalanul elvesznek. Minden új vasútvonal irtó csapás a népiség erdejében s nemcsak a föld felett irtja az élő hagyományt, hanem kihányja az őskornak a föld alatt megőrzött ereklyéit, a melyeket vajmi gyakran megsemmisít a tudatlanság és kapzsiság. S mindaz, a mi különben üdvös a nemzet szükséges haladására nézve, romboló hatású az ősnépiség terén: közlekedés, iskola, könyv, újság, magyarosodás stb. s a fajkeveredés is. Máshol is megvan ez az enyésző processus, de talán egy európai népnél sem olyan gyökeres hatású mint nálunk. Mert máshol fokozatosan alakultak át az őállapotok, a fejlődés szerves és önmagából való volt, a jelenből azért némileg rekonstruálható a múlt. Nálunk azonban féltő, hogy az ősnépies sajátságok egyszerre és nyomtalanul fognak szürke színtelenségbe veszni s egy idegen kultúra inváziója talán új özönvízzel borítja kivált a magyarság helyét, a hajdani krétatenger medencéjét. Siessünk tehát megmenteni, a

mit még lehet! Építsünk e célra egy Noé bárkáját, alkossunk *Magyarországi Népvizsgáló Társaságot*.

Mert a nagy és nehéz feladattal szemben egyesíteni kell azokat az erőket, a kik e téren dolgozni tudnak és akarnak, hogy aztán célszerűen fel lehessen osztani a munkát. Megtették ezt már majdnem minden mivelt országban, pedig talán egyben sem volt ez a társulás olyan szükséges, mint nálunk, és egyiknek területe sem olyan gazdag a legtágabb értelemben vett néprajz kincseiben, mint Szt. István koronájának országai. Mennyi népréteg egymás mellett és egymás felett! Mennyi érdekes érintkezés, mily tanulságos kölcsönhatások!

S ép ezért nehezebb is nálunk a feladat mint bárhol. Rámutattunk már, hogy nekünk, Magyarország népeinek, nemcsak önmagunkat kell ismernünk, hanem egymást is. Eddig inkább csak a különbségeket éreztük, egymás fogyatkozásait hánytorgattuk. Figyeljük meg egymást tüzetesebben, és minden faj költészetében, művészetében megtaláljuk a szépet, meséiben, erkölcsjeiben az etikát, lelkében az eszményt. Ha megismertük egymásban a nemeset, becsülni fogjuk egymást, ha megtaláltuk, a mi szeretetre méltó, szeretni fogjuk egymást és egymásban az össz-nemzetet, a közös hazát. Érezni fogjuk, hogy testvérek vagyunk, még pedig annál inkább, mert kitűnik, hogy az érdekek ép oly közösek, mint a lényeg, a mely közös emberi és mert alkalom nyílik annak a belátására (s e belátás igen üdvös lesz), hogy a közös ég és föld, a közös történelem, a százados kölcsönhatások elkülönítették ez ország népeit a határokon túl levőktől és nemcsak a geographia és politika, hanem az ethnos, a népiség belső mivolta tekintetében is egyesítették őket Szt. István koronájának abroncsában.

Századok óta közösen bírjuk e szép és gazdag hazát. De vajjon birtokunkba vetjük-e egészen és teljesen? Anyagilag még nem, számtalan kincse parlagon hever; de szellemileg és erkölcsileg sem, mert csak azt bírjuk igazán, a mit ismerünk. Távol vagyunk attól, hogy hazánkat és népeit tüzetesen ismernők. Pedig megismerése és megismertetése kettős kötelességünk: megköveteli tőlünk a hazafias önérdék, elvárja tőlünk az általános tudomány, a mely kevésbbé ismeri hazánkat, mint sok vad nép földjét. Broca, a nagy olasz anthropolog okát adta ennek: mi igen közel vagyunk a kultúra középpontjaihoz, hozzánk nem küldhetnek missionáriusokat, felfedezőket!

Hogy helyesen és tüzetesen, egészben és minden részeiben megismerhessük e hazát és népeit, állandó és tervszerű, rendszeres és céltudatos munkálkodásra van szükségünk. Meg kell alkotnunk hazánknak — úgyszólván — ethnographiai katasztrét, ethnologiai parcellákra kell osztanunk a hon vidékeit. Dolgozótársunk lehet az egész nemzet, mindenké a maga körében megfigyelve, gyűjtve, értékes anyagot hordhat össze a hozzá értő rendező és a tudományos feldolgozó számára, és viszont e tanulmányok tárgyai és eredményei közvetlenül érdekelni fogják a nagy közönség legtágabb körét is, a nemzet minden népét.

Munkálkodnunk kell vállvetve, közös erővel, egyértelemmel. A nemzetiségeknek tudományos munkálkodása mint általában, úgy e téren is eddig — sajnos — nem igen vált a nemzet szellemi közkincsévé, a népek mintegy ignorálták egymást. Pedig minden népiségnek kiváló faji érdeke volna, hogy versenyezve minél több tért foglaljon el a haza általános néprajzában, minél jobban megismerje faji jellegét és megismertesse a testvérnépekkel és az általános tudománnyal, hogy így biztosítsa egyéniségének helyét az összemberiség körében. De e tanulmányoknak nem szabad egyoldalulaknak és exclusiveknek lenniök, a mint eddig többnyire voltak; a haza népeit Magyarországnak mint ethnologiai egységnek szempontjából kell tekinteni. Ugy ismerjük meg a magunkét teljesen, ha összehasonlítjuk a másokéval.

A népvizsgálat, habár saját otthona nem volt, eddig sem volt hajléktalan. Ki-

vált a magyar tudomány vendégszerető testületeiben, a régészeti és embertani, a földrajzi és természettudományi, a philologiai stb. társaságokban meg-megfért esetről-esetre, anélkül, hogy elért volna bennök. Hisz ezek bizonyos tekintetben mind segédtudományai a népvizgálatnak. Alapítsunk neki biztos állandó otthont, és búsán viszonzni fogja ama tudományos disciplináknak, a mit azok nyújtottak neki.

Ne riadjunk vissza attól, hogy még kevés nálunk a népvizsgáló, s hogy a kik leginkább foglalkoznak e téren, már nagyon el vannak foglalva a közéletben s más társulatoknál. A helyes munkafelosztással jár a munkával való gazdálkodás; az új társaság új munkásokat teremt magának és buzgó propagandával belevon majd a nemzeti munkába oly elemeket és oly erőket is, a melyek eddig távol állottak tőle vagy parlagon heverték.

Alapítsunk népvizsgáló társaságot, a mely vizsgálja a haza területén élő és élt népeket, a jelenlegieknek testi-lelki sajátságait, származását, (anthropologia és ethnologia) és a hajdaniaknak nyomait (ősrégészet), kiterjeszkedve azokra az országrészekre is, a melyek a történelemben hazánkhoz tartoztak s természeti és politikai helyzetöknél fogva most is felénk gravitálnak, s felölelve azokat a tanulmányokat is, a melyek kivált a faji lételével egészen e hazára szorítókozó magyar fajnak eredetére, régi hazájára és őstörténetére vonatkoznak. E társaság lenne hivatalva arra is, hogy megteremtse magának nélkülözhetetlen szertárát, az országos ethnographiai muzeumot.

Ez alkalommal nem akartuk azt fejtegetni, hogy mi tartozik a népvizgálat körébe, sem azt, hogy tárgyai milyen jelentősek az általános tudományra és a nemzeti kultúrára nézve; az előbbiről I. füzetünkben szólottunk, úgy a német mint a magyar rész előszavában; az utóbbit a következő füzetben fogjuk behatóbban fejtegetni. Itt mind a két szempontot elfogadottnak tettük fel és népvizsgáló társaság alakításának szükségességét és sürgősségét hangoztattuk. Már az I. füzetben (121. hasáb) folyóiratunk egyik feladatának nyilvánítottuk az ily társaság létesítésére való törekvést.

Azóta határozó lépés történt. Magyarországi Népvizsgáló Társaság alakítása ügyében Hunfalvy Pál 1887. decz. 4-ére értekezletet hívott össze, a melyen az ő elnöklete alatt 30-an felül voltak jelen a tudomány és közélet előkelő tényezői, a haza népeinek kitünő ismerői, a nemzetiségek kiváló képviselői. Folyóiratunk szerkesztőjének előterjesztésére, a melynek tartalma lényegileg megegyezett az e cikkben fentebb kifejtettekkel, s élénk velős eszmecsere után az értekezlet ki-mondotta a *Magyarországi Népvizsgáló Társaság alakításának szükséges és sürgős voltát* s a program és az alapszabályok szerkesztésére s a társaság szervezésére Havas Sándor elnöklete alatt bizottságot küldött ki, melynek tagjai Bal-lagi Aladár, Berecz Antal, György Aladár, Herrmann Antal, Török Aurél, Vám-béry Ármin.

Az elnök sajnos betegsége miatt eddig nem történhetett több érdemleges lépés, de reméljük, hogy jövő füzetünkben már a társaság megalakultáról tehetünk örvendetes jelentést. Addig is ajánljuk ez ügyet olvasóink jóindulatába; kérjük őket, terjeszszék az eszmét s közölgék velünk ez ügyre vonatkozó megjegyzéseiket, hogy hasznát vehessük a társaság szervezésénél.

H. A. [HERRMANN ANTAL]

MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG.

Azon társulatok között, melyek kulturális téren hazánkban alakultak, alig van egy is fontosabb s — tekintve hazánk különleges viszonyait, — társadalmilag is messzebb ható horderejű, mint a most alakulóban levő *magyar néprajzi társaság*, melynek most folyamatban levő megalakítására im itt közöljük a fölhívást. Hogy egy ily társaság megalakulását széles körökben tartják szükségesnek, bizonyítja a társaságba eddig beiratkozottak diszes névsora, s melyben ott találjuk a hazánk tudományos irodalmával foglalkozó legjelesebb erőket, s nem is csupán a magyarokat, hanem többeket azok közül is, kik a hazánkban élő nemzetiségek valamelyikének nyelvén szereztek magoknak tisztelt nevet.

A fölhívás következőleg hangzik:

Felhívás magyarországi néprajzi társaság alapításának ügyében.

Az önismeret nemcsak az egyénnél, de a népnél is egyik feltétele a let biztosításának, a helyes irányu haladásnak, a szerves tökéletesedésnek; életérdeke és hazafias kötelessége a népnek, hogy ismerje honát és abban önmagát.

Az ismeretek tárgyai mind változnak, de leggyorsabban alakulnak át magok az emberek. A népek lényegének, eredeti mivoltának vonásai napról-napra halványodnak, pusztulnak. Mesék és babonák, mondák és régi nóták, ősi szokások és eszközök, a néphagyomány kincsei, a népélet sajátságai, a néplélek alkotó részei tűnedeznek, gyakran nyomtalanul elvesznek. Minden új vasutvonal irtó csapás a népiség érdekében. S mind az, a mi különben üdvös a nemzet szükséges haladására nézve, épen átalakító hatásánál fogva romboló az ősnépiség terén: közlekedés, ipar, iskola, könyv, ujság stb. s a fajkeveredés is.

Máshol is megvan a változás e processusa, de talán egy európai országban sem olyan gyökeres hatású mint nálunk. Mert máshol fokozatosan alakulnak át az őállapotok, a fejlődés szerves és önmagából való s a jelenből némileg rekonstruálható a mult. Nálunk azonban féltő, hogy az ősnépies sajátságok egyszerre és nyomtalanul fognak szürke színtelenségbe veszni és idegen műveltségek áradatai talán új özönvízzel borítandják Magyarországot, a hajdani Krétatenger medencéjét. Siessünk tehát megmenteni, a mit még lehet, építsünk e célra egy Noé bárkáját, alkossunk *magyarországi néprajzi társaságot!*

A nagy és nehéz feladattal szemben egyesíteni kell azokat az erőket, a kik e téren dolgozni tudnak és akarnak. Megtették ezt már minden miveltségi országban, pedig sehol sem volt e társulás oly sürgősen szükséges, mint nálunk és nincs terület, a mely gazdagabb volna a népvizsgálat tárgyaiban, a folklóre kincseiben, mint Szt.-István koronájának országai. Mennyi népréteg egymás mellett és felett! Mennyi érdekes érintkezés, tanulságos kölcsönhatás!

S ép ezért nehezebb is nálunk e feladat mint bárhol egyebütt. Nekünk, a magyar birodalom népeinek, nemcsak önmagunkat kell ismernünk, hanem egymást is. Eddig inkább csak a különbségeket éreztük, egymás fogyatkozásait hánytorgattuk. Pedig ha jobban megismerkedünk egymással, bizonyára megszeretjük egymást, és egymásban a nemzet egyetemét, a közös hazát. Érezni fogjuk, hogy valóban testvérek vagyunk és be fogjuk látni, hogy a közös ég és föld, a közös történelem és alkotmány, a kölcsönhatások és elegyedések nemcsak a geographia és politika, hanem az anthropologia és ethnologia, a népiség külső-belső mivolta tekintetében is nemzetét egyesítik az ország különböző eredetű és ajku népeit Szt.-István koronájának abroncsában.

Századok óta közösen birjuk e szép és gazdag hazát. De vajjon birtokunkba vettük-e teljesen és egészen? Anyagilag még nem: számtalan kincse parlagon hever. De szellemileg és erkölcsileg sem, mert csak azt birjuk igazán, a mit ismerünk. És mi még távol vagyunk attól, hogy hazánkat és lakóit tüzetesen ismernők. Pedig megismerése és megismertetése kettős kötelességünk: megköveteli tőlünk a nemzeti önérdék, elvárja tőlünk az általános tudomány.

Hogy helyesen és tüzetesen, egészben és minden részeiben megismerhessük e hazát és népeit, állandó és tervszerű, rendszeres és céltudatos munkálkodásra van szükségünk. Meg kell alkotnunk hazánknak úgy szólván, ethnographiai kataszterét és inventáriumát: dolgozótársunk lehet az egész nemzet és népeinek minden rétege. Mindenki a maga körében megfigyelve, gyűjtve, értékes anyagot hordhat össze a hozzá értő rendező és a tudományos feldolgozó számára.

Munkálkodnunk kell vállvetve, közös erővel, egyértelemmel. Nálunk az egyes nemzetiségek tudományos munkálkodása mint általában, úgy e téren is eddig — sajnos! — nem igen vált a nemzet szellemi közkincsévé; népfajaink mintegy ignorálták egymást. Pedig minden néptörzsnek kiváló faji érdeke volna, hogy versenyezve minél több tért foglaljon el a haza általános néprajzában, hogy faji jellegét minél jobban megismerje maga és megismertesse a testvérnépekkel s az egyetemes tudománnyal, hogy így biztosítsa egyénisége helyét az összemberiség körében. E tanulmányoknak természetesen nem szabad egyoldalúaknak és kizárólagosoknak lenniök: a haza népeit a közös emberiség s az egész nemzet szempontjából kell tekinteni. Ugy ismerjük a magunkét teljesen, ha összehasonlítjuk a másokéval.

Ez általános reflexiók értelmében az alapítandó népvizsgáló társaság céljáról és szervezetéről következő körvonalokban történt egyelőre megállapodás:

A magyarországi néprajzi társaság *célja* a magyar birodalom és a történelmi Magyarország népeinek tanulmányozása s a kölcsönös megismerés alapján a haza népei közt a testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolása.

E tanulmányok köre: a hazai népfajok eredete és alakulása, fejlődése és vegyülése, állapota és viszonyai, ethnikus jelleme és anthropologiai jellege, a néplélek és népélet nyilatkozatai és tárgyai. Ide tartoznak tehát:

Hagyomány és monda, babona és ráolvasás, szokások és erkölcsök, életmód és foglalkozás, építkezés és berendezés, bútorok és eszközök, ruházat és díszítés, zene és költészet, táncz és játék, népünnep és misterium, gondolkozásmód és tájszólás, szólásmód és közmondás, népmese és találós mese, népdal és rege stb. s az ország lakóinak testi mivolta.

A társaság és tagjai feladata: a felsoroltak megfigyelése és feljegyzése (lekötés, lerajzolása), továbbá néprajzi tanulmányok, kirándulások és tudományos utazások megindítása, támogatása s az eredmények tudományos értékesítése, szakközlönyök és néprajzi művek kiadása, felolvasó és előadó ülések és értekezletek tartása s ezeken eszmecsere előidézése, szakközlönyök megbeszélése, a hazai népek ethnographiai munkálkodásának egymással való megismertetése, a magyarországi és külföldi néptani tudományos működés eredményeinek kölcsönös közvetítése, néprajzi könyvészet összeállítása, szakkönyvtár berendezése, a népélet használati tárgyainak természetben összegyűjtése, hazai ethnographiai muzeum létesítése és fenntartása; egyáltalán Magyarországon a nép- és embertani tudományok és ismeretek koncentrációja, mivelése, terjesztése és népszerűsítése.

A társaságból mindennemű politikai és felekezeti irányzat feltétlenül ki van zárva.

A társaságnak rendes, alapító, tiszteletbeli és levelező tagjai lesznek, nemi kü-

lönbség nélkül. Belföldiek rendes tagok lehetnek, külföldiek levelezők. Tagsági díj évenként 3 frt, alapítvány 50 frt. Intézetek és testületek is lehetnek résztvevők és alapítók. A tagok díjtalanul kapják a társaság hivatalos közlönyét stb.

Hogy a társaság működése minél mélyebbre és messzebbre hasson, *szakosztályok* szerveztetnek:

I. Egy-egy külön szakosztály minden hazai népfaj tanulmányozása számára (pl. magyar, székely, csángó, palóc; délvidéki s dunántúli német, erdélyi és szepesi szász; horvát-szlavon, szerb, bunyevác, bolgár, tót, rutén, lengyel, vend; román, olasz, görög, örmény, cigány stb.); továbbá az okkupált tartományokra (bosnyák) és a magyarral rokon népcsaládokra nézve (finn-ugor, török-tatár).

II. Egy általános szakosztály a folklóre és néppszichologia, a népélet és néplélek nyilatkozatai számára.

III. Egy általános szakosztály a népélet használati tárgyai számára (népies stíl, építés, díszítés, keramika és a szövőipar készítményei, butorok, eszközök, játékszerek stb.)

IV. Egy általános osztály a népzene (és táncz) számára.

V. Anthropologiai (embertani) szakosztály.

VI. Statisztikai szakosztály.

Ezekon kívül külön bizottságok küldetnek ki az ethnographiával összefüggő fontos nemzeti ügyekre nézve, pl. kivándorlás, telepítés, ethnographiai muzeum, Ural-expeditio stb. A szakcsoporthoz és bizottságok ügyeit egy-egy elnök és egy-két szakelőadó vezetik.

A *közgyűlések* lehetőleg vándorgyűlések s az ethnographiai viszonyok különös tekintetbe vételével és néprajzi tanulságok szempontjából lehetőleg felváltva az ország más-más vidéken tartatnak. Ezenkívül is rendeztetnek néprajzi kirándulások alkalmas időben és helyekre.

A társaság összejövetelein bármely nyelven lehet felolvasásokat és előadásokat tartani, azonban mindig tekintettel kell lenni a közmegérthetőségre. A társaság gondoskodni fog arról, hogy a külfölddel s a magyarul nem értő belföldiekkel való érintkezés lehetőségessé tétele céljából egy németnyelvű félhivatalos közlönyvel is rendelkezzen.

Ime ez alapon kívánunk szervezkedni. E feltétlenül liberalis elvek teljes biztosítékot nyujtanak arra, hogy az állameszme keretében minden hazai nép ethnikus érdekei a tudomány-követelte teljes egyenjogúsággal érvényesülhessenek.

Az ez értelemben szervezendő társaság alakuló közgyűlését Budapesten, 1889. évi január hó 27-én, vasárnap 11 órakor, a m. tud. Akadémia I. emeleti heti ülésstermében fogják megtartani, a melyre az e fontos közügy iránt érdeklődő urakat és hölgyeket ezennel tisztelettel meghívjuk.

Előleges tagsági jelentkezések e czímre intézendők:

Dr. Herrmann Antal tanár, Budapest, Attila-utca 47.

Budapesten, 1888. december hóban.

Az előkészítő értekezletek nevében:

HUNFALVY PÁL

elnök

HERRMANN ANTAL

jegyző

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság szervező bizottságának s meghívott illetékes érdeklődőknek 1889. január 26-án, d. u. 5 órakor, a m. t. Akadémiában, Hunfalvy Pál elnöklete mellett tartott értekezletéről.

Herrmann Antal előadja, hogy az általa szerkesztett felhívás 2000 példányban küldetett szét, még pedig a néprajzzal foglalkozókon kívül az összes hazai egyházi főhatóságoknak, fő-, közép- és polgári iskoláknak, tanfelügyelőknek, főispánoknak, szolgabíráknak, városi tanácsoknak, minek folytán mintegy 400-an jelentkeztek tagul.

György Aladár előterjeszti a szervező bizottságban már megbeszélt alapszabály tervezetet, a mely beható megvitatás után elfogadtatott. Végül megállapított a vasárnapi alakuló közgyűlés napirendje.

Ethnographia, I. évf. 1890. 42. old.

FŐVÁROSI HIREK

* **Társulat alakulása.** A «Magyarországi néprajzi társaság» holnap, vasárnap, délelőtt tizenegy órakor tartja alakuló gyűlését, az akadémia Kisfaludy-termében. Hölgyek is részt vehetnek. Kívánjuk, hogy a társulat kellő érdeklődéssel találkozzék, mert célja üdvös: Magyarország népeinek tanulmányozása és kölcsönös megismerés alapján a testvéri egyetértés ápolása. A tagsági díj 3 forint, alapító pedig, a ki ötven frtot fizet be.

Fővárosi Lapok, XXVI. évf. 26. sz.
1889. Jan. 26. 190. old.

TUDOMÁNY ÉS IRODALOM

— **A magyarországi néprajzi-társaság** alakuló közgyűlése vasárnap, jan. 27-én d. e. 11 órakor lesz az Akadémia Kisfaludy-termében. Hölgyek is részt vehetnek. — A társaság célja tudvalevőleg, Magyarország népeinek tanulmányozása és a kölcsönös megismerés alapján a haza népei közt a testvéries egyetértésnek s az együvé tartozás érzetének ápolása. Tagsági díj 3 frt, alapítvány 50 frt.

Nemzet, VIII. évf. 26. sz.
1889. Jan. 26. 3. old.

TÁROGATÓ

— A magyarországi néprajzi társaság alakuló közgyűlése vasárnap, jan. 27-én d. e. 11 órakor lesz az akadémia Kisfaludy termében. Hölgyek is részt vehetnek. A társaság célja: Magyarország népeinek tanulmányozása és a kölcsönös megismerés alapján a haza népei közt a testvéries egyetértésnek s az együvé tartozás érzetének ápolása. Tagsági díj 3 frt. Alapítvány 50 frt. —

Magyar Állam, XXX. évf. 23. sz.
1889. Jan 27. 3 old.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság alakuló közgyűléséről. (Tartatott 1889. jan. 27-én Budapesten, a m. t. akadémiai Kisfaludy-teremben.)

1. Hunfalvy Pál mint az alakító bizottság elnöke, üdvözli a nagy számmal megjelenteket. Mindenekelőtt köszönetet mond dr. Herrmann Antalnak, ki leginkább közremunkált a társaság alakulásának előkészületei körül s kinek néprajzi tevékenysége nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is már szép elismerésben részesült; ő tőle indult ki a társaság alapításának eszméje, s nagyrészt neki köszönhető, hogy a társaság alakulása már most megtörténhetik. Az az erkölcsi parancs: «Ismerd meg tenmagadat» régóta érvényben van, de ugyanez a szabály társadalmi téren csak újabb időben kezd felhangzani és igyekszik érvényesülni. Ennek követésére, alkalmazására alig található valahol jobb talaj, mint épen nálunk, a magyar korona alá tartozó földön, mely valóságos ethnographiai mozaik. Eddig ebben a mozaikban inkább csak a különbségeket néztük, a melyeknél fogva olykor aztán el is húzódtunk egymástól. A néprajzi társaságnak főadata lesz nemcsak ezeket a különbségeket kiemelni, tudományosan feldolgozni és másokkal közölni, hanem mélyebben fekvő pontokat is napvilágra hozni, melyek arra indíthatnak bennünket, hogy ne húzzunk széjjel, hanem vonzódjunk egymáshoz, melyekből meggyőződhetünk, hogy mindnyájan, akármilyen nyelvűek legyünk is, egy hazának édes gyermekei vagyunk. Reméli, hogy a néprajzi társaságnak egyik főeredménye az lesz, hogy elő fogja mozdítani a különböző népfajokban a haza szeretetét, s az egymáshoz való kölcsönös vonzódást. Azonban minden társaság, hogy éljen, mozogjon és hasson, szervezetre szorul. Ilyen szervezet alkotására rendszerint az öregeket szokták elővenni s így szemelték ki a szót, mint a budapesti tagok között alkalmasint a legöregebbet, az alakuló és alakító gyűlés vezetésére. Ennek hivatása az alapszabályokat tárgyalni s a tisztviselőket ideiglenesen megválasztani. Minthogy előlülőnek egy nagyon fontos akadémiai ülésben kell majd résztvenni, helyettesül dr. Török Aurél tanárt ajánlja, jegyzőül dr. Réthy Lászlót, előadólul dr. Herrmann Antal.

A közgyűlés lelkes éljennel fogadja az elnök megnyitó beszédét és magáévá teszi ajánlatait.

2. Herrmann Antal kijelenti, hogy kénytelen felszólalni, hogy elhárítsa magától azt az érdemet, melyet az elnök reá rótt. A néprajzi társaság ügyének megindítója nem ő, hanem Hunfalvy Pál, ki nálunk a tudományos ethnographiát megalapította, s kinek ebbeli nagy érdemei országszerte s a külföldi tudományban is ismeretesek. Kiváló érdeme van a Kisfaludy-társaságnak is, a mely pl. a szóló és dolgozótagjai néprajzi tanulmányait anyagilag is támogatta. De közvetlen ösztönt Herrmann ez ügyben dr. Meltzl Hugó kolozvári egyetemi tanártól nyert, a ki a jelenlevő Brassai Sámuellel szerkesztett «Összehasonlító irodalomtörténelmi lapokban» különös figyelmet fordított a folklorera, s már évekkkel ezelőtt indítványozta egy magyarországi folklore-társaság alakítását. Ezt a történelmi igazság érdekében kellett szólónak megjegyeznie.

Helyeslő tudomásul szolgál.

3. Herrmann Antal az előkészítő bizottság által kidolgozott alapszabály-tervezetet előterjeszti és pontonként felolvassa. Egyes pontjaihoz hozzászólottak Fialovszky Lajos, Molnár Antal, Török Aurél, Jancsó Benedek, gróf Zichy Jenő, György Aladár, Steinacker Ödön, Sasvári Ármin, Vikár Béla, Majláth Béla, Stra-

usz Adolf, Hermann Antal.

A közgyűlés némely módosítással elfogadja az alapszabályokat.

4. Az alapszabályoknak a módosítások tekintetbe vételével való végleges szövegezésére bizottság kiküldetése ajánlatik.

Kiküldetnek: dr. Ponori Thewrewk Emil, dr. Fialovszky Lajos, Király Pál s az előadó.

5. Steinacker Ödön egy felszólalására Herrmann Antal kijelenti, hogy eddig már 400 tagnál több jelentkezett.

Örvendetes tudomásul szolgál.

6. Elnöklő dr. Török Aurél a társaságot megalakultnak nyilvánítja.

7. Elnök a közgyűlést az ideiglenes tisztikar megválasztására szólítja fel. György Aladár indítványára egyhangulag megválasztatnak a következők:

Elnök: *Hunfalvy Pál.*

Aelnökök: dr. *Török Aurél* és gömöri *Havas Sándor.*

Titkár: dr. *Herrmann Antal.*

Jegyző: dr. *Réthy László.*

Pénztáros: dr. *Borovszky Samu.*

8. Elnök felszólítására és György Aladár ajánlatára az ideiglenes nagy választmányba egyhangulag a következők választatnak: Alexi György, gr. Apponyi Sándor, Asbóth János, Bachát Dániel, br. Baics Milos, Baksay Sándor, Ballagi Aladár, Bartalus István, Bauszner Guidó, Berecz Antal, Berzeviczy Albert, dr. Bojnicsics Iván, Brankovics György (püspök), Brassai Sámuel, dr. Breán Kázmér, Ciotta János, Čop-Marlet Mara, Csopcy László, Császka György, dr. Czirbusz Géza, Dimitrijevic Milos, Drohobeczky Gyula, Dungserszky Lázár, dr. Erödy Béla, Evva Lajos, Feszty Árpád, dr. Fialovszky Lajos, Filtsch József, Firczák Gyula, Goldis János, dr. Goldziher Ignác, Grünwald Béla, Gyarmathy Zsigáné, György Aladár, Gyulai Pál, Hadzsics Antal, dr. Hampel József, Herman Ottó, Huszka József, dr. Jancsó Benedek, Jókai Mór, br. Kaas Ivor, Káldy Gyula, Kálmány Lajos, gr. Károlyi György, dr. Katona Lajos, Király Pál, dr. Kohn Sámuel, dr. Körösi József, dr. Krauss Fr. S., Kukuljevics Milutin, gr. Kuun Géza, Lóczy Lajos, Luppá Péter, Lyka Miklós, Mailand Oszkár, dr. Marianescu Atanáz, dr. Márky Sándor, dr. Medveczky Frigyes, dr. Meltzl Hugó, Meltzl Oszkár, Moldován Gergely, Molnár Antal, dr. Moravcsik E. Emil, Nagy Miklós, br. Nikolics Fedor, hg. Odescalchy Arthur, br. Orbán Balázs, Parcsetics Felix, Pintér Sándor, Popovics István, Pulszky Ferencz, Rakovszky István, Rombauer Emil, br. Salmen Jenő, Schneller István, dr. Schwicker J. H., Sponer Andor, Strausz Adolf, Szarvas Gábor, Szász Károly, Szatmáry György, gr. Széchenyi Béla, Székely Bertalan, Szivós Béla, Sztojacskovics Sándor, dr. Teodorovics Szvetozár, Thallóczy Lajos, P. Thewrewk Emil, dr. Thiring Gusztáv, Torma Zsófia, Törs Kálmán, Vámbéry Ármin, dr. Vizoly Z. J., Vlachovics György, Wolff János, Xantus János, gr. Zichy Jenő, Zlóczky Teodóz, Zsilinszky Mihály.

9. Vikár Béla indítványozza, hogy Hunfalvy Pálnak és Herrmann Antalnak jegyzőkönyvi köszönet szavazzassék.

Elfogadtatik.

TUDOMÁNY ÉS IRODALOM

A magyarországi néprajzi társaság alakuló közgyűlése.

Azon széleskörű érdeklődés, melyet Rudolf trónörökös az «Osztrák–magyar monarchia írásban és képen» című nagy vállalatával a néprajzi ismeretek iránt hazánkban fölébresztett, a mai napon tudományos életünket nagyjelentőségű új tényezővel gazdagította. A tudományos akadémia Kisfaludy-termében ma délelőtt a magyarországi néprajzi társaság megalakult. Ez az eseményszámba menő alkalom összegyűjtötte hazánk tudós világának tagjait és a Folklore (néprajz) iránt érdeklődőket nemetiségi különbség nélkül.

Ott voltak: Hunfalvy Pál, Brassai Sámuel, Török Aurél, P. Thewrewk Emil, Simonyi Zsigmond, Majláth Béla, Király Pál, Fialovszky Lajos, György Aladár, Zsilinszky Mihály, Schwicker és Molnár Antal, gr. Zichy Jenő országgyűlési képviselők, Steinacker Ödön, Káldy Gyula, stb. Ott volt a hazánk viszonyai iránt melegen érdeklődő Setälä Emil dr. finnországi egyet. tanár és még számosan, tagok, vendégek, köztük néhány hölgy is.

A közgyűlést Hunfalvy Pál, mint az előértekezlet elnöke nyitotta meg. Mindekelőtt köszönetet mondott dr. Herrmann Antalnak, ki leginkább közremunkált a társaság alakulásának előkészületei körül s kinek néprajzi tevékenysége nemcsak Magyarországon, hanem a külföldön is már szép elismerésben részesült; ő tőle indult ki a társaság alapításának eszméje s nagyrészt neki köszönhető, hogy a társaság alakulása már most megtörténhetik. Az az erkölcsi parancs: «Ismerd meg tenmagadat» régóta érvényben van — ugymond — de ugyanez a szabály társadalmi téren csak újabb időben kezd felhangzani és igyekszik érvényesülni. Ennek követésére, alkalmazására alig található valahol jobb talaj, mint éppen nálunk, a magyar korona alá tartozó földön, mely valóságos ethnographiai mozaik. Eddig ebben a mozaikban inkább csak a különbségeket néztük, a melyeknél fogva olykor aztán el is huzódtunk egymástól. A néprajzi társaságnak föladata lesz nemcsak ezeket a különbségeket kiemelni, tudományosan földolgozni és másokkal közölni, hanem mélyebben fekvő pontokat is napvilágra hozni, melyek arra indíthatnak bennünket, hogy ne huzzunk széjjel, hanem vonzódjunk egymáshoz (Tetszés.), melyekből meggyőződhetünk, hogy mindnyájan, akármilyen nyelvűek legyünk is, egy hazának édes gyermekei vagyunk. (Élénk éljenzés.) Reméli — ugymond — hogy a néprajzi társaságnak egyik és főeredménye az lesz, hogy elő fogja mozdítani a különböző népfajokban a haza szeretetét (Helyeslés.) s az egymáshoz való kölcsönös vonzódást. (Élénk helyeslés.) Azonban minden társaság, hogy éljen, mozogjon és hasson, szervezetre szorul. Ilyen szervezet alkotására rendszerint az öregeket szokták elővenni s így szemelték ki a szólót, mint a budapesti tagok között alkalmasint a legöregebbet, az alakuló s alakító gyűlés vezetésére. (Zajos éljenzés.)

Ennek hivatása az alapszabályokat tárgyalni s a tisztviselőket megválasztani. Felkéri helyettesül Török Aurél tanárt, jegyzőül pedig Réthy Lászlót.

Herrmann Antal olyértelemben szólal fel, hogy elhárítsa magától azt az érdemet, melyet az elnök reá rótt. A néprajzi társaság ügyének megindítója nem ő, hanem Hunfalvy Pál, ki nálunk a tudományos ethnographiát megalapította s kinek ebbeli nagy érdemei országszerte ismeretesek. Kiváló érdeme van e részt a Kisfaludy-társaságnak is, mely a nálunk eddig folytatott néprajzi tevékenységet anyagi áldozattal is előmozdította. De közvetlen impulsust az ügynek Melczl Hugó adott, már évekkal ezelőtt indítványozva egy magyarországi Folklore-társaság megalkotását, valamint a jelen levő Bras-

sai Sámuel (Éljenzés.), ki Melczl Hugóval együtt igyekezett az ügyet propagálni. Ezt a történelmi igazság érdekében kellett megjegyeznie.

Következett az alapszabályok tervezetének tárgyalása.

Fialovszky Lajos dr. a «magyarországi» szó helyett a «magyar» szót kívánáa a címbe fölvetetni. A többség ellenben megmaradt az eredeti cím mellett. Az alapszabályoknak csupán egy pontja módosult, hogy t. i. a felolvasásra szánt dolgozatokat nem a titkár, hanem az elnök fogja esetleg bekérni az alapszabályok respektálása szempontjából való előleges tájékozódás végett.

Azon kívül kiküldött a közgyűlés egy, P. Thewrewk, Fialovszky Lajos és Király Pál tagokból álló bizottságot az alapszabályok végleges stylizálására. Ezután megejtették az ideiglenes tisztviselők választását, melynek eredménye a következő: elnök Hunfalvy Pál, alelnökök Török Aurél dr. és Havass Sándor, titkár Herrmann Antal dr., jegyző Réthy László dr. és pénztáros Borovszky Samu dr. Ugyszintén megválasztották a 30 tagból álló ideiglenes nagyválasztmányt. Végül a közgyűlés Vikár Béla indítványára, jegyzőkönyvi köszönetet szavazott Hunfalvy Pálnak és Herrmann Antalnak, kik az előkészítés munkáját a legnagyobb odaadással teljesítették. Ezzel a közgyűlés véget ért.

Nemzet, VIII. évf. 28. sz. 1889. jan. 28. 3. old.

EGYLETEK, TÁRSULATOK.

—A magyarországi néprajzi társaság ma tartotta alakuló közgyűlését az akadémia Kisfaludy-termében. Annak idejében ismertettük a magyar-német-nyelvű felhívást, melyet az előkészítő bizottság bocsátott ki s abból ki is mutattuk, hogy a társulat nem annyira a magyar közművelődésben óhajtja egyesíteni Magyarországnépeit, hanem inkább fejleszteni, fenntartani kívánja a szétválasztó faji jelleget, s így föderalista tudós társaság eszméje lebeg az alapítók szemei előtt. Konstatálnunk kell, hogy az alapszabálytervezet, melyet ma mutattak be, lényegesen eltér a jelzett felhívástól, a mennyiben a német nyelvű félhivatalos közlöny helyett az alapszabálytervezet csak azt mondja ki, hogy a külföldi tudományos világgal való érintkezés céljára a társulat — nem a saját költségén — angol, francia, olasz és német nyelvű közlönnyt használ. Arról nem volt szó, hogy e közlönnyt miből tartják fenn, ha a társulat nem támogatja. Az elfogadott alapszabálytervezet szerint a vándorgyűléseken a magyar nyelv souverain-jogán azzal ejtettek sérelmet, hogy tekintettel a közmegérthetőségre, bármely nyelven megengedték az értekezések és előadások tartását, a mire or-

szágos jellegű tudományos társulatnak épen nincs szüksége, mert épen az ilyen társulatnak kellene a magyar nyelvet elvinni az ország minden részébe. A közgyűlést Hunfalvy Pál nyitotta meg, köszönetet mondván dr. Herrmann Antalnak, ki szakismertetéseiben már kifejtette, mit ér a néprajz és mit lehetne várni egy néprajzi társaságtól. Szem előtt kell tartanunk társadalmilag is az «Ismerd meg magadat» elvet. Magyarország ethnographiája valóságos mozaik és az egyesület feladata lesz, nemcsak a különbségeket kiemelni és feldolgozni, hanem kutatni a mélyebben rejlő pontokat is, melyek erősítik azon tudatot, hogy mindnyájan a nyelvi különbségek dacára egy hazának gyermekei vagyunk. Dr. Herrmann Antal ezután bemutatta az alapszabálytervezetet, melyen a közgyűlés lényegben csak egy pontot változtatott, hogy t. i. nem kell minden felolvasást előlegesen a titkárnak bemutatni, hanem az elnökségnek legyen joga esetleg a felolvasások vázlatát bekérni. Dr. Fialovszky igen helyesen tette, midőn azt követelte, hogy a társulat szerveztessék Országos magyar néprajzi társulatnak, mert a magyarországi néprajzi társulat czim nem fejezi ki a magyar jelleget, de a közgyűlés többsége a módosítást elvetette. Megejtetvén a választások, megválasztottak: Elnöknek: Hunfalvy Pál, alelnöknek: dr. Török Aurél és Havass Sándor, titkárnak: dr. Herrmann Antal, jegyzőnek: dr. Réthy László, pénztárnoknak: dr. Borovszky Samu és egy 60 tagu választmány, mire a közgyűlés véget ért.

Egyetértés, XXIII. évf. 28. sz.

1889. jan. 28. 3. old.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság ideigl. választmányának 1889 június hó 22-én a m. t. Akadémiában tartott üléséről.

Hunfalvy Pál elnök jelenti, hogy az alapszabályok a belügyminiszterium által 1889. évi május hó 8-án, 30,044. szám alatt jóváhagyattak. Herrmann Antal indítványára határozatba megy, hogy a társaság Thewrewk E. által fogalmazandó

üdvözlő feliratot küld József főherceg ö Fenségéhez kettős családi ünnepe alkal-
mából, és hálát mond neki a társaság iránt eddig tanúsított érdeklődéséért. Dr.
Katona Lajos és Strausz Adolf vál. tagoknak elismerés szavaztatott a pécsi fiók
alakításának kezdeményezéseért. Örvendetes tudomásul szolgál, hogy Herrmann
Antal és neje 1500 frt értékű szakkönyvtárt ajándékoznak a társaságnak, s hogy
az elnök a költségek előlegezésére ajánlkozott. A társaságnak a sajtóban való kép-
viselése egyelőre az «Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn» folyóíratra biza-
tott; végre Herrmann titkár felhatalmaztatott, hogy a társaságot képviselje az idei
bécsi és párisi congressusokon.

Ethnographia, I. évf. 1890. 45. old.

GESELLSCHAFT FÜR DIE VÖLKERKUNDE UNGARNS.

Schon in unserm 1. Heft (Sp. 121) haben wir es als eine der ersten Aufgaben
unserer Zeitschrift bezeichnet der Gründung einer Gesellschaft für Völkerkunde
vorzuarbeiten. Im 2. Heft (Sp. 217) konnten wir schon über meritorische Schritte
referieren und jetzt dürfen wir mit Genugtuung berichten, dass sich die Gesell-
schaft am 27. Jan. 1. J. constituirt hat. Der volle Text der Statuten findet sich
ungarisch und französisch in unserem Beiblatte; vorläufig wollen wir daraus her-
vorheben: Ziel der Gesellschaft ist die Erforschung der Völker des gegenwärtigen
und des historischen Ungarns und auf diesem Wege die Förderung der brüderli-
chen Eintracht und des Gefühls der Zusammengehörigkeit. Die Gesellschaft wird
in 8 Richtungen tätig sein: 1. Völkerkunde der einzelner Volksstämme Ungarns
(circa 25), 2. Allgemeine Völkerpsychologie, 3. Gebrauchsgegenstände des Volks-
lebens, 4. graphische Darstellung, 5. Musik (Tanz), 6. Physische Anthropologie, 7.
Palaeethnologie, 8. Demographie, Statistik. Jede Section wird von einem Präsi-
denten und von Fachreferenten geleitet. Mitglieder sind: Ordentliche (jährlich 3 fl.)
gründende (50 fl. ein für allemal) correspondierende und Ehrenmitglieder. Die
Gesellschaft veranstaltet Wanderversammlungen und ethnographische Ausflüge in
die verschiedenen Gegenden des Landes. Die Amtssprache ist die ungarische,
Vorträge und Vorlesungen können in jeder Sprache gehalten werden; die Gesell-
schaft wird auch über ein in irgend einer Weltsprache redigiertes halbofficielles
Organ verfügen.

Die Gesellschaft hat sich mit ungefähr 500 ordentlichen und gründenden Mitglie-
dern constituirt, darunter fast alle, die sich in Ungarn mit Völkerkunde und verwand-
ten Disciplinen beschäftigen, auch einige hervorragende Gelehrte des Auslandes. Von
grosser Bedeutung ist, dass Erzherzog Josef die Leitung der Section für Zigeuner-
kunde übernommen hat; auch an der Leitung der übrigen Sectionen werden sich die hervor-
ragendsten Factoren des öffentlichen Lebens und die competentesten Fachautoritäten
betheiligen. Alle Nationalitäten des Landes haben sich in ihren hervorragenden Vertre-
tern für das Programm der Gesellschaft erklärt, wol der erste Fall, dass alle Stämme an
einer gemeinsamen grossen nationalen Kulturarbeit einträchtig mitzuwirken gesonnen
sind. Alle Auspicien scheinen für eine gedeihliche Entwicklung und ein segensvolles
Wirken der Gesellschaft zu bürden.

Die eigentliche Wirksamkeit der Gesellschaft wird im Herbst beginnen. In der
Ausschusssitzung am 22. Juni wurde die Genehmigung der Statuten zur Kenntnis
genommen und beschlossen, das gründende Mitglied Erzherzog Josef zu seinem
zweifachen Familienfeste zu begrüssen und ihm für die Uebernahme der Leitung

der Zigeunersection zu danken. Weiters wurden zur freudigen Kenntnis genommen: Die Vorarbeiten zur Gründung einer Filiale in Pécs (Fünfkirchen; für die Initiative wurde den Herrn Dr. L. Katona und A. Strauss Dank votiert), die Stiftung einer Fachbibliothek im Wert von 1500 fl. durch A. Herrmann und seine Frau, die vorläufige Bestreitung der Auslagen durch Paul Hunfalvy. Der Secretär wurde ermächtigt, die Gesellschaft auf den heurigen Congressen verwandter Richtung zu vertreten; die publicistische Vertretung wurde vorläufig den „Ethnologischen Mitteilungen“ übertragen.

Das Bureau der Gesellschaft ist gegenwärtig: Präsident Paul Hunfalvy; Vicepräsident: Prof. Dr. Aurel v. Török und Alexander Havas de Gömör; Secretär: A. Herrmann; Schriftführer: Dr. Ladislaus Réthy; Cassier: Dr. Samuel Borovszky.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn, I. Band. 3. Heft. 1887—1889. 396. hasáb.

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ALAPSZABÁLYAI.

I. A társaság célja.

1. §. A magyarországi néprajzi társaság célja a magyar állam és a történelmi Magyarország mai és egykori népeinek tanulmányozása, valamint kölcsönös megismerkedés útján a hazában élő népek közt testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolása.

2. §. A társaságból mindennemű politikai és felekezeti irányzat ki van zárva.

3. §. A társaság tanulmányozásának tárgyai: az ország mai és egykori népeinek eredete, fejlődése, állapota; ethnikai jelleme és anthropologiai mivolta; a néplelek és népélet nyilatkozatai. Ilyenek: életmód, foglalkozás, lakás, eszközök, díszítés, zene és költészet, táncz és játék, szokások és erkölcsök, szólásmód és közmondás, hagyomány és monda, babona és ráolvasás, népmese és találós mese, népdal és rege stb., végre az ország lakóinak testi alkata.

4. §. A társaság feladata: a felsoroltak megfigyelése és feljegyzése, (lerajzolása, lekotázása); továbbá néprajzi tanulmányok, kirándulások és tudományos utazások megindítása, támogatása s az eredmények tudományos értékesítése; szakközlönyök és néprajzi művek kiadása; felolvasó és előadó ülések és értekezletek tartása; a magyarországi és külföldi néptani tudományos működés eredményeinek kölcsönös közletítése; néprajzi könyvészet összeállítás, szakkönyvtár szerzése; a népélet használati tárgyainak természetben összegyűjtése, hazai ethnographiai múzeum alapítása és fentartása; egyáltalán az országban a nép- és embertani tudományok és ismeretek koncentrálása és mivclése, terjesztése és népszerűsítése.

II. Szervezet.

5. §. A társaság székhelye: Budapest.

6. §. Hogy a társaság működése minél mélyebbre és messzebbre hasson, szakosztályok szerveztetnek:

a) Egy-egy a különböző hazai népek és népelemek tanulmányozására, úgymint: magyar, székely, csángó, palócz (s a magyarral rokon népek); délvidéki, dunántúli, szepesi német, erdélyi szász; horvát, szerb (bosnyák, herczegócz, morlák), bunyevác, sokác, bolgár; vend, tót, rutén, lengyel; rumén, olasz, görög; örmény, czigány stb.

b) Egy a népelet és néplélek általános nyilatkozatainak vizsgálására (folklore, néppszichologia).

c) Egy a népeletben használt tárgyak kutatására (népies stílus, építés, díszítés, a szövő- és edény-ipar készítményei, butorok, eszközök, játékszerek stb.)

d) Egy a népelet tárgyainak és jeleneteinek képekben való feltüntetésére.

e) Egy a népzene és táncz ismertetésére.

f) Embertani szakosztály.

g) Ósnéprajzi szakosztály (palaeethnologia).

h) A népelet ügyei-bajai és számbeli állapotai vizsgálására való szakosztály (demographia és statisztika).

7. §. Ezekon kívül bizottságok küldetnek ki az ethnographiával összefüggő fontos közügyekre (kivándorlás, telepítés, ethnographiai múzeum, expeditiók stb.).

III. Tagok.

8. §. A társaság tagjai: tiszteletbeliek, alapítók, rendesek és levelezők.

a) Alapító tag lehet akárki (egyes személy, testület vagy intézet), a ki a társaság pénztárába egyszer s mindenkorra 50 frtot fizet le készpénzben.

b) Rendes tag lehet mindenki, a ki az alapszabályok megtartására és tagsági díj fejében évi 3 frt fizetésére kötelezi magát. A tagsági díj a felvevő jegy átvételkor s aztán minden naptári év első negyedében fizetendő. A kilépés szándéka december 1-jéig írásban jelentendő be.

c) Tiszteletbeli tagul oly kiváló egyén választható meg, ki a néprajzi tudományok terén vagy a társaság iránt kiváló érdemet szerzett.

d) Levelező tagul oly külföldi választható meg, ki a néprajz terén irodalmilag működik.

A tiszteletbeli és levelező tagok tagsági díjat nem fizetnek.

Külföldinek a tagok közé való felvételéhez a magy. kir. belügyminiszterium előleges jóváhagyása szükséges.

9. §. Minden tagnak joga van:

a) részt venni a társaság összejövetelén és kirándulásain;

b) tanácskozni a közgyűlésen;

c) a választmányhoz írásban indítványokat beadni és azok tárgyalását kívánni;

d) tagsági joggal látogathatják a társaság gyűjteményeit és kiállításait s használhatják a könyvtárt;

e) ingyen kapják a társaság rendes közlönyét és kedvezményes áron a társaság egyéb kiadványait.

10. §. A közgyűlésen szavazó, választó és választható csak magyar honpolgár lehet.

11. §. Előfizető lehet bármely egyén, testület vagy intézet.

IV. Igazgatás

12. §. A társaság ügyeit a választmány vezeti. Ez a tisztikarból s 30 választmányi tagból áll. A szakosztályok tisztviselői szintén részt vesznek a választmány működésében.

13. §. A tiszti kar s a választmány tagjait a közgyűlés választja három évre; a szakosztály tisztviselőit a választmány jelöli ki és illető teendőikkel szintén három

évre bizza meg.

Ugy a választmány tagjai, mint a szakosztályok tisztviselői újra választhatók.

14. §. A tisztikar tagjai: elnök, két alelnök, titkár, jegyző, pénztáros, esetleg könyv-, levéltárra s más gyűjteményekre egy-egy ör.

15. §. Az elnök elnököl az összes üléseken, ellenőrzi a tisztviselők tevékenységét, alájegyzi a hivatalos iratokat és utalványokat; harmadik személyekkel és hatóságokkal szemben a társaság képviselője.

16. §. Az elnököt szükség esetén valamelyik alelnök helyettesíti.

17. §. A titkár szerkeszti a hivatalos iratokat, mindenről számot ad a választmánynak és a társaság működéséről évenként írásbeli jelentést tesz a közgyűlésnek.

18. §. A jegyző megírja az ülések jegyzőkönyvét, intézkedik a meghívásokról stb.

19. §. A pénztáros kezeli a társaság pénzeit és pénzürtékeit, nyilván tartja a tagok jegyzékét s a tagdíjak befizetését, a pénztár állapotáról időről időre jelentést terjeszt a választmány elé és évenként egyszer írásban beszámol a közgyűlésnek.

20. §. A gyűjtemények, szakosztályok, bizottságok, vidéki körök, könyvkiadó vállalat stb. ügyeiről az ügyrend intézkedik.

V. Gyűlések

21. §. A választmány, mely rendszeren havonként egyszer ül össze, a társaság folyó ügyeit intézi, a közgyűlés elé tartozó ügyeket kezdeményezi és előkészíti, tagok jelentkezését elfogadja, tiszteletbeli tagokat ajánl, az üresedéseket ideiglenesen tölti be, a felelős szerkesztőt választja, a szakosztályokat szervezi stb.

22. §. Rendes közgyűlés évenként egyszer van husvét táján, Budapesten.

23. §. Harmincz tag kívánatára rendkívüli közgyűlés hivandó össze.

24. §. A közgyűlés teendői:

a) tisztikar, választmány, és a választmány ajánlotta tiszteletbeli tagok megválasztása;

b) költségvetés megállapítása;

c) évi jelentések felülvizsgálása, felmentvény megadása;

d) esetleges indítványok tárgyalása;

e) alapszabályok módosítása.

25. §. Érvényes határozat hozatalára legalább harmincz tag jelenléte szükséges; a jelenlevők többsége dönt. A választmányi tagok megválasztása titkos szavazással, szótöbbséggel történik.

26. §. Ha a közgyűlésen elegendő számu tag nincs jelen, két hétre rá új közgyűlés hivandó össze, a mely minden esetre határoz.

27. §. Vándorgyűlések, kirándulások, felolvasó stb. ülések tartásáról az ügyrend intézkedik.

28. §. Az elnökség a felolvasás szövegét vagy az előadás vázlatát esetleg előre bekérheti.

VI. A társaság szellemi élete.

29. §. A társaság igazgatásának és rendes hivatalos közlönyének nyelve a magyar.

30. §. Felolvasást és előadást, kivált vándorgyűlés és kirándulás alkalmával, más nyelven is lehet tartani.

31. §. A társaság a külföldi szakkörökkel való érintkezés végett arról gondoskodik, hogy nagy irodalom nyelvén szerkesztett mellékklappal, vagy hasonló célú hazai szakfolyóirattal rendelkezék.

VII. A társaság feloszlása.

32. §. Ha az összes tagok számának két harmada a társaság feloszlását kívánja, e tárgy megnevezésével külön közgyűlés hívandó össze. Ez a közgyűlés csak akkor dönt, ha a Budapesten lakó tagok számának két harmadrésze jelen van. Ha ennyi tag nincs együtt, három hónapon belül új közgyűlés hívandó össze.

A feloszlást a megjelentek számának két harmada mondhatja ki érvényesen. Ez esetben a társaság összes pénzei, gyűjteményei és irományai stb. a magyar királyi belügyminiszterium értesítésével a Magyar Nemzeti Múzeumnál letétbe helyezendők el oly kéréssel, hogy azokat őrizze, a pénzürtéket gyümölcsöztesse és esetleg újból alakuló hasonló célú társaságnak kellő biztosítékra átadja.

33. §. Azon esetre, ha a társaság az alapszabályokban meghatározott célt és eljárást illetőleg hatáskörét meg nem tartja, a miniszterium, a mennyiben működésének folytatásával az állam, vagy a társaságbeli tagok vagyoni érdekeit veszélyeztetve látja, haladéktalanul felfüggeszti s az elrendelendő szabályos vizsgálat eredményéhez képest végleg fel is oszlatja, vagy esetleg az alapszabályok legponosabb megtartására feloszlítás terhe alatt kötelezi.

Budapesten, 1889. január hó 27-én.

Herrmann Antal
titkár.

Hunfalvy Pál
elnök.

30044. szám.
VII.

Látta magy. kir. belügyminiszter oly megjegyzéssel, hogy mindazon esetleg hozandó közgyűlési határozatok, melyek az alapszabályok megváltoztatását, az egyes feloszlását s az esetben vagyonának hová fordítását célozzák, foganatosítás előtt a kir. belügyminiszteriumhoz felterjesztendők.

Budapesten, 1889. évi május hó 8-án.

A miniszter helyett
Beniczky,
államtitkár.

Ethnologiai Közlemények, I. évf. III. füz. 1887—1889. 397., 399., 401., 404. hasáb.

Megjegyzés: A magyarországi néprajzi társaság alapszabályait ugyanott (398., 400., 402—403. hasáb.) francia nyelven is közzölték és egy 8 oldalas füzetben önállóan is megjelent. H. J.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaságnak 1889. okt. 9-én tartott választmányi üléséről.

1. Hunfalvy Pál elnök bejelenti József főherceg köszönő levelét a társaságnak, családi ünnepe alkalmából hozzá intézett üdvözlő feliratára.

2. Borovszky Samu pénztáros jelenti, hogy a tagok száma körülbelül 500 és

hogy eddig 281 frt folyt be a pénztárba.

3. Titkár jelenti, hogy a pécsi fiókegyleten kívül Ungvárt is fiókegylet alakult az ottani szerkesztők kezdeményezésére, készül Aradon is a tanító egyesület buzgal-
mából, hasonló szándékok jelentkeznek más helyeken.

4. Jancsó Benedek jelenti, hogy indítványára az orsz. középiskolai tanáregye-
sület a tanároknak figyelmébe ajánlja a társaság ügyét.

5. Titkár jelentést tesz a külföldi szakköröknek a magyarországi néprajzi tár-
sulat megalakulása alkalmából való nyilatkozatáról, kiemeli a bécsi anthropologiai
congressus tagjainak véleményét, egyszersmind jelenti, hogy a congressus ülésin
a társulatot képviselte.

6. Titkár annak idején felkérte Leland alapító tagot, hogy a párisi congressu-
son, mint annak egyik alelnöke, a magyarországi néprajzi társaságot képviselje, s
jelenti, hogy Hunfalvy Pál Stockholmban József főherczeg cigány grammatikáját
mutatta be, s a cigányokra vonatkozó magyar tud. irodalmat ismertette.

7. Török Aurél megemlíti, hogy a berlini Zeitschrift für Ethnologie szerkesztője
Virchow a társaság alakulásáról a folyóiratban is megemlékszik, s Herrmann folyóira-
tát s az újabb magyar ethnologiai irodalmat dicséri, kiemelve Réthy L. dolgozatát.

8. Könyvtárunk számára Fischer Károly Antal a magyarok fehér és fekete el-
nevezése s a hunn-székely irás című műveit beküldötte.

9. Király Pál 25 arany franknyi alapítványt tett a társaságnál azon czélzattal,
hogy ez idővel oly alappá nőjje ki magát, a melyből pályadíjak volnának kitűzen-
dők főiskolai tanulóknak hazai ethnographiai tárgyú dolgozatai jutalmazására.

10. A Herrmann ajándékozta szakkönyvtár jövőn szóba, elnök úr felkérte,
hogy helyiségről ziveskedjék gondoskodni.

11. Goldziher és Fialovszky felszólalására határozatba megy, hogy a társaság hiva-
talos magyar közlönyének első száma januárról keltezve még ez évben megjelenjék.

12. Az alakító közgyűlés október 27-én d. e. 10 órára tüzetik ki (az akadémia
Kisfaludy-termében). Targyai lesznek: elnöki megnyitó, Jókai M. megemlékezése
néhai Rudolf trónörökös ő fensége ethnographiai működéséről; titkár és pénztár-
ros jelentése és a választások. Titkár utasíttatik, hogy az alakító közgyűlésre sze-
mélyesen hívja meg a cultuszminisztert, a m. t. Akadémia elnökét s a főváros fő-
polgármesterét.

13. Az első felolvasó ülés napirendjének megállapításánál titkár jelenti, hogy
József főherczeg ő fensége a cigányokról írt egy dolgozatát kegyeskedett felolva-
sásra átengedni. A választmány mély hálával fogadja a főherczeg kegyességét. A
fölolvasó ülés többi tárgyai lesznek: Török Aurél alelnök előadása lesz az anthro-
pologiáról s Herrmann Antal hazai ethnographiai muzeum alapításáról.

14. Végül a választmány az elnöknek, alelnöknek s titkárnak buzgalmok és fá-
radtságokért köszönetet mond.

Ethnographia, I. évf. 1890. 45—46. old.

LEVELEZÉS.

I. József főherczegnek, a társaság elnökéhez intézett levele a társaság szeren-
csekívánatai alkalmából: «A magyarországi néprajzi társaság hozzám intézett szíves
üdvkívánataiért, melyekkel családi ünnepélyem alkalmára meglepett, fogadja legő-
szintébb, legbensőbb hálámat azon óhajom kifejezése mellett, hogy tudományos té-
ren hazámban oly üdvös működését mindig a legislegjobb siker koronázza.

Élénk részvételemről s támogatásomról biztosítván a társulatot maradok, Al-

csuthon, 1889. augusztus hó 20-án, szolgálatkész tagja

József főherczeg. s. k.»

Ethnographia, I. évf. 1890. 38. old.

TUDOMÁNY, IRODALOM.

EGYLETEK ÉS INTÉZETEK.

A néprajzi társaság első ünnepélyes közgyűlését vasárnap e hó 27-én délelőtt tíz órakor tartja meg az akadémia termében. A tárgysorozat ez:

H u n f a l v y Pál elnöki megnyitója; megemlékezés Rudolf trónörökösről és Magyarország ethnografiája körül szerzett érdemeiről, tartja: J ó k a i Mór; titkári jelentés, felolvassa H e r m a n n Antal titkár. Végül a választások következnek.

Pesti Napló, XL. évf. 294. sz.

1889. okt. 25. 5. old.

— A magyarországi néprajzi társaság vasárnap, okt. 27-én d. e. 10 órakor tartja meg a m. t. akadémia Kisfaludy-termében ülését. Tárgyai: H u n f a l v y Pál elnöki megnyitója; J ó k a i Mór; Megemlékezés Rudolf trónörökösről és Magyarország ethnografiája körüli érdemeiről; titkári jelentés; választások. A társaság ülési nyilvánosság; külön meghívók nem adatnak ki.

Pesti Hirlap, XI. évf. 295. sz.

1889. okt. 26. 6. old.

KÜLÖNFÉLÉK.

Naplórend, október 27.

A m i n i s z t e r e k nem fogadnak.

A m a g y a r n é p r a j z i t á r s a s á g első ünnepélyes közgyűlése d. e. 10 órakor az akadémiában. Felolvasók: Hunfalvy Pál, Jókai Mór és Herrmann Antal.

Pesti Napló, XL. évf. 296. sz.

1889. okt. 27. 2. old.

A NEMZET TÁRCZÁJA.

Október 26.

Néprajzi társulat.

A renaissance idejében lehetséges volt még hogy egy-két kiváló tudós a tudomány összes anyagának urává válhassék s mint Albertus Magnus és Pico di Mirandola, kik mint a négy karnak tudorai voltak, értekezhessenek de omni scibili et quibusdam rebus aliis, mindenről a mi tudható s némely egyebekről. Még a mult században is megkivánták a tudóstól, hogy mindenhez értsen, többet kevesebbet, de azóta kifejlődött a szaktudomány, a ki egyetemleges tudományosságra vágyó-

dik, az lehet ugyan mivellettans, de a tudós címre nem tarthat igényt. Akadémiaink is kezdetben felölelte különböző osztályaiban s azokon belül szakközött-ságaiban a nemzet összes tudományosságát, de mellette szükségessé váltak s felvirágoztak a tudományos szaktársulatok, a Kisfaludy- és Petőfi-társaságok, a természettudományi-, régészeti-, történelmi-, földrajzi-társulatok, s ezekhez hozzáfűződik most a néprajzi társulat, mely Magyarország minden különböző népségeinek meséivel, népköltészetével, szokásaival, babonáival foglalkozik.

A kezdeményező Herman Antal tanár, kinek működéséről s azon elismerésről, melyben a külföldi lapokban részesült, a »Nemzet« 1888. évi 202. számában értekeztem; s már akkor megemlítettem, hogy nálunk is megtörténtek az előleges lépések egy magyarországi népvizsgáló társulatnak megalakítására, hogy az, a mi oly szép sikerrel egyes erő által megkezdett, biztos alapon folytathassék.

Szavam akkor elhangzott, most azonban örömmel tapasztalom, hogy a társulat megalakult s holnap délelőtt 10 órakor tartja ünnepélyes megnyitó ülését.

A külföld azóta is figyelemmel kíséri Hermann Antal Ethnologische Mittheilungen című kiadványát, olvasóinkat érdekelné fogja, miként méltányolják ezen tudósunkat a német, francia, angol, amerikai és lengyel szaklapok.

A »Zeitschrift für Ethnologie«-ban, a berlini antropológiai, ethnológiai és őstörténeti társaság közlönyében, a melyet A. Bastian, R. Hartmann, R. Virchow és A. Voss szerkesztenek, ezeket írja a legilletékesebb szakember, maga Virchow. (XXI. Jahrg. 1889. Heft IV. p. 203.)

»Már Kisfaludy Károly óta öntudatosan érvényre emelkedett a magyar irodalomban a nemzeti irány és megfelelő az önálló politikai fejlődésnek, meglepő gyorsan és nagy erővel fejlődött. Itt először lép elének azon a téren, a mely elvitathatatlan birtoka: a folklóre terén s ámbár a nagyon gondos kiadó teljes tekintetbevételben részesíti a többi nemzetiségeket és néptörzsoket, a melyek e tág országot lakják, a közlemények forrása természetesen mégis a magyar faj talaján bugyog legdusabban. S ez a talaj aztán kiváló gazdagságúnak mutatkozik, és épp oly meglepő, mint fölötte örvendetes, mily bőségben erdek meg az adalékok, alig hogy megnyilt a csatorna, a melybe azok ömlendők. Mert, hát Magyarország szűz talaj, a melyen a legkülönbözőbb nemzetiségek egymás mellett megőrizték a hagyomány nagy naivságát és bensőségét, egymásra kölcsönösen hatva és mégis még mindig határozott individualitás birtokában maradvá. A cigány, a rumén és a német még úgy érez, mint ősei, ámbár magyarok és szlávok századokon át laktak mellette és érintkeztek vele. Mindezen nemzetiségek iránt jogos méltánnyalással lenni és kedélyi, meg szellemi hagyományaik öröklött kincséből meríteni; ez az a feladat, a melyet a kiadó maga elé tűzött és a melyre, mint a három vaskos fűzet mutatja, komolyan és sikeresen törekszik. Számos dolgozó társ, köztük a legjobb erők, támogatva állnak mellette s kiváló elégtétellel üdvözölköz az a szándékot, hogy a szűkebb értelemben vett ethnológiát is felvették a vizsgálódások körébe. Ez persze nehéz feladat, mert az egyoldalú és gyakran helytelen feltevésekben és külön mozgó érdekekben elfogult kutatás inkább nagyobbította, mintsem felderítette a homályt. De az olyan vizsgálódások, mint dr. Réthy László uré a rumén nyelv eredetéről (I. fűzet, 27. l.) bizonyítják, hogy az elfogulatlan vizsgálódás elég gyakran vezet eredeti megfajtésekre, Vajha a nagyszabású és legliberalisabb módon vezetett vállalat minél hosszabb életű lenne! Rud. Virchow.«

»Archiv für Anthropologie.« Organ der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte 1889. XVIII. 3. fűzet 286. l. Hellwald ismertetéséből kiemeljük a következő helyeket: »Az első fűzet minden tekintetben sokat ígérő. Egész szívünköl óhajtanunk kell, vajha a kiadó-

nak, Hermann A. tanárnak sikerülne, hogy biztosítsa az új folyóirat fennállását, a mi azonban a szerkesztő némely nyilatkozataiból következtetve, nem látszik egész bizonyosnak. Az előttünk fekvő első füzet sejteti velünk, mily gazdag kincsek aknázhatók ki a magyar néprajz terén... az összes dolgozatok kiváló munkások tollából valók és az egész folyóiratnak komoly és szoros tudományos jellege van. E folyóirat gondolatát és a kivitelt egyaránt rendkívül szerencsésnek tartjuk és őszintén élénk sikert kívánunk.»

A »Journal of the Gypsy Lore Society«, a cigánytudósok nemzetközi társaságának Edinburghban szerkesztett közlönye, mindig magasztaló elismeréssel szól kiváló munkatársának, Hermannak folyóiratáról és fordításban, vagy bő kivonatban közli annak nagyfontosságú cigánytárgyu cikkeit, Igy a II. füzetben (100—101. lap) közli az »Ethnol. Mitth.« cigány dalmait, a melyeket itthon alig vettek észre; a 105—113. lapon Leland elnök, Mac Ritchie szerkesztő ismerteti az »Ethnol. Mitth.« két első füzetét. Leland így nyilatkozik: »Záradékol őszintén mondhatom, hogy nem ismerek e szakba vágó kiadványt, a mely jobban érdekelhetné az ethnologust és folkloristát, mint e folyóirat. A III. füzet élén álló »Magyarországi levél«-ben Leland Hermannt mint cigány tudóst »nemini secundus«-nak mondja s a többek közt így emlékszik meg róla: »Az éppen alakulóban levő néprajzi társaság, amelynek alapját barátunk és tagtársunk, Hermann Antal tanár vetette meg, még eddig páratlan magaslaton fog állani... A társulatot előkészítő közlöny, az »Ethnologische Mittheilungen«, melyet Hermann tanár ad ki s a mely, a mint már kifejtettem, nagy változatosság, az anyag gazdasága és a tudós critica tekintetében az első helyet foglalja el az ilyfajta kiadványok között egész Európában... Herrmann tanár gyűjtötte össze először és egyedül az igazi cigány dallamokat és énekeket s szándékunk e gyűjteményt közösen kiadni«, stb. Az V. és VI. füzetben (302—304. és 368—369. lap) a szerkesztő magasztalva ismerteti az »Ethnol. Mitth.« III. füzetét, kivonatban közli a cigánycikkeket s a folyóiratot »admirable«-nek nevezi (ezzel synonym jelzőkkel gyakran illették e lapot) s nagy örömmel üdvözli Hermann új folklore-válalatának tervét.

A »Deutsches Literaturblatt« 1888. évi 9. számában közölt ismertetésből kiemeljük e helyeket: »Azt, hogy e magyar-német folyóiratot behatóbban ismertetem, e vállalat nagy jelentősége igazolja. Hermann tanár, egyik legderekabb magyar ethnologus, már régen foglalkozott azzal a tervvel, hogy a külföld szakkörei számára folyóiratot adjon ki stb.... Már az első gazdag tartalmu füzet megjelenése után legjobb tudásunk és lelkiismeretünk szerint állithatjuk, hogy az »Ethn. Mith.« tudós szerkesztője megfelelt a legmagasabb várakozásoknak; de a laicus közönség is a legnagyobb érdekléssel hallgathatja a széplélek oly nyilatkozatait, a melyeket e folyóirat nyújt, stb.«

A »Deutsche Literaturzeitung« 1889. évi 6. számában így nyilatkozik: »A kiadó, a ki számos ethnologiai és folkloristicus dolgozataival nevet és érdemeket szerzett magának, folyóiratával megtette a nagy lépést, hogy legelső ízben mutassa meg a tudós világnak, mily gazdag és hálás terület kínálkozik az európai ethnologiában annak, a ki ért hozzá, hogyan kell belemarkolni a nyüzsgő emberi életbe. Igaz, hogy kevés ország van, a hol ez az emberi élet oly sokalaku és érdekes, mint Magyarországon stb.... A merész vállalatnak a legjobb sikert kívánjuk és mindenekelőtt a nyilvános és állami támogatás azon mértékét, a melyre minden ilynemű folyóiratnak szüksége van ahhoz, hogy sikeresen működ-hessék.«

»The American Antiquarian« 1889. januári füzetéhez (65—

66 lap) Albert S. Gatchet az »Ethnol. Mith.« épen komoly tudományos irányát emeli ki, míg a márcziusi füzetben (134 lap) rámutat az Ethnol. Mith. gazdag tartalmára s arra a fontos szolgálatra, a melyet a kiadó a tudománynak tesz, midőn Magyarország ethnicus viszonyait ismerteti. Ez alkalommal felhívja az ismertető a szakemberek figyelmét az alakulóban levő magyarországi néprajzi társaságra.

A helsingforsi finn »Uusi Suométär« 1889. évi 71. számában és más helyen is előnyösen emlékszik meg az »Ethnologische Mittheilungen«-ről.

»Le moyen Age« párisi szaklap 1888. évi novemberi füzetében (159—261. l.) igen elismerő ismertetésében a többek között így szól: »az első füzetek azt az élénk óhajást kelték fel bennünk, vajha ez a vállalat folytatást nyerne és minél gyorsabban népszerűvé válnék.«

A »Zeitschrift für Völkerpsychologie« 1889. évi első füzetének mellékletében ezeket írja a szerkesztő Steinthal tanár: »A népvizsgálat és mythologia leghivatottabb képviselői szivesek voltak támogatásukat megígérni, hogy a »Zeitschrift für Völkerpsychologie« ezeken a speciális téreken is a tudós vizsgálódás középpontjává váljék. Olyan férfiakat nevezhetünk meg, mint A. Bastian, C. P. Caspari, L. Freytag, A. Hermann, F. S. Kraus, H. E. Meier, A. Meitzen, F. W. L. Schwartz, R. Virchow, R. Weishold és J. V. Zingerle.

A »Wisla« című lengyel ethnologiai szaklapban dr. Kopernicki, krakói professor nagy elismeréssel nyilatkozik az »Ethnol. Mitt.«-ről. Éppen Magyarország nyújthat rengeteg ethnologiai adatot, mert egyes nemzetiségei nyelv- és vallásbeli elzárkózottságuknál fogva sajátságait a legjobban őrizték meg, amire az ismertetés számos példát is idéz.

Az első szám tartalmát beható hozzászólással közölve, az ismertetett művekről nyilatkozik, melyeknek tartalmát elismerő érdeklődéssel kíséri.

A Budapesten alakítandó néprajzi társaság eszméjét lelkesen üdvözölve, ismertetését így végezi:

»Ugy hiszem, ezen futólagos áttekintés elég lesz arra, hogy a »Wisla« olvasói ez ethnologiai új folyóiratra nézve tájékozódjanak. Arra készült szerkesztősége e lapot Magyarországnak egyszerre bő, sokféle és érdekes ethnologiai adatoknak akkora gyűjteményével bocsátja világgá, hogy már első megjelenésével is olyanak mutatkozik és érdekeznek, hogy benne az ethnologia összes munkásai régóta óhajtott, egyesek pedig nélkülözhetetlen szaklapot üdvözölhetnek.«

»Das Ausland« LXI. évfolyam, 1888. 28. füzetének vezérczikke (541—545. lap) foglalkozik tárgyunkkal, kiemeljük a következő helyeket: »Az ethnographusnak nem volt otthona. Ezen most segítve van. Valódi ünnep volt rám nézve az a nap, midőn tavaly megkaptam az »Ethnol. Mitt.« első füzetét. Becsületbeli dolognak tartom, hogy itt jelentést tehessek e folyóiratról. A leghivatottabb szakkörökben Herman tanár folyóirata azonnal megtalálta a megérdemelt elismerést. Mily értéket tulajdonitanak neki, abból is kitűnik, hogy Andrien Werburg báró, a bécsi anthr. társaság elnöke, évi jelentésében a legnagyobb elismeréssel emlékezett meg a folyóiratról. Herman az erdélyi cigánynép vizsgálatával avatta be magát az ethnographiába. De kiváló ismerője a magyar, rumén, német stb. folkloerek is.« (A folyóirat minden cikke magasztalással van ismertetve.) A többi cikkek is igényt tarthatnak arra, hogy tárgyilag ujaknak nevezzük. Az ismertetések is termékenyítő hatásúak, mert nem csak jelentenek, hanem érvényesítenek és helyreigazítanak. ... Így e folyóirat minden lapján új és örvendetes közleményeket hoz ethnographiai tanulmányokban és ilyenekről. A legmelegebben ajánljuk e folyóiratot az ethnographiai világközlöny (az »Ausland«) olvasóinak, ha általában szükség van az ajánlásra ott, a hol a folyóirat maga ily kitűnő ajánlásokat visz

magával a világba. Az osztrák–magyar Ethnographiára nézve, nagy esemény e folyóirat.«

A »*Literarischer Merkur*« weimari criticaí hetilap 1889. évi 25. száma vezércikkében ismertette a népvizsgáló folyóiratokat, nagy méltánylással és bőven szól az Ethnol. Mitt.-ről: »Hermann folyóiratának tartalma oly értékes és gazdag, hogy zavarba jönnék, ha minden egyes dologról itt külön kellene jelentést tennem. De három tanulmányra név szerint kell az olvasót figyelmeztetnem: Katona cikkére a magyar folklóre-ról, Hermannéra az összehasonlító népköltészetéről és Wlislóckiera a cigányok varázsigéiről.«

A *Nyelvőr*, mely eddig is szívesen foglalkozott folklóre-ral és a hajléktalan néprajznak menhelye volt, utolsó füzetében Kardos Lajos szakavatott tollalával ismerteti s bírálja az Ethnologische Mittheilungen eddig megjelent két füzetét és szívesen üdvözli az új társulatot.

Mind ezekből látjuk, hogy a külföld sem ignorálja többé tudományos működésünket s hogy a néprajzi társulat számolhat a külföld rokonszenvére, reméljük, hogy a hazai részvét sem fog elmaradni. Szerencsét és folytonos gyarapodást kívánunk ezen új életrevaló társulatnak, melynek elnöke *Hunfalvy Pál*, ki aggkorának daczára ifjonti erővel bír, az évek gazdagították tapasztalatait a nélkül, hogy munkaerejét meggyengítették, világos felfogását elhomályosították volna.

PULSZKY FERENCZ.

Nemzet, VIII. évf. 2574. (296.) sz. 1889. okt. 27. 1. old.

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG.

(Megnyitó közgyűlése alkalmával.)

Az akadémia heti üléstermében ma tartja egy új tudományos társaság megnyitó ünnepélyes közgyűlését. A nemzet nagy írója »Az osztrák–magyar monarchia képben és írásban« című nagy ethnographiai vállalat magyar szerkesztője, Jókai Mór fogja ez ünnepélyes közgyűlést megnyitni egy emlékbeszéddel Rudolf trónörököséről, mint ethnographusról s mint olyanról, ki ez új társaság iránt való nagybecsű érdeklődésének már az alakulás első stadiumaiban azzal adott kifejezést, hogy késznek nyilatkozott e társaság protektorságát elvállalni. Az első tudományos felolvasás pedig József főhercegé lesz, kinek a cigányokról írott egy értekezését Thewrewk Emil tanár fogja felolvasni. Ez a társaság, mely ily auspiciumok között kezdi meg működését, a »*Magyarországi Néprajzi Társaság*«.

De hát micsoda ez a Néprajzi Társaság? Mit akar, mi a célja? E felvethető kérdésekre a társaság alapszabályai a következő feleletet adják: a magyarországi néprajzi társaság célja a magyar állam és a történelmi Magyarország mai és egykori népeinek tanulmányozása, valamint kölcsönös megismerkedés útján a hazában élő népek közt testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolása. A társaság tanulmányozásának tárgyai: az ország mai és egykori népeinek eredete, fejlődése, állapota; ethnikai jelleme és anthropologiai mivolta; a néplélek és népélet nyilatkozatai. Ilyenek: életmód, foglalkozás, lakás eszközök, diszítés, zene és költészet, tánc és játék, szokások és erkölcsök, szólásmód és közmondás, hagyomány és monda, babona és ráolvasás, népmese és találós mese, népdal és rege, végre az ország lakóinak testi alkata.

E társaság jeligéjéül tehát méltán választhatná a régi görög bölcselő eme mondatát: *ismerd meg tenmagad*, mert célja a legvalódibb és a legnemesebb önisme-

ret. Azok az eszközök, melyeket e célja elérésére alapszabályaiban megjelölt, nem hiú játékszerei vagy értéktelen csecsebecsői a tudós elmének unalom üzésül, vagy tárgyaltalan szemlélődések segítségéül, hanem legalódibb eszközei ama tudománynak, melynek segítségével a népek szellemi és erkölcsi lényegébe betekintést szerezhethünk. A németek ezeknek segítségével egy egészen új tudománynak, a *néplélektannak* (Völkerpsychologie) vetették meg alapját; a gyakorlatiasabb angolok pedig, kik nem szeretik a methaphisikai szemlélődéseket, *Folklore* cím alatt tették a nép szelleme nyilvánulatainak vizsgálatát összehasonlító és bölcséleti tanulmány tárgyává. A franciáknál III. Napoleon e tanulmányt egyenesen az állami kormány gondoskodásának tette tárgyává, a mennyiben 1852 szeptember 13-án kiadott rendeletével meghagyta az egyes nyomtatványokban szerteszórva megtehető, vagy a könyvtárak kézíratai között található, sőt a nép ajkán forgó és emlékezetében levő népdalok, mesék, mondák stb. összegyűjtését. A gyűjtés vezetését a »Franciaország nyelve, történelme, művészete ügyében kiküldött bizottság« kötelességévé tette. Megrendelte a gyűjtés költségeit, meg az emlékérmét azok számára, kik ez ügyben kiváló buzgóságukkal tűnnek ki.

Nálunk ez ügy idáig nem jutott. E téren is a társadalomnak és egyesek buzgóságának kellett és kell kipótolni azt, mit mulasztásnak tarthatunk. E tekintetben jó példával a *Kisfaludy-Társaság* járt elől, mely Erdélyi János kezdeményezésére már a negyvenes években hozzá fogott a népköltési maradványok gyűjtéséhez. A *Kisfaludy-Társaság*ot természetesen tisztán irodalmi s nem egyszersmind tudományos célok is vezették e gyűjtéseiben. És ezen nincs mit csodálkoznunk, hisz ez időben még az ethnologia, mint tudomány még csak csirájában szendergett. Körülbelül ez időtájt (1846) fejtette ki az angoloknál *Merton*, hogy milyennek is kellene lenni annak a tudománynak, mely a nép lelkiéletének nyilvánulatait vizsgálja s a melynek legtalálóbbs neve lehetne a *folklore* elnevezés. Ugyancsak irodalmi és aesthetikai szempontok vezették a *Kisfaludy-Társaság*ot abban is, hogy gyűjtését kiterjesztette a hazai más nyelvű fajok népköltészetére. Mind egy, de a gyűjtés megindult s ennek az irodalmi és aesthetikai szempontoktól irányított gyűjtésnek ma már az ethnographiai tudomány is végtelen nagy hasznát veheti. A gyűjtés egy kissé későn indult meg, mint általában összes újabb kulturális fejlődésünk. Már a tizenkettedik órában voltunk, mikor csak arról lehetett szó, hogy mentsük meg még, a mit meglehet menteni. Alig volt gyűjtő, kinek munkája közben fájdalmasan ne kellett volna tapasztalnia: mennyire igaza van a mi viszonyainkra vonatkozóan is *Scheffler*-nek, a francia népköltészet maradványai egyik legérdemesebb gyűjtőjének, mikor azt mondja: »Ha vidéken a rég elfeledett dalok és balladák után kérdezősködünk.....az ifju büszke tanító, a párisi felsőbb tanítóképző intézet kevély fia, ki azt véli, hogy az emberiség jövőjét tógájában hordozza, ily szókkal fordul el az irodalom eme nemétől: mi, a jövő emberei nem ismerjük az affélét; nem törődünk a multtal. Csak a jó öreg iskolamester szól szomoruan: dalokat kerestek? Nem dalolják 1830 óta. Körtáncot szeretnétek látni? Nem táncolják 1848 óta. Szokásokat, ünnepélyek alkalmihoz? Elnyomják... Vagy azt, a mit egy másik gyűjtő, *Theuriet* mond: hogy az asszonyok, kiktől vidéki utjai közben dalokat kérdezett, szemtől szembe kinevették. Csak café concertbeli dalokat s románcokat ismernek.«

Idővel azonban az ethnografia mint tudomány is ismeretes lett hazánkban, sőt készen pattant ki egy tudós fejéből, mint *Minerva* egykor *Jupiteréből*. 1876-ban jelent meg *Hunfalvy Pálnak Magyarország ethnographiaja* című műve, jóformán minden más tudományos előzmény nélkül. A mit a nyelvtudomány, történelem, statisztika, anthropologia addig erre vonatkozóan adatokat szolgáltatott, azt

egy rendszeres tudományná építette fel e könyvében Hunfalvy. Megcsinálta a keretet, összeszerkesztette az egésznek strukturáját s örököül hagyta egy fiatalabb generációnak, hogy azt kiegészítse, kibővítse, átalakítsa és fejlessze a haladó tudomány elvei szerint és eszközei segítségével.

Időközben Hunfalvy Pál nagy munkájának segítségével jöttek más irányu, de rokon törekvések is. Sajátságos, e tudományos törekvések tulajdonképpen való inspiratora a magyar nemzeti zene megőrzője, a cigány volt. Mig eddigelé inkább tudományos kíváncsiságból igyekeztek a cigány nyelvet megismerni, addig *József főherceget* komoly tudományos és ethnographiai érdekek tették a cigány nyelv alapos tudósává. Mig *József főherceg* az irodalmi és tudományos köröktől alig is sejtve képezte magát alapos cigány tudóssá, addig a kolozsvári egyetemen dr. *Meltzl Hugó* az újabb folklóre szempontjából irányozta figyelmét nem annyira a cigány nyelvre, mint annak népköltészeti hagyományaira. Elkezdette gyűjteni, tanulmányozni a magyar-cigány népköltészetet oly formán, mint Leland és Borrow az angol és spanyol cigányokét. Tanítványai közül ketten szentelték magokat e néhez, de kedves és fontos tanulmányra: Dr. *Wlislócki Henrik* és Dr. *Herrmann Antal*. Ma mindkettőjük neve tekintélyes név a cigány folklóre tudomány mivelői előtt.

Dr. *Herrmann*t cigány tanulmányai azonban elvezették magához az ethnológiához, mint az összes ide vonatkozó részletismeretek egyetemes tudományához. Minél mélyebben hatolt e tanulmányba, annál világosabbá lett előtte, hogy Magyarországnál e tudomány mivelésére, alkalmasabb talaj nem is lehetne. Sehol annyi anyag, annyi erő e tudomány miveléséhez mint e soknépü és nyelvü országban, csak fel kell tárnai azokat a bányákat, melyek ez anyagot magokban rejtik; egyesíteni kell az erőket, kik kedvül és tudományal bírnak ez anyag célszerű kiaknázására. Meggyőződött arról is, hogy egy ilyes irányú munkásság nemcsak az egyetemes tudományra bir fontossággal, hanem a magyar nemzeti és hazafias érdekekre is, hogy az ethnologia, mint tudomány igazán nemzetalkotó hatásu, hogy ez a tudomány nemcsak a tudósnak ad eszközt bizonyos elméleti igazságok kifürkészéséhez, hanem a politikusnak és az államférfinak is, a nemzetélet tényeinek megértéséhez, hogy egy szóval az ethnológiának mint tudománynak mivelése nemcsak absolut, tudományos, hanem hazafiui és politikai érdek is.

Hogy e tudománynak propagandát csinálhasson ugy a hazában, mint a külföldön, megalapította az »*Ethnologische Mittheilungen*« címü folyóiratot. Idehaza mosolyogtunk rajta, vagy kétkedően fejet csóváltunk. Csak a jó öreg Hunfalvynak egynehány tanítványa: *Réthy László*, *Alexi György* stb. hitték, hogy Herrmann ideális lelkesültsége minden anyagi támogatás nélkül is fen bírja tartani e folyóiratot s vele eléri kitűzött célját. A hihetetlen megtörtént. Herrmann nemcsak egynehány fiatal hazai tehetséget tudott (Wlislóckit, Katona Lajost) a folyóirat köré csoportosítani, hanem számos előkelő külföldi kitünőséget is. A folyóiratnak már első számai kivívták a külföld legkitünőbb és legkomolyabb szaktudósainak elismerését. Magyar tudományos vállalat ritkán részesült melegebb és méltánylóbb elismerésben, mint Herrmann e vállalata.

Mindjárt az első szám megjelenése után *Andrián Werburg* báró, a bécsi anthropologusok közgyűlésén üdvözli a folyóirat törekvéseit és kijelenti, hogy általa az osztrák tudományosság bizonyos tekintetben tulszárnyaltatott. *Mayer Gusztáv*, a gráci egyetem hires nyelvész tanára a müncheni *Allgemeine Zeitung*-ban azt írja: »E szomszédos ország most már egy német nyelvü folklóre kiadásával is megelőzött bennünket; ez a legnagyobb mértékben megérdemli legmelegebb érdeklődésünket. Vagyontalan magánember vállalata, a ki akademia vagy tudós társaság tá-

mogatása nélkül teremtette meg... Ez a tudomány oly idealis felfogása, mely nem nagyon gyakori a XIX. század végén. « A »Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte« vállalat pedig a legmelegebb hangon emlékezve meg e folyóiratról, ezeket írja: »Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalattal első lépést oly pályára, a melyen követnie kell öt minden nemzetnek.« Hellwald az »Archiv für Anthropologie«-ban a folyóirat gondolatát és a kivített egyaránt rendkívül szerencsésnek tartja és őszintén sikert kíván a folytatáshoz. A szűkre szabott tér nem engedi meg, hogy felsoroljuk a német tudományos sajtó számtalan elismerő nyilatkozatát oly férfiak tollából, mint Virchow, Bastian, Caspari stb., csak azt akarjuk megemlíteni, hogy dr. Herrmann folyóiratában kifejtett működése alapján a német ethnologiai tudományosság legelső közlönyének a Zeitschrift für Völkerpsychologien szerkesztője azonnal sietett munkatársai közé iktatni s nevét most már prospektusaiban az ethnologiai tudományosság elsőrangu korifeusai között emlegeti.

De nemcsak a német tudományosság nyilatkozott Herrmann törekvéseiről ily elismeréssel, hanem a francia és az angol is. Nem idézem a »The American Antiquarian« meg a »Saturday Review« ide vonatkozó nyilatkozatait, csupán csak a híres cigány folklóre-istának Leland-nek szavait idézem a »Journal of the Gipsy Lore-Society« hivatalos közlönyéből: »Herrmann tanár mint cigány-tudós valóban nemini secundus,... ő gyűjtette össze először az igazi cigány dalokat és dallamokat, melyeket közösen szándékozunk kiadni... az épen alakulóban levő »Magyarországi Néprajzi Társaság« melynek alapját Herrmann A. tanár vetette meg, még eddig páratlan magaslaton fog állani. A társulatot előkészítő közlöny az »Ethnologische Mittheilungen«, melyet szintén Herrmann tanár ad ki, nagy változatosság, az anyag gazdagsága és a tudós kritika tekintetében az első helyet foglalja el az ily fajta kiadványok között egész Európában.«

Nagyon helyesen mondja Leland, hogy az »Ethn. Mittheilungen« előkészítő folyóirata volt a Néprajzi Társaságnak, mert Herrmann a mint mélyebben mélyebben behatolt hazánk ethnologiai kincses bányájába, annál világosabban győződött meg arról, hogy hazánkban csak úgy adhat szélesebb rétegekre kiható lökést az ethnologiai tudományosságnak, ha sikerül megalakítania az ethnografiai társaságot. A tudományos társaságok példája és multja kétségbe vonhatatlan mutatták, hogy a helyes ut egyedül csak is ez lehet. Hozzá látott tehát a társaság szervezéséhez. Fáradtságot, időt nem kimélt. Kért, izgatott, bátorított és rábeszél, hol szükségét látta. Hogy a társaság gondolata nem volt hiábavalóság és hogy egyáltalán maga a társaság sem fölösleges valami, azt az is bizonyította, hogy oly kitűnő tudósok mint Hunfalvy, Vámbéri, Török Aurél helyeselték és támogatták a mozgalmat. Az elsők közé tartozott kitűnőségeink közül Jókai Mór is, ki sietett támogatni Herrmann törekvéseit, sőt e törekvések egyenesen az ő közvetítésével jutottak a boldogult trónörökös tudomására, ki nemcsak örömmel üdvözölte, hanem meg is ígérte, hogy protektora lesz e társaságnak nemcsak névleg, hanem tényleg is. A sors másként akarta...

Igy jött létre a »Magyar Néprajzi Társaság« mely ma ünnepélyes alakuló közgyűlését tartja s a mely nemcsak csekély számu tudósok egyesülete, hanem a nagy közönségé is és pedig nyelv és nemzetiségi különbség nélkül. Egyetlen magyar kultur-törekvést sem üdvözöltek hazánk nemzetiségei oly örömmel és egyetértően mint ezt. Az erdélyi románokat kivéve nincs nemzetiség, mely tetteleg ne támogatta volna e törekvést. A nemzetiségek tudományos vezérférfiai mind ott vannak a társaság kötelékében, mint az egyes szakosztályok és bizottságok elnökei és előadói, részt kérnek és vesznek a közös munkában s így nincs ok, a miért

kételkedhetnénk, hogy e társulat eléri a tudományosan kívül azon hazafias célját is, melyet az alapszabályok ilyen formán tűznek ki:» kölcsönös megismerkedés után a hazában élő népek közt testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolása.« Ki tudja, hátha a tudomány meg hozza azt, mit a multak hibái s a politikai balfogalmak lehetetlennek látszóvá tettek. Bár ugy lenne!

Dr. Jancsó Benedek.

Fővárosi Lapok, XXVI. évf. 295. sz. 1889. okt. 27. 1—3. old.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaság 1889. évi október 27-én d. e. 10 órakor a m. t. Akadémia Kisfaludy-termében tartott I. rendes közgyűléséről.

Elnök: Hunfalvy Pál. Az elnök napirendre térés előtt Katona Lajost bízta meg a jegyzőkönyv vezetésével. Aztán olvassa elnöki megnyitó beszédét.

Ezt követőleg Jókai Mór üdvözli a társaságot, kegyeletes szavakban megemlékezvén az elhunyt trónörökös ő fenségének társaságunk iránt már alakulása idején tanúsított érdeklődéséről, a melynek a megdicsőült azzal is kívánt kifejezést adni, hogy hajlandónak nyilatkozott a társaság védnöki tisztét elfogadni.

Jókai beszéde után bemutatja a közgyűlésnek dr. Berzeviczy Albert vallás- és közoktatásügyi államtitkárt, a ki a fontos államügyektől visszatartott miniszter képviselőjében jött el, hogy átadja a társaságnak a miniszter üdvözlését, s tolmácsolja ő exciájának e nagyfontosságú feladatok megoldására hivatott társaság iránti érdeklődését, a melynek a miniszter tettebben is óhajt kifejezést adni.

A közgyűlés az államtitkár úr e nyilatkozatát örvendetes tudomásul veszi s az elnök indítványára elhatározza, hogy úgy a vallás- és közokt. miniszter úr ő exciájának, mint az államtitkár úr ő méltóságának legmelegebb köszönetet szavaz a társaság iránt tanúsított érdeklődésük és a hazai ethnographia ügyének támogatására vonatkozó szándékaikért.

A napirend következő tárgya Herrmann Antalnak, mint a társaság titkárának jelentése volt, a melyet a közgyűlés tudomásul vett.

Hunfalvy Pál elnök indítványozza, hogy József főherczeg ő fenségét, a kit már is alapító tagjainak élén van szerencsénk üdvözölni, kérje fel a társaság a védnöki tiszt elfogadására.

A tagok lelkes éljenzéssel és helyökről való felállással teszik magokévé ez indítványt.

Az ezután következett választások eredménye, hogy Fialovszky Lajos indítványára egyhangulag megválasztottak: elnökké Hunfalvy Pál, alelnökké Török Aurél és gömöri Havas Sándor, titkárrá Herrmann Antal, jegyzővé Katona Lajos, pénztárnokká Borovszky Samu.

Ezután következett a 30 tagú választmány választása.

Végül Borovszky Samu pénztáros tesz jelentést a társaság pénztárának állapotáról.

Jelentését a közgyűlés tudomásul veszi.

ELNÖKI MEGNYITÓ.

Hunfalvy Páltól.

A társaság alakító közgyűlésén 1889. október 27-én.

Tisztelt közgyűlés!

A magyarországi Néprajzi Társaság mai napon tartja meg az alakító közgyűlést, melynek megjelent tagjait mint ideiglenes elnök, legszívesebben üdvözlöm.

Alapszabályaink 1. és 3. szakasza fejezik ki a Néprajzi Társaságnak célját és tárgyait. Célja: a magyar állam és a történelmi Magyarország *mai és egykori* népeinek tanulmányozása, tárgyai: az ország mai és egykori népeinek eredete, fejlődése, állapota; ethnikai jelleme és anthropologiai mivolta; a néplélek és népelet nyilatkozatai, melyek nagyon számosak és különfélék. Látjuk, tisztelt közgyűlés, hogy a néprajz, mint tanulmány, sokat foglal magában, a mit a nagyszabásu történelem vagy mellőzni kénytelen, vagy csak elvétve érinthet meg. Azért a néprajz a mai népekre nézve okvetlenül szükséges kiegészítője a történelmi tudománynak. Hogy hasonlatossággal világosítsam meg a kettőnek a feladatát, ez vagyis a történelem, a palotának mindenestre nagyszerű külső mivoltát mutatja fel, sőt belső elrendezését is, melynél fogva kifelé hat: az, a néprajz, az ápoló, de alig látható gondos kezeket keresi fel, a melyek a palotát nemcsak lakhatóvá, hanem a lemálásokat, réseket betapasztó méh-munkásságával tartóssá is teszik. Az egykori népekre nézve pedig a néprajz szinte ugyanazokon a nyomokon jár, melyeken a régészet, azzal a különbséggel mégis, hogy a régészetnél több figyelmet akar fordítani mind arra, a mit csak a nyelv fejezhet ki, de a művészet és mesterség nem alakíthat. Van tehát a néprajznak saját területe a tudományok között.

S mekkora ezen terület! Magyarország mai népeinek sokaságát minden ethnographiai térkép szemlélhetővé teszi. Mi nagyszámúak tehát a néplélek és népelet nyilatkozatai. Ezek mind az emberiség szellemének virágai és hajtásai. Ha kipótolhatatlan veszteségnek tartjuk, ha p. o. a Gellérthegynek vagy a budai hegyeknek egy-egy ritka növénye elenyészik, kivesz: mennyivel inkább pótolhatatlan veszteségnek kell tartanunk, ha az emberiség szellemének egy-egy virága vagy hajtása enyészik el nyomtalanul.

A szántás-vetés el nem mulasztható munkásság, s mind nagyobbá-nagyobbá lesz. Hány gyönyörű növénynt irtott már ki és fog még kiirtani az ekevas, mert előtte az csak dudva.

Így az egyengető kultúra, a míveltség, melyet, ha lehetne, sem szabad haladásában megakasztani, megállítani, az emberi szellemnek sok nyilatkozatát irtja ki, mert előtte az talán babonahit. Tiszte a botanikának megörzeni az elvesző dudvának is a nyomát, leírását: tiszte a néprajznak megörzeni a kivesző babonahitnek is az emlékezetét.

Magyarország hajdani népeinek tanulmányozása a régészetnek is feladata, azzal a különbséggel, hogy a néprajz több figyelmet akar fordítani mind arra, a mit csak a nyelv fejezhet ki. Erre nézve azonban a néprajz keveset találhat az egykori népekről. A jazygek, a hunok, az avarok nyelveiből, a tulajdonneveken kívül semmi sem maradt reánk: azon nevekből pedig lehetetlen az illető népnek saját nyelvére következtetni. Mert először, nem tudjuk, vajjon az idegen nemzetű írók helyesen irták-e le a neveket? másodsor nem tudjuk, vajjon azok a nevek, ha helyesen is le vannak írva, az illető népnek nyelvéből valók-e? Ki akarná az István, Béla, Dávid, Salamon, Sámuel stb. magyar keresztnevekből a magyar nyelvnek mi-

voltát kiokoskodni!

Azonban a hunok alig ötven évig tanyáztak Magyarország síkjain, a hol Attila fa-palotájának és Onegesios kő-fürdőjének nemcsak nyoma nincsen, de helyök sem mutatható ki. Ellenben az avarok 568-tól fogva 795-ig uralkodtak a mai Magyarországon, tehát N.-Károly hódításáig 227 éven át. Még azután is egy részök keresztényen khánok alatt a mai Soprony, Győr, Mosony és Bécs környékén egész embernyomig ismeretes; 822-ben jelennek meg utoljára a német birodalmi gyűlésen az avar khánnak követei. Az avar khánság megszűnte után is, a német uralkodók nem tartván többé szükségesnek helytartónak avar khánt nevezni ki, a megkeresztelt avar földművelők a német királynak fizetendő adó fejében egész 870-ig birták földjeiket.*)

S akkor a közeledő magyarok hirtelen kezdte már terjedni a régi Pannoniában és a csak imént hatalomra kapott Morvaországban; mind kettőben Methodius és tanítványai a szlovén isteni tisztelettel nyervén meg a lakosság szívét, egyúttal pedig a bajor hierarchiának, melynek élén a salzburgi érsek áll vala, gyűlöletét szítván fel az ujítás ellen. A magyarok megsemmisítik a morvai, s 907-ben a bajor hatalmat is, s az Ems folyóig foglalák el a régi Avarországot.

Nem tudjuk oklevelesen, de hihetjük, hogy az avar maradványok Sopron, Győr, Mosony megyék és Bécs vidékein könnyen beolvadtak a győző magyarságba; a magyar nyelv maga pedig bizonyítja, hogy a szláv vagy szlovén népség nem maradt idegen a magyaroktól, hanem velök egyesült. Bizonyítéka a tömérdek szláv szó a magyar nyelvben.

Az avar maradványok megnevezett lakó helyein azután besenyőket találunk, mint a már a Lajtaig visszaszorított Magyarország határáreit.

Oklevelekből tudjuk, hogy fogyton fogytak ott a besenyők, mert már Imre király kezde a volt besenyők földjeit Mosony megyében az ausztriai szent-keresztii Cistercita-apátságának ajándékozgatni, mit öccse, II. András még nagyobb mértékben folytata. A besenyők helyeire Ausztriából német lakosok telepedének.

A régibb avar-magyar-besenyő lakosságnak tulajdonítom én a *Fertő, Hanság, Sárvíz*, (Litaha, Lajta), *Bécs* neveket. Az új német lakosságnak kell tulajdonítanom többi közt a *Neusiedl am See* (Nezsider) helynevet, mitől lett a Fertőnek német *Neusiedler-See* neve is. Ime, a helynevek ethnographiai történeteket beszélnek el a figyelmezőnek. A szláv nevű *Balaton* (blato=mocsár) mellett föltetsző a *Fertő*, nem szláv, hanem magyar név; föltetszőbb a *Han, Hanság*, mely szinte unicum a magyar nyelvben; de nagyon föltetsző a *Bécs* név is, holott a németeknél és szlávoknál a *Wien, Vidne* név (vajjon *Vindobona* után-e?) gyökeredzett meg. A Lajtának magyar neve: *Sárvíz* gyakran előfordul a magyarok földjén.

A néprajz, melynek egyik tárgya a hely- és dülő-nevek összegyűjtése és magyarázása — mi azonban sokszor, igen sokszor nem sikerül — a történelem kiegészítője. *Erdély* (Erdő-el, Erdel), *Havas-el* (Havas-el-föld) geographiai nevek hirdetik, hogy a magyar királyság, melynek magva, széke a régi Pannoniában volt, onnan terjesztette hatalmát a Tisza vidékére, innen meg keletre «Erdőn-túlra», «Erdőn-elre», s eminnen ismét «Havason-túlra», «Havas-elre». Így támadtak a latin fordítások: *Ultrasilvania* vagy *Transilvania*, *Ultra montes niveos* vagy *Transalpinia*.

A hely — geographiai — nevek magyarázása nem mindenkor olyan könnyű, mint az Erdő-el Transsilvania; Havas-el Transalpinia nevéké. Én nem tudom a Han-nak, Hanságnak, Bécsnek etymologikus jelentését: lehet, hogy más tudja; az is lehet, hogy kerül elő még olyan körülmény, mely azoknak megértésére is utat jelöl.

A *tanorok* szónak etymologikus jelentését sem tudom: de kiemelem, mert azt gondoltam én, s talán én velem mások is, hogy az a székely nyelvnek sajátja. A mi valóban székely sajátja, az történelmi nevezetesség. A fáradhatatlan munkásságú Pesty Frigyes, a tavál megjelent «Magyarország helynevei» című munkájának 386. lapján a *tanorok* szóról ezt írja: «Túl a Dunán, nevezetesen a Balaton vidékén, Kemenesalján, Rábaközben rétet, kaszálót vagy szőlő földeket kerítő árok, vagy gypű, a marhák becsapása ellen. Hasonló értelmű a székelyeknél divatos *tanorok*, azaz kerített rét, füves telep, akár a helység területén kívül, akár belül».

A *tanorok* szó tehát nem székely sajátja. A Nagy-Mihályi és Sztárai gróf Sztáray-család oklevéltárának I. kötetében (Budapest, 1889.) többször előfordul a *tanorok* szó, még pedig Zemplén északi helységeinek határaitban, a hol ma leginkább ruthén népség lakik, de a hol még a XIV. században magyarság lakott. A nevezett kötetnek 276. lapján olvasható: «In tali parte, in qua in antumpno arare procuraverint, secundum quod tenderet retro ortum, qui *tonorok* vocaretur, cujus finis tenderet adviam, que de Nagy-Mihaly (Nogmihal) iret in Bethlen, et quoddam fenetum. *Kerekmezeu* nominatum in possessione Tótmihály (Totmihal) habitum». Itt a *tonorok* szó igenesen kertnek van mondva. Hasonlóképen a 280. lapon olvassuk e szót: «secundum quod duceret retro ortum, qui *thoronok* vocaretur.» Ugy szintén a 283. lapon ezeket: «secundum quod tenderet retro ortum, qui *thoronok* vocaretur». *Tononok* és *thoronok* nyilván ugyan az, mi *tanorok*, s kertet jelent vala Nagy-Mihály vidékén a XIV. században; mi egyenlő vagy közel egyenlő értelmű a «rétet, kaszálót vagy szőlőföldeket kerítő árokkal» a Balaton vidékén, Kemenesalján és Rábaközben.

Tavál Fogarason az uradalmi levéltárból becses adatokat kaptam. 1732-ben a felső fogarasi törvényszéknek hites notarius, Drenczen Mihály, tanúkat hallgat ki az alább megnevezettnek ügyében, a ki magát boérnak adja vala ki. A kérdő pontok között áll: 1. Tudja-é valló nyilván és bizonyosan látta-é, hallotta-é Fejérben Fogaras földén Felső Szombatfalvi felső forduló határban, a mely *tanorok* kertet csinált volt Álgyi Salomon Bulbuk boér? stb. 2. Azon *tanorok* kertet ki vágatta le, mikor birta bárcsak egy ideig békességben? stb. A tanúk azt vallják, «hogy azon hely, az hol Álgyi Bulbuk boér *tanorok* kertet csinált volt hatalmasul, az falu sokszori tilalma és akarattja ellen, a falu erdeje, nem lévén ott senkinek auctoritása, hogy magának különös *tanorokat* tartson. Az falu az Álgya boér *tanorok* kertit levágta» stb. stb.

Nincsen kétség a *tanorok* szónak jelentése felől; az is bizonyos, hogy e szó korántsem a székely nyelvnek sajátja, hanem köztulajdona a magyar nyelvnek. Ámde megmagyarázni, etymologikus jelentését kihüvelyezni nem bírom.

A székely földön, Borszék, Gyergyó-Ditró és a Tölgyesi szoros között a *resz* (rez) hegynév nagyon gyakori. Ott van a *Nagy-resz*, *Nagy-resz-patak*, *Nagy-resz-tető*; *Köz-resz*, *Köz-resz-sarka*, *Köz-resz-havas*; *Magyaros-resz*; *Fekete resz* stb. A székely nyelv sajátjának látszik a *resz* (rez) szó is. De ime Fejér Codex Dipl. X. 2. 252., 253. l. egy oklevelet közöl 1394. évből, mely szerint: «Nos Ulricus dictus Rabensteiner, iudex Castri novi Pestiensis, jurati et universi cives de eodem stb. Ujpesti várnak (a mai Budának) bírása Rabensteiner Ulrik, esküttjei és összes polgárai tanusítják, hogy Ágnes asszony, Pál özvegye, egy szőlőt eladott «in territorio *Rezzmal* (sic) vocato» stb. Tehát a budai szőlőhegyek közt is *Resz* nevű hegy és *Reszmal* nevű hegyoldal volt. A *resz* (rez) szót is ennél fogva a magyar nyelv köztulajdonának, nem pedig a székely nyelv sajátjának találjuk. Jelentését azonban ezen szónak sem tudom kihüvelyezni.

A tanorok és rez szók jeles tanúság azon felfogás mellett, hogy a székelyek Magyarországból a kész magyar nyelvvel szakadtak ki Erdélynek keleti határaiba, az Erdély név is annyira közkeletű lévén már, hogy annak az országrésznek más nevet nem is adhattak a székelyek.

Minden oláh hazánkfia rumán-nak a makedo-oláh pedig arumán-nak nevezi magát; van tehát nálunk *limba rumaneasca*, ott meg *limba arumaneasca* (román nyelv). Itt mondják *kare*, ott meg *akare* (qualis), itt a *sboru* repülök, ott meg *asboru*, stb. stb. Hasonló tünemény a magyar orosz szó a *rosz*, *russ*-hoz képest. A finn nyelvben *ruotsi* Svédország, és svéd, p. o. finnül *puhun ruotsia* azt teszi: beszélek svédül. Svédek, azaz *ruots*-ok voltak, finnek és szlávok közt megtelepedvén, a mai Oroszországnak alapítói; tehát a finn *ruots* jutott a szlávokhoz, byzantinuskhoz, s így a világ minden nemzetéhez. A byzantinusok ρωζ-nak írták és ejtették; a törökök *urusz*-nak, mi is *orosz*-nak írjuk és ejtjük.

A kárpátaljai szepesi német falvakban, p. o. erre a kérdésre: Wo ist der Vater? a megkértett azt feleli: Er ist im Mittel, azaz nem honn, a házban, hanem a faluban van. Ott tehát a *Mittel* szó falut, községet jelent. 1560-ban ezt írák: «Wir Richter und Rodt des Erbaren Mittel zu Hunsdorff thun kunt und offenbar mit disem unseren offenen Briff» stb. Ime «das Mittel zu Hunsdorf» annyi mint Hunfalvi község. Mi azt még érdekesebbé teszi az, hogy a gót nyelvben, a germánság legrégebbi irodalmi emlékében, *mathla* «község, vásár», azaz vásárhely; tulajdonképp beszélgetés, társalkodás (Die Gothische Sprache, von Leo Mayer, Berlin, 1869. a 263. lapon); innen *mathleini* beszéd. A balkáni félszigeten, Dalmátiában, két *Conventus*, azaz törvényszék volt, a *Conventus Naronitanus* meg *Salonitanus*, melyeken a római tiszték a lakosság ügyes-bajos dolgait elintézték. S ebből a latin *Conventus*ból lett az oláh vagy rumén *kuvent*, mely szót jelent, hasonlóképpen az alban *kuvend*, mely meg beszédet jelent. (Az oláh nyelv és nemzet megalakulása. Irta dr. Réthy László. Bpest, 1887. A 79. lapon.) A szláv *beseda* társaságot, társalkodást jelent; oroszban is *beseda* társaság, társalkodás, sőt prédikáció is. A magyar *beszéd* szó a szláv *besedán*ak szülöttje.

Nemde csudálatos a népek eszejárásának találkozása! A gót *mathla*, a latin *conventus*, a szláv *beseda*, meg a gót *mathleini*, a rumén és alban *kuvent*, a magyar *beszéd* egy nyomot mutatnak, s a szepesi német *Mittel* az ős régi gót *mathla*-nak igen távol-távol unokája.

Félek, hogy untatom a t. közgyűlést afféle részletek felhozásával: de meg akartam mutatni, hogy az egyes szókban is mennyi néprajzi tanúság rejlik, ha tekintjük a különböző vidékeket, a hol szokásban valának vagy máig is vannak, s ha tekintjük, mit jelölnek, bár etymologikus jelentésöket nem tudjuk is. S meg akartam mutatni, hogy minden nyelv, mely Magyarországnak területén hangzik, egy-egy kincs bányája a néprajz számára. Ezen bányák megnyitása is az alakuló Néprajzi Társaság feladata. S épen ezen bányák megnyitásával és művelésével, valamint a népeket minden más tüneményeinek gyűjtésével fogja társaságunk a hazában élő népek közt a *testvéries egyetértést*, és az *együvé tartozásnak érzetét* is felköltöni és ápolni, mi hasonlóképpen célja a Néprajzi Társaságnak.

Ezennel megnyitottnak jelentem az alakító közgyűlést.

* Eos (Avares) autem, qui obediebant fidei et baptismum sunt consecuti, tributarios fecerunt regum, et terram, quam possident residui, adhuc pro tributo regis retinent usque in hodiernum diem. — Conversio Bagoariorum et Carantanorum 3. Pertznél. Scriptores XI.

JÓKAI MÓR ÜDVÖZLŐ BESZÉDE

a társaság alakító közgyűlésén 1889. október 27-én.

Tisztelt társulat!

Szaktudós barátaim által lettem felszólítva, hogy mint e társulat tagja, néhány szóval üdvözljem a megalakult társulatot, melynek védnökségét, közbenjártomra, megdicsőült trónörökösünk, Rudolf főherczeg fogadta volt el, kinek sokszor megsiratott halála által megüresült helye e társulatnál is betöltetlen ez ideig.

E korán elhunyt magas szellemnek hatalmas kezdeményezése volt azon terjedelmes mű, mely az osztrák-magyar monarchia ismertetését nyerte feladatául, s melyből a Szent István koronája országait tárgyaló résznek szerkesztésével én lettem megbízva. Maga a fenkölt szellemű védnök remekül írt előszavában kiemeli a népisme fontosságát. Ez a mű azonban a népismén kívül még történelemmel, tájleirással és régészettel is foglalkozik. Ennyi alapos ismeretet igénylő szakmunkának helyes megszerkesztését csupán a megválasztott szakferfiakból álló bizottságok buzgó hazafias közreműködése teszi rám nézve elviselhetővé, a ki mindezen tudományokban szaktudós nem vagyok.

A magyar népismeit társulatot tartozom üdvözölni, mint író és mint politikus. Többször kérdezték tőlem, hogy a midőn olyan sokat összeirok, nincs-e titokban valami munkatársam? Igenis van. Ez az eszmékben kifogyhatatlan munkatárs az ethnografia. A legelső szárnypróbálgatásait a költői működésnek ez vezette nálam. A költő világában a népisme ugyanaz, a mi az anyag világában a villamosság: az a világító, a mozdító, a közlő, a megkötő, a gyújtó erő. Ez köti össze a földet az éggel, a fantáziát a valósággal. A költészet tábora azonban nem csupán azokból áll, a kik írnak, hanem azokból is, a kik olvasnak. S a népisme a legérdekesebb olvasmány, mely mindenütt a legnagyobb közönséget bírta meghódítani.

De sokszorosan fontossá válik a népisme Magyarországon, ha azt a politikus álláspontjáról tekintjük.

Mindenekelőtt nekünk magyaroknak fölöttébb üdvös, egyrészt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni; másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind a kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecslésére, feltár előttünk sok reánk váró feladatot s megszüntet sok előítéletet. Ha valaha a világon bekövetkezik az örök béke: az az ethnografia általános elterjedésének a munkája lesz.

De másodsorban az is szükséges, hogy saját hazánk népfajairól is olyan helyes ismertetések legyenek a külföld olvasó közönsége elé hozva, melyek helyreigazítják azt a tömérdek balítéletet, a mit részben szándékos rosszakaróink, de még nagyobb részben a hazánkat futtában megszemlélt jóakaróink felőlünk elterjesztettek. Magyarország szépségeit, magát a magyar nemzetet a külföldi közönség legnagyobb része csak az élczlapok karikatur alakjaiból ismeri, s azoknak még a hibái is hibásak. Nagy szolgálatot fog tenni nemzetünknek a magyar népismeit társulat, ha azt az aranyhidat megépíti, a melyen keresztül a rosszul értesült vélemények a jobban értesült helyes tudattal kicserélhetik egymást.

A népisme kincstára kifogyhatatlan, s az anyag egyre szaporodik és változik. A korszakkal, az új intézményekkel rohamosan alakulnak át maguk a népek is. A kik a század elején magyarhoni tipikus alakok voltak, manapság nem léteznek többé, sem viseletben, sem szokásokban, sem erkölcsökben, s oly tipikus alakok,

egész osztályok, viseletek, népszokások, erkölcsök támadtak, a mik nyolczvan év előtt ismeretlenek voltak. De azért a régiek leírása örökké érdekes marad. Mert azok magyarázzák meg egy nemzetnek emelkedését vagy lehanyaglását.

Azon szakférfiaknak a művei, a kik Magyarországon a népismével behatóan foglalkoztak, egész könyvtárt töltenek már meg eddig is. Megnyitja azoknak a sorát Benyovszky Móricz naplója, kit mint a magyar utazók őseit kell felemlítenem. Tanulással teljes utazási és népisme munkákatokat bírunk. Kőrösy Csoma Sándor, Reguly, Vámbéry Ármin, Xántus János, Duka Tivadar, Magyar László, gróf Andrássy Manó, gróf Széchenyi Béla, Rosti Pál, megannyi hírneves utazó hazánkfiaiak elismert értékű műveiben, s kiket csak a klimax végett említek legvégül: dicsőült Rudolf trónörökös, József főherczeg és a Coburg királyi herczegek díszes köteteiben. Míg az ifjabb nemzedéknek a hazai és külföldi népismével foglalkozó szakférfiai egész phalanxot képeznek.

A magyar népisme társulat feladata leend mind ezen kiváló erőket egyesíteni, az eddig meglevő nagybecsű anyagot felhasználni, s a népisme munkátot rendszeresíteni.

Adjon az ég erőt e magasztos vállalathoz a társulatnak, a föld pedig adjon annak sikert. Éljen és viruljon e társulat a népek életével együtt elmúlhatatlanul.

Ethnographia, I. évf. 1890. 7—9. old.

TITKÁRI JELENTÉS

A társaság alakító közgyűlése elé terjesztette dr. Herrmann Antal.

Tisztelt közgyűlés!

Azon mélytudományu és fentlengő szellemű szózatok után, a melyek e nagy feladatokra hivatott társaság nyilvános működésének méltó felavatásaként emitt felhangzottak, úgy vélem, nem volna helyén való, ha én társaságunk célját, körét és fontosságát fejtegető elmélkedésekbe mélyedvén, működésének programját adni megkísérteném. Tisztelt elnökünk zászlóbontó kinyilatkoztatásainak mintegy szerény epilógjául legyen mégis szabad nekem már itt is rámutatnom alapszabályaink azon pontjaira, a melyek társaságunk egyik feladatául a népelet használati tárgyainak természetben összegyűjtését, továbbá hazai ethnographiai muzeum alapítását és fentartását tűzik ki, s e célra külön szakosztályt is rendelnek. Ezek előleges kiemelését azért is okszerűnek tartom, mert mindamellett, hogy e tárgykör kiváló ethnikus fontosságú és hazánkban rendkívül gazdag, mégis tárgyait eddigél nálunk (kivéve Herman Ottó halászlati gyűjteményét) jobbadán csak dekoratív vagy a néptanra nem tartozó egyéb szempontokból tekintették, s a bizonyos alkalmakra ismételt ízben összegyűlt nagyértékű tárgyhalmaz, a mely vajmi könnyen válhatott volna egy nagyszabásu hazai néprajzi muzeum alapjává, széjjel kallódott a nélkül, hogy a magyar ethnographiának maradandóbb hasznára lett volna.

Ez ügyet a t. társaság különös gondoskodásába ajánlva, áttérek tulajdonképeni tisztemre és a terjengőségnek nyilvános működésünkben bizonyára kívánatos elkerülése kedvéért lehetőleg röviden összefoglalom a mi társaságunknak genesisére tartozó jelentősebb mozzanatokot.

Az 1887—diki év nyarán megjelent első számában ethnologiai folyóiratom egyik céljául tűzte ki magyarországi népvizsgáló társaság előkészítését, megemlékezvén arról, hogy már Meltzl H. kolozsvári egyet. tanár tervezett volt ilyesmit.

Ugyanazon év december 5-én egy e célra magán uton összehívott értekezlet ki-mondotta a társaság alakításának szükségességét. Azóta szinte két év múlt el, a míg társaságunk immár végre megkezdhetette nyilvános működését. Pedig az akkor megindult mozgalom nem szünetelt, de nagyon óvatosan és megfontolva kellett célja felé haladnia, hogy elhamarkodással ne kockáztassa az ügyet. Az eszmék tisztultak, a terv megérett, és az első értekezlet után egy évvel jelent meg a nyilvános felhívás 238 névaláírással. Folyó évi január hó 27-én a közönség elég élénk érdeklődése mellett tartottuk meg alakuló közgyűlésünket; alapszabályaink május hó 8-án nyertek belügyminiszteri jóváhagyást.

Társaságunk eszméje lassan, de biztosan tért foglalt. A középiskolai tanárok dr. Jancsó Benedeknek, az aradvidéki tanítóegylet Máday Mátyásnak, az egyetem tanítógyűlés bizottsága György Aladárnak előterjesztésére, a tanítóképző intézeti tanárok egyesületének, végre a polgári iskolai tanítók egyesületének választ-mánya saját magam felszólalása alapján, hozott társaságunkat pártoló határozato-kat. S ezzel inaugurálva van az a mozgalom, a mely megnyerendő lesz a társaság számára a leghivatottabb munkásokat, a hazai tanítóságot.

Pécselt dr. Katona Lajos és Strausz Adolf buzgólkodása folytán, Ungvárt ki-vált Krompaszky Ignác és Drohobeczky Gyula kezdeményezésére vidéki körök alakultak, más helyt alakulóban vannak. Arra kell törekednünk, hogy az ország minden városában, minden vidéke középpontján legyenek ügyünknek buzgó és ér-telmes munkavezetői, a kik megcsinálják hazánknak úgyszólván ethnographiai ka-tasterét, s hogy a vidéki körök minél sűrűbb hálózata megadja nekünk az anyagot, az eszközöket a disciplinánkban annyira szükséges, minél teljesebb inductióra.

A külföld legilletékesebb szakkörei a legőszintébb örömmel üdvözölték társa-ságunk alakulását, élénk érdeklődéssel kísérik fejlődését és a tudományra nézve nagy eredményeket várnak működésétől. A szakfolyóiratokban világszerte nyilat-kozik e felfogás. A párisi nemzetközi folklore-congressus, a melyben a nagynevű Charles Leland volt képviselőnk, élénk rokonszenvének adott kifejezést társasá-gunk iránt. A bécsi anthropologiai congressus Ranke J. főtitkár tudományos évi jelentésében a népvizsgálatra nézve legfontosabb és örvendetesebb eseménynek mondta társaságunk alakulását, és Virchow Rudolf elnök külön is kiemelte az ál-talános tudományra való jelentőségét. A congressus érdeklődéssel fogadta főké-pen társaságunkat ismertető előterjesztéseimet.

Itthon is, a hol a tudományos társulati élet terhei oly kevesek közt oszlanak meg, sikerült társaságunk iránt tágabb körökben is érdeklődést kelteni, s noha csak most kezdődik nyilvános működésünk, tagjaink száma már szinte félezer, köztük néhány törvényhatósági testület intézet. Bizton remélhető, hogy ha a nagy közönség ismerni fogja nemcsak célunkat, hanem elérésének útját-módját és esz-közzeit is, majd tevékenyen támogat minket a nagy munkában. De tagjaink jegyzé-kének speciális és főjelentősége nem a számban áll, még abban sem, hogy magá-ban foglalja tudományos és közéletünk legjobb neveit, hanem főképen abban az eddig példátlanul mondható örvendetes jelenségben, hogy a [...] haza összes né-peinek kiválóbbjai azon tudatban, hogy itt népeik életkérdéseiről s azok összegé-ben az össznemzet egyik létfeltételéről van szó, egyértelemmel egyesültek egy kö-zös nagy nemzeti munkára, hogy a tudomány részére birtokba vegyék ez országot, és azt a honismeretből erősödő hazaszeretettel uj évezerre biztosítsák testvére-kül e nemzet számára.

A nálunk eddig hazátlan néptani tudományok honalapító munkájában részes alapító tagjaink élén lelkesedve és lelkesítve ott áll az a férfiú, a kit megszoktunk elsőnek látni minden nagy nemzeti műnél, a kinek neve nyitotta meg a felhívásun-

kat aláírók sorát, a ki első sietett beküldeni az alapítványi összeget, s a ki nagylelkű kegyelmének tényeivel elárasztja társaságunkat, a mely az ő saját szavai szerint: «nemcsak a tudománynak e hazában új pályát nyitott, de e mellett a testvéries egyetértés előmozdítására is törekszik». Ez a férfit József főherceg ő fensége. Az ő neve a társaság eszméjének győző erejével, és tagjainak buzgólkodásával egyetemben biztos reményt nyújt arra, hogy társaságunk el fogja érni nemcsak tudományos, hanem humanus és hazafias céljait is.

Ethnographia, I. évf. 1890. 9—11.

NÉPRAJZI TÁRSASÁG

(Alakuló gyűlés okt. 27—dikén.)

(m. g.) Vagy harminc szaktudós gyűlt tegnap össze az akademia Kisfaludy-terében, hogy részben mint közreműködő, részben mint tanu jelen legyen a magyar néprajzi társaság megalkotásánál. A terem egyik végén felállított asztal körül a hazai irodalom, nyelvészet, történelem, földrajz, régészet, anthropologia, sat. kitűnősegei foglaltak helyet, köztök Jókai Mór, Gyulai Pál, Szily Kálmán, Tóth Lőrinc, Pulszky Ferenc, Szász Károly, Thewrewk Emil, Hadsics Antal, sat. A közoktatásügyi miniszter képviselője pedig, Berzeviczy Albert államtitkár, a miniszternek a társaság iránti élénk érdeklődését tolmácsolá. Biztató auspiciumok között alakult meg tehát a magyarországi néprajzi társaság.

A megjelent közönség szorongásig megtölté a termet s majdnem kizárólag hölgyek foglalták el a széksorokat. *Hunfalvy Pál*, mint az alakuló közülés ideiglenes elnöke, üdvözlé a társaság tagjait, azután vázolta a társaság célját, melylyel lapunk tegnapi tárcájában behatóan foglalkoztunk. Az elnök rámutatott a néprajzi tudomány fontosságára, és a feladatokra, melyeknek sikeres megoldására a társaságnak vállalkoznia kell. Többek közt meg kell majd állapítania számos történelmi és földrajzi név eredetét és helyes kiejtési módját, mert, mint ismertes, a különböző népfajoknál más-más kiejtésekkel találkozunk. Hunfalvy számtalan oklevélből, kodexet, kéziratot tanulmányozott át, hogy sok, mindeddig meg nem fejtett ethnologiai kérdés megvilágításához szükséges kulcs birtokába jusson. Megnyitó beszédét annak kiemelésével végzé, hogy minden nyelv, mely magyar területen hangzik, egy-egy kincses bánya, melynek kiaknázása és művelése a társaságnak háládatos feladata lesz. Ezenkívül még az a nem kevésbé nehéz, de egyszersmind nemes hivatás is jut a társaságnak, hogy ápolja az egyes népfajokban a testvéries egyetértést és az együvértartozás érzetét.

A főkép nyelvészeti szempontból is sok érdekes és új adatot tartalmazott megnyitó beszédét élénk tetszéssel fogadták.

Jókai Mór állt föl ezután, hogy fölolvassa üdvözlő sorait. Zajos tapsok és éljenkiáltások fogadták. Jókainál már megszoktuk, hogy bármiről szól, mindig keresztülcsillog kedélyének melegsége. Bevezető szavaiban ezuttal az »Oszták-magyar monarchia« című munka előszavára reflektált, melyben a boldogult trónörökös, ki kész volt elfogadni a társaság védnökségét, kiemelte a népisme fontosságát. Jókai üdvözölte a társaságot két minőségben, mint író és mint politikus. Az ethnographia, — ugy mond — mindenkor titkos munkatársa volt a regényírásnál. Mert a népisme a költő világában ugyanaz, a mi a villamosság az anyagi világban: éltet, fényt ad! A néprajz a legérdekesebb olvasmány, nálunk pedig kiválóan fon-

tos a politikus szempontjából is. Meg kell egyrészt ismerkednünk a velünk egy kötetekben élőkkel, más oldalról pedig be kell pillantanunk az elmaradottaknak világába is. A világbéke az ethnografiával függ össze; ha létesülni fog a világbéke, a néprajznak lesz köszönhető. A népisme semmisíti meg a külföldnek szándékos rosszakaratból vagy jóakaratu felületességéből eredő kalitéleteit is. A külföld jórészt csak torz-alakjaiból ismeri népfajainkat s e karrikaturáknak még a hibái is hibásak. Az ethnografia aranyhidat épít, mely a rosszul értesült véleménytől átvezet a jobban értesülthöz. Ha egyre változnak is az erkölcsök, népszokások, a régi-ek mindenkoron érdekesekek maradnak. Ethnografiai irodalmunk gazdagítói: Benyovszky, Körösi Csoma, Vámbéry, gr. Andrassy Manó, Pesty Pál, Xántus János, Magyar László, gr. Széchenyi Béla és végül az elköltözött Rudolf trónörökös, továbbá József főherceg, Coburg Fülöp herceg. A társaságnak fel kell használnia a rendelkezésére álló anyagot. Azzal a kívánságával végzé beszédét, hogy az ég adjon erőt, a föld pedig sikert, hogy a társaság szüntelen viruljon a népekkkel egyetemben.

Jókaí ékes szavaira hosszantartó taps és lelkes éljenzés volt a válasz.

Hunfalvy Pál a közülésnek tudtára adta ezután, hogy Berzeviczy Albert államtitkár a közoktatásügyi minisztert képviseli a közülésen, mely köszönetet mond ezért ugy a miniszternek, mint helyettesének.

Dr. Herrmann Antal a titkári jelentést olvasta föl. Az 1887-diki év nyarán megjelent néprajzi folyóirat első számában dr. Herrmann egy magyarországi népvizsgáló társaság szükségét fejtegeté. Ugyanez évben, december 5-dikén, egy e célra magán uton összehívott értekezlet kimondá a társaság szükségességét. Egy évvel később jelent meg a nyilvános fölhívás 238 névaláírással. József főherceg volt az, ki elsőnek írta alá a fölhívást, első sietett beküldeni az alapítványi összeget és szavai szerint »a társaság nemcsak a tudománynak nyitott a hazában új pályát, hanem e mellett a testvéries egyetértés előmozdítására is törekszik.« A titkár e szavakkal zárta be jelentését: »József főherceg neve a társaság eszméjének győző erejével és tagjainak buzgólkodásával egyetemben biztos garanciája annak, hogy el fogja érni nemcsak tudományos, hanem humánus és hazafias céljait is!«

A jelentést megéljenzették, de a legnagyobb erővel tört ki az éljenzaj, midőn Hunfalvy bejelenté a közülésnek, hogy József főherceg elfogadta a társaság védnökségét.

Dr. Fialowszki Lajos tanár bemutatta Kirchshoff-Leutemann legujabb művének, mely a föld különböző népeit rajzban és szóban mutatja be, sikerült átdolgozását. A fordítást dr. Fialowszki a magyar nép életének tanulmányozásából merített kifejezésekkel, elismerést érdemlő gondnal végezte. A művet a társaság egyik következő ülésén fogják ismertetni.

A közülés utolsó pontját a választások képezték. Elnök Hunfalvy Pál lett, al-elnökök dr. Török Aurél és Havas Sándor, titkár Herrmann Antal, jegyző dr. Kátóna József, pénztárnok dr. Borovszky Samu. Ezután a harminc tagból álló választmányt választák meg titkos szavazás útján. E választmány jelöli majd ki a szakosztályi elnököket és az előadókat.

Az új társaság tehát immár megalakult. A mi lassan fog épülni, nem is lesz külső ékítményekkel pompázó, de a magyar tudományosságnak, hisszük, hasznos szolgálatokat fog tenni.

EGYLETEK, TÁRSULATOK.

A magyarországi néprajzi társaság alakuló közgyűlése.

— okt. 27.

A magyarországi néprajzi társaság, melynek alakulását és fejlődését nemcsak hazánkban, hanem a külföldön is élénk figyelemmel és elismeréssel kísérték, ma délelőtti tíz óraker tartotta alakuló közgyűlését *Hunfalvy Pál* elnöklete alatt az akadémia Kisfaludy termében. A társaság számos előkelő tagján kívül, szépszámu hallgatóság, s ennek soraiban sok hölgy is — volt jelen a közgyűlésen.

A közgyűlést általános érdeklődés mellett *Hunfalvy Pál* nyitotta meg. Megnyitó beszédében első sorban a társaságnak az alapszabályokban kifejezett célját; a magyar állam és a történelmi Magyarország mai és egykori népeinek tanulmányozását, valamint a kölcsönös megismerkedés útján a hazában élő népek közt a testvéries egyetértésnek és az együvé tartozás érzetének ápolását hangsúlyozta. Kiemelte a nép életmódja, foglalkozása, lakása, eszközei, zenéje és költészete, tánca és játéka, szokásai és erkölcsi, a szólásmódok, közmondások, stb. ismeretének és tanulmányozásának fontosságát. Utalt a néprajznak a tudomány terén való fontos szerepére s az egyes szavakban rejlő érdekes néprajzi tanulságokra. Minden nyelv — ugymond — mely Magyarországon hangzik, egy-egy kincses bánya a néprajz számára.

Zajos éljenzéssel fogadott megnyitó beszéd után *Jókai Mór* a következő szavakkal üdvözölte a megalakult társaságot, melynek védnökségét annak idején az ő közbenjárására az elhunyt Rudolf trónörökös fogadta el. *Jókai* beszéde így hangzik:

Tisztelt társulat!

Szaktudós barátaim által lettem felszólítva, hogy mint e társulat tagja, néhány szóval üdvözöljem a megalakult társulatot, melynek védnökségét, közbenjárómra, megdicsőült trónörökösünk Rudolf főherczeg fogadta volt el, kinek sokszor megsiratott halála által megüresült helye e társulatnál is betöltetlen ez ideig.

E korán elhunyt magas szellemnek hatalmas kezdeményezése volt azon terjedelmes mű, mely az osztrák-magyar monarchia ismertetését nyerte feladatául, s melyből a Szent István koronája országait tárgyaló résznek szerkesztésével én lettem megbízva. Maga a fenkölt szellemű védnök remekül irt előszavában kiemeli a népisme fontosságát. Ez a mű azonban a népismén kívül még történelemmel, tájleirással és régészettel is foglalkozik. Ennyi alapos ismeretet igénylő szakmunkának helyes megszerkesztését csupán a megválasztott szakférfiakból álló bizottság buzgó hazafias közreműködése teszi rám nézve elviselhetővé, a ki mindezen tudományokban szaktudós nem vagyok.

A magyar népismeit társulatot tartozom üdvözölni, mint író és mint politikus.

Többször kérdezték tőlem, hogy a midőn olyan sokat összeírok, nincs e titokban valami munkatársam? Igenis van. Ez az eszmékben kifogyhatatlan munkatárs az ethnografia. A legelső szárnypróbálgatásait a költői működésnek ez vezette nálam. A költő világában a népisme ugyanaz, a mi az anyag világában a villamosság: az a világító, a mozdító, a közlő, a megkötő, a gyújtó erő. Ez köti össze a földet az éggel: a fantáziát a valósággal. A költészet tábora azonban nem csupán azokból áll, a kik írnak, hanem azokból is, a kik olvasnak. S a népisme a legérdekesebb olvasmány, mely mindenütt a legnagyobb közönséget bírta meghódítani.

De sokszorosan fontossá válik a népisme Magyarországon, ha azt a politikus álláspontjáról tekintjük.

Mindenekelőtt nekünk magyaroknak fölöttébb üdvös, egyrészt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni; másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind a kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecslésére, feltár előttünk sok reánk váró feladatot s megszüntet sok előítéletet. Ha valaha a világon bekövetkezik az örök béke: az az etnografia általános elterjedésének a munkája lesz.

De másodsorban az is szükséges, hogy saját hazánk népfajairól is olyan helyes ismertetések legyenek a külföld olvasó közönsége elé hozva, melyek helyreigazítják azt a tömérdek balítéletet, a mit részben szándékos rosszakaróink, de még nagyobb részben a hazánkat futtában megszemlélt jóakaróink felőlünk elterjesztettek. Magyarország szépségeit, magát a magyar nemzetet a külföldi közönség legnagyobb része csak az élczlapok karikatur alakjaiból ismeri, s azoknak még a hibái is hibásak. Nagy szolgálatot fog tenni nemzetünknek a magyar népismeitársulat, ha azt az aranyhidat megépíti, a melyen keresztül a rosszul értesült vélemények a jobban értesült helyes tudattal kicserélhetik egymást.

A népisme kincstára kifogyhatatlan, s az anyag egyre szaporodik és változik. A korszakkal, az új intézményekkel rohamosan alakulnak át maguk a népek is. A kik a század elején magyarhoni tipikus alakok voltak, manapság nem léteznek többé, sem viseletben, sem szokásokban, sem erkölcsökben, s oly tipikus alakok, egész osztályok, viseletek, népszokások, erkölcsök támadtak, a mik nyolczvan év előtt ismeretlenek voltak. De azért a régiak leírása örökké érdekes marad. Mert azok magyarázzák meg egy nemzetnek emelkedését, vagy lehanyatlását.

Azon szakférfiaknak a művei, a kik Magyarországon a népismével behatóan foglalkoztak, egész könyvtárt töltenek már meg eddig is. Megnyitja azoknak a sorát Benyovszky Móricz naplója, kit mint a magyar utazók őseit kell felemlítenem. Tanulással teljes utazási és népisme munkálatokat bírunk. Körösy Csoma Sándor, Reguly, Vámbéry Ármin, Xántus János, Duka Tivadar, Magyar László, gróf Andrassy Manó, gróf Széchenyi Béla, Rosti Pál, megannyi hírneves utazó hazánkfiaiak elismert értékű műveiben, s kiket csak a klimax végett említek legvégül: dicsőült Rudolf trónörökös, József főherceg és a Coburg királyi hercegek díszes köteteiben. Míg az ifjabb nemzedéknek a hazai és külföldi népismével foglalkozó szakférfiai egész phalanxot képeznek.

A magyar népismeitársulat feladata leend mind ezen kiváló erőket egyesíteni, az eddig meglevő nagybecsű anyagot felhasználni, s a népismeit munkálatot rendszeresíteni.

Adjon az ég erőt e magasztos vállalathoz a társulatnak; a föld pedig adjon annak sikert. Éljen és viruljon e társulat a népek életével együtt elmúlhatatlanul.

A hosszantartó éljenzéssel fogadott beszéd után *Berzeviczy* Albert államtitkár *Csáky* Albin gróf miniszter nevében üdvözölte a néprajzi társaságot, mely iránt — ugymond — a miniszter-élénk érdeklődéssel viseltetik. Az államtitkár szavait zajos éljenekkel fogadták.

Ezután *Hermann* Antal a társaság érdemes titkára olvasta fel jelentését, mely élénken ecseteli a társulat alakulásának előzményeit és a czélt, melyet a társaság maga elé tűzött. A külföld legilletékesebb szakkörei őszinte örömmel üdvözölték a társaság alakulását, és a tudományra nézve nagy eredményeket várnak működésétől. Örömmel jelenti, hogy itthon is sikerült a társaság iránt az érdeklődést felkelteni, mégpedig annyira, hogy már eddig is, tehát a társaság működése kezdetén, a tagok száma *félezerre* megy s ezek közt néhány törvényhatóság, testület és intézet is van. Az aláírók sorát *József* főherceg nyitotta meg, a ki elsőnek sie-

tett beküldeni az alapítványi összeget.

A titkári jelentést a tisztviselők és a választmányi tagok választása követte. Az elnök indítványára a közgyűlés zajos éljenzés közt elhatározta, hogy *védnöknek József főherceget kéri fel.*

Egyhangulag megválasztottak: elnöknek: *Hunfalvy Pál*; alelnököknek: *Török Aurél* és *Havass Sándor*; titkárnak: *Hermann Antal*; jegyzőnek: *Katona Lajos* és pénztárnoknak: *Borovszky Samu*. Végül harmincztagu választmányt választottak a következő tagokkal: gr. *Apponyi Sándor*, br. *Baics Milos*, *Ballagi Aladár*, *Berecz Antal*, *Berzeviczy Albert*, *Brankovics György püspök*, *Brassai Sámuel*, *Császka György püspök*, *Filloch József*, *Goldis János*, dr. *Goldzitzer Ignác*, *Grünwald Béla*, *Gyulai Pál*, dr. *Jancsó Benedek*, br. *Kaas Ivor*, *Kálmány Lajos*, dr. *Kohn Sámuel*, gr. *Kuun Géza*, *Lóczy Lajos*, dr. *Moravcsik E. Emil*, *Nagy Miklós*, *Rakovszky István*, br. *Salmen Jenő*, *Szarvas Gábor*, *Szász Károly*, *Szathmáry György*, gróf *Széchenyi Béla*, dr. *Szendrey János*, *Szily Kálmán*, *Törs Kálmán*.

Az ideiglenes választmány ama jeleseinket, a kik a társaság programjába tartozó tanulmányok valamelyikével szakszerűen foglalkoznak, az illető szakosztályok elnökeivé és előadóivá jelölte ki. Minthogy e minőségökben ugyis tagjai lesznek a választmánynak, a jelöltek közé nem voltak felveendőek.

Ezzel a közgyűlés véget ért.

Egyetértés, XXIII. évf. 297. sz. 1889. okt. 28. 2. old.

MINDENFÉLE.

A HÉT TÜKRE

— Csevegés —

Mi különbség van a cigány és a honvédelmi miniszter között? — kérdezte egy tréfás ur, azon a fényes lakomán, a melyet Margit főhercegnő és József Ágost főherceg megbérmálása után ültek Alcsuthon. A kérdésre persze maga báró Fejérváry se tudott válaszolni, pedig a dolog igen egyszerű. — A cigányra nézve a h é t e l e j e , a honvédelmi miniszterre nézve a h é t v é g e — kezdődött jól; a cigányon végrehajtották az ítéletet s a honvédelmi miniszternek a hajszála sem görbül meg attól az indítványtól, melylyel vád alá helyezését kérte a puritán jellemű Irányi.

A vád alá helyezési indítvány, a parlamenti pártok leghatalmasabb fegyvere — de ha sziklát hasgatnak véle, eltompul, sőt el is török.

Mindennek meg van a maga ideje s a ki ezt az időt nem tudja előidézni avagy bevárni: az nem jó hadvezér.

Éppen így járt az idővel gróf Csáky közoktatásügyi miniszter is, a ki az egyetem tanárainak a legfőbb jövedelmét: a leczkepénzét akarja el-reformálni.

Szerintem, első sorban csak olyan tanárokat kellene az egyetemhez kinevezni, a kiknek a tanítását a tanulók meg is tudják érteni; másodsor a tudományosan képzett tanárokat hivatásuknak megfelelő javadalmazásban kellene részesíteni s a leczkepénzből csak azután lehetne a protekczióális tanároknak is juttatni. De hát — sajnos — Magyarországon mindig az első emeletnél kezdik a palotát építeni s azért kell minden reformot tizszer is megreformálni.

Irányinál is, no meg Csáky grófnál is, sokkal okosabb dolgot műveltek a héten azok, a kik *Hunfalvy Pál* elnöklete alatt a néprajzi társaságot megalakították.

Az etnografia azon tudomány, a mely a népek tanulmányozása útján leginkább előmozdítja a népek közt a testvériséget. Jól mondja Jókai, hogy: «A költő világában a népisme ugyanaz, a mi az anyag világában a villamosság: az a világitó, a mozdító, a közlő, a megkötő, a gyújtó erő. Ez köti össze a földet az éggel: a fantáziát a valósággal.» A költészet tábora azonban nem csupán azokból áll, a kik irnak, hanem azokból is a kik olvasnak. Kérünk tehát mindenekelőtt kellő számú olvasó közönséget teremteni, mert eddig még Jókai regényeinek sincsen olyan számú olvasó közönsége, a melyet megérdemelne, s így a könyvkiadók még az ő munkáiért sem fizetnek annyit, mint a mennyit kétszeresen megérdemelne.

Az ember el se hinné, hogy a h u m á n i z m u s n a k nemcsak t é v e d s e i, hanem b ü n e i is vannak. Egy szerencsétlen cselédleány, a ki már többször élvezte a börtönök jólétét, a Dunába dobta gazdájának néhány hónapos leánykáját, csak azért, hogy ismét a börtönbe jusson, mert neki «sehol a világon nem volt olyan jó dolga, mint ott.»

Mi ebből a tanulság? Az, hogy a «modern jogászok» se jobbak a Deákné vásznánál. Ők is az első emeletet kezdték az alap előtt építeni. Annak a néprétegnek ugyanis, a melynek becsületérzete oly alantas, hogy a «szabadságvesztést» nem tartja igazi büntetésnek, nem humánus börtönrendszer, hanem népiskola kell!

Ez pedig nálunk még ezer meg ezer helyen nincs!

Óh, népnevelés jöjjön el a te országod s ments meg minket a humánus kriminalistáktól!

György lovag.

Képes Családi Lapok, XI. évf. 45. sz. 1889. nov. 3. 719. old.

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG ALAKULÓ KÖZGYÜLÉSE.

A magyarországi néprajzi társaság két évi előmunkálat után végre megerősített alapszabályai alapján megtarthatta első alakuló közgyűlését, okt. 27-én d. e. az akadémia Kisfaludy termében. Ezt választotta a gyűlés helyiségeül nagyszerűen a társaság vezetősége, de a közönség érdeklődése oly nagynak mutatkozott, hogy talán az akadémiai nagygyűlések általános mértékéig betöltötte volna a nagytermet is. Ott voltak a néptani tudományok legkiválóbb képviselői és közéletünk több más jelese: *Hunfalvy Pál* elnök, Jókai Mór, Gyulai Pál, Szász Károly, Pulszky Ferencz, Berzeviczy Albert, dr. Török Aurél, Tóth Lőrincz, Szily Kálmán, P. Thewrewk Emil, Budenz József, Hadzsics Antal (Ujvidék.), dr. Marienescu Atanáz, Asbóth János és Oszkár, Kálmány Lajos (Csókáról), Molnár Antal, György Aladár, Szendrey János, Márki Sándor, Káldy Gyula, Gyertyánffy István, dr. Kiss Áron, dr. Jancsó Benedek, Munkácsy B., dr. Pápay Károly, stb. stb. s a kit az első sorban kell vala említenünk: dr. *Hermann Antal* tanár, a ki már két év óta oly önzetlen buzgalommal, szóval és tettel fáradozik a társulat létesítésén.

Az ülést *Hunfalvy Pál* elnök nyitotta meg, s jegyzőnek dr. *Katona Lajost* jelölvéen meg, elnöki beszédében fejtegette a társaság célját és tanulmányozásának tárgyát, áttért aztán e tanulmányozás némely részleteire s azokat igen behatóan fejtegette, mintegy konkrét példákban mutatta be az ethnographiai tudományos eljárás módszerét és meglepő eredményeit, különösen kiemelve a nyelvvizsgálatnak széptani fontosságát.

Jókai Mór üdvözölte ezután a társaságot lendületes, tartalmas beszédben.

Megemlékezett arról, hogy a boldogult trónörökös, a ki nagy örömmel fogadta a társaság eszméjét, elfogadta volt a védnökséget. Beszédéből kiemeljük még a következő részleteket:

»A magyar népismereti társulatot tartozom üdvözölni, mint író és politikus. Többször kérdezték tőlem, hogy a midőn olyan sokat összeirok, nincs-e titokban valami munkatársam? Igenis van! Ez az eszmékben kifogyhatatlan munkatárs az ethnographia. A költő világában a népismeret ugyanaz, a mi az anyag világában a vilámlamosság: ez a világító, a mozdító, a közlő, a megkötő, a gyújtó erő. Ez köti össze a földet az éggel, a fantáziát a valósággal. Sokszorosan fontosvá válik a népismeret Magyarországon, ha azt a politikus álláspontjáról tekintjük. Mindenekelőtt nekünk magyaroknak fölöttébb üdvös, egyrészt a velünk egy monarchiai kötelékben élő különféle népfajoknak egyediségével részletesen megismerkedni; másrészt a kerek földnek mind a nálunknál nagyobb, előrehaladottabb, mind a kisebb és elmaradottabb nemzetei világába bepillantani. Ez tanít meg bennünket saját értékünknek helyes megbecslésére, feltár előttünk sok reánk váró feladatot s megszüntet sok előítéletet. *Ha valaha a világon bekövetkezik az örök béke, az az ethnographia általános elterjedésének a munkája lesz.* De másod sorban az is szükséges, hogy saját hazánk népfajairól is olyan helyes ismertetések legyenek a külföld olvasó közönsége elé hozva, melyek helyreigazítsák azt a tömérdek balítéletet, a mit részben szándékos rosszakaróink, de még nagyobb részben a hazánkat futtában megszemlélt jóakaróink felőlünk elterjesztettek. Magyarország népségeit, magát a magyar nemzetet a külföldi közönség legnagyobb része csak az élczlapok karrikatura-alakjaiból ismeri s azoknak még a hibái is hibásak. Nagy szolgálatot fog tenni nemzetünknek a magyar népismereti társulat, ha azt az arany hidat megépíti, a melyen keresztül a rosszul értesült vélemények a jobban értesült helyes tudattal kicserélhetik egymást. A magyar népismereti társulat feladata leendő mindezen kiváló erőket egyesíteni, az eddig meglevő nagybecsű anyagot felhasználni s a népismereti munkálatot rendszeresíteni. Adjon az Ég erőt e magasztos vállalatához a társulatnak; a Föld pedig adjon annak sikert. Éljen és viruljon e társulat a népek életével együtt elmulthatatlanul.«

E jelentős beszédben *Jókai* ugyszólván a nemzet nevében üdvözölte a társaságot, de egyttal mint a társaság egyik vezető szelleme a nemzethez intézett szözetot a társaság érdekében.

Jókai beszéde után az elnök bemutatta *Berzeviczy Albert* államtitkárt mint a kultuszminiszter képviselőjét. Az államtitkár a miniszter nevében, a kit fontos államügyek gátoltak a személyes megjelenésben, üdvözölte a társulatot és kijelentette, hogy a miniszter élénk érdeklődéssel kíséri a néprajzi társaság működését, a mely érdeklődésének tettekkel is szándékozik kifejezést adni. Ezen, a társaság jövőjére nézve nagy jelentőségű kijelentést a közgyűlés lelkesült örömmel fogadta.

Ezután *Hermann Antal* titkár terjesztette elő tömör titkári jelentését. Mindenekelőtt, az elnöki megnyitónak némileg kiegészítőjéül, rámutatott a hazai népetlet tárgyainak fontosságára és a hazai ethnographiai muzeum alkotásának sürgőségére. Aztán röviden vázolta a társaság alakulásának történetét, nyomatékosan hangoztatta azt a kulturéletünkben eddigelé szinte páratlan örvendetes jelenséget, hogy a haza összes népei sorakozván a néprajzi társaság zászlaja alá, közösen akarnak végezni egy nagy nemzeti munkát, s végre kiemelte *József főherczegnek* a társaság ügye iránti nemes, nagylelkű érdeklődését.

A választások előtt az elnök előterjesztésére a közgyűlés osztatlan lelkesedéssel elhatározta, hogy a társaság védnökeül *József főherczeget* kéri fel. Ezután

közfelkiáltással megválasztottak:

Elnöknek *Hunfalvy Pál*, alelnököknek *Török Aurél* és *Havas Sándor*, titkárnak *Hermann Antal*, jegyzőnek *Katona Lajos* és pénztárnoknak *dr. Borovszky Samu*. A központi állandó választmány tagjaivá megválasztottak: *Apponyi Sándor gr.*, *Baics Milos br.*, *Ballagi Aladár*, *Berecz Antal*, *Berzeviczy Albert*, *Brankovics György* gör. keleti szerb püspök, *Brassai Sámuel*, *Császka György* szepesi püspök, *Filtsch József* képviselő, a «Kronstädter Zeitung» szerkesztője, *Goldis János*, *dr. Goldziher Ignác*, *Grünwald Béla*, *Gyulai Pál*, *dr. Jancsó Benedek*, *br. Kaas Ivor*, *Kálmány Lajos*, *dr. Kohn Sámuel* budapesti főrabbi, *Kuun Géza gr.*, *Lóczy Lajos*, *dr. Moravcsik E. Emil* orvos, *Nagy Miklós*, *Rakovszky István*, *Salmen Jenő br.*, *Szarvas Gábor*, *Szász Károly*, *Szathmáry György*, *Széchenyi Béla gr.*, *Szendrey János*, *Szily Kálmán*, *Törs Kálmán*. Sok jelesünk, a ki a néptani tudományokkal szakszerűen foglalkozik, nincs felvéve a névsorba. Ezek a szakosztályok elnökeivé és előadóivá vannak kiszemelve. S mint ilyenek ugyis tagjai a választmánynak.

A pénztárnok jelentéséből kitűnt, hogy a társaságnak 14 alapító tagja van: József főherceg, báró Baics Milos, Brankovics György püspök, Gyulai Pál, dr. Hampel József, Hunfalvy Pál, Körösi József, gr. Kuun Géza, Schneller István, továbbá Arad és Segesvár városa, s végre Hermann Antal és neje 1500 frt értékű szakönyvtár ajándékozásával.

Igy kezdődött meg e nagyra hivatott társaság nyilvános működése a legkedvezőbb auspiciumok alatt, a melyek nagyjelentőségű céljok elérésével biztatják a bátor kezdeményezőket és a hazafias és humanus ügy minden igaz barátját.

*

November hó 2-án tartotta meg a választmány első ülését, a melyen a titkár ajánlatára elhatározta, hogy a társaság hivatalos közlönyét még november hóban megindítja és szerkesztőnek dr. Réthy Lászlót, jeles ethnografusunkat kéri fel. Az elnöknek az alapszabályokra hivatkozó előterjesztésére Hermann Antalt felkérték, hogy az egész világ szakköreiben elterjedt és elismert szakközlönyében havonként egy ívet szánjon arra, hogy a társaságot a külföld előtt képviselve nem magyar nyelven közölje a társaság hivatalos közleményeit és ismertesse működését. Ezután megállapították a szombaton, november hó 16-án, d. u. 5 órakor, a m. t. akadémia heti üléstermében tartandó első felolvasó ülés napirendjét: 1. József főherceg dolgozata a cigányokról; 2. dr. Török Aurél felolvasása az anthropológiáról s a budapesti anthropologiai múzeumról; 3. Hermann Antal előadása a hazai ethnographia számára való múzeum alapításáról.

Végre a választmány kiegészítése céljából a következő szakosztályokat alapították meg: *I. Népfajok szerinti szakosztályok*: Magyar: elnök: Jókai Mór, szakelőadók: Baksay Sándor és dr. Réthy László. — Székely: elnök: br. Orbán Balázs, szakelőadók: Király Pál és Kozma Ferencz. — Csángó: elnök: hg. Odescalchi A., szakelőadó: dr. Szadeczky Lajos. — Palóc: elnök: br. Nyári Jenő, szakelőadó: Mikszáth Kálmán és Pintér Sándor. — Délvidéki német: elnök: dr. Schwicker J. H., szakelőadók: Hermann Antal és Szentkláray Jenő. — Dunántuli német: elnök: Schneller István, szakelőadó: Kurz Sámuel.

Erdélyi szász: elnök: dr. Teutsch G. D. Szakelőadó: Meltzl Oszkár és Wolff János. — Szepesi német: elnök: Spöner Andor, szakelőadó: Lindner Ernő és Weber Samu. — Horvát: e szakosztály szervezése későbbre halasztatott. — Szerb: elnök: br. Nikolics Fédor, szakelőadók: Hadzsics Antal és Popovics István. — Bunyevác: e szakosztály szervezése későbbre halasztatott. Bolgár: elnök: Czirbusz Géza, szakelőadók: Koszilkov Lipót és Strausz Adolf. — Tót: e szakosztály szer-

vezése későbbre halasztatott. — *Rutén:* elnök: Firczak Gyula, szakelőadó: Csopey László, Drohobczy Gy. és Zloczkay M. — *Lengyel:* elnök: gr. Zalusky E. szakelőadó: dr. Fialowsky L. — *Vend:* e szakosztály szervezése későbbre halasztatott. — *Rumén:* elnök: dr. Marienescu Ath., szakelőadó: Alexics György, Mailand Oszkár és Moldován Gergely. — *Olasz:* e szakosztály szervezése későbbre halasztatott. *Görög:* elnök: Lyka Miklós, szakelőadó: Tialios György. — *Örmény:* elnök: Molnár Antal, szakelőadó: dr. Patrubány L. és Szongott Kr. — *Czigány szakosztály:* elnök: József főherczeg Ö fensége, helyettese: dr. P. Thewrewk Emil, szakelőadó: Hermann Antal. — *Bosnyák:* e szakosztály szervezése későbbre halasztatott. *Finn-ugor:* elnök: Budencz József, szakelőadó: Munkácsy Bernát és ifj. dr. Szinnyi J. — *Török-tatar:* elnök: Vámbery Ármin, szakelőadó: dr. Kunos Ignác és Thury József. — *II. Folklore* (népnyelvi hagyományok): elnök: dr. Meltzl Hugó, szakelőadó: dr. Katona Lajos. — *III. A népelet használati tárgyai:* elnök: gr. Zichy Jenő, szakelőadó: Gyarmathy Zsigáné, Herman Ottó és Xantus János. — *IV. Népzene:* elnök: gr. Zichy Géza, szakelőadó: Bartalus István, Káldy Gyula és Kyhács H. — *V. Anthropologia* (embertan) elnök: dr. Török Aurél, szakelőadó: Pápay Károly. — *VI. Demographia* (népleírás): elnök: Keleti Károly, szakelőadó: György Aladár, Körösi József és dr. Thirring Gusztáv. — *VII. Palaethnologia* (népies régiségek): elnök: Pulszky Ferencz, szakelőadó: Fröhlich Róbert és Wosinszky Mór. — *VIII. Graphika* (népies képzőművészet): elnök: Székely Bertalan, szakelőadó: Feszty Árpád, Huszka József és Roskovics Ignác. — Szakelőadókul mindenik osztályban esetleg még mások is felkérhetők.

Vasárnapi Ujság, XXXVI. évf. 45. sz. 1889. nov. 10. 735—736. old.

LEVELEZÉS.

II. Charles G. Leland levele a Magyarországi Néprajzi Társasághoz.

— A társaság 1889. decz. 7-én tartott felolvasó-ülésein bemutatta *Katona Lajos* —

London, 1889. november.

Rendkívül szerencsésnek érzem magamat, hogy a Magyarországi Néprajzi Társaságot — ha nem is személyesen, a mint kívántam volna, de legalább e pár sorommal megalakulása alkalmából üdvözölhetem. Hogy ily társulat Magyarországon alakuljon, az nekem különösen két okból látszott már régóta szükségesnek. *Először* is azért, mert a világ egy országa sem nyújt a kutatónak oly sok, oly változatos és oly érdekes néprajzi anyagot, mint Magyarország. Nyugat-Európában ez anyag sajnos, már többnyire csak mint egy rég elmúlt időnek kiaszott és holt emlékjele található; míg itt viruló életben látjuk még s azon elevenen és üdén vehetjük vizsgálat alá.

Hogy Magyarország a világ legnagyobb élő regény- és novellairójával büszkélkedhetik, azt én legnagyobb részben annak vagyok hajlandó tulajdonítani, hogy a néprajzi tanulmányanyag oly szerencsés sokféleségben és bőségben virul még e szép ország határain belül; mert *jellemzetes* úgy az egyének, mint a népek életében az, a mi a költőt, a művészt és a folkloristát egyaránt érdekli: amazt azért, hogy belőle remekműveit megalkossa, ezt meg, hogy segélyével az emberiség lelki életének még rejtett törvényeit kinyomozza.*)

Ha önöknek, uraim, Magyarországon nem volna alkalmuk a *népfa*jak ama csodálatos változatosságát, a számtalan *árnyalat* oly meglepő gazdagságát színről-színre látniok s mindennap tapasztalniok: úgy alighanem egészen *más fajta* s ta-

lán nem kevésbé nagy, de mindenesetre más téren volnának nagy íróik, más művészeik, de nem dicsekedhetnének egy Petőfivel, egy Arany Jánossal, egy Jókai-val, kinek nevét az én széles amerikai hazámban minden gyermek ismeri s a ki Magyarországnak méltó büszkesége.

A második ok, a mely velem az előzményekből nemcsak önkényt folyónak, hanem mintegy szükségképen következőnek láttatja e társaság megalakulását: azon szerencsés körülmény, hogy önöknek Herrmann Antal tanár *Ethnologische Mitteilungen* című folyóiratában e téren olyan úttörő előmunkálatuk van, a melyet én Anglia legelső szemléljében nem haboztam Európa *legjobb* folklóre-közlönyének mondani. S valóban e folyóirat, habár még egészen fiatal s nem jelent meg belőle több három füzetnél, már is kitudta magának vívni nemcsak Angolország, hanem az egész külföld tudományos köreinek elismerését. Ezen ugyan egy művelt ember sem fog csodálkozni, milyen szoros összefüggésben áll a folklóre a régiség-tannal és az ethnológiával; már pedig Magyarország az utóbbiak tekintetében sem marad el más országok mögött.

A nemzet, a melynek egy *Hunfalvyja*, *Pulszkyja*, egy *Vámbéryja* van, tartsa kötelességének azt is bebizonyítani, hogy mindannak, a mi valóban maradandó dicsőségére s méltó büszkeségére szolgál, teljes elismeréssel is tud adózni.

És én nemcsak igen jellemzőnek, de fölötte megtisztelőnek is tartom Magyarországra nézve s épen azért itt sem mulaszthatom el kiemelni, hogy önök *József főherczeg* ő fensége személyében nemcsak a társadalmi és politikai élet egy magasán kiemelkedő alakját, hanem egyúttal a tudomány egy egészen specziális területének kiváló és általánosan elismert művelőjét is szerencsések tisztelhetni.

Mert ő cs. és kir. fensége kétségtelenül a világ első cigány-nyelvismerője és kutatója. Ez pedig olyan cím, a melyet a fenséges úr nem örökölt, hanem szorgalmával szerzett magának!

Ha pedig önök talán azt volnának hajlandók hinni, hogy én — mint az angol cigány társaság (Gypsy-Lore Society) elnöke — értékénél kissé magasabbra becsülöm ez utóbb említett tanulmányokat: úgy ne felejtsek el kérem, hogy *mi* folkloristák vagyunk és hogy számunkra a *czigánység* a legbecsesebb és legérdekesebb fölfedezések kimeríthetetlen forrása. Igaz, hogy elég nagy számmal akadnak amolyan régi divatú tudákos filiszterek, a kik minket folkloristákat a tudományos élet *czigányai* gyanánt szeretnek feltüntetni s mint afféle *colluvies gentium*-ra, a derékhad nyomában kullogó szedett-vedett csöcselékre megvető göggel néznek alá. Az is igaz, hogy ez az úgynevezett «folklore» egyelőre még olyan új dolog, a melynek jelentésével és jelentőségével — nem olyan nagy csoda, ha vajmi tudós és komoly férfiak még nem jöhettek egészen tisztába.

A mi feladatunk őket s nemcsak őket, hanem a nagy közönséget is tanulmányaink fontosságáról felvilágosítani. A *folklore*, úgy a mint én értem, a történettudomány időben legutolsó, de épen azért legmagasb s egyúttal legszebb fejlődési foka. Ifjú koromban csak monochromikus vázlatokban tanultuk a történelmet. A modern tudomány feladata e gyarló vázlatok helyébe kellő távlattal, élethű anatómiával és duzzadó erővel festett *képeket* állítani.

Az igaz színeket és az árnyalatok helyes elosztását e képhez a *folklore* adja. Ez a mi hivatásunk az emberiség fejlődése hű ábrázolatának művészi megalkotásában.

Helyesen sejtették egyes nagy történetírók, hogy el fog jönni az idő, melyben a *nagy emberek* nem fognak többé annyira előtérben állni a történetírás mezején, s helyökbe a nagy *eszmék* és világ-mozgalmak fognak kerülni. E korban jelentékeny szerepe lesz a folklórenak; mert mindaz, a mi az emberiség benső, családi,

kedélyi életéhez fűződik, megillető helyet fog találni az ő vonzó tanulmányainak keretében

Jacta est alea: mi megindítottuk a mozgalmat; most csak az a feladatunk, hogy az lanyhaságunk következtében meg ne álljon útjában. Önök szép reményt meríthetnek azon biztató tudatból, hogy még sehol sem alakult néprajzi társulat oly kedvező auspiciumok között mint az önöké. Önök oly dús és változatos anyaggal rendelkeznek, a mely ritkítja párját; ez anyag feldolgozását már is megkezdte önöknél egy derék szakfolyóirat; a munka köré számos jeles és áldozatra kész tudósuk sorakozik, míg országuk népei a föld legszebb ethnografiai muzeumát vannak hivatva a legjellemzőbb és legbecsebb tárgyak özönével megtölteni. S mind ehhez az önök és honfitársaik szívében a legdicsebb nemzeti érzés lángja lobog, a mely bennem biztos reményét kelti a legszebb eredményeknek. S ha társulatuk egykor jól teljesített feladatának szép sikereire tekint vissza, úgy ezt egyúttal annak tudatában teheti majd, hogy tetemesen hozzájárult Magyarország művelődéséhez, és úgy erkölcsi mint politikai erejének megszilárdításához.

*) Nemcsak két lángész önkéntelen találkozásának szép példáját, hanem e találkozásban a közös gondolat igazságának legcsattanósabb bizonyítékát látom én abban, a mit itt Leland s a M. N. T. első közgyűlésén Jókai mond, legtermékenyebb munkatársául a néprajzot nevezi meg. A ford.

Ethnographia, I. évf. 1890. 38—41. old.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a Magyarországi Néprajzi Társaságnak 1889. évi november 2-án d. u. 5 órakor a m. t. Akadémiában tartott I. választmányi üléséről.

Elnök Hunfalvy Pál előadja, hogy a m. n. t. megalakulván, alapszabályai 4., 9. és 29. §-a értelmében gondoskodnia kell immár a szakfolyóiratról.

Megállapítatván, hogy a társaság hivatalos közlönye havonként 3 íves 8-adrétű füzetekben jelenjék meg (a szünidőt kivéve), s hogy a szerzők czikkeiből 25 külön levonatot kapjanak, elnök a folyóirat szerkesztőjének kérdésére tér át s azt véli, hogy e feladatra senki se lehet ez idő szerint illetékesebb Herrmann Antalnál, a ki német nyelvű ethnologiai közleményeivel a külföld legkiválóbb szakembereinek osztatlan elismerését tudta kivívni, s magát teljesen e feladat magaslatán állónak mutatta.

A választmány az elnök előterjesztésére Herrmann Antalt véli a társulat folyóiratának szerkesztésével megbizandónak.

Herrmann kijelenti, hogy a midőn egyrészt érzi, mennyire kötelező rá nézve szerkesztői múltja a társaság folyóiratának vezetésére vonatkozólag, másrészt többrendbeli tekintetek, különösen pedig német nyelvű folyóiratának folytatása, illetőleg más alakban és módosult programmal leendő továbbvitele nem engednék meg neki, hogy egész erejét és idejét a társaság folyóiratának szentelje. Már pedig ez szerinte olyan fontos, hogy egy egész embert kíván. Ő tehát jobban véli a társaságot szolgálhatni, ha az amúgy is elég súlyos felelősséggel járó titkári állás kötelmeit nem halmozza a szerkesztőiekkel, hanem erejének szétforgácsolása helyett azoknak egy tisztre való koncentrálásába helyezi ambícióját. És pedig teszi ezt annál nyugodtabban, mivel szerencsés módjában áll a társaságnak a szerkesztői állásra oly embert kiszemelnie, a ki e feladat sikeres megoldásának minden

szükséges garantiájával rendelkezik. Ez véleménye szerint dr. Réthy László, kit eddigi tudományos munkássága és alapos készütsége a társaság folyóiratának szerkeszthetésére minden tekintetben qualifical. Ő tehát Réthyt véli a társaság választmánya részéről a szerkesztői teendőkkel megbízandónak.

Hunfalvy Pál Herrmann propositiójába szívesen belenyugszik, de szükségesnek tartja kijelenteni, hogy egyelőre a társaság anyagi viszonyai nem engedik meg a szerkesztő honorálását sem; habár szerinte már most is kifejezést adhat a választmány azon felfogásának, hogy ha egyáltalán, úgy különösen a szerkesztő munkájának díjazhatása szempontjából tartja kívánatosnak a társaság pénzereje mentül előbb leendő oly fokú gyarapodását, a mely megengedje, hogy e részben a méltanyosság követelményének eleget tehessünk.

A választmány az elnök és a titkár együttes indítványához csatlakozván, elhatározta, hogy a társaság hivatalos, magyar nyelvű közlönyének szerkesztésével dr. Réthy Lászlót bízta meg, azon reményben, hogy a megbízandó e tisztnek egyelőre honorarium nélkül való elfogadása iránt mentül előbb nyilatkozzék. Az elnök ismét az alapszabályokra, és pedig azok 31. §-ára hivatkozván, előterjeszti, hogy társaságunknak más hazai tudományos társulatokhoz hasonlóan egy olyan abrégéféle időszakai közlönyre is van szüksége, a mely egyrészt társaságunk adminisztratív ügyeiről, másrészt tudományos munkásságáról a külföld szakköreit értesítse. Hogy egy ilyenek útját a külföld illetékes forumai elé legjobban egyengessük, szerinte legcélszerűbb lenne, ha Herrmann német nyelven megjelenő nemzetközi ethnologiai folyóirata, a melyet legközelebb úgyis havonkint 8-adrét alakban megjelenő 3 ívnyi füzetekre fog felváltani az eddigi időhöz nem kötött vaskos közlemények helyett, ezen módosult alakjában a társulat abrégé-jének bekebelezésére megnyerelnék oly módon, hogy a társaság havonkint egy ívnyi terjedelemben adandó, s a külföldi szakköröknek, továbbá magyarul nem értő tagjainak szánt félhivatalos közlönye, a mely valamely nagy irodalom nyelvén lenne szerkesztendő, Herrmann ethnologiai folyóiratának lenne havonkint rendszeren és pedig a társulati hivatalos folyóirattal egyidőben adandó melléklete. Az abrégé szerkesztését maga Herrmann vállalná magára, a kinek ez egy ívnyi melléklet nyomdai kiállításáért járó költségeit a társaság fődözné.

Miután Herrmann kijelenti, hogy a választmány ily irányú megbízásának a legnagyobb készséggel hajlandó megfelelni, a választmány az elnök fönti indítványa értelmében határoz.

Herrmann a maga részéről kijelenti, hogy a társaság tagjainak saját folyóiratát kedvezmény áron hajlandó átengedni akként, hogy évi 5 frtnyi előfizetési ár helyett csak 2 frtot fizetnének.

Török Aurél azt véli, hogy a társaság Herrmann ezen ajánlataért hálaára kötelezettnek érezheti magát, s egyáltalán igen szerencsés megoldásnak tartja a társulati abrégének Herrmann folyóiratával leendő kombinálását.

Filtsch József csak az iránt kíván kérdést intézni, vajjon a társaság magyar nyelvű hivatalos közlönye számára más mint magyar nyelven írott közlemények is küldhetők-e? Hunfalvy, Török és Herrmann felszólalásai az alapszabályok idevonatkozó pontjai szellemében tisztázzák a nyelvkérdést s Filtsch ezen eszmecseré alapján teljesen belenyugszik az alapszabályok megfelelő rendelkezésébe, a mely az előadó üléseken is megengedi az alkalomhoz és a körülményekhez mérten, más mint a magyar nyelvnek esetleges használatát.

Ezután a vál. ülés a legközelebbi (nov. 16-án esti 5 órakor) tartandó I. felolvasó ülés programját állapítja meg a következőképen:

1. József főherczeg ő fensége dolgozata a cigányokról. Felolvassa dr. Ponori

Thewrewk Emil.

2. Dr. Török Aurél. Az anthropológiáról és a budapesti anthropol. muzeumról.

3. Herrmann Antal. Hazai néprajzi muzeum alapításáról.

Következett a társaság szakosztályainak szervezése, azon sorban és módon, a mint azt az alapszabályok 6. §-a kívánja.

A választmány az itt felmerült tárgyi és személyi kérdések részletes és beható megvitatása alapján a következő szakosztályokat szervezi egyelőre s az alább megnevezett urakat jelöli ki azok elnökeivé és szakelőadóivá, a kik mint ilyenek az ekkép kiegészített választmány tagjai, s e kijelöltetésükről hivatalosan értesítendőek. (1. szervezet 59—60. l.)

Ethnographia, I. évf. 1890. 47—50.

A MAGYARORSZÁGI NÉPRAJZI TÁRSASÁG SZERVEZETE.

A társaság védnöke:

József Főherczeg Ő cs. és kir. Fensége.

A társaság tisztikara:

Elnök: Hunfalvy Pál. *Alelnökök:* Gömöri Havas Sándor, Török Aurél. *Titkár:* Herrmann Antal. *Jegyző:* Katona Lajos. *Pénztárnok:* Borovszky Samu.

A választmány tagjai:

Apponyi Sándor gr., Baich Milos br., Ballagi Aladár, Berecz Antal, Berzeviczy Albert, Brankovics György, Brassai Sámuel, Császka György, Filtsch József, Goldis János, Goldziher Ignác, Grünwald Béla, Gyulai Pál, Jancsó Benedek, Kaas Ivor br., Kálmány Lajos, Kohn Sámuel, Kuun Géza gr., Lóczy Lajos, Moravesik E. Emil, Nagy Miklós, Rakovszky István, Salmen Jenő br., Szarvas Gábor, Szász Károly, Szathmáry György, Széchenyi Béla gr., Szendrei János, Szily Kálmán, Törs Kálmán.

A társaság hivatalos közlönyének szerkesztője: Rethy László.

A társaság eddig szervezett szakosztályai:

I. Népfajok szerinti szakosztályok:

Magyar: elnök: Jókai Mór, előadók: Baksay Sándor és Réthy László.

Székely: elnök: Orbán Balázs br., előadók: Király P. és Kozma F.

Csángó: elnök: Odescalchy Arthúr hg., előadó: Szádeczky Lajos.

Palóc: elnök: Nyáry Jenő br., előadók: Mikszáth K. és Pintér S.

Délvidéki német: elnök: Scwicker J. H., előadók: Herrmann Antal és Szentkláray Jenő.

Dunántúli német: elnök: Schneller Istv., előadó: Kurz Sámuel.

Szepesi német: elnök: Sponer A., előadók: Lindner E. és Weber S.

Erdélyi szász: elnök: Teutsch G. D., előadók: Meltzl O. és Wolff J.

Horvát: elnök: Josipović Imre, előadók: Bojnisić Iván, Čop-Marlet Mara és Krauss Fr. S.

Szerb: elnök: Nikolics Fédor br., előadók: Asbóth Oszkár, Hadzsics Antal és Popovics István.

Bolgár: elnök: Czirbusz G., előadók: Koszilkov L. és Strausz Adolf.

- Tör:** elnök:..... előadók: Bachát Dániel és Czambel Samu.
Rutén: elnök: Firczak Gyula, előadók: Csopey László, Drohobeczky Gyula és Zloczky M.
Lengyel: elnök: Zalusky E. gr., előadó: Fialowsky Lajos.
Vend: elnök: Szalay István, előadó: Gönczy Ferencz.
Rumén: elnök: Marienescu Athanáz, előadók: Alexics György, Mailand Oszkár és Moldován Gergely.
Görög: elnök: Lyka Miklós, előadó: Tialios György.
Örmény: elnök: Molnár Antal, előadók: Patrubány L. és Szongott K.
Czigány: elnök: József főherczeg ő fensége, helyettese: P. Thewrewk Emil, előadó: Herrmann Antal.
Bosnyák: elnök: Asbóth János, előadók: Strauss A. és Thallóczy L.
Finn-ugor: elnök: Budenz József, előadók: Munkácsi Bernát, ifj. Szinnyei József és Vikár Béla.
Török-tatár: elnök: Vámbéry Ármin, előadók: Kunos I. és Thúry J.
II. Folklore és néppszichologia: elnök: Meltzl H., előadó: Katona L.
III. A népelet használati tárgyai: elnök: Zichy Jenő gr., előadók: Gyarmathy Zsigáné, Herman Ottó és Xantus János.
IV. Népzene és táncz: elnök: Zichy Géza gr., előadók: Bartalus Istv., Káldy Gyula és Kuhác H.
V. Anthropologia: elnök: Török Aurél, előadó: Pápay Károly.
VI. Demographia (népleírás): elnök: Keleti Károly, előadók: György Aladár, Körösi József és Thirring Gusztáv.
VII. Palaeethnologia (ösnéptan): elnök: Pulszky Ferencz, előadók: Fröhlich Róbert, Torma Zsófia és Wosinszky Mór.
VIII. Graphika (a népelet tárgyai- és jeleneteinek képzőművészeti ábrázolása): elnök: Székely Bertalan, előadók: Feszty Árpád, Huszka József és Roskovic Ignác.

A hazai ethnographiai muzeum ügyében kiküldött bizottság tagjai:

Elnök: Xantus János, tagok: Herman Ottó, Herrmann Antal, Pápay Károly, Szendrey János és Török Aurél. [...]

Ethnographia, I. évf. 1890. 59—60. old.

Megjegyzés: az „alapító” és a „rendes tagok” névsorát lásd: *Ethnographia* I. évf. 1890. 60—68. old. H. J.

EGYLETEK.

— A magyarországi néprajzi társaság holnap, e hó 16-án d. u. 5 órakor a m. tud. Akadémia heti ülés termében tartja előadó ülését, melynek tárgyai: 1. József főherczeg ő fenségének dolgozata a cigányokról. Felolvassa dr. Ponori Thewrewk Emil. 2. Dr. Török Aurél: Az anthropológiáról és a buda-

KÜLÖNFÉLÉK.

Napirend, november 16.

A k é p v i s e l ő h á z ülése délelőtt 11 órakor.

A f ő r e n d i h á z ülése délelőtt 11 órakor.

A b e l ü g y m i n i s z t e r fo-

pesti anthropologiai muzeumról.

3. **Hermann Antal:** Hazai néprajzi muzeum alapításáról.

Az előadó ülést, melyre vendégeket is szívesen várnak, választmányi ülés követi.

Budapesti Ujság, IV. évf. 316. sz.

1889. nov. 16. 5. old

gad d. u. 1—2. óráig.

A magyarországi néprajzi társaság első előadó ülése d. u. 5 óraker az akadémia heti üléstermében. Felolvasások lesznek: József főhercegtől, dr. Török Auréltól és Hermann Antaltól. Hat óraker ugyanott választmányi ülés.

Pesti Napló, XL. évf. 316. sz.

1889. nov. 16. 2. old

Néprajzi társaság.

(Nov. 16—diki ülés.)

A magyarországi néprajzi társaság tegnap *Hunfalvy Pál* elnöklete alatt tartotta első előadó ülését, az akadémia heti üléstermében, mely diszes közönséggel telt meg. A tárgysorozat legérdekesebb pontja *József főhercegnek* a cigányokról szóló dolgozata volt, melyet Ponor Thewrewk Emil mutatott be.

A főherceg ez értekezése az »Osztrák–magyar monarchia irásban és képben« című munka számára készült. Öt részre oszlik, melyeknek elseje a cigányok származásáról és nyelvéről, második vallásukról, harmadika családi életükről, negyedik közigazgatási szervezetükről, ötödike pedig a cigány–vajda vendégszeretetről szól. — A cigányok eredeti hazáját ezelőtt sokfelé keresték. A legnépszerűbb hiedelem Egyiptomból származtatja őket, azért hívják nálunk Fáraó népének, azért mondja népdalunk a szép cigányleányt egyiptomi szépségnek; sőt a cigányaink maguk is azt mondják, hogy ők Fáraó ivadékai. Egyenesen ráhivatkozik ez eredetire *Rafael György kalocsai cigány* 1888. évi augusztus 31—én kelt folyamodványában, melyben ő felségétől a *cigány–királyság* adományozását kéri. »*Én, mint Fáraó egyenes leszármazó ivadéka...*« így szól a folyamodó magáról. Ezzel és egyéb balhiedelmekkel szemben az összehasonlító nyelvtudomány kiderítette, hogy a *cigányok eredete Keletindióban keresendő*. Mióta ez kétségtelenné vált, a nyomozás a cigány nép szűkebb hazájára irányult, illetőleg ama nyelvre, mely a cigány nyelvnek legközelebbi rokona.

József főherceg bőséges nyelvészeti adatokkal igazolja a cigányok indiai eredetét. Munkájának bevezető sorai így szólnak:

»Ki nem látta hazánk rónáin azokat a kóbor csapatokat, melyek sátoros szekereken, nyomorult gebékkal faluról–falura vándorolnak? Ki nem ismeri azokat a barna jövevényeket, a kik a helységek végén putrikban tengetik inséges életüket? Kinek a szive nem telt meg búval, ama keserves nóták hallatára, melyeket új magyar zeneszerzőink huznak? Ki nem járta viharos hangjaik mellett a friss magyart? Bizony, mindenkinek feltűnt e vendégeink sötétbarna olajszinü, minden egyéb európai nép arcvonásaitól eltérő képük, villogó nyugtalan szemük, kékesen fénylő borzas hajuk és sugár, finom, mozgékony testalkatuk. A ki gyakrabban el-sétál Budapesten Gül–Baba sírjához, a lahorei kolostornak oda zarándokoló der-viseiben ép ilyen termetű s ép ilyen arcvonású embereket lát, és ha hallja beszéd-jöket, ismerős hanghullámok érintik meg fülét, sőt a ki a cigányok nyelvét bírja, meg is ért belőle itt–ott valamit. Nincs is kétség benne, hogy az egész Európában elszórt cigánynép a Himalája aljáról került ide. A ki cigányul tud, e hegylánc ne-

vét is megérti: »hima« indus nyelven »hó«, cigányul »him«; »laja« indus nyelven »vivő«, cigányul »lel« »leva« visz, visel. Himalaja e szerint höviselőt, szóval havast, alpest jelent.»

E bevezetés után következnek az indiai rokonságra valló szómutatványok.

Érdekes az értekezésnek ama része, mely a cigányvajda vendégszeretetéről beszél. A főherceg a hetvenes években meglátogatott egy cigányvajdát, kinél tanulmányozás céljából több órát töltött.

»Sokat beszélgettem — ugymond — a vajdával; igen tisztán beszélte a cigány nyelvet magyar tájszólás szerint. Azalatt láttam az asszonyt leányával a konyhában sürgölődni, mely a szoba és tornác között volt. Már bucsúzni akartam, midőn a vajda megfogta kezemet és azt mondja nekem:

— Csak ma dzsasz bokhále mre kheresztar baró rája? (Csak nem mégy el éhesen a házamtól, nagy uram?)

No ez szép lesz, gondoltam magamban: eszembe jutott a cigány étlapon otthonos »deglett malac.« De hogy bámultam, mikor a nők szép tarka szövétű abroszszal terítették meg az asztalt, egészen tisztességes tányérokot, kanalakat, villákat, késeket raktak fel. Nem voltak ugyan egyöntetűek, de valami khinai ezüsből lehettek. Következtek aztán még üvegpoharak, egy pintes négyszögű üveg aranszínű borral, s egy jó hosszú fehér cipő. Most már vigyáztam, hogy ugy viseljem magam, mint a vajda, nehogy valami kortorernak (sátorosnak) nézzenek. A leány tált fel. Először is egy tál párolgó biblével, (köleskása, disznózsirban rántva) szolgáltak fel. Nagyon jó volt. Aztán egy tál sült disznózelettel, de az már fölséges volt. Ilyent még otthon sem eszem! Ülésünk ugy volt rendezve, hogy az egyik oldalon a vajda ült a feleségével, a másikon a leány, meg én. A leány vagdalta nekem a húst: nem engedte, hogy magam aprítsam. Jó félóráig falatoztunk nagy csöndben, aztán ittunk egyet, s miután az asztalt leszedték, rágyújtottunk. De most már én rukkoltam ki a jó szivarokkal. Szitta is apa, anya és leány. Késő este volt, mikor bucsút vettem. Megesókolt a vajda, az asszony, de még a leány is — az már olyan eredeti cigány szokás — és elkisértek a Cikánia végéig. Ott bucsúztak csak ők sok szép szóval.

Ponori Thewrewk Emil ama remény kijelentésével fejezte be bemutató tisztét, hogy most mikor egy fenkölt fejedelmi sarj a cigányokra vonatkozó kutatásoknak lelkes protektora, sikerülni fog a filológiára nézve semmis, de a linguistikára és ethnografiára nézve páratlan érdekességű cigány népnek még meglevő nyelvkincsét és néprajzi sajátságait nem ugyan az életnek, de a tudománynak megmenteni és értékesíteni.

József főherceg munkáját zajos éljenzéssel és hosszantartó tapssal fogadták.

Ezután *Török Aurél* »anthropológiáról« értekezett. Röviden vázolván az ember tan fontosságát, áttért e tudomány főbb eredményeinek ismertetésére. Fejtette a különböző emberfajok eredetének és elterjedésének kérdését és cáfolgatta a darwinizmus állításait.

Végül *Hermann Antal* a néprajzi muzeum alapításának szükségességét fejtette. Mind a kettőt megéljeneztek.

EGYLETEK, TÁRSULATOK.

— A magyarországi néprajzi társaság Hunfalvy Pál elnöklete alatt ma tartotta első előadó ülését az akadémia heti üléstermében, mely díszes közönséggel telt meg. Az ülés programjának legérdekesebb pontja József főherczegnek a cigányokról szóló dolgozata volt, melyet Ponori Thewrewk Emil mutatott be. Az érdekes dolgozatot tárczarovatunkban egész terjedelmében közöljük. — Ponori Thewrewk Emil bemutató tisztét ama remény kijelentésével fejezi be, hogy most mikor egy fenkölt fejedelmi sarjadék a cigányokra vonatkozó kutatások lelkes protektora, bizonyosan sikerülni fog a filológiára nézve semmis, de linguistikára és ethnografiára nézve páratlan érdekességű cigány népnek még meglévő nyelvkincsét és néprajz sajátosságait nem ugyan az életnek, de a tudománynak megmenteni és értékesíteni. József főherczeg munkáját zajos éljenzéssel és hosszantartó tapssal fogadták. Ezután Török Aurél «az anthropologiáról» értekezett. Röviden vázolván az embertan fontosságát, áttért e tudomány főbb eredményeinek ismertetésére. Fejtegette a különböző emberfajok eredetének és elterjedésének kérdését és czáfoglatta a darwinizmus állításait. Végül Hermann Antal a néprajzi muzeum alapításának szükségét fejtegette. Mind a kettőt megéljeneztek. Az előadó ülést zárt ülés követte.

Egyetértés, XXIII. évf. 317. sz. 1889. nov. 17. 4. old.

TUDOMÁNY ÉS IRODALOM.

— A magyarországi néprajzi társaság ma délután 5 órakor ülést tartott a m. t. Akadémia felolvasó termében. Hunfalvy Pál megnyitván az ülést, üdvözölte a nagy számmal megjelent díszes közönséget. Ponori Thewrewk Emil elfoglalván az előadói széket, felolvasta József főherczeg néprajzi értekezését a cigányokról. A nagyérdékű munkát, melyet a közönség feszült figyelemmel hallgatott mindvégig és a melyet lelkes éljenzéssel és tapssal fogadott, lapunk más helyén közöljük. — Itt csak arra a különös jelenségre akarunk utalni, hogy míg a Csendes-Oceán félreeső szigetein lakó népekről is már rég óta bő felvilágosításokat kaptunk, addig a közelünkben élő s a civilizatio mindent lecsiszoló hatása alatt bizonyára nem sokára eredetiségében csökkenő cigányokkal csak ujabban foglalkozik a tudomány nyelvészeti és ethnographiai szempontból. S hogy e téren mennyire uttörő s mily nagy érdemeket szerzett magának József főherczeg, azt nem kell a mondottak után bővebben fejtegetnünk. Nagy tetszésben részesül! Török Aurél szabad előadása az anthropologiáról is, a melyben szellemes vonatkozásokkal és népszerű modorban ismertette ama tudományos igazságokat, a melyekre ez az új tudomány máris eljutott. A mai ülésnek, a kezdettel együtt járó tulbuzgóságból még egy harmadik tárgya is volt, Hermann Antal titkár felolvasása »hazai néprajzi muzeumok alapításáról.« Az ügybuzgó titkár részletesen körvonalazta a néprajzi ismeretek érdekes voltát és hangsúlyozta, minő fontos a néprajzi muzeumok alapítása. Az előadó ülést zárt választmányi ülés követte, a melyen a jegyzőkönyvek hitelesítésén kívül, határozat hozott a társaság közlönye és a hazai néprajzi muzeum ügyében teendő lépésekre nézve. Végül a titkári és pénztári jelentést olvasták fel.

Nemzet. VIII. évf. 317. sz. 1889. nov. 17. 3. old.

Megjegyzés: József főherceg és Herrmann Antal előadásai az Ethnographia I. évfolyamában (1890. 12—19., 19—24. old.) jelentek meg. H. J.

HIVATALOS KÖZLEMÉNYEK

Jegyzőkönyv

a M. N. T. 1889. nov. 16-án d. u. 5 órakor a m. t. Akadémiában tartott II. választmányi üléséről.

Elnök Hunfalvy Pál az ülés megnyitása után a jegyzőkönyveket olvastatja fel, a melyek hitelesítése után Herrmann titkár közli a szakosztályi elnökök és előadóktól beérkezett s megbízatásuk elfogadásáról szóló nyilatkozatokat. József főherceg ő fensége nevében P. Thewrewk Emil élőszóval jelenti be, hogy ő fensége készségesen vállalkozik a reá bízott szakosztály elnökségére, a contemplált helyettesítés mellett. A titkár Réthyvel, a társulat folyóiratának szerkesztőjével együtt kidolgozott előterjesztését nyújtja be a folyóirat terjedelme és költségeiről.

A választmány e tervezetet elfogadja s elhatározza, hogy a társulati folyóirat 1000 példányban nyomassék. A nyomtatási feltételekre vonatkozó szerződésnek Hornyánszky Viktorral leendő megkötését az elnökre bízta: a társulat egyelőre Hornyánszky Vikornál letétben levő pénzének Hornyánszkytól való átvételére a pénztárnokot és Réthy Lászlót küldi ki, egyúttal köszönetet mond Hornyánszky-nak a pénz eddigi kezeléseért.

Thewrewk Emil azon véleményének ad kifejezést, hogy a választmány tullepi hatáskörét, midőn a közgyűlés feladatai közé tartozó költségvetési ügyeket tárgyal. Herrmann szerint a mult hóban megtartott közgyűlés nem lévén rendes, nem is lehetett neki feladata egy még véglegesen meg sem alakult választmánytól élje terjesztendő költségvetés megállapítása. Az elnök és többek hozzászólása szerint az okt. 27-iki közgyűlés ugyan mindenképpen rendes, ha csak annyiban nem, hogy a dolog természete szerint ez nem volt az alapszabályok értelmében minden évben husvét táján összehívandó rendes közgyűlés.

Többek felszólalása s a helyzet tisztázása után a választmány a husvétii közgyűléstől kérendő indemnity reményében fogadja el a fönti tervezetnek a vele járó költségekre vonatkozó részét.

Ezután Herrmann Antalnak a választmányi ülést megelőző előadó ülésen a hazai ethnographiai muzeum felállítására nézve felvetett indítványának tanulmányozására s ez ügyben szükséges további lépések megtételére a választmány külön bizottságot küld ki. (l. 60. l.)

KORABELI TUDÓSÍTÁSOK AZ „ETHNOLOGISCHE MITTEILUNGEN AUS UNGARN”-RÓL

HERRMANN ANTAL LEVELE KÁLMÁNY LAJOSHOZ

III.

Budapest, 1887. —

28

I. Lónyay utca, 1. sz.

Tisztelendő Uram.

Tisztelettel és bizalommal fordulok Tisztelendőségedhez oly ügyben, mely iránt kétség kívül szintén érdeklődni méltóztatik. Bátorkodom pedig Főtisztelendőségedhez azon az alapon folyamodni, mert ismerem irodalmi működését, s mert Aigner Lajos úr szives volt bennem alapos reményt kelteni az iránt, hogy Tisztelendőségednél hathatós támogatásra fogok találni, s mert Hunfalvy Pál úr is biztositani méltóztatott eziránt.

Tisztelettel jelentem, hogy május elsején havi folyóiratot indítok meg az *összes hazai népfajok* néprajza, kivált *népköltészeti és néphagyományai* közlönyéül, főképen a külföldi tudósoknak szánva s ezért természetesen német nyelven szerkesztve. Közleményei lesznek: kiadatlan jellemző népköltési termékek, népdal (lehetőleg dallammal), ballada s eff., mese, monda, találós mese, közmondás, rigmus, ráolvasás stbstb. eredeti nyelven német fordítással együtt; továbbá babonák, népszokások s egyéb néphagyományok, aztán mindezeket egymás közt és más népek folklorejával összehasonlítva fejtegető dolgozatok s hazai tárgyú egyéb ethnologikus czikkek, hazai ethnol. szemle és bibliogr. s hazai folkloresták életrajzi vázlata. — Függelékül magyarul általános ethnológiai szemle és e szakban tájékoztató s rövid közlemények.

A folyóirat havi 3—4 ívnyi füzetekben jelenik meg (a nagy vakációt kivéve) s rendszeren meg fogom küldeni a külföld összes kiváló ethnológusainak, *ingyen is*, előfizetőkül kivált egypár külföldi nagy könyvtárra és bibliophilre s itthon pár érdeklődőre számítok, a mi a költségek felét fődözi, a többit a magaméból (illetve egyéb tudományos munkálkodásom díjából) pótlom.

Nekem ugyan nincs még nevem e téren, és szivesen átengedtem volna az iniciatívát valamely elismert autoritásnak, de akkor úgy látszik még soká kellene várunk a kezdeményezésre. Pedig éppen most volna ideje. A külföldön nagyon érdeklődnek a folklore iránt, de éppen hazánkról igen keveset tudnak, dolgoznak fel, pedig itt is apadni és silányodni kezd a productio. Rászántam tehát magam e vállalatra, hiszen az ilyeneknél a személy ugy is mellékes, az anyag majd érvényesíti maga magát, hisz a hazánk a népköltészetnek, páratlanul gazdag és annyi népfajtanulmányos egymásrahatása folytán föltötte érdekes talaja. S támaszkodom munkakedvemre és áldozatkészségemre, s eddigi igen jelentékeny gyűjteményeimre (a nyáron is a Kisfaludy-társaság megbízásából beutaztam Erdélyt népköltési termékek, kivált cigánydallamok gyűjtése céljából) végre bízom abban, hogy mindenké, a ki nálunk folklorral foglalkozik, hathatós közreműködésével támogatni fogja hazafias vállalatomat, a melynek főczélja a hazai folklore bemutatni a külföld szakköreinek.

Számítok főképen Tisztelendőségnek nagybecsű közreműködésére is. Alázatosan kérem, méltóztassék folyóiratomat nagyértékű gyűjteményei kincstárából és folkloristikus, kiváltképen mythologiai tanulmányaival kegyesen támogatni és t. ösmerőseit is ilyenmő pártolásra bírni.

Hunfalvy Pál úr tisztelendőségnek a holdról és a Demiurgról szóló nagybecsű dolgozatát, a melyekből legközelebb olvastat az akadémiában, s a melyeket Tisztelendőség egy folyóiratban kívánt közölni, kegyes volt nem átnézés és azután lapomban, mint legalkalmasabb és legilletékesebb helyen való felhasználás céljából nekem (ez a szó áthúzva — P. L.) átengedni. Kérem eziránt direkt is Tisztelendőségnek kegyes beleegyezését.

Mindjárt két kérdést is bátorkodom koczkaztatni. A közkézen forgó gyűjteményeken *kívül* nem ismeri-e Tisztelendőség az Aspis kigyó cz. ballada (Arany Gyulay, I. köt. 189. l.) és „Égön menyi csillag, ha mind diák volna“ (Kriza, Vadrózsák, 10. l.) vagy: „Sej Tisza, Duna tinta volna“ (Erdélyi III. 173. sz.) dal variánsait?

Ha Tisztelendőség engem becses válaszával megtisztelni méltóztatik, bátor leszek majd behatóbban szólni folyóiratom programjáról és azon támogatásról, a melyre Tisztelendőség részéről számítok s melyért most is nagyon szépen eszdezem. Ha a mutatvány füzet számára (a melyet igen nagy számban küldök szét a külföld összes e szakbeli folyóiratainak és szakköreinek s a hazai érdeklődőknek is) talán valami kiválóan értékes kiadatlan népköltési terméket juttatna nekem, igen megörvendeztetne vele.

Azon biztató reményben, hogy e levelem köztünk állandó (s a hazai nép költészet ügyére nézve bizonyára előnyös) levelezés kezdeményezése, kitünő tisztelettel maradtam Tisztelendőségnek előre is lekötölezett és minden viszont szolgálatra kész

alázatos szolgálja

Dr. Herrmann Antal

a budai állami Paedagogiumban
a német nyelv és irodalom r. tanára

Közölte: PÉTER LÁSZLÓ

Ethnographia, LXII. évf. 1951. 181—182.

ÉRTESÍTŐ

Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Volkskunde der Bewohner Ungarns und seiner Nebenländer. Redigirt und herausgegeben von Prof. Dr. Anton Herrmann. Buda-Pest, 1887. I. Évfolyam, I. füzet, N. 4°, 124 hasáb. Öt füzet ára 3 forint.

E folyóirat a jelenkor egyik legnépszerűbb tudományának szegődik szolgálatába. *Folk-lore*-nak nevezték el e tudományt az angolok és ez elnevezés már is polgárjogot nyert a többi európai népeknél. E tudomány fõadata, a népek ajkán vagy szokásaiban élõ hagyományoknak, tehát népdaloknak, mondáknak, meséknek, babonáknak stb. gyűjtése, egybehasonlítása és magyarázata. A dolog nem új. Már a múlt században jeles férfiak (különösen Percy gyűjteménye és Herder munkássága óta) fordították a nemzetek figyelmét a népszellemnek ez érdekes és ta-

nülságos termékeire, s főleg az összehasonlító nyelvtudomány megalapítása óta napról napra nőtt az oly művek és tanulmányok száma, melyek az érintett földadat körébe eső kérdésekkel foglalkoznak. Elég legyen e tekintetben a népmesék rokonságának és összehasonlításának, valamint az összehasonlító mythológiának gazdag irodalmára utalnunk. Tehát a dolog épen nem új, — de új e tanulmányok önállósítása, mely egy oldalról nagy előny, mert a népélet számos nyilvánulásainak összpontosító tárgyalását teszi lehetővé, de más oldalról nagy veszélyvel is jár, mert, mint már most is sokszor borzalommal láthatni, a legüresebb és legfelszínesebb dilettantismus zsákmányává teszi az oly kutatásokat és fejtegetéseket, melyek épen csak igen sokoldalúvá és izmos tudományos készültség alapján vezethetnek igazán számbavehető és becses eredményekre.

Hazánkban sem új a dolog. Hiszen a Kisfaludy-Társaság egyik legnagyobb érdeme, hogy már a negyvenes években fölkarolta a népköltészet ügyét és nemcsak magyar népdalokat, népmeséket és népdramákat gyűjtött s adott ki, hanem reáfordította figyelmét a hazánkban lakó különböző nemzetiségek népköltészetére is. Tanulmányokban sem volt hiány, melyek a folklóre körébe tartoznak, és folyóirataink, valamint napi lapjaink sokszor hoztak és hoznak ide vágó érdekes közleményeket. De két dologban volt hiány: nem volt e tanulmányoknak önálló közlönyük és a külföld nem igen tudott e téren kifejtett munkásságunkról. E kettős hiányt akarja pótolni az új folyóirat, melynek első vasok füzete előttünk fekszik és melyet első sorban már ez okból is a legnagyobb örömmel üdvözlünk.

Lássuk mindenek előtt az első füzet tartalmát, mely a vállalat céljához képest kettős irányú: fejtegető és gyűjtő. Az első csoportba tartoznak a szerkesztőkiadónak czikkei: *Adalékok a népköltészet összehasonlításához*, melyekben Herrmann egyes népköltési motívumok változatait és vándorlásait nagy olvasottsággal kimutatja, a magyar népköltés anyagán kívül a legkülönbözőbb népek hagyományaiból állítva össze azonos vagy rokon vonásokat. Ilyenek: «Ha az ég papíros volna», szerelmi próba, szerelem és barátság, mérgezés. Az ily gyűjtemények ma föltötte divatosak és kétségtelenül érdekesek is. Megtanuljuk belőlök, ha még nem tudjuk, hogy az ember szellemi és kedélyvilága az egész földön hasonló vagy épen azonos képzetekben és képekben nyilvánul. De más oldalról nem tagadható, hogy e példák és esetek fölhalmozása, ha nem vezet is hamis analogiákra (mint egyszerű másszor Herrmannál is), fárasztó és végre is nem nagyon tanulságos, — ha nem jár a tünemények magyarázatával is, pedig e magyarázatnak a mi czikkeinkben sincs semmi nyoma. — Érdekes népköltési adalékok Wlisslockytól *Czigány ráolvasások*, Weber Samutól *Karácsonyi játékok a szepességi németeknél*, Kálmány Lajostól *A hold a magyar néphitben*. Nagyhangzású, de nagyon affektált irányú és keveset mondó Katona Lajos cikke *A magyar folklóre általános jellemzése*, melyből azonban csak a «bevezetés» fekszik előttünk. E csoportba való még: *Az oláh nyelv eredetéről* (Réthy könyvéből), mely ismertetésnek nem elég tájékoztató, bírálólatnak nem elég alapos, *Finn népmesék* érdekes ismertetése és hazaiakkal való összehasonlítása Katona Lajostól, és egy új *Ruthén népdalgyűjtemény* igen felszines bemutatása Csopey Lászlótól. Leland Károly cikke *Märchenhort* néhány jó általános megjegyzést tartalmaz.

A második csoportba tartoznak az új közlések: magyar, spanyol, oláh, német, vend, ruthén, tót és szerb népdalok, többnyire eredetiben és német fordításban. Látni, hogy hazánk minden nemzetisége van képviselve és egyes darabok valóban igen érdekesek. Valóságos kuriózumok e körben a spanyol dalok, melyek Pancsova vidékéről valók; spanyol eredetű zsidóktól származnak, kik a pyrenéi félszigetről elüzetve, Afrikán és Kis-Ázsián át visszakerültek Európába és hazánk déli ré-

szében is alapítottak kisebb koloniákat. — Kisebb közlések, főleg folyóiratokból, teszik a német füzet végét.

Mert járul a német folyóirathoz magyar melléklet is *Ethnologiai közlemények* czimén (az igaz, hogy csak nyolcz hasáb), mely egy oldalról a külföldi irodalomra kívánja figyelmeztetni a magyar kutatókat és gyűjtőket, más oldalról pedig a vállalat hazai dolgozó társainak közege akar lenni. Ez első száma egy-egy arab, francia és olasz mesegyűjteményt ismertet (talán még sem elég alaposan) és külföldi folyóiratok szemléjét adja. — Még egy zene-melléklete is van e füzetnek, melyre fölhívjuk a hozzáértők figyelmét.

Ime a füzet tartalma, mely mindenestre gazdagnak és, főleg ha a kezdet nehezségeit számba vesszük, becsesnek is mondható. De csak a hazai népköltemények közlését dicsérhetjük föltétlenül; az értekező résznek épen értékesebb dolgozatai nagyobb mértékben hajhászszák a kuriózumot, mint kívánatos, és túlnyomóan ismét csak anyagot (de az egész világirodalomból) közölnek. Pedig itt a fősúly a folklóre körébe eső anyagnak földolgozására volna fektetendő, még pedig első sorban a magyar anyagnak, a mennyire azt eddig összegyűjtötték, csoportosítására, összehasonlítására és fejtegetésére. E szempontból igen kívánatos volna az eddig létrejött gyűjtemények és értekezések kritikai összeállítására, mert csak ha tudjuk, hogy mi történt eddig, tudhatjuk igazán azt is, hogy mi ezentúl a teendőnk.

Az új vállalat igen dicséretes és pártolásra méltó törekvésekből ered. Őszintén kívánjuk, hogy e pártolásban mind hazánkban, mind a külföldön részesüljön.

Czikkünk szedése közben vesszük a *Zeitschrift für vergl. Literaturgeschichte* 1887-ik évi füzetét, melyben Katona Lajos a magyar népmeséket tárgyalja (21—45. lap). A fönt mondottak kapcsán nem lesz érdektelen, ha ezt a dolgozatot is legalább röviden ismertetjük. A szerző előbb fölsorolja az összes (német és magyar nyelven megjelent) magyar népmeséket, mire e több mint négyszáz előtte ismeretes népmese alapján kimondja, hogy nincsen ezek közt egyetlenegy is, melyről ki ne lehetne mutatni, hogy kölcsönzés. Sajátos magyar népmese-kincsről, mely csak ősrokon népeknek hasonló alkotásaival tüntetne föl analogiákat, egyáltalában nem lehet szó; a magyar mesék legnagyobb része a németektől, szlávoktól és oláhoktól, egynéhány talán az olaszoktól van kölcsönözve. A magyar mesékben fölismerhető némely sajátos vonások kivétel nélkül a néphitben gyökereznek s e vonásokról legföljebb annyit lehetne állítani, hogy talán az elveszett magyar eredeti mesékben kiváló szerepet játsztak. Végül a magyar mesék némely sajátosságait (hol volt hol nem volt, az óperenciás tenger, Naplacs, táltos ló, zsarátnok, széltől fogantatott, vasderes, vasorrú bába) mind kölcsönzéseknek tünteti föl. Látni való, hogy szerző a kölcsönzési elméletnek inkább lelkes mint komoly híve, mely elmélet elég furcsán végül arra az eredményre vezet, hogy a föld összes népei közül egyedül az indusok bírtak phantaziával vagy legalább, hogy egyedül az ő képzeletöknek alkotásai maradtak meg, míg a többi népek egyáltalában nem foglalkoztatták képzeletöket vagy túléltek népköltési műveiket. Szerencsére az amerikai s afrikai népek nem vonhatók az indus elmélet járma alá, pedig napról napra jobban meggyőződünk arról, hogy az ő képzeletök épp olyan vagy igen hasonló alkotásokat teremtett, mint a milyeneket más európai és ázsiai népeknél találunk. A magyar népmesét sem lehet oly naivul eldönteni, a mint a szerző gondolja.

—n.

HAZAI IRODALOM.

Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn. Zeitschrift für die Volkskunde der Bewohner Ungarns und seiner Nebenländer. Red. und herausg. von Prof. Dr. Anton Herrmann. Budapest, 1887. E füzet ára 1 frt 20 kr.

Manapság, midőn már az irodalom minden egyes ágának akadnak szakszerű művelői, örömmel kell fogadnunk ez új folyóiratot, melyet bátran nevezhetünk merész vállalatnak mert az anyagszerzés és ovatos megrostálásának nehézségein kívül még olvasóközönséget is kell hódítania.

A lap célját és terét, melyen mozogni akar, most még nem képes meghatározni és tanulságot csak bizonyos idő lefolytával, csak a próba sikeres kiállása után lesz képes vonni; mert maga a szerkesztő is érdekes tanulságot akar vonni az egészből. Annyi bizonyos, hogy bő alkalmat nyújt e folyóirat az egyes nemzetiségeknek a gyűjtött anyag kiadására és így a néphagyomány kincseit az örök enyészettől megmenti.

Ezzel kapcsolatban még egy más nemes (politikai) cél is lebeg a szerkesztő szemei előtt, t. i. a Magyarországon lakó egyes nemzetiségek közt testvéri egyetértést táplálni, kölcsönös sympathiát ébreszteni az által, hogy minden művelt nemzetiség nyelvén közli a nemest, a szépet, a népköltészeti termékeket, melyekről Mickiewicz Ádám lengyel költő azt mondja: «Népdalok ti, a hitnek szent kincseládája, kik összekapcsoljátok a régi idöket az újakkal; bennetek rakja le egy nemzet öseinek győzelmi jeleit, gondolatainak reményit és érzeményeinek virágit. Titeket sem nem érint, sem nem zúz össze semmi csapás. Oh népdal! te szilárdan állasz és öröködöl a nemzeti emlékek szentélye fölött; szárnyaid és hangod olyan, mint egy őrangyalé, nem egyszer fegyvereid is oly élesek, mint azokéi. A lángok felemésztik az ecset alkotásait, a rablók elragadják a kincseket, a dal azonban mindörökké életben menekül s az embereken átszűrődve csak tisztúl. Hogyha az elnyomott keblek nem tudják többé epedés- és reménynyel táplálni, a romokhoz tapad s onnan zeng régmúlt idökről.»

Nem kis szolgálatot tesz a folyóirat az egyes nyelvek irodalmának az által is, hogy eddigelé nyomtatásban meg nem jelent termékek kiadását tűzte ki feladatául s azokat egyúttal e füzetben csinos és gördülékeny német nyelvi fordításban is közli.

Sajátságos a szerkesztőnek a desperatio bizonyos nemével párosult aggodalma, midőn így kiált fel: «So ist z. B. bei dem einen Volke die Quelle der echten, urwüchsigen, mundartlichen Volkspoesie schon ganz versiegt, bei dem andern ist sie getrübt. *Es ist höchste Zeit zu sammeln und zu retten!*» E nyilatkozatból kettőt következtethetünk. Vagy azt, hogy az általa figyelembe veendő nyelvek népköltészeti irodalma mai napig teljesen el volt hanyagolva és a gyűjtésnek végső ideje elérkezett már; vagy pedig, hogy Herrmannak nincs kellő tudomása az egyes nyelvek népies irányú irodalmáról.

Első esetben merész gyanusítás volna az akár a román, akár a szász népköltészetéről. A magyar népköltészeti termékek gyűjtéséről nem is szólók, hiszen eléggé ismeretes akár az Arany-Gyulai-féle népköltési gyűjtemény, akár Kriza Vadrózsái, a Majláth-Kazinczy-féle népregék vagy a Kőváry-féle száz történeti rege stb. stb. Van ám a román nyelvnek is számos néphagyománya, a közmondás-gyűj-

teményekből¹⁾ a balladák- és románczokig minden fajtája a népköltésnek, s nem is mindennapi tehetségek fáradoztak azok gyűjtésében, hanem első rangú írók mint Alexandri Vazul²⁾, Burada³⁾, Marienescu At.⁴⁾, sőt utóbb maga Erzsébet román királyné⁵⁾, is. A román szépirodalmi lapok⁶⁾ pedig majdnem mind fáradoztak ily termékek gyűjtésében. Maga Hasdeu is érdekesen egyesítette az efajta termékeket a «Cuvinte deu bêtâni» című nagy munkájában s a két nagy kötet a népies elemnek becses gyűjteményét képezi, annál is inkább, mivel szerző jóra való nyelvi magyarázatokkal illusztrálja a homályos helyeket. Mariánnak «Ornitologia poporana» című munkája is sok adatot dolgozott fel. Ily munkaerők gyűjtése mellett aligha maradt nevezetesebb termék figyelmen kívül s az «Ethn. Mitteilungen» szigorú kritikát kell hogy alkalmazzon, hogy ismétlésekbe ne bocsátkozzék és a már közlöttet ne adja ki ujdonság gyanánt.

A folyóirat tartalmát H. kilencz pontban jelzi, u. m. 1. a népköltészetnek jellemző és kiadatlan termékei (népdalok, balladák, románczok, közmondások, mesék, szólások, tánczok stb.) kritikai szöveggel, egyúttal német fordításban; nyomtatásban már megjelent, jeles népköltészeti termékek német fordítása; — 2. néphagyományok, regék, néphit és szokások, népies művészet; — 3. más népek költészetében Magyarországra vonatkozó adatok; — 4. tájszólási tanulmányok, jelesen a cigány, örmény, bolgár, albán és mócz nyelvről; — 5. megjegyzések, kérdések, tételek és népköltészeti, néptani tanulmányok Magyarország és társorszáგaira vonatkozólag; — 6. rendszeres bibliographia és a Magyarországra vonatkozó külföldi néptani irodalomnak kritikai méltatása; belföldi ethnologok életrajza; — 7. próbafordítások oly honi műköltők műveiből, kiknek költészetében nyilván mutatkozik népköltői szellem; — 8. zenemelléletekben jellemző, de még kiadatlan eredeti melodiák és tánczok, később illusztrációk is ezekhez; — végre 9. egy rendes melléklet magyar nyelven; tartalma: czikkek általános néptani ismeretek terjesztésére.

A program kétségkívül sok érdekest ígér, és a hazánkban divó számos nyelv népköltési termékeinek közlésével a változatosság legnagyobb mértékben van kilátásba helyezve.

Azt írja szerkesztő pag. 5. «Fachmänner, die meiner Zeitschrift eine aufrichtige, selbstlose, objective, gewissenhafte und eingehende Kritik (mag sie noch so streng sein) angedeihen lassen, werde ich als die schätzbarsten Mitwirker an meinen Werke Betrachten, und sie werden an mir cinen dankbaren und gelehrigen Schüler finden.» — A románok eredetéről szóló kérdés után nincs más, melyről a szakemberek többet írtak volna, mint épen a román nyelv orthographiájáról. Jó és rossz javaslatok kerültek szőnyegre, tudományos értékű és észszerű orthographiai rendszerek teremtettek; de azt mondhatom, hogy az Ethn. Mitteilungen-ben alkalmazott román orthographia oly czélszerűtlen, hogy hátrább áll annál is, midőn Erdélyben magyar kiejtés és betűkkel írtak román nyelven. Ma, midőn a bukaresti tud. Akadémia három évvel ezelőtt adott ki egy nagyon egyszerű orthographiát, teljesen logikai alapon állót, kár ezen különben érdekes és becsesnek ígérkező változatnak román részét a most alkalmazott transcriptióval elrutítani. Nem tudom minő elveken alapszik e rendszer; de annak alkalmazásából annyit látok, hogy nagyon is reá illenek ama szavak, melyeket Lipszky írt Sinkaihoz a cirill betűkről (Tesauru de monuminte istorice, pag. 87.) «si hi characteres diutius et mordicitus retinendi sunt, me Hercle, si Apollo concurrat, grammaticam valachicam nemo scribet.» Ha tehát szerkesztő folyóiratának román szakemberek előtt is tért akar nyitni, fogadja el a román szövegre nézve az akadémia rendszerét avagy bármelyik fennálló phoneticus rendszert; mert ez a mostani nem felel meg s a román

nyelvnek legkevésbé tesz szolgálatot, valamint nem hizelegne és nem tenne szolgálatot hasonló eljárás a francia vagy spanyol írás eltorzításánál. Hogy csak egy-két példára hivatkozzam: minő licentia jogosít valakit arra, hogy a sanscrit nyelv módjára több szót minden megszakítás nélkül egybe írjon? u. m. pã ulicã so kãrat (se-o vagy s'o helyett); jël lo luat ši lo bãut (e helyett: l'o) alta 'n lume no vãzut (e helyett: n'o); spusucam (e helyett: spusu-'t-am), ši coj(=t'-oi) stb.

Végül megemlítem az új vállalat érdekében, hogy szerkesztő azon reményének ad kifejezést, hogy azon írók és gyűjtők, kik hazánk különféle nemzetiségeinek néptanával foglalkoznak, hajlandók lesznek, nyelvi és nemzetiségi különbség nélkül a folyóiratot közreműködésökkel támogatni. Kéri tehát mindazokat, kiknek alkalmuk van arra, hogy a néplet jelenségeit megfigyeljék, sziveskedjenek a néplélek nyilatkozatait, a mennyiben a folyóirat körébe esnek, összegyűjteni, hozzá esetleg megjegyzéseket tenni vagy nagyobb cikkeket írni és az eredményeket a szerkesztőhöz juttatni (Bpest. Krisztinaváros, Mészáros-utca 30. sz.).

1) G. Baronzi, 1872, Anton Pann, Proverbe, Bucuresci.

2) V. Alexandri, poesie popolare, Bucuresci.

3) T. Burada, datinele populului rom. la înmormântãri, Jassi.

4) At. Marienescu. Colinde, Budapesta, 1859.

5) Carmen Sylva, povestile Peleşului. Buc.

6) Jelesen a Nagy-Váradon, Vulkán kiadásában megjelenő «Familia», valamint a Brassóban megjelent «Foaca pentru minte» és «Convorbiri literare» etc.

Nagy-Szeben.

PUTNOKY MIKLÓS.

Egyetemes Philologiai Közlöny, XII. évf. 1888. 69—72. old.

NÉPRAJZI KÖZLEMÉNYEK MAGYARORSZÁGRÓL.

Az «*Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn*» című, dr. Hermann Antal által szerkesztett és kiadott folyóiratból most jelent meg a második füzet, mely részint az első füzetben megkezdett közleményeket és cikksorozatokot folytatja, részint ugyanazokon a nyomokon halad tovább.

E magyarországi néprajzi vállalatnak, mely nálunk eddig első s egyetlen a maga nemében, kettős célja van; hogy összegyűjtse, mielőtt a mindent kiegyenlítő civilizáció végkép elmosná, a hazánkbeli régi népszokásokat, hagyományokat, mondákat, regéket, jellemvonásokat, és pedig nemcsak a magyar nemzetieket, hanem a hazánkban velünk együtt lakó összes népfajokéit s így megőrizze a népszokások és becses kincseit az elvesztéstől; másik az, hogy a mivel külfölddel, különösen az összes népismeit hagyományok iránt érdeklődő s azokat összehasonlítólag és tudományosan feldolgozó német irodalommal közölje, s ez az oka, hogy a folyóirat *németül* jelenik meg, bár hasonló című magyar melléklapja is van, melynek célja viszont az e téren felmerülő mozgalmak, valamint a gyűjteni valók iránt a magyar olvasókat és gyűjtőket tájékozni. A cél fontosságát senki sem kétségbe vonni, ha meggondolja, a népjellemnek mily lényeges kiegészítő és alkatrészei a népszokások, babonák, dalok, mondák, regék s a képzelet egyéb alkotásai, melyek a legrégebb idők homályába elvesző eredettel, nemzedékeken és századokon át ajkról-ajkra adva, vagy a megőrzött szokásokban öltőről öltőre átadva, átszármazva, részint eredeti valóságukban fentartották magokat, részint az egy or-

szágban együtt élő különböző népfajok érintkezéseiben kicserélődve, egymásra kölcsönösen hatva, módosultak, alakultak, fejlődtek.

Egy tekintet az «Ethnologische Mittheilungen» előttünk fekvő két füzetére s annak tartalmára, három dologról győz meg: először arról, mily gazdag és sokféle az anyag, melynek gyűjtéséről és feldolgozásáról a vállalat megindítója gondoskodni kíván; mily szükséges és halaszthatatlan a gyűjtés, mivel az anyag legnagyobb része már is csak kevesek előtt ismeretes és sok utánjárással, alig-alig gyűjthető össze s már-már elveszőben van; s végre arról, hogy dr. Hermann, nagy tájékozottságával az ethnologia és összehasonlító irodalma terén s kitartó szívósságával és fáradhatatlanságával, épen a legalkalmasabb ember erre a munkára. Terünk nem engedi, hogy futólagos átpillantásnál többet adjunk csak e két füzet gazdag és változatos tartalmáról is; csak főbb irányait akarjuk megjelölni.

A szerkesztőnek bőven tájékoztató előbeszéde után Katona L. (buzgó munkatársai egyike) általános érdekű cikksorozatot kezd meg, a *magyar népszellem költői nyilatkozásainak* (folklore) *általános jelleméről*; az első füzetben a bevezetést adja, a másodikban a néphit és népszokások rövid értelmezése és jellemzése után az idevonatkozó irodalmat vázolja, középkori történeti krónikásainkban, majd a reformáció korában, s azután Cornidesnek «A régi magyarok vallásáról» irt műveig; a folytatás, Ipolyi már itt fölemlített Magyar mythológiájáig s a legújabb gyűjtésekig, a következő füzetekre van fentartva. — Ezt a legterjedelmesebb és leggazdagabb cikksorozat követi: «*Adalékok a népköltészet összehasonlításához*», magától a kiadó szerkesztőtől. Eddig a két füzetben összesen I—VII. számok alatt rendkívül érdekes adalékokat nyújt (az V. sz. Dr. Wlislockitól) egyes magyar népballadáknek, vagy töredékeknek, más népek hasonló tárgyú s alapszémjű darabjaival való összehasonlítására, s annak a régi igazságnak minden lépésnyomon beigazolására, mikép vándorolnak az eszmék, a mondák, világrészről világrészre, vagy tűnnek föl, függetlenül egymástól, a legkülönbözőbb s egymással sohasem is érintkezett népek életében, gondolatvilágában. — Egy harmadik, állandó rovata e füzeteknek a *hazai különböző nyelvű nemzetiségek népies költészetének egyes darabjai* német fordításokban: magyar, német, szerb, oláh, vend, rut'hén, horvát, cigány, olasz, spanyol, zsidó stb. részint ismeretes népköltési gyűjteményeinkből, a forrás idézésével, részint még ismeretlenek s ilyenkor az eredeti szöveg közlésével is. A fordítások nem annyira a költőiségre, mint a szóhoz és sorhoz tapadó hűségre tekintenek, a mi ily (ethnologiai) gyűjteményben inkább helyén is van, mint a bármily szép, de szabad fordítás volna. Ez állandó rovaton kívül — melyekhez még az *Ethnologiai* (irodalmi és könyvészeti) *Szemle* járul, nagy számu egyes közlemények, kisebb-nagyobb terjedelmű önálló tanulmányok, a közvetlen forrásból, a nép ajkáról merítve, kutatásokkal és összehasonlító feldolgozásokkal teszik ép oly becsesekké, mint változatosakká e füzeteket. Elég lesz, ismertetésül, néhány nevezetesebbet említeni meg közülök. Az erdélyi és délmagyarországi cigányok kuruzslószavai és ráolvasó formulái, dr. Wlislockitól, mind a két füzetre kiterjedő tanulmány. A rumuny nyelv eredetéről és a székelyek eredetéről, Réthy Lászlótól; A hold a magyar néphitben, Kálmány L.-tól; A szepességi németek karácsonyi játéka (mysterium), Weber Samutól, kár hogy csak vázlatosan s nem a maga egész mivoltában közölve. Finn regék mind a két füzetben (s még folytatása következik) Katona Lajostól. Rut'hén népdal-gyűjtemények ismertetése Csopej Lászlótól. Két igen érdekes adalék Bosznia vallási és költői világából, egyik a «*Svata Nedjelica*» (Szent vasárnap): guzlár-ének, ismertetve s magyarázva dr. Krausz S. Frigyesztől, a másik a Gusinje-ének, bosnyák-mahomedán hősköltemény Asbót Jánostól, mely időközben a jeles szerzőnek Boszniá-

ról irt érdekes könyvében bővebben is megjelent, de itt is helyén van. S több más, a mire nézve magára a folyóiratra utaljuk olvasóinkat. — E folyóirat, nagy negyedrétben, kéthasábosan, dr. Hermann saját kiadásában, Hornyánszky-nál nyomtatva, füzetekben jelen meg s az első (1887—88) évfolyam 30—35 ívre van tervezve, a miből e két füzet már 15 ivet hoz. Az évfolyam előfizetési ára 5 forint. Az egyes füzetek közül az első, mint egy mutatófüzet, külön is kapható 1 forint 20 krajczárért. A kiadó, kinek főcélja e füzeteket s azok tartalmát minél szélesebb körben ismertetni meg, külföldön, kivált Németországon, hasonló irányban foglalkozó tudósoknak s társulatoknak cserekép is felajánlotta füzeit s azok ott már eddig is nagy méltánylásban részesültek. Közelebről a Kisfaludy-társaságnak ajánlott fel husz példányt, külső (levelező) tagjai részére. Ha valamikor, ily dolgokban kell solidaritásnak s élénk érintkezésnek lenni a népek és irodalmaik között. Ha még megemlítjük, hogy a kiadónak s gyűjtő-társainak eddig is temérdek anyag áll rendelkezésükre, úgy, hogy a közlendőkből nem egyhamar fogynak ki, a gyűjtést pedig terv- és szakszerűleg rendszeresen folytatják s e végből utazásokat és kutatásokat szándékoznak tenni (mert az efféle anyagot rejtekhelyein kell felkeresni, az embernek nem jó a helyébe !), azt hisszük eléggé indokoltuk e vállalatnak pártolásra érdemes voltát ! Részünkről a mily érdeklődéssel vettük kezünkbe s a mennyi élvezettel és tanulsággal olvastuk a megjelent két füzetet, oly jó lélekkel ajánljuk e vállalatot olvasóink érdeklődésébe és pártolásába is.

(sz. k.) [SZÁSZ KÁROLY]

Vasárnapi Ujság, XXXV. évf. 15. sz. 1888. ápr. 8. 250—251. old.

KÜLFÖLDI ITÉLETEK EGY MAGYARORSZÁGI VÁLLALATRÓL

Éppen úgy, a mint minden társaságban kellemes vendégnek tartatik az, a ki az ismerősökről jóízűen, minél több bosszantót vagy pikánst tud elbeszélni, mások dicsérete pedig nem igen van divatban; úgy az időszakai sajtó is mindig siet a közönséget tudósítani arról, hogy valamely franczia, felületes ostobaságot, valamely német, malitiosus elferdítést, valamely pansláv, szemtelen hazugságot irt a magyarországi dolgokról. Ha ellenben a külföld dicsérettel emlékezik intézeteinkről, vállalatainkról vagy íróinkról, azt lapjaink ritkán tartják annyira érdekesnek, hogy fordításban olvasóikkal közöljék, különösen akkor, ha éppen az, mi a külföld figyelmét magára vonta, nálunk különös feltűnést nem okozott.

Igy vagyunk mi Hermann Antal tanár irodalmi vállalatával is, mely »ethnologische Mittheilungen aus Ungarn.« »Zeitschrift für die Volkskunde der Bewohner Ungarns und seine Nebenländer« czim alatt »Ethnologiai közlemények« nevű melléklapjával együtt, a külföldi szaklapokban nagy dicsérettel fogadtatott, holott azt nálunk csaknem hallgatással mellőzték. A »Budapesti Szemle« melynek criticája rendszeren csak azon munkákat idézi itélőszéke elé, melyeket szellemesen ledorongolhat, megemlítette ugyan ezen folyóiratot félvállról, természetesen felületes diletantismusával. A »Philologiai közlöny« jóakaratu bírálója pedig bebonyósította, hogy a »Folklore« irodalmában nem igen járatos; ellenben a »Vasárnapi Ujság«-ban, 52. sz. (Szász Károly) oly szakavatott ismertetést adott, mely úgy széles látköréhez, mint az ismertetett mű érdeméhez méltó.

Olvasóink tájékoztatására megemlítjük, miként régóta el van ismerve, hogy a

nemzetek szelleme, észjárása és eredeti bölcsészete legjobban felismerhető a népnek dalaiból és meséiből, szokásaiból és példabeszédeiből, mint az angolok a »Folklore« név alatt összefoglalnak; ez elnevezést a németek is elfogadták. Ismeretes továbbá, hogy ezek mindenütt, több kevesebb szorgalommal gyűjtettek és midőn egymással összehasonlították, kitűnt, hogy nagyrészüket a legkülönbözőbb nemzeteknél azonos, tehát közös kuforrásra utal, mondhatnók az összes emberiség öröksége.

Hermann Antal kiterjeszti figyelmét folyó iratában hazánk minden különböző népeire a cigányokat is beleértve s az összes délszláv törzsekre oly alapossággal és részletességgel, hogy a külföld szaktudósai elismerésüket nem tagadhatták meg tőle.

Br. Andrián-Werburg Nándor, a bécsi anthropologiai társaság évi ünnepélyes közgyűlésén, a következő szavakkal emlékezett meg ezen vállalatról:

»Meg kell említenünk egy másik vállalatot is, a mely Magyarország fővárosában keletkezett s legmelegebb rokonszenvünkre érdemes. A mult évben dr. Herrmann tanár megalapította Ausztria-Magyarország első népvizsgáló közlönyét »Ethnologische Mittheilungen aus Ungarn« czimvel. Már rég kellett irigység nélkül elismernünk azt a tényt, hogy a hazai néprajz művelése, Hunfalvy Pál híres kutató vezetése alatt, Magyarországon mélyebb gyökeret vert, mint a mi szűkebb hazánkban. A Hunfalvy Pál szerzette mintaszerű »Magyarország Ethnographiája« mellé egyenjoguan sorakozik a statisztikai hivatal által készített új néprajzi térkép, a melyet az 1885-diki országos kiállítás látogatói Budapesten csodálhattak. A magyar akadémia által kiadott Szemle e dolgokra mindig jóakaró figyelmet fordított. Tehát egyáltalában nem kell mintegy a véletlennek tulajdonítható eseménynek tekinteni a folyóiratnak megjelenését, mely által bizonyos irányban t u l s z á r n y a l v a k e l l é r e z n ü n k m a g u n k a t. A midőn dr. Herrmann vállalata egyrésztől a Magyarországon lakó összes néptörzsekre és néptörzsedékekre új és becses anyagra nyújt szép kilátást, minden a Folklore-al (népismeret) foglalkozónak; másrészt az egészét átlengő szellem is teljesen tárgyilagos és tudományos. Ezen kívül a magyar Kisfaludy-Társaságban, ugy látszik, meg vannak a magyarországi ethnologiai kutatások céljára való utazások segítélyezésének eszközei, ugy, hogy valóban együtt van minden alapfeltétel arra, hogy aránylag kevés idő alatt jelentékeny eredmény éressék el. Ez a folyóirat azonban arra is lesz hivatva, hogy közvetítse számunkra a Szerbia és Románia részéről napfényre hozott anyagot, ugy, hogy magyar kezdeményezésnek köszönhetjük egy oly közlöny létrejöttét, mely az ethnologia minden irányban való előmozdítására nézve nevezetes.«

Az augsburgi (most müncheni) Allgemeineban, mely még mindig irtózik a B u - d a p e s t névtől s most is következetesen csak P e s t e t ír, különben pedig ismeretes a magyarság iránti ellenszenvéről, Mayer Gusztáv gráci tanár május 18-án a következőket írja:

»Már több ízben kifejeztem e lapokban a felett való sajnálkozásomat, hogy nincs német folyóirat, a mely egyenesen a népmisérletnek volna szentelve. Most megjelenőben van egy ilyen, de — Magyarországon. E szomszédos ország a hol a Kisfaludy-Társaság már régóta hat jótékonyan ez irányban is, most már egy német nyelvű folklore-folyóirat kiadásával is m e g e l ő z ő t t m i n k e t. S noha már két gazdag tartalmú füzete fekszik előttünk, nálunk még alig vettek tudomást róla. Pedig a legnagyobb mértékben megérdemli legmelegebb érdeklődésünket. Vagyontalan magánember vállalata, a ki Akadémia vagy tudós társaság támogatása nélkül teremtette meg, s ingyen küldi meg folyóiratát minden ethnologusnak, kinek czimét ismeri. Ez a tudomány oly ideális felfogása, a mely nem nagyon gyakori a XIX. század végén, s épen azért tartok attól, hogy a folyóirat nem lesz hosszú életű. A két eddigi füzet rendkívül sok figyelemre méltót és érdekést hoz. A közlemények egy része anyagot nyújt, mások az anyag pusztá közlésénél tovább haladnak, annak összehasonlító tárgyalására; így kivált a kiadó adalékai a népköltészet összehasonlításához,

a melyek a népköltésben különösen kedvelt néhány témát, az irodalmak egész nagy sorozatán át követnek, messze kiterjedést olvasottsággal. A Schneck Emmy asszony fordította finn meséknek a Pécselt lakó dr. Katona tollából való, még be nem fejezett ismertetése, gazdag tartalmu összehasonlító megjegyzéseket közöl, kivált magyar forrásokból. E sokat ígérő fiatal tudósnek »A magyar Folklore általános jellemzése« című bevezető dolgozata is gazdag az új és gyümölcsöző szempontokban. — E folyóirat megérdemli a minden oldalról való támogatást Németország részéről is; vajha legalább oly mértékben részesülne, hogy a kiadó némi bátorítást merithetne belőle munkája folytatására.

A »Jahresbericht für germanische Philologie«, a gothai »Deutsches Literaturblatt«, a Palermóban megjelenő »Archivio per lo studio delle Traditioni popolari«, úgy mint az amerikai Folklore-Társaság közlönye mind elismerőleg nyilatkoznak Hermann tanár vállalatáról, legterjedelmesebben s a legnagyobb elismeréssel azonban a (Correspondenzblatt der deutschen Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte, 1888. V. sz. 37—39. l.) melynek rokonszenves cikkéből a következőket idézzük:

»Magyarország jelentékeny földdarab, rendkívül gazdag a természet s a hozzá közel álló primitív cultura kincseiben. Erdőn-hegyen zsong, mezőn-völgyön cseng a népek mondája, meséje és dala; szokásban és erkölcsben, ruhában és szerszámban, lefolyt századok számos maradványa mutatkozik a szemnek. És az idők folyamán különböző néptörzseknek mennyi itt az érintkezése és egymásra hatása! S az ős-talaj termő földjében hány réteg egymás fölött történelmi és történelem előtti! Mily dus tere a népismeretnek!

De ebben az őserdőben is irt a cultura, e szűz földet is turja a civilisatio. És minél nagyobb a tegnap és holnap közti ellentét, minél rohamosabb az átmenet, annál általánosabb az eddig megörzöttnek pusztulása, annál hirtelenebb — minden hagyomány megszakítása.

Ugy látszik, természeti törvények intézik azt, hogy a traditio ne enéyszszsen el nyomtalanul. Minden korszak letűnése számadásra szólít fel és a hagyományok végképeni elhalványulását és elernyedését mentő gyűjtés szokta megelőzni.

A gyűjtő szorgalom Magyarországon is buzgalommal és ügyességgel szorgoskodott és felette gazdag kincseket hozott napfényre. Az eljárás azonban többnyire egyoldalú volt. Minden népség szinte kizárólag csak magában és magának dolgozott, a társnépekre kevés tekintettel volt, sőt azokat gyakran irányzatosan ignorálta. A Kisfaludy-társaság ugyan, eléggé nem méltányolható liberalitással, kiadott pár kötetet némely hazai törzs népköltészetének fordításaiból; de a tárgya való mélyebb hatolás nélkül. Némely fajnak ethnologiai érdekei egészen képviselő nélkül maradtak az országban, s e tekintetben külföldi fajrokonaira voltak szorulva, a kik aztán a közös eredetet a politikai izgatás céljaira zsákmányolták ki. Magyarországon nem vették kellően figyelembe azt, hogy az ősnépiségen kívül a geographiai helyzet és a történelem, tehát az érintkezés és vegyülés is jelentékenyen közreműködnek valamely nép mivoltának meghatározásában, s hogy az utóbbi két tényező bizonyos ethnologiai egységet hozott Magyarország népmozsaikjában.

»Hermann Antal szerkesztőnek a teljes nyilvánosságban való első fellépése nagy lelkesültségről és áldozatkészségről, az ügyhöz való érzékről és ügyességről tanuskodik. Hosszabb szünet után, közelebről jelent meg a II. füzet is, időközben pedig, azután Hermann A. kezdeményezéséből megtörténtek az első érdemleges és sikert biztosító lépések, egy általános, magyarországi népvizsgáló társaság alapítása érdekében.

A folyóirat a kiadó kizárólagos magántulajdonát képezi s főképpen a külföldi szakköröknek van szánva; ugyanazért német nyelven jelenik meg, 1500 példányban, és i n g y e n küldetik meg a magyar tudományos akadémia kültagjainak, a Kisfaludy-társaság levelező tagjainak és a bel- és külföld minden nevezetes ethnologusának, könyvtárának, közintézeteinek, könyvkereskedőinek stb. az I. évfolyam (1887—88. 30—35 iv) ára 5 frt; megrendelések egyenesen a kiadóhoz intézendők. (Budapest, I. ker. Attila-utca 47. sz.)

Az I. füzet előszava a folyóirat programját fejt ki, melyet felette érdekesnek és időszerűnek kell jelezni, stb. stb. »

»A folyóirat, a mely legközelebbi füzetétől kezdve az anthropológiát és praehistoriát is felveszi programjába, Magyarország és társországai, ugymint a monarchia által occupált területek (a melyeknek beható képviselése különös érdekességet ad a folyóiratnak) jelenlegi és hajdani lakosainak népismeretére nézve, hivatott képviselőnek vált be, s mint ilyen, helyet érdemel minden nagyobb könyvtárban, kivált Németországban. A kiadó, vagyontalan állami tisztviselő, aki ethnologiai vállalatának igen jelentékeny költségeit, irodalmi mellékfoglalkozással kell, hogy megszerezze; az ország minden népiségre nézve olyannyira fontos, azokat mintegy egyesítő vállalatában bizonyára megérdemli a birodalom minden nemzetisége részéről a teljes méltánylást; az ország összes intéző tényezői, kivált a magyar tudományos akadémia részéről a leghathatósabb támogatást és mindazoknak osztatlan elismerését, a kik közel és távol, a népiség tanulmányozása iránt érdeklődnek.

Bezárva e teljes mértékben elismerő sorokat, köszönetet mondunk az érdemes kiadónak és gratulálunk a magyar tudománynak, hogy ez új vállalat-tal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell őt minden nemzetnek. Vajha mindenekelőtt Németország csatlakoznék hozzá, hasonló irányu törekvésekkel! »

Ily felszólalások után természetesen fogjuk találni, hogy legújabb időben mozgalom indult meg a német szakkörökben egy németországi »Folklore« alapítására, mely általános központi közlönye legyen az összes ilyenmü tanulmányoknak. Ezeknek leghivatottabb képviselői, Virchow, Bastian, Steinthal, Schwarz, Weinholt stb. már is késznek nyilatkoztak, e vállalatban való közreműködésre. A leendő szerkesztő pedig, a mint örömmel értesülünk, Hermann Antal tanárhoz fordult azon ajánlással, hogy folyóiratának teljes fenntartása mellett, osztozzék az alapítandó centralis közlöny vezetésében.

Legújabb időben nálunk is megtörténtek az előleges lépések egy magyarországi népvizsgáló társulatnak megalakítására, hogy az, ami oly szép sikerrel egyes erővel megkezdett, biztos alapon folytathassék.

PULSZKY FERENCZ.

Nemzet, VII. évf. 2119. (202.) sz. Melléklet. 1888. júl. 22. [5. old.]

FOLKLORE.

A londoni 'Athenaeum' 1846. évi kötetének augusztus 22-én megjelent számában Ambrose Merton aláírással egy kis közlés látott napvilágot, a mely a népies hagyományok gyűjtését sürgetvén, tudomra először használta és ajánlta egyúttal a *folk-lore* szót mindazon tárgyak összefoglaló elnevezéséül, a melyek mint a népszellem bárminemü nyilatkozatai s a népelet akármely tekintetben jellemző vonásai egyúttvéve az etnologia roppant tág körü tudományának keretébe tartoznak, a nélkül, hogy azt teljesen betöltenék. Az említett angol folyóirat levelezője az ajánlotta szó fogalomkeretének tüzetesebb megjelölése céljából egyebek közt különösen a szokások, hagyományos cselekvésmód, babonák, vélekedések, dalok és közmondások kategoriáit sorolja elő mint a folklore alkotó elemeit, tehát csak egy részét említi annak, a mit ma e kifejezésen a tudományos világban történt közös megállapodással és nemzetközi egyértelműséggel egybefoglalunk. 'Nemzetközivel', mondom, mert az Athenaeum hasábjain 43 évvel ezelőtt fölmerült szó szerencsés alkotásának megfelelő sikert aratott és csakhamar közkeletűvé lett mindenütt, a hol a népelet tanulmányának nagy fontosságát és tovább nem ha-

laszthatóan sürgős voltát átlátták. A *folk* (fr. *gens*, ném. *leute*) és *lore* (science et literature traditionelles) angolszász szavakból helyesen képezett összetétel főérde-
mei rövidségén és tovább fejleszthetőségén kívül, egyrészt más nyelvekbe való
könnyű beilleszkedése, másrészt pedig a *lore* szónak a rokonjelentésű 'science' és
'literature' szavaktól jellemzőn eltérő értelmi árnyalata. *Lore* ugyanis épen azt a
lényeges különbséget emeli ki szabatos rövidséggel, a mely a néptudást, világné-
zetet a szó tulajdonképeni értelmében vett tudománnyal, valamint a szóhagyó-
mányban élő s irodalomnak csak főntartással nevezhető népirodalmat a műiroda-
lommal szemben sajátos és első pillantásra is fölültő módon jellemzi. Ez alapon a megkülönböztetést tovább vevé, a *lore* szóban alkalmas megjelölését láthatjuk a népszellem amaz összes nyilatkozatainak, a melyek átöröklődésük folytán mintegy ösztönszerűekké váltak s ép mint ilyenek fajunk lelki életének fejlődés-
menetében hajdanta általános, de manap már enyésző állapotot és létfokozatot in-
tegrálnak szemben ama gondolkodás-, érzés- meg cselekvésmóddal, a mely ma is
csak az értelmileg magasan kiemelkedő s legelőbbre haladott kisebbségnek tulaj-
dona, de még e kisebbségnek is minduntalan a régibb fejlődésfok eszméi, érzelmei
és hajlamaival keveredő sajátja.

A *folklore* tehát tárgyainak összegével az *etnologia* keretébe illesz-
kedik. Az első e szerint nem ugyanaz, a mi a második. Az etnologia ugyanis a nép-
lélek kiválóan szóbeli hagyományhoz kötött nyilvánulásain kívül a nép anyagi és
szellemi életének mindennemű jelenségeire kiterjeszkedve e jelenségeknek együt-
tal egész a legrégebb időkig visszakisérhető fejlődésmenetét is meg igyekszik állá-
pítani, a mely közelebbi föladatának megoldása fölé mint végső célt azt tűzi ki,
hogy e fejlődési folyamat ok- és okozati láncolatában legalább megközelítően
olyan törvényszerűséget födözzön föl, a milyent a kutató emberi észnek a termé-
szettudomány eddig meghódított birodalmaiban kimutatnia sikerült.

A *folklore* körébe tartozó tárgyak gyűjtése és rendezgetése, majd pedig mind-
inkább táguló téren tett összehasonlítása és elemzése nem olyan egészen új s ná-
lunk Magyarországon is elég tisztességes multtal dicsekedhetik.* Valódi *folklore*-
tudományról azonban csak azóta lehet szó, a mióta különösen Angliából jött sze-
rencsés impulzusra a pusztá gyűjtögetés és műkedvelő magyarázgatás helyébe ama
komoly törekvés lépett, hogy mentül előbb tisztába jöjjünk az összehalmozott
anyag földolgozásának helyes módszerével s az immár elég széles alpra fektethe-
tő behatóbb kutatás tulajdonképeni céljával, vezérelveivel. Angliában, a honnan
1829-ben *Milne Edwards*nak *Thierry*hez intézett levele Franciaországba ül-
tette át az etnologia rendszeres művelésének első csíráit, a melyek nem sokára ter-
mékenyítően hatottak Németországban, majd Ausztriában s utóbb a föld minden
művelt népénél, — Angliában alakult az első *Folklore-társulat* is, a mely 1878
óta folyton szilárduló s mindegyre szélesebb alapon szervezkedve, ma már a föld-
kerekség minden zugába eljuttatta érző szálait. Franciaországban, a hol már 1877
óta van önálló folyóirata a népies hagyományok vizsgálatának, 1880-ban történt
az első kísérlet a *folklore barátjai- és tudományos kutatóinak társulatba* gyűjté-
sére. Az egyelőre csak vidám asztaltársaság (*Dîner de Ma Mère l'Oye*) alakjában
szervezkedett hitközség mindegyre növekedvén, végre 1886-ban egy azóta folyton
erősbült folyóirattal együtt megszületett a párisi 'Société des Traditions popula-
ires', a mely szintén nemzetközi jellegéhez képest csakhamar az egész világra ki-
terjeszté hálózatát. Olasz, Spanyol, majd Németország, sőt a kissebb Portugal is
elég gyorsan követték legalább folyóiratok alapításával a jó példát, a mely taval
Amerikában, Belgiumban és a lengyelek közt is örvendetes utánzatra talált. De há-
la egy minden áldozatra kész ember lankadatlan buzgalma és kitartásának, e té-

ren mégis csak sikerült megelőznünk nem egy nagyobb és szerencsésebb nemzetet.

Nálunk Magyarországon, a hol a folklóre árvái sokáig a Kisfaludy-társaság s utóbb részben a Nyelvőr vendégszeretetére voltak utalva, egy szegény fővárosi tanár soha eléggé nem méltányolható lelkesedése egy évvel hamarább teremtetett önálló folyóiratot a folklóre és az etnologia munkásainak egybegyűjtésére, mint akár a tudós Németország elismert alaposága, akár az óriási Amerika vállalkozó szelleme.

E férfiú **Herrmann Antal**, a budai paedagogium tanára, a ki 1887-ben megalapította az első, e munkakört felölelő folyóiratot: 'Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn'. Herrmann Antal eddigelé csak két, de vaskos és rendkívül tartalmas számot adhatott ki derék vállalatából, a melyet úgyszólván csakis munkatársaitól támogatva minden anyagi sikernek még csak leghalványabb reménye nélkül is egészen saját költségére és veszteségére ajándékozott a tudományos világnak. Ne is vegye senki rossz néven, ha ez ismertetés objektivitását azért korántsem csökkentő módon kifejezést adok e sorokban az 'Ethnologische Mitteilungen' derék szerkesztője és kiadója iránti lelkem legmélyén érzett kiváló nagybecsülésemnek és tiszteletemnek. Megtették ezt folyóiratunkról írt bírálataikban a külföld elsőrangú szaktekintélyei**, s megtette az általános fölsemvevés közepette kivételesen egy magyar bíráló is (S z á s z Károly a 'Vasárnapi Ujságban'), a ki széles látóköréhez illő elismeréssel adózott Herrmann törekvésének. Ezzel az elismeréssel csak a tudatlanság vagy rosszakarát fukarkodhatnék egy oly vállalkozással szemben, a mely az egyetemes tudománynak teendő kitünő szolgálaton kívül egy főfontosságú nemzeti és hazafias érdek javára is kíván dolgozni. Mert korántsem ad captandam benevolentiam odavetett hiú csecse-becse, vagy a bizalmatlankodókat a folyóirat német nyelvvel kiengesztelni szándékozó mézes mazdag, hanem a hazánk etnologiai viszonyaiban élénk szabott politikai irány szerencsés fölismerésére valló s nagyon meggondolásra méltó a szerkesztő programjának ama pár sora, a melyben közleményei első és legközelebbi föladatán túl, törekvése ideális céljául a sz. István koronája országaiban egy és osztatlan politikai nemzetté fűzött népek közt a kölcsönös megismerkedés és helyes megítélés alapján szilárduló egyetértés, szeretet és becsülés ápolását tüzi ki. Azonkívül tehát, hogy autentikus és lehetőleg teljes anyaggyűjteményt akar szolgáltatni, a melyből mind a hazai mind a külföldi tudomány Magyarország etnologiai viszonyainak végre-valahára minden elfogultságtól teljesen ment hű képét alkothassa majd meg, valamennyi földéríthető adat alapján és minden hivatott munkás közreműködésével; azonkívül, hogy a néphagyományok, még pedig a hazánk területén élő összes népek hagyományainak lehetőleg az illető tájszólás minden árnyalatát híven visszatükröző közlését, hasonlítgatását és elemzését, továbbá a népelet minden jellemző mozzanatának hű leírását, a népléleknek nemcsak szóban, de a művészetek és mesterségek, a házi-ipar s az életnek összes jelenségeiben elleshető nyilvánulásait tárgyainak roppant tág keretébe vonja; azonkívül továbbá, a mit a németnyelvű föllap magyar mellékletében akar megtenni, t. i. hogy a külföld etnologiai mozgalmait élénk figyelemmel kísérve, azok tanulságait a honi tudomány fejlesztése érdekében fölhasználja s viszont a német részben a mi idevágó dolgozatainkat a külfölddel megismertesse; mindezen egyenkint és magukban véve is kiváló és sokoldalú szakértelmet, finom tapintatot és a munkatársak egész légiójának egybegyűjtésére, nemkülönben fegyelmezésére alkalmas egyéniséget követelő föladatokon kívül közvetve még nemzeti létünk és fejlődésünk legégetőbb kérdéseinek megoldásához is hozzá kíván járulni e folyóirat, midőn a maga eszközeivel oda óhajtatni, hogy ennek, az ezerév előtt magyar véren szerzett földnek és

népének immár a magyar tudomány részéről is kívánatos birtokbavétele tovább ne késsék.

Lássuk már most, hogyan gondolja, vagy minthogy azóta némiképp már módosította első tervét, tehát hogyan gondolta Herrmann föntérintett programja megvalósíthatóságát. Sikerült-e neki folyóirata eddig megjelent számaiban valamilyes kezességet nyújtani az iránt, hogy a mikor terve kivételére vállalkozott, számot vetett előbb nemcsak a maga lelkesedésével és tudásával, hanem azzal is, vajjon lesznek-e, a kik őt súlyos és nehéz föladata megoldásában a kellő jóakaraton kívül a szükséges hozzáértéssel is támogassák?

Hogy az eddig megjelent két füzetnek nemcsak legnagyobb, de egyúttal legértékesebb része a szerkesztő tollából került ki, az mindenesetre becsületére válik az ő buzgalmának és sokoldalú képességének, de másfelől olyan körülmény, a mely nem a legalkalmasabb arra, hogy iménti kérdésünkben kifejezett aggódó kétkedősünket eloszlassa. Míg azonban erre a jövő a választ meghozza, érjük be egyelőre azzal, a mit kapunk, s vegyük rendre az egyes közleményeket.

Ezek általán három csoportba oszthatók, ha a tisztán kiadói és szerkesztőségi értesítéseket s a német főlap és a magyar melléklet élén álló két programot nem számítjuk. Az első csoportba tartozik a szerkesztőnek mindkét füzetben végighúzó dolgozatain kívül még K a t o n a Lajos be nem fejezett tanulmánya a finn népmesékről, a mely a Rudbeck-féle mesék német fordításának ismertetéséből kiindulva, e gyűjtemény minden egyes darabjánál alkalmat vesz a legjellemzőbb párhuzamok egybevetéséből az összehasonlító mesevizsgálat javára fordítható általános tanulságok levonására. Kár, hogy a megnevezett fiatal folkloristát nagy olvasottsága és éles kritikája sem óvja meg mindig attól, hogy a mese eredete és elterjedésének vitás kérdéseit bolygatva, elfogulatlan higgadságát olykor-olykor el ne veszítse s nagyon is merev kizárólagossággal fogalmazott állításaiban itt-ott mértéket nem tartva, később még megjehető jobb belátásának mintegy útját ne vágja, vagy legalább is e belátás őszinte elismerését a multban tett nyilatkozatainak a jövőre is kiterjedő s kötelezőnek vélt erejével ne gátolja. Sokkal ovatosabb e részben Herrmann, a ki őt cikkben és a második füzet egy pótló függelékében négy végtelenül variált népköltési témát kísér az egész világ körül járó útjában, beérve mindenütt a párhuzamok egybeállításával, a mi az ő esetében kétszeresen becses és két jeles tulajdont föltételező munka, a mennyiben nála a fölvetett témák legtöbb hazai változatát nemcsak egészben közölve, de egyúttal elég sikerült, sőt helyel-közzel igen csinos fordításban is olvashatjuk. A Herrmann dolgozataiban tárgyalt négy motívum közül az elsőt: „Ha a Maros tinta volna“ az összehasonlító népköltéstan egyik legjelesebb bűvára K ö h l e r Reinhold foglalkozott először igen behatóan s a lehető legtágabb körre tejeszkedve. („Und wenn der Himmel wär' Papier“ Orient u. Occident II. 546—559. l.) Herrmann mindenekelőtt a Köhler alapvető egybeállításához A i g - n e r Lajostól a „Életképekben“ adott pótlékokat teszi német fordításban a külföld számára hozzáférhetőkké, azután pedig egy jó csomó kiegészítéssel saját szorgalmas utánjárásának eredményével gyarapítja előzőinek gyűjtését.

Böngészet, de az előtte jártak aratásánál sokkal dúsabb böngészet a szerkesztő három további cikke is, a melyekben az „Áspis kígyó“, „Szilágyi és Hajmási“ és a „Megéttetés“ balladatárgyai kerülnek sorra.

Elvárhatjuk Herrmann alapos készültségétől, hogy ha majd rendre vizsgálta honi népköltésünknek a külföldivel találkozó rokonelemeit, a hasonlóságok mélyebbreható elemzése útján a népies hagyományok nagy részének minden égalj alatt majdnem ugyanazon módon vagy csak igen jelentéktelen eltérésekkel járó is-

méltóságát, hogy úgy mondjuk ubiquitását, ezt a máris több ellentmondó elmélet szülőjévé lett érdekes tüneményt magyarázni is igyekezzék s később összefüggő nagyobb munkában összehasonlítva tárgyalja a magyar népballada mivoltát.

Az előttünk fekvő folyóirat közleményinek második csoportját az eredetiben vagy fordításban, legtöbbször pedig mindakettőben kiadott, de akár hasonlító, akár elemző szempontból még föl nem dolgozott népies hagyományok teszik. Ezek között magasan kiemelkednek jelentőség dolgában a *W l i s l o c k i* gyűjtötte erdélyi és délmagyarországi cigány varázsigék, a melyeknek összefűző kommentára itt-ott ugyan már a magyarázatot is megkísérli, de csak oly szerény és egyszerű modorban, hogy a közlés egyelőre csak mint a maga nemében páratlan értékű anyaghalmoz jöhet tekintetbe.

Nem magyarhoni, de a nyelvbeli kapcsolat és a hagyományok közössége vagy legalább kölcsönhatása szempontjából hazánk déli részeinek szlávságával egy és ugyanazon etnikus egészhez tartozó népnek, az okkupált tartományok lakóinak folklorejából közöl egy szép mutatványt *K r a u s s F r. S.*, a délszláv hagyományok legalaposabb ismerője s legszerencsésebb gyűjtője, a kinek etnologiai dolgozataiért a külföld legelőkelőbb szakközlönyei versenyeznek.

Boszniába vezet *A s b ó t h* Jánosnak egy csupán fordításban közölt adaléka is, míg *T h a l l ó c z y* a szerbeknél csak úgy mint sok más népnél még ma is élő vampyr-hitnek egy multszázadi okiratban megőrzött emlékét ismerteti.

Magyar népünk babonájával e két füzetben két kisebb közlemény foglalkozik. Az első *K á l m á n y* Lajos egy hosszabb magyar nyelvű dolgozatának rövid német kivonata, mely pusztán az értekező dolgozatába fölvelt eredeti hagyományok közlésére és fordítására szorítkozik, a nélkül, hogy a szerzőt adatainak magyaráztatása és hasonlító elemzése során kockáztatott merész következtetéseiben kísérné vagy ha az utóbbiakkal nem ért egyet, helyreigazítaná. A másik néhány karácsonéji babonát ismertet Fehér megye, Esztergom és a Jászság vidékéről. A kilenc pontban felsorolt szokások különben semmi új adattal sem járulnak azokhoz, a melyek a Nyelvőr eddigi folyamaiban elszórva ismételt és a legkülönbözőbb vidékekről beküldve megjelentek. Ugyanitt említjük azt a magyar babonát is, a mely a 'Természettud. Közlöny' 1887. december havi füzetéből van átvéve s a betegség kifőzésére vonatkozik, valamint a szemmel való megverés elleni rumunyról olvasást is, melynek eredetijét nyomban követi szószerinti német fordítása.

Ide sorolandó továbbá *G o p c s a* László közleménye az örmények lakodalmi szokásairól, valamint egy kiskunsági magyar mese (Az okos és oktalan leány) s két monda, a melyeknek elseje Borsod megyéből való s az uristennek a buzaszemen látható képéről szól, másika pedig háromszéki és az ördöggel szövetségben készült épületek köréhez tartozik.

A népdramához a két füzetben három közlemény nyújt adalékokat. Az elsőben *W e b e r* a szepesi szászok karácsoni miszteriumait ismerteti, dilettans módon és irodalmi német nyelven közölve a mutatványokat. A második (II. 179) egy budavidéki sváb betlehemes játék, a harmadik pedig egy soprony megyei Sebestyén-martyrium (II. 180); mindakettő dialektusban van följegyezve, a nélkül azonban, hogy az átírás pontosságaért a szerkesztő a felelősséget magára vállalhatta volna.

Érdeemes munkának ígérkezik *P á p a y n a k* a II. füzetben megkezdett monografiája Csepel-sziget folklorejáról. Ebből a nagyon is rövid első közlemény csak az általános bevezető sorokat és a csepelszigeti tájszólás ismertetését adja, a mely ezen alakjában legalább a külföldnek szánt német folyóiratból bátran ki is maradhatott volna. Mi ugyanis meglehet, hogy rosszul fogtuk föl, de úgy értettük

a szerkesztő programjának a népnyelvhagyományok közlésére vonatkozó pontját, hogy ezen etnologiai folyóirat mint ilyen nem tartja föladatának a közzölt népnyelvmutatványok nyelvtudományi földolgozását, hanem azokat tisztán folklorisztikus szempontból kívánja vizsgálni és földolgoztatni. A dialektusok tanulmányozását hagyjuk meg a nyelvtudományi folyóiratoknak, saját nyelvünket illetőleg a Nyelvőrnek, ép úgy a mint viszont a Nyelvőr ránk etnológusokra hagyja a lapjain immár tizennyolcadik éve hálás elismerést érdemlő buzgalommal gyűjtött népnyelvhagyományoknak a mi szempontunkból való értékesítését. Másfelől azonban mi folkloristák határozottan visszautasítjuk nem a nyelvtudomány, hanem az annak örve alatt ágaskodó hazafiaskodásnak a mi dolgainkba mindennemű oly beavatkozását, a minő pl. a bukaresti Akadémia csatlósainak tiltakozása volt az *Ethnologische Mitteilungen* oláh szövegeinek fonétikus írásmódja ellen. Mi, a kik autentikus népnyelvi adatok, nem pedig célzatosan ferdített vagy gyártott dokumentumok alapján akarunk etnológiát írni, nem szegődhetünk oly törekvéseknek szolgálatába, a melyek politikai ábrándképek kedvéért szívesen meghamisítanának nemcsak a multat, de bizonyos aspiratiókhöz képest színezett szemüvegen keresztül szeretik nézni a jelent is.

Megemlékezvén még a 'Heimische Völkerstimmen' rovatában kelleténél egy kissé tarkább változatossággal közzölt népköltési mutatványokról, a melyek közt a hazánk területén élő nemzetiségeknek majdnem mindegyike szóhoz jut, s elismerve Herrmann Antalnak e közlemények legnagyobb részének alaki és tartalmi hűséggel való tolmácsolására fordított sikeres fáradozását, immár áttérhetünk a folyóiratban közzölttek harmadik csoportjára, a melybe a könyvismertetésekön kívül a pusztán bibliografiai adalékokat is soroljuk.

A kiadó-szerkesztő semmi esetre se fogja tőlünk rossz néven venni, ha különösen pogramjának a könyvismertetést illető részére nézvést nagyon sajnálatosnak találjuk, hogy folyóirata olyan nagyon is 'zwanglos' és akkora időközöktől elválasztott füzetekben jelenik meg. Pedig semmire sincs tán a folklóre terén nagyobb és égetőbb szükségünk, mint egy lehetőleg sűrűn megjelenő s így gyorsan és megbízhatóan értesítő közlönyre, a mely az egész világ minden zugában szerteszórt munkásoknak pontosan és még ujdonságokul vinné meg a rohamosan szaporodó szakirodalmi termékek rövid kivonatát, vagy legalább azt a pár szónyi kis jelentést minden számot tevő új dolgozatról, a mely az illető tárgy iránt érdeklődőnek figyelmét kellő időben a sajátos szakmájába vágó műre terelné. Remélhetően különben, hogy a szerkesztő, a ki értesülésünk szerint a legközelebb kiadandó 3-ik 4-ik számmal folyóirata első, úgyszólván kísérleti folyamát be szándékozik fejezni, az időközben megalakult magyarországi 'Néprajzi társulat' végleges szervezkedésével párhuzamban saját vállalatának is célszerűbb alakot fog adni, annak magyar részét, mint a melyet az említett társulat hivatalos közlönye fog pótolni, teljesen megszüntetvén, a külföldnek szánt közvető szemlét pedig valóságos nemzetközi organummá szélesbítvén ki, a mely a Brassai-Meltzl-féle összehasonlító irodalomtörténeti lapok örökébe lépve, a dicséretes, de kevés támogatásban részesült próbálkozás merészségével kíván versenyezni. Vajha több sikerrel tehetné ezt, mint a mennyit elődje aratott!

Mostani beosztása és tervéhez képest az E. M. ismertetései a folyóirat kettős céljához alkalmazottan két részre oszolnak. A német főlap a magyarországi etnologiai mozgalmakról és munkákról referál, míg a magyar melléklet a külföldi szakirodalom újdonságait közvetíti a hazai közönséggel s egyúttal elég bő tartalomjegyzékét nyújtja a szak- és egyéb lapokban szétszórt apróbb dolgozatoknak. Amabban a többi közt H u n f a l v y Pál ismerteti igen behatóan és részletesen Herman Ottónak a magyar halászatról írt derék könyvét; a szerkesztő pedig R é t h y Lászlónak a rumuny nyelv eredetéről s a székely kérdéstről szóló munkáival foglalkozik, talán nagyon is szörmentében bánva az

említett szellemes és ötletekben gazdag etnologusnak olykor inkább afféle költői inspirációra mint szigorúan tudományos kritikára alapított föltevésével. A bibliografiai adalékok sorába kell igatnunk K a t o n a Lajos nem egészen cimszerű dolgozatát is, a mely „Allgemeine charakteristik des magyarischen folklore” fölirotában mást ígér mint a mit ád. A fárasztó periodusokban írt bevezetés amolyan darwinisztikus történetfilozófiai elmefuttatás-féle, a melynek alig teheti folytatását a magyarok ősvallása kérdéséről szóló irodalom ismertetése. Az utóbbinak eddig közölt részéből ítélve az egész ugyan elég jó szolgálatot tesz majd a külföldi szakköröknek, a melyek tájékozódni óhajtanak a magyar mitologia tudományának fejlődéséről és mai állásáról; mert a szerző általában helyesen tud ítélni és jól megrostálja vallásregiségeink elég cifra irodalmát, itt-ott persze kissé apodiktikusabban bírálva mint kellene s nem kimélve mindig a jámbor halottakat, a kik pedig megérdemelnének még a szókimondó igazságszeretet mellett is egy kis kegyeletet. De ne rójuk meg túlszigorúan fiatalos hevét, a mely csak azért ragadja tán el olykor il-lónél erősebb kifejezésekre, mert az említett halottak egyik-másikát nem tartja végkép elköltözöttnek s él a gyanupörrel, hogy némely hunn-magyar kísértet még mindig kész föl-följárogatni idézőinek gyönyörűségére és a hitetlen finn-ugorság bosszantására.

Itt emlékezünk meg végül L e l a n d n a k az első füzetben olvasható rapszodiájáról is, mert mi másnak nevezzük s hová osszuk be a cigány- és algonkin-folklore világszerte ismert kutatójának angolos németeségű szellemes csevegését, a mely a népies hagyományok gyűjtésének nagy fontosságáról szólva, alig másfél oldalon több termékenyítő ötletet vet föl mint akárhány fontoskodó könyv s több merész állítást kockáztat, mint a mennyit egy tucat rendszeresen és módszeresen dolgozó napszámos kellő alaposággal meg tudna cáfolni, vagy, ha a szükség épen úgy kívánja, be tudna bizonyítani.

Kissé hosszúra nyúlt ismertetésünket befejezve, azon óhajtással válunk meg Herrmann Antalnak a kísérletezés és tapogatózás stádiumán még túl nem jutott derék és már így is sokat érő s még többet ígérő vállalatáról, hogy az immár megalakult néprajzi társulatban, törekvéseinek ez első látható nagyobb sikerében, a remélt támaszt és munkatársi kört megtalálva, folyóiratát mentül előbb a föntérintett alaki hiányoktól megszabadíthassa és oly sikerrel folytathassa, a minőt a hazai és nemzetközi tudománynak egyaránt kitűnő szolgálatokat tehető ez organum megérdemel.

* A népies hagyományok minden faja közt legelsőül a mese részesült kiválóbb figyelemben. A keleti gyűjteményekről nem is szólván, itt csak a nyugateurópai meseirodalom következő korszakalkotó évszámait említjük: Straparola 1550—1554, Basile (Pantamerone) 1637, Charles Perrault 1697, Grimm testv. (Kinder u. Hausmärchen) 1812. Nálunk: G a a l 1822, M a j l á t h 1825, E r d é l y i (Népd. és mond.) 1846—1848, A r a n y L. 1862, K r i - z a 1863, M e r é n y i 1861—63, P a p Gyula 1863, A r a n y - G y u l a i 1872—1882, Nyelvőr 1872-től, K á l m á n y Lajos 1877—81. K. L.

** A mult év nyaráig megjelenteket elősorolta és részben ismertette P u l s z k y Ferenc a „Nemzet” 1888. július 22—iki mellékletében. Igen tanulságosan világítja meg a fönti vállalattal szemben az itthon éreztetett részvétlenség és a külföld elismerése közt föltűnő ellentétet. Ranke J. müncheni tanár így zárja be 5 hasábos ismertetését: „Gratulálunk a magyar tudománynak, hogy az új vállalattal mint első lépett oly pályára, a melyen követnie kell őt minden nemzetnek. Vajha mindenkéltől Németország csatlakoznék hozzá, hasonló irányú törekvésekkel.” Herrmann úttörése főképp abban áll, hogy ő az első, a ki az etnologiót nemcsak az egész emberiség vagy az egyes népfajok, hanem a több fajból szervesen alakult nemzet szempontjából tekinti, a mire persze mindenekelőtt Magyarországon van a legtöbb alkalom, de legtöbb szükség is. K. L.

KARDOS LAJOS.

HERRMANN ANTAL, A SZERVEZŐ, A TUDÓS ÉS AZ EMBER PORTRÉJÁHOZ

PETELEI ISTVÁN LEVELE.

Kolozsvár, szept. 18.

Lapunkban is megemlékeztünk arról, hogy dr. *Herrmann Antal*nak, a jeles magyar ethnografusnak leányát, Juliskát eljegyezte dr. *Wichmann György* helsingfor-si egyetemi tanár, a híres finn nyelvtudós. Az érdekes eljegyzés alkalmából *Petelei István*, az ismert nevű író szép levelet írt a menyasszonynak, a mely teljes terjedelmében a következő:

„Micsoda aranyos napot szerzett nekem, édes szép leányom ezzel a kártyával. Azt kellene írnom egy levélpapírra, hogy: „az Isten szeresse magát s boldogsággal lássa el magát“, — de ennyi nem elég nekem. Több jogom van a maga eljegyzéséhez, mint másnak, azért neki ereszttem a pennát, hogy megértessem, miért kell busítanom magát az én ocsmány betűimmel.

Istenem! Épen 38 esztendő előtt egy őszi napon hoztak be Brassóból egy hosszú haju, izmos, szép német fiúcskát Kolozsvárra magyar szóra. Mellém ültet-

I. ábra A tizennyolc éves Herrmann Antal

ték az iskolában, hogy kuráljam ki eredet nemetségéből. Jól megszerettük egymást, Herrmann Tónival árkokon-bokrokon át, kézzel a kézben száguldottunk át néhány esztendőt, tele gögös gyerek hittel a mi roppant hivatottságunkba Tóni verseket izzadt — én elábrándoztam egy ökölnyi kis oláh leányka fényes szeméibe. Azt a bájos fruskát úgy hívták, — a mint magát keresztelték meg sok jó esztendő után, — mert a Tóni kollegám (az áruló ficzkó!) dugva, titokban csak a kis Zsüliért (a tarka-barka pincsi kutyuskáért) lángolt, mint én emésztődtem. Aztán ugráltunk a tánczos iskolában, a bajuszunk kiszökött, minket elválasztott a haladó idő. Tóni elment professzornak, elvette az én tánczos leánykám feleségül: a maga édes anyját, s a mint maga, édes leányom, megszületett, Tóni a régebb kedves álmok nevében magát „Zsülinek“ keresztelte.

Aztán ismét egy csomó ideig nem tudtam magukról. A fejünket fehér pókháló szálakkal kezdte beszövégetni az idő. Már ványadt tagokkal pihenő helyet kerestem s kijutván Szóvátára, a jóságos, kedvező, kényeztető sors kivezette oda magukat; az apját, a nekem kedves anyját s magát, édes szép leányom, a kit úgy hívtak, mint az én legesleges apró ábrándocskám. Mindjárt rá Vikár írt nekem, hogy egy becsületes finnus embert helyeztek el Szóvátán, mert ez az erős akaratu ember magyar szóra áhit. Látja, lelkem, irok ugy, mintha gratulálnék magának,

pedig mint a magam életrajzomat írom, mibe maga mindenfelé bele van szövegetve, mintha egy rongyos vászon köntösbe aranyszálakat huzogatna egy jókedvű takács.

Én most elhelyezem Wichmann urat és programmon kívül még is szeretem, mert igazán arra született ember, hogy megszeresse, a ki csak érintkezik vele. — Aztán már a tavaly magát szántam, édes leányom, a finnusnak. A télen egyszer irt nekem Jancsó Erzsike és azt írta: „Juliska Helsingforsba készül“. Helyes. És kedves dolog lesz, ha lesz — és lett. Itt a maga eljegyző kártyája. Látja lelkem, mennyi jogom van arra, hogy inkább én örvendjek, mint más.

Az életembe beletartozik maga lelkem. Megfiatalodtam, a mint olvastam — kártyáját s látja — ha kell, hanem; egy unalmas levelet írok, én, ki gyűlölöm a betűvetést, s kinozom a maga szemét, hogy szántsa végig a görbe rendeket. Mégis írom; úgy érzem, mintha a maga féltett szép kezét takarnám a kezemben. A hogy módja lesz mondja meg a jegyesének, hogy igazán szeretettel gondol egy öreg fiu mindakettőjökre s minden örömet kíván magának. Zsuzsika is így érez s diktálja nekem. — Kézcsókom a maga anyjának, ölelés a magáéinak. Szeretettel köszönti

Petelei István“.

Nemzeti Hírlap, II. évf. 211. sz. 1905. szept. 18. 3. old.

HIREK

* Dr Herrmann Antal a tanítójelöltek önképző gyűlésén. A n.-várad kir. kath. tanítóképző Pázmány-körének vasárnapi gyűlése kiválik az önképző gyűlések sorából. Egészen váratlanul, programmon kívül történt két olyan mozzanat, amely egész kis ünnepélyé varázsolta e körülszervezetelt. Sorrend szerint első volt az ifjusági elnöknek a Pázmány-kör tanárelnökehez Laszczik Ernőhöz, névünnepe alkalmából intézett üdvözlő beszéde, a másik a kör életében nevezetes dolog pedig Herrmann Antal dr. beszéde volt, amelyet az ifjusághoz intézett s amelyben elmondotta, hogy örömmel látja azt a ragaszkodást, a melyet az ő „szellemi unokái, tanítványának tanítványai“ tanárelnökük iránt tanusítanak. Előnyös dolognak tartja ezt a képzésre, amelyről a tanítójelöltekhez tanulságos beszédet tartott. A jövőre, pályájukon való működésük idejére nézve különösen a néplélek tanulmányozását ajánlja a tanítójelöltek figyelmébe. A nép vágyainak és törekvéseinek, örömeinek és szomorúságának, továbbá jellemző szokásainak megfigyelése a tanítóóra önképzés számba megy.

A néplélek tanulmányozása nemcsak ethnografiai és kulturtörténeti, hanem paedagogiai szempontból is fontos. A néplélek ismerete segíti a tanítót népnevelői hivatásának teljesítésében, még pedig úgy az iskolában, mint a társadalmi életben. Megtanítja arra, hogyan lehet a nép lelkéhez férközni; mely lelki nyilvánulásokot, hogyan kell és lehet fönntartani, vagy megszüntetni. A tanítójelöltek nagy tetszéssel fogadták a közvetlen és világos fejtegetéseket, amelyek után áttértek az önképző gyűlés tulajdonképeni tárgyaira.

Tiszántul, XX. évf. 9. sz. 1914. Jan. 13. 7. old.

A HETVENESZTENDŐS HERMANN ANTAL

Látogatás a jubiláló magyar tudósnál

(Saját tudóstónktól.) Vasárnap ünnepelte *hervenedik születésnapját és egyúttal tanári működésének ötvenedik évfordulóját Hermann Antal*, a magyar etnográfia megteremtője és a magyar néprajzi tudomány egyik legismertebb nevű képviselője. A *Pesti Napló munkatársa felkereste a ritka jubileum alkalmával az ősz tudóst*, hogy egyetmást megtudjon tőle hosszú pályafutásáról és életéről. *Hermann Antal* nagyon kedvesen fogadta a látogatást kis budai lakásában, csak amikor az első kérdések elhangzottak, akkor foglalt el némileg tartózkodó álláspontot.

—Jubileum?— mondta igen határozottan. — Arról szó sincs. Miért is volna? Azért, mert hetven éves lettem? Az legfőljebb *memento, hogy siessek egy kicsit a háromszáz doboz kéziratom rendezésével, mert esetleg kifogyhatok az időből és aztán nem lesz, aki eligazodik rajta. De meg különben is nem szeretek én magamról beszélni. Nem is tettem soha. Egész életemben mindig dolgoztam, külföldön találkoztam is némi elismeréssel. Az angol és amerikai tudományos körökben például makacsul állítják, hogy új utakat törtem, idehaza azonban nemigen tudnak rólam. Évtizedek során egyetlen cikket sem irtam magyar lapba, egyetlen hirt sem adtam magyar újságnak tudományos munkámról vagy külföldi sikereimről. Azt hiszem, az ilyesmi nem is igen érdekli itt az embereket. Elég, ha tudják, hogy hetvenéves vagyok, de azért most is folyton dolgozom. Most engem biztak meg a kommunizmus történelmi emlékeinek összegyűjtésével és rendezésével. Aztán meg ki akarnak küldeni Münchenbe; ott ugyanis nekem sok ismerőm van, ha kimegyek, rögtön kapok egy tanszéket az egyetemen és így eredményesen képviselhetném ott a magyar kulturérdekeket.*

Talán el is megyek, habár *a szemem erősen gyöngül már. Most ugyis van egy kis pénzem, hát nem kellene elfogadnom semmit az államtól, mert ezt nem tenném meg semmi szín alatt. Most adtam el a brassói házamat. Szomorú emlékek fűződtek hozzá, a háború alatt, mikor visszafoglaltuk Brassót a románoktól, egy német gránát vágott bele a házba és megölte az édesanyámat és a hugomat. Azután rendbe hozattam a házat és most eladtam. A szülői házam volt.*

Az ősz tudós egy pillanatra elhallgatott, majd lassan végigsimított hosszú, fehér szakállán. Azután tovább folytatta emlékezéseit:

—Brassóban kezdtem a pályámat is. *Alig voltam huszéves, mikor tanár lettem és kineveztek a brassói főgimnazi-*

2. ábra Hermann Antal brassói szülőháza. Kollár Gusztáv ceruzarajza

umhoz. Amellett lapot is szerkesztettem, a „Nemere“ című magyar napilapot. A szerkesztőség egyetlen tagból állott, belőlem; én irtam az egész lapot, azaz nem is irtam, mert én voltam a szedő is és fejből szedtem ki az egész lapot. Én kezeltem a gépet is. Pár év múlva Pancsovára kerültem, ott is lapot szerkesztettem a tanári munka mellett. Később is ujságíróskodtam néhány esztendeig; a *Pesti Naplónál voltam, Ujvárival, Eötvös Károllyal és Günther Antallal együtt. A külpolitikai rovatot vezettem, regényt is fordítottam a lap számára németből és franciából.* Ekkor már természetesen állandóan Budapesten éltem. 1883-ban helyeztek ide át, a pedagógiumhoz. Ekkor még elsősorban német irodalommal foglalkoztam, irtam is néhány könyvet a magyar—német kapcsolatokról és irodalmi hatásokról. Ez a munka azonban nem igen felelt meg nekem; úgy éreztem, hogy alig ha tudok újat mondani Goethéről és körülnéztem, hogy hol találhatnék valami megfelelőbb terepnumot, ahol az országnak használhatok. Csakhamar észrevettem, hogy az egész magyar politikának van egy hibája: tulajdonképpen alig ismerjük a népet, amelyet kormányozunk. *Politikusaink nem ismerik a magyar népet sem, még kevésbé az ország földjén élő többi népfajokat.* Ezért elhatároztam, hogy teljesen a magyarországi népfajta tanulmányozásának szentelem magam.

—A cigányokkal kezdtem. *Hónapokig sátoros cigányokkal bolyongtam mindenfelé, velük éltem, velük laktam és velük együtt vittek be a csendőrök a börtönbe.* Sok munka árán a cigánynéprajz legelső szakértője lettem. A cigányokkal foglalkozik a legnagyobb munkám is: a *Cigány demológia*, amelyet uttörő munkának tekintenek mindenütt.

—Közben meg is házasodtam, még pedig igen romantikus körülmények között. A házasságom olyan volt, hogy *Jókai Mór* így beszélgetett róla *Gyulai Pállal*:

— Látod — mondotta *Jókai* — te mindig szidsz engem, hogy csupa valószínűtlen szerelmi történetet írok bele a regényeimbe. Pedig a jó Isten még hihetlenebb történeteket is komponál; nézd csak meg a *Hermann Antalt*, meg az ő házasságát, akkor majd meglátod, hogy igazam van.

Hogy mi volt a házasságában hihetetlen, azt nem mondotta el *Hermann Antal*, csak annyit jegyzett meg, hogy hitvese nemrég halt meg negyvenötévi házasság után. Családi dolgairól inkább a tudományra fordult vissza ismét az öreg ur kedves beszéde.

— A munkámat — ugymond — eleinte nem fogadták valami szívesen sem a tudományos körök, sem a politikusok. *Az Akadémián úgy vélekedtek rólam, hogy bolond vagyok;* a politikusok nem törődtek velem. Ekkor azután hirtelen nekifogtam és kiadtam egy német nyelvű folyóiratot *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* címmel, amelynek az volt a célja, hogy a külfölddel megismeressem Magyarország népeit. A folyóiratnak nagy hatása volt külföldön, különösen a német tudományos körök sokat foglalkoztak vele, és egyik tudóstársaság a másik után választott meg levelező- vagy disztagjává. Így azután itthon sem intézhettek el azzal, hogy egyszerűen bolondnak nyilvánítsanak; a tudósok kezdtek mindig jobban megbecsülni, de *a politikusokkal nem volt szerencsém soha.* Pedig nagyon igyekeztem megértetni velük, hogy milyen fontos lenne a számukra, ha megismernék a népet, a nép gondolkozásmódját, életét, szokásait. De hát nem hallgattak reám.

—Egyszer elmentem *Tisza Kálmán*hoz is; meghallgatott, de azután csak mosolygott azon, amit elmondtam neki.

— Látja, maga etnografus, — mondta nekem. — Nem is jutott eszébe soha, hogy politikával foglalkozzék. Jól tette; nekem meg nincs szükségem az etnografiára.

— Kegyelmes uram, — mondtam én erre, — nekem igazán nincs szükségem a politikára, de azt, hogy Ön és a többiek nem törődnek az etnografiával, még az egész ország megkeserülheti.

— De hát ezt nem vette komolyan, és a többi miniszterek sem, akiknél néha megpróbálkoztam. Egyszer az volt a baj, hogy kevés az ország pénze, nem tellett rá; máskor meg nagyon is jól álltunk, nem volt baj a nemzetiségekkel, hát fölösleges lett volna minden ilyen kiadás.

— A minisztériumokkal nem igen boldogultam; így esett meg velem az is, hogy *már tavaly nyugdíjba* küldtek a pedagógiumról, pedig szerettem volna munkában megérni a hetvenedik évemet. A belügyminisztérium is el akart még végeztetni velem valami fontos munkát, de a kultuszminisztériumban nem hallgattak rájuk. A kolozsvári egyetemen azonban rendesen tanítok; miután huszonnégy évig voltam egyetemi magántanár, most kineveztek nyilvános rendkívüli tanárrá is.

— No, de úgy látom, mégis elmondtam magamról egyet-mást — mondta végül Herrmann Antal és elmosolyodott. — Csak az a szerencse, hogy Ön nem jegyezte fel gyorsírással, amit elmondtam, kedves hírlapíró kolléga ur; így azután nem is írhatja meg. Igaz, hogy akkor nem is beszéltem volna semmit, mert én nem szeretek szerepelni; nem érdeklő az ilyesmi az embereket.

— Azt feleltem, hogy azért majd megpróbálom, hátha le tudnám írni, amit elbeszélt, ő azonban csak nevetett és barátságosan nyújtotta bucsura a kezét. Nem akarja ő, hogy róla irjanak; elég ha annyit tudnak róla, hogy ötven éven át dolgozott, és habár nagyon gyöngül a szeme, azért mégis reggeltől estig dolgozik ma is.

(Th.)

Pesti Napló, 72. évf. 169. sz. 1921. aug. 2. 5. old.

A HETVENÉVES HERRMANN ANTAL

A HIVATALOS LAP régi mulasztást pótol: közölte, hogy a kormányzó Herrmann Antalnak, az országszerte ismert cigánytudósnak az egyetemi tanári címet adományozta. Kerek félévszázad előtt, 1871-ben kezdte meg pedagógiai pályáját; negyedszázad előtt, 1897-ben lett a néprajz magántanára Erdély egyetemén s most, néhány nappal hetvenedik életévének betöltése előtt, kapta meg az egyetemi tanári címet, napi harminchárom koronára rugó nyugdíja mellé; amelyet 49 évi tanári szolgálata után tavaly folyósítottak részére.

Határkőhöz ért Herrmann Antal élete július 30-án, amely napon, hetven év előtt, 1851-ben a bérckoszorúta Brassó falai között megpillantotta a napvilágot. Illő, hogy ennél a határkőnél a magyarság is megállapodjék egy percre, hogy visszatekintszen ennek az érdekes, érdemes magyar tudósnak hánytvetett pályájára.

A SZAKÁLAS TRIUMVIRÁTUS. Transsylvania hegyes-völgyes, erdős és szénafüves térségei évszázadok óta a magyar gondolat és magyar jellem legpompásabb képviselőit születték, nevelték és fogadták be. Bocskay és Bethlen, Báthory és Rákóczi György hírkoszorúta neve mellett ott találkozunk Apácai Csery Jánossal, korának minta-pedagógusával. De a magyar kultúra soha annyi értéket nem kapott az erdélyi medencétől, mint a tizenkilencedik században. A Bolyaiak, Jósika, Kemény, Gyulai mind onnan, a Királyhágón túlról rajzoltak ki. A legújabb kény-

szerkirajzás azután magával sodorta egész Erdély szellemi elitjét, élén Apáthy Istvánnal.

A tizenkilencedik század erdélyi szellemi termelésének három legérdekesebb alakja azonban a külső megjelenésükben is egymásraütő *Brassai—Herman Ottó—Herrmann Antal triumvirátus*.

A torockói születésű, hórihorgas, sörényes—szakálás Brassai, a filozófus, nyelvész, muzsikus és matematikus, adott kenyeret a sorsüldözöte felvidéki polihisztornak, az ugyancsak sörényes—szakálás, de zömök Herman Ottónak, a természetbuvár—etnografusnak, ez viszont évekig egyengette útját a saját képére teremtett, megint csak sörényes—szakálás, de most már középtermetű Herrmann Antalnak. Vállig érő haj, mellreboruló szakál ma már a tudósok sorában is egyre ritkul. A germán tudós ápoltság mellett az erdélyi triumvirek elhanyagolt külseje inkább a Tolsztoj—tipusú szlávokra emlékeztet. De ha a triumvirek versenyre kelnének, az elhanyagoltság, az abszolút gondozatlanság pálmáját a három tudós legfiatalabb, ma is közöttünk élő képviselőjének: örökifjú Herrmann Antalnak kellene nyujtanunk.

3. ábra Herrmann Antal élete delén

KÉZIRATOK CIPŐBEN. A multkoriban táviratot kaptam Sebestyén Gyulától, a rovásírás és ősmagyar mondák tudós bűvárától: menjek le két napra Szepezdre, az ő romantikus, normann kastélyra emlékeztető, préházzal kombinált családi nyaralójába. Valami néprajzi tervet kellett részletesen megbeszelnünk. A távirat jelezte, hogy Herrmann Antal is lent lesz. Az első vonattal lesiettem Szepezdre. Kiszállva, ott várt már a balatoni ősmagyar típusos képviselője, Sebestyén Gyula és oldalán a germán—szláv pátriárka: Herrmann Antal.

— Hány hétre jött, öcsém? — kérdezte Tóni bátyánk, meglátva kis kézitáskámat. S amikor megmondtam, hogy két napra való útikésztség van csak benne, szemléltetően kioktatott, hogyan kell utazni? Kihúzott a zsebéből egy színes törülközőt, abba volt belecsavarva a fésűje.

—Egyéb csak nem kell?

Diogénesnek bizonyára nem! — gondoltam.

A vacsoránál azután elbeszélte Sebestyén Gyula, hogy nemcsak a podgyász—kérdést, de a cipőtisztogatást is ugyanily klasszikusan oldja meg Herrmann bátyánk, aki egy nappal érkezésem előtt Szepezden volt már. A szobaleány korán reggel kivitte kafét évek óta nem látott, porlepte cipőjét és Herrmann Antal a reggelinél bicegve, sántítva jelent meg. A figyelmes házigazda aggódva érdeklődött, mi a baja és Herrmann Antal elpanaszolta, hogy nem találja helyét a cipőben. A leány ugyanis alaposan kitisztogatta a cipőt, nemcsak kívül, de belül is. S épen az utóbbi volt a baj. A bő cipő egyik ráncába cigányfölgjegyzések, a másikba egyéb kéziratok voltak bedugdosva s így érthető, ha a kéziratok kitöméshez szokott láb lötyögött a cipőben.

Herrmann Antal tehát valóban elmondhatja: *Omnia mecum porto mea*. A személyes igényeknek a minimumon alul való redukálása, az igénytelenségnek az aszkézisig való fokozása, lemondás minden felslegesről: ez jellemzi ezt a minden percét a gondolatnak, a tudománynak, a néplelek megismerésének szentelő modern Diogénest.

A FÉLREISMERT TUDÓS. Akik akár személyesen, akár hírből ismerik, jól tudják, micsoda értéket, a tudásnak milyen kincsét takarja az az elhanyagolt külső. Nem csoda azonban, ha a tudósok különösségei iránt nem érdeklődő tömeg következetesen félreismeri.

A pancsovai kiállítás megnyitása napján, 1905. nyarán történt, hogy az ünnepi szónoklatok hangulatát zajos szóváltás zavarta meg. A főbejárathoz siettem, ahonnan a zaj jött. Extra muos állott Herrmann Antal, porosan, kúszált hajjal, bozontos szakállal, ahogyan a vonatról leszállt. Az örök sehogy sem akarták beengedni a meghívott vendéget.

Nemrégiben Kaposvárra ment le a város meghívása folytán. Értesítették, hogy a város fogata fogja a pályaudvaron várni. Az ősz tudós kiszáll a vonattól s ahoz a kocsihoz siet, amelynek bakján városi hajdú ült. A derék kocsis azonban sehogy sem akarta a kocsira felengedni Herrmannnt, hiába erősítette váltig, hogy hiszen neki szól a kocsi. Csak energikus közbelépés nyugtatta meg a fejét csóváló derék hajdút.

A legkülönb esete azonban Máramarosszigeten esett meg. Napok óta járta már a máramarosi hegyeket, persze főleg a cigánysort. Azon a napon azonban, amelyen a szigeti főszolgabíróhoz volt vacsorára meghíva, egy csendőrőrzárat elfogta. Herrmann Antallal nem első ízben történt meg ilyen félreértés, csak azt kérte, vigyék azonnal a főbíró elé. A csendőrök jót mulattak a kérésen, mintha bizony a delikvens állapíthatná meg a kihallgatás időpontját! Az öreg úr azonban nagyon határozottan követelhetette azonnali elővezettetését, mert a csend túlbuzgó közegei némi szerény oldalbabökés után teljesítették is a kérését.

A vendégsereg már együtt ült, amikor a főbíró kihívták. Legott ki is ment és nagy bosszúságát is felülmúló tisztelettel köszöntötte illusztris vendégét. A tisztelegő csendőr ekkor odalépett a tudóshoz és megkövette az inzultusokért.

— Mit? inzultus? — háborodott föl a főbíró.

— Semmi, semmi — nyugtatta meg tudós vendége — egy kis közigazgatási túlbuzgalom.

Ez is egy vonás Herrmann Antalnak, a tudósnak és embernek portréjához.

A CIGÁNYSORON. Veszületett hajlama s a nép tanulmányozása nevelték Herrmannnt ilyen magával mit sem törődő különccé. A brassói gimnáziumból, ahol úgy mellékesen szerkesztette, szedte és talán ki is hordta a *Nemeré*-t, csakhamar a pancsovai reáliskolába került, ahol akkoriban Finánczy Ernő is tanárkodott. Herrmann már ott sem elégedett meg a tanítással. Évekig főmunkatársa volt egy németnyelvű hetilapnak. A *Banater Post*-nak és megszervezte a *Schulverein* ellen tüntető bánáti svábok mozgalmát. 1883-ban már a budai pedagógiumban találjuk, ha ugyan megtaláljuk. Mert Herrmann szakadatlanul úton volt. Az a rousseaui vándorlási hajlam, amely a genfi szellemóriást végigkorbácsolta Itáliától Párisig és Londonig, hogy végre az Ermitage és Ermenoville remetéjévé tegye, hajtotta Herrmannnt is végig az integer Magyarországon és ez tette a cigánysor lakójává.

1887 nyarán egy vándorcigány karavánhoz szegődött. Külsőleg úgy sem sokban ütött el tőlük; arról volt tehát csak szó, hogy bizalmukat megnyerje. Ezt pedig egyszerűen úgy érte el, hogy kitűnően levizsgázott a — malaclopásból. El-elűnt egy félnapra, megvett a városszélen, faluvégen egy malacot s mint lopott

zsákmányt, diadallal vitte a törzshöz. Persze, hogy nagy becsülete támadt így a *fehér cigánykirálynak*. Hónapokat, éveket töltött körükben, megismerte Fáraó népének őseredeti szokásait, életmódját, hagyományait, lelkét, nyelvét. Amikor a legendás hírű József főherceg, József nádor fia érdeklődni kezdett a vándorcigányok iránt, benső barátság fejlődött ki a koronás cigánytudós és a fehér cigánykirály között. A régi főhercegi palota közvetlen szomszédságában bérelt lakást Herrmann Antal s az áldott emlékű József főherceg akárhányszor csak ablakából kiáltott át öreg te-tu barátjáért. Végre is csak így születhetett meg az első cigány szótár és nyelvtan, a *Fundamentum Lingue Zingaricae* és a *Romane Sziklaribe Csibakero*.

Wliscoczky Henrikkel együtt belemélyedt a cigányélet tanulmányozásába, szervezte és irányította az 1893-as országos cigányösszeírást és ügyvivője volt a nemzetközi cigány tudóstársaságnak.

1887-ben megindította németnyelvű folyóiratát, az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*-t, azután megszervezte Hunfalvy Pál társaságában a magyar néprajzi társaságot, időközben pedig altruista nyomdát alapított Vácott, az *Első Váci Sajtót*, amely minden tudományos munkát ingyen szedett és nyomott ki, csak a papíroszt fizettette meg. Itt adta ki Major Gyula társaságában a *Magyar Zene-tudomány*-t is.

Évtizedeken át nélkülözött egész családjával együtt, hogy tízezer kötetes könyvtárát összehordhassa s amikor együtt volt, egy nábob gesztusával odaajándékozta a néprajzi társaságnak. Ime: a tudós, aki pusztán tanári fizetéséből mérhetetlen értékű könyvtárt gyűjt össze és azonfelül felnevel négy gyermeket.

Egyik leánya Wichmann Yrjö helsingforsi egyetemi tanár felesége. Ott élnek az Ezer tó országának egy kicsiny szigetén — saját szigetükön — és naponta kis motoros csónakon járnak be Helszinkibe. Nászútukat a cseremiszek között, Szibéria hófúvásos mezején töltötték el, szánkón gyűjtögetve finn-ugor rokonainknak mondakincsét. Másik leánya most jár Finnországban a magyar népművészet remekeivel, idősebb fia maga is íróember, a fiatalabb pedig zeneszerző. Herrmann Antal tehát értékeket adott a magyar és az egyetemes kultúrának nemcsak saját kötetekben, de gyermekeiben is.

A PERPETUUM MOBILE. Amit a feltalálók légiója évezredek óta sem tudott formába önteni, azt Herrmann Antal valóra váltotta: ő maga a perpetuum mobile. Életének egyharmadát vasúton, másikat a nép között, az utolsót íróasztalánál és katedráján töltötte el. A lakásán csaknem lehetetlen megtalálni. Késő este vetődik haza a *Politischer Greisler* szomszédságában levő lakására s az éjfél még ébren találja. Fenhangon örményül tanul, most, 70 éves korában, mert ez a pusztuló, sorvadó, érdekes nép a legújabb szerelme. Hajnali négy órakor már íróasztalánál rója a betűket és hat órakor már hiába keressük.

Nincs vásári sokadalom, forradalmi tüntetés, körmenet, vagy ünnepély, amelyen ott ne látnánk a rövidlátó, frissen mozgó öreg urat, mert minden ilyen tömegmozdulat új tömeglélektani törvényeket, néplelektani igazságokat nyilatkoztat ki előtte.

Sokszor elnéztem a gondolat barázdáival felszántott pátriárkai fejét, amint gyűléseken, előadásokon beletemetkezett tenyerébe. Nincs tárgy, nincs gondolat, amelyhez eredeti szempontból, kellemes csevegéssel hozzá ne tudna szólni. És valahányszor ránéztem, mindig úgy éreztem, hogy az egész teremben nincsen nálánál boldogabb ember. Világi gondok nem bántják a huszadik század Diogénését, egész lénye benne él a gondolat világában. Egyéni érvényesülés soha nem hajtotta, anyagi kérdésekről, személyes igényekről fogalma sincs ennek a különcnek. A

lemondást sem ismeri az, akinek nincs igénye. Így bolyong közöttünk a modern Rousseau, a cigány népléleknek, a klasszikus német stílusnak és magyar géniusznak örökifjú vándora.

LAMBRECHT KÁLMÁN

Magyar Hellkon, II. évf. 17—18. sz. 1921. szept. 1040—1043. old.

HIREK

Érdekes vendég a „Pécsi Est“ szerkesztőségében. Ma délelőtt rendkívül érdekes vendég tisztelte meg szerkesztőségünket: *Herrmann Antal* dr. egyetemi tanár, a világhírű cigány szakértő, aki *József főherceggel* együtt folytatta nagyjelentőségű cigánytanulmányait. A hetvenéves öreg ur a Magy. Turistaszövetség közgyűlésére jött városunkba és Abaligettől Pécsig gyalog tette meg az utat a fiatalokat is megszégyenítő rugékonysággal. *Herrmann Antal* dr. ötvenéves pályája alatt 50 sulyos tudományos kötettel gazdagította a tudományt. Legkedvesebb tanulmányát az etnografia és a folklór, ennek keretein belül pedig a cigányügy referense. Jártas a „szent szanszkrit“ nyelvben, amelynek a cigány nyelv — melyet tökéletesen beszél — az „öccse“. Sokat élt a cigányok között inkognitóban, úgy hogy maguk a cigányok is maguk közül valónak hitték és ismeri teljesen a cigány okkultizmus, misztika, tenyérből való olvasás stb. speciális cigánytudományok titkát. Tudása azonban igen sokoldalú, a tudományok minden ágában jártas. *Legnagyobb szerepével foglalkozik a városi szociál- és kulturpolitikával* s igen melegen érdeklődik Pécsnek szociális és kulturpolitikája iránt. Amidőn e sorokat írjuk, a neves professzor ur a szomszéd íróasztalnál ül, hogy a „Pécsi Est“ olvasóközönségéhez közvetlenül szóljon. Cikkét holnap közöljük. A professzor urat a turistaságon kívül *Keresztény János* gyógyszerész vendégszerető háza vonzotta Pécsre.

Pécsi Est, XIV. évf. 31. sz. 1921. szept. 28. 2. old.

Megjegyzés: Herrmann Antal cikke szept. 29.-én jelent meg a lap címlapján *Leányserkészet* címmel. H. J.

CSEVEGÉS.

Ég a napmelegtől a kopár aszfalt, tikkadt embernyájak legelésznek a kávéház teraszán, de tudós *Herrmann Antal* bátyánk a megszokott bölc nyugalommal és derüvel járja tovább az élet utjait. Látott ő már, úgy látszik, különb melegeket is, kivált, mikor a cigányok között sátorozott, hogy Fáraó magyar népének gondolatait és érzéseit, nyelvét és szokásait tanulmányozza.

Herrmann Antal nem sokat törődik azzal a világgal, amelynek legfőbb gondja a különféle valuták állása reggel, délben, este és nem sokat törődik azzal a világgal sem, amely vakparádék és diszebédek révén ereszkedik le a tudomány és művészet nagyságaihoz, akik nem is mindig nagyságok, sokszor inkább kicsinyesek. *Herrmann Antal* ugyanis abba a ritka és lassankint teljesen kivesző emberfajtába tartozik, amelyet a régi görögök bölcnek neveztek, a régi magyarok ősei pedig minden valószínűség szerint táltosnak vagy sámánnak hittak. Több ez, mint tudós,

mert hiszen tudósnak lenni, kivált így mostanság és különösen hivatalos nyelven, annyi, mint olyan tanárnak lenni, aki habilitáltatni tudja magát és legalább is méltóságos címe és jellege vagyon. Hiszen tudósnak is tudós a mi Hermann Antal bátyánk, az etnográfiaíát senki úgy nem érti nálunk, mint ő, nyelvtudás dolgában is kitesz vagy tizenhat embert és azonfölül egy kicsit ő is elmondhatná magáról, amit a nemes és jeles Pico della Mirandolo mondott, hogy bizony *doctor omnium scibilium ac non scibilium*.

De ez még mindig nem az, amit közönségesen és nem közönségesen bölcseségnek neveznek. A bölcsesség több mint tudomány, mert filozófia, és több, mint filozófia, mert *életfilozófia*. Es ez van meg kellő adagban, ez él és munkál termékeny gazdagon és kedvesen Hermann bátyánk értelmében és kedélyében. Az a bizonyos só, amely a tudás izét megadja, az a bizonyos nedv, amely az adatokba lelket és életet önt, az a bizonyos elixir, amelyet a középkor serény és szerénytelen mágusai, asztrológusai és alkimistái annyi buzgalommal és olyan eredménytelenül kerestek-kutattak.

Ahogy így megyek tudós bátyám mellett, lassan kezdem magam is feledni a forró időt, amelynek Jókai Mór egyik regényhőse a disznó jelzőt adta. Szó sincs róla, magam is belemelegszem, de nem a kánikulába, amely hivatalosan még nincs itt, de valóságosan igen, hanem abba a nagyon szépséges és nagyon emberséges témába, amelyet Hermann bátyánk megpendített, mint valami eolhárfa, amely csodálatos és rejtelmes szellemhangokat hallat az aszfaltsivatagban. Arról van szó, hogy tenni kell már valamit, minél gyorsabban és minél sikeresebben a — ne ijedj meg, jámbor olvasó, nem lesz belőle *se szovjet, se kurzus!* — a hatodik, vagy hánnyadik internacionále érdekében. Mert hát hiszen vannak szép számmal, e tekintetben nem lehet panasz. A katolicizmus az első nagy internacionále, a szocializmus a másik, de ebből már kettő is van, azonfölül ott van a piros és a vörös mellett a zöld meg a sárga internacionálé, hogy az eszperantóról, meg a vegetariánizmusról és egyéb földi szép és jó dologról és legfőképpen a nemzetközi tudományosságról valahogy el ne feledkezzünk.

De Hermann bátyánk most nem ezekről az internacionálékról beszél, bár ez utóbbi benne van az ő programjában. Arról van szó, hogy meg kell csinálni a fehér internacionalét. A lelkek közösségének internacionaléját. A lelkek szolidaritása a lezajlott szörnyű háboruban — éppen e szörnyű háboru dacára, vagy talán éppen ennek folytán — igen megnőtt és megerősödött szerbe az egész világon. A lelkek egy hatalmas és egyetemes titok árnyékába kerültek és ez a titok ott él, ott szunnyad, ott vár a lelkek mélyén, csak meg kell ismerni és meg kell érteni. Beszéljünk magyarul: *okkult erők* jelentkeznek az emberi lélekben és ezeknek a titokzatos és termékeny erőknek tanulmányozására össze kellene állani, egy nagy és kiterjedt szervezetbe lépni mindenkinek, aki a szellem dolgait a maga ügyének tekintti, aki a lélek tudományát, az okkult jelenségek fölismerését és fölhasználását a beteg és bus és szegény Emberiség érdekének hiszi és vallja. A lelkiatyától a pszichiáterig, a spiritisztától a kísérleti lélektani laboratórium emberéig, mindenkinek úgye ez és mindenkire szüksége van ez úgynek.

Mióta Hamlet megsugta barátjának, hogy több dolgok vannak földön és égen, Horatio, mintsem bölcselmetek álmodni képes, azóta ezek a dolgok egyre jobban szaporodnak, nőnek, mélyülnek és terebélyesednek. A tudomány haladásával egyenes arányban terjed a titok. Ma nem tudunk sokkal többet a dolgok végső okáról és lényegéről, mint Herakleitos vagy a Sakyamuni. Maeterlinck nem különb doktora a rejtelemnek, mint az eleuziszi misztériumok papja. De annyi bizonyos, hogy még végtelen lehetőségek kapuinál állunk. És az evangélium szerint: *zörgessetek*

és megnyitják nektek! Tudós és bölcs Herrmann Antal egy ilyen egyetemes zörgésre akarja összehozni a hívőket, a kétkedőket és a hitetleneket. A gondolat nagyszerű és ha Herrmann bátyánkon mulik, akkor meg is fog valósulni.

Juhász Gyula.

Szeged, III. évf. 155. sz. 1922. júl. 9. 2. old.

A MI ÉRTÉKEINK

Herrmann Antal dr.

Évtizedeken át sokan összetévesztették Herman Ottóval, ami nem is csoda, mert mindketten lobogó sörénnyel, lengő szakállal járták a magyar glóbuszt, mindketten különcök, mindketten bogaras emberek és mindketten etnografusok voltak. Herman Ottót elragadta értékeink éléről a világháború első zord tele, de Herrmann Antal — hála a sorsnak — ma is fiatalos erővel bujja a cigánysorozat, a muzeumokat, a könyvtárakat és járja az országot keresztül-kasul.

Nagymagyarország boldog egyége idején Herrmann Antalnak is nagyobb volt a tudományos vadászterülete, mint ma, a trianoni határok között. Fél évszázad óta járt-kelt, kutatott, gyűjtött tanított az Aldunától s a Hargitától a Lajtaig s a Magas Tátraig. Pancsován és Fehértemplomon a magyar kultúra határőreként dolgozott. Kolozsvárra két évtizeden át hetenként lejárt a budai pedagógiumból magántanári előadásaira, bejárt minden cigánysort, ismert minden vajdát. Mert Herrmann Antal elsősorban cigánytudós. Heteken, hónapokon át vándorolt sátoros cigányok karavánjaival, *Wislocky* Henriktől megtanulta a cigány nyelvet, néhai *József* főherceggel együtt megírta az első cigányszótárt.

A főhercegnek haláláig benső bizalmasa volt, aki évtizedeken át ismételt vendégül látta Kisjenőn, Cirkvenicán és a fiumei Villa Giuseppe gyönyörű parkjában. Herrmann Antalnak cigánykutatásai során sikerült megoldania a Kis-Egyiptom prob-

4. ábra Márton Ferenc rajza az idős tudósról

... a Kis-Egyiptom prob-

lémát és tisztáznia a magyar cigányzene kérdését.

Bajos volna e kép alatt azt a tömérdek munkát még csak föl is sorolni, amit a hetvenkétéves Herrmann Antal fél évszázad alatt végzett. Bárhová vetette is a sors, mindenütt lapot szerkesztett. A Délvidéken a pancsovai *Banater Post* hasábjain szállott szembe a nagyszerb Omladina és a pángermán Schulverein törekvéseivel, Kolozsvárott az *Erdély* melléklapját szerkesztette, Budapesten a Magyar Tanítóképzőt, az Építészeti Szemlét és Vácott a maga alapította *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*-t, a Magyar Zenetudományt és az Ungarische Musikologie-t. Az utóbbi hármát, mint tanult nyomdász maga szedte és nyomta is saját nyomdájában.

Egyik megalapítója a Magyar Néprajzi Társaságnak, amelynek értékes könyvtárát is odaajándékozta. Mert Herrmann Antal abban is különc, még a ma sulyos gazdasági viszonyai között is, hogy a pénz értékére nem vet sulyt. Őt a könyv csak addig érdekli, míg elolvasta, azután elajándékozta közkönyvtáraknak, mert csodálatos emlékező tehetsége mindent elskatulyáz boltozatos koponyájában. Pedig Herrmann nem skatulyázó tudós. Élő lexikon, aki hajlott korában is fiatalos energiával tart lépést a tudomány s az élet haladásával. A hivatalos tudomány csak talvaly ismerte el Herrmann Antal érdemeit, amikor — tul a hetvenen — egyetemi tanári címmel tüntették ki. És ez a kitüntetés mégsem késett el, mert a hivatalos értékelést már rég megelőzte a magyar és az egyetemes kulturtörténelem, amely Herrmann Antalban már évtizedek óta őseredeti polihisztort tisztel.

[LAMBRECHT KÁLMÁN]

Magyarág, V. évf. 186. (1085.) sz. 1924. szept. 7. 5. old.

NAPI HIREK.

— (Hermann Antal meghalt.)
Hermann Antal c. egyetemi tanár április 15-én este 8 órakor a szegedi idegklinikán 75 éves korában meghalt. Temetése szombaton délután lesz az egyetem előcsarnokából. Az elhunyt a szegedi egyetemen az etnográfia tanára volt. Az európai hírü tudós tanár több tudományos társaságnak volt tagja, így a berlini, bécsi antropológiai társaságnak, a cigányok életét tanulmányozó nemzetközi társaságnak ügyvezető-elnöke volt. A cigányok életének tanulmányozására egy egész nyarat szentelt és ezt az időt a cigányok közt töltötte. Néprajzi szakelőadója volt a néhai *Rudolf* trónörökös által megindított *Oszirák-Magyar Monarchia Írásban és Képben* címü vállalatnak; 1897-ben nevezték ki a kolozs-

UJDONSÁGOK.

— *Hermann Antal* meghalt. A szegedi egyetemnek és a tudománynak gyásza van. *Hermann Antal* dr. egyetemi nyilvános rendes tanár, az etnográfia és különösen a cigányfajok európai hírü tudósa, péntekre virradó éjjel az ideggyógyászati klinikán agkori gyöngeségen meghalt. Hermann 76 éves korában ragadta el a halál, egyetemi tanárságának huszadik évében. Izig-vérig lelkes tudós volt, ki kedvelt problémáját: a cigányok életét ugy tanulmányozta, hogy miután tökéletesen megtanulta a cigányok nyelvét, évekig élt közöttük, velük kóborolt mindenüvé, el nem szakadva tőlük. Egy izben megtörtént, hogy *a csendörök a cigányokkal együtt őt is elfogták*. Több tudományos dolgozata ismeretes. Holttestét az egyetem köz-

vári egyetemre az etnográfia magántanárává és amidőn az egyetem Szegedre került, címzetes egyetemi tanárnak nevezték ki.

ponti épületének előcsarnokában ravatalozták fel; koporsója mellett hallgatói állnak diszörséget. Temetése *vasárnap délután fél 4-kor lesz.*

Budapesti Hírlap, XLVI. évf. 86. sz.
1926. ápr. 17. 7. old.

Szegedi Napló, II. évf. 86. sz.
1926. ápr. 17. 5. old.

UJDONSÁGOK.

Herrmann Antal temetése

Vasárnap délután helyezték örök nyugalomra a lengő haju, bozontos szakállú öreg tudóst, *Herrmann* Antalt, aki egész hosszú életét a tanulásnak, a néprajz járatlan ugarának feltörésére szentelte. Tipusa volt a mindent tudni akaró és mindent kinyomozó germán tudós, akinek lelke legmélyén azonban soha el nem homályosodó nyomokat szántott a magyar föld, a magyar etnikum csodás ereje. Elhanyagolt külseje nagy lelki rendet takart: nem volt az a néprajzi, művelődéstörténeti és társadalomtudományi kérdés, amihez hozzá ne tudott volna szólni. Ott volt minden tudományos ülésen, minden népgyűlésen, minden hetivásáron, benézett minden falusi műhelybe, mert mindenütt és mindenben a nép lelkének megnyilatkozását kereste, kutatta és vizsgálta.

Sokan összetévesztették nagy névrokonával Herman Ottóval. Hosszu időn át valóban közös pályán haladtak mindketten és pusztán külsejük hasonlóságán kívül sok tekintetben lelkirokonok is voltak; mindkettő polihisztor volt, mindkettő féltékenyen őrizte ideális függetlenségét és mindkettő fiatal maradt hajlott háttal, ősz szakállal is, mindhalálig.

Herrmann Antal temetésén megjelentek a szegedi egyetem összes tanárai, volt tanítványai, a bajtársi egyesületek s számos magas társadalmi állású férfi, kik a tudós professzor lelkes hívei voltak életében. Az egyetemi tanári kar nevében *Barótk* György dr. és *Kogutovitz* Károly dr. professzorok, a budapesti pedagógiai intézet nevében egy kiküldött professzor, az egyetemi ifjuság nevében pedig *Juhász* Béla bölcsészeti hallgató bucsuztatta el. A gyászbeszéd után az egyetemi énekkar adott elő gyászdalokat s a gyászszertartást végző *Várhelyi* József prelátus, miután beszentelte a koporsót, a központi egyetemről megindult a hosszú sorban ki-gyózó menet a belvárosi temető felé. A Kálvária ucca végén a bajtársi egyesületek az uttest mellett két oldalt felállva egy végső tisztelgéssel bucsuztak el a végső utját járó tanártól.

Szegedi Napló, II. évf. 88. sz. 1926. ápr. 20. 5. old.

HERRMANN ANTAL CIGÁNYNAK ÖLTÖZVE SÁTOROSOK KÖZÖTT ÉLT, HOGY SZOKÁSAIKAT MEGISMERJE

A szegedi egyetem most elhunyt tanárát sokszor állították kóborló cigányokkal együtt a bíróság elé — A londoni világkongresszuson Herrmann megállapítását fogadták el a cigányok eredetére vonatkozólag — A cigányok királyának akarták megválasztani

Dr. Herrmann Antal jeles etnográfus, a szegedi egyetem néprajzi professzora, a szegedi ideggyógyintézetben elhunyt.

Dr. Herrmann a nevén kívül semmiféle vérbeli atyafiságban nem volt Herrmann Ottóval. Antal erdélyi, brassói szász, Ottó pedig borsodmegyei, diósgyőri születésű. Idegen nevük dacára mind a ketten halálukig a legnagyobb rajongással szerették hazájukat. Önfeláldozó munkát végeztek mind néprajzi, mind más téren a magyar kultúra érdekében.

Nem életrajzot írok róla. Csupán egy pár olyan vonást említek fel erdélyi működéséből, mik talán feledésbe mentek.

Herrmann, a jegenyei fürdő bérlője

Az intelligens és dolgos Kalotaszeg vidékének nádasmenti járásában az erdélyi kat. tanulmányalpnak kies fekvésű lápos fürdője van. Herrmann Antal a 90-es évek elején ezt bérbevette. Merész vállalkozás volt. Neki azonban magasabb céljai voltak. Segítségére igyekezett lenni a jeles írónőnek, Gyarmathy Zsigánénak szociális munkájában. Nemcsak a fürdőt rendezte be modernül, de Bánffyhunyadon *nyomdát* rendezett be s *Kalotaszeg* címen folyóiratot indított. A *Vasvári Pál* eleste helyéhez, 1892 július közepén rendezett történelmi kirándulásra is innen vonult fel a havasokra.

A fürdő vezetésén kívül lapjával s összekötöttéseivel Kalotaszeg népművészeti ruha- és bútortárájának lendületét előmozdította. A fürdőre s lapjára azonban tetemesen ráfizetett s érzékeny anyagi veszteséggel vonult vissza néhány évi úttörő munka után.

Mint turista Erdély minden ily mozgalmában vezető volt. Szerkesztette az Erdélyi Kárpát Egylet hivatalos lapját s vezetője volt a kirándulásoknak

Mint a kolozsvári egyetemen a néprajzi tantárgy előadója, előadásait pontosan megtartotta. Budapestről utazott le éjjel. Nappal előadását s egyéb dolgait véggezve, este kigyalogolt a pályaudvarra s reggel már Budapesten folytatta a tanítást. Nem szállt se vendéglőbe, se ismerőseihez.

Az Emke vidéki közgyűlésein résztvett. Az egyesület bankettjein azonban ritkán jelent meg. A sokféle kulturális adózása miatt minden ily fényűzőesszámba menő kiadástól tartózkodott.

A Bethlen Gábor gróf elnöklete alatt tartott 1894. évi tordai nevezetes Emke-közgyűlésen is, míg az egybegyűlt főispánok, professorok a bankett gazdag menüjét végigélvezték, ő a piacon sült cigánypecsenyét vett s kettéhasított hófe-

hér cipóba helyezve, sokkal jobbízűen bankettezett, mint a többi illusztris vendég.

A cigányok történetét,

életviszonyait éveken át oly gondosan tanulmányozta, hogy e szakmában a *világ legkiválóbb* tudósa vala. József királyi herceg 40 éven át foglalkozott a cigányok ügyével s Herrmann Antal csodával határos búvárlati eredményeit több munkájában kiemeli.

Érdekes tudni, hogy Herrmann cigánynak öltözve, a sátorosok között élt. Velük étkezett, velük mulatott. Velük járt lopni malacot, baromfiakat s mindazt, mi a sátorok népének „szem s szája ingere“ volt.

A rajtavesztés rendjén a törvénnyel neki is meggyült a baja. Marasztaló ítélet reá is kimondatott. A bírót rendszerint az ítélet meghozatala után világosította fel kiletéről és missziójáról akkép, hogy „*testvérei*“ meg ne sejtsek.

Époly szurtosan, époly foltos ruhában járt, mint sátorbeli testvérei. Elleste s leírta szokásaikat, vallási s hitéleti fogalmaikat. Költészetüket, zenéjüket stb.

Londonban 1891-ben, a Folklore világkongresszuson a cigányok eredetére nézve a dr. Herrmann Antal megállapításait fogadták el. Egy humánus angol társaság is működött, mely a cigánykérdést felkarolta. Ez évnegyedes folyóiratot is indított, mely a világ összes cigányainak sorsát igyekezett felkarolni. Ámde ez már 1892-ben megbukott.

Ekkor dr. Herrmann Antal indított lapot. Címe volt „*Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn.*“ József királyi herceg szellemileg is, más tekintetben is támogatta. E havonkint kétszer megjelenő lap rövid idő alatt *világközlönyé* lett. Ebben a cigányügy tárgyalása révén Magyarország természetes központja lett e nevezetes világkérdés tudományos és közigazgatási szempontból való tárgyalásának. Sajnos, József királyi herceg elhunytával megszűnt a folyóirat. Megszűnt Magyarország is a cigányügy világközpontja lenni.

Dr. Herrmann Antal azonban az ország belterületén nem szűnt meg praktikus javaslataival a magyar cigányok sorsát a humanizmus színvonalára emelni. Ekörül a világháború folyamán is fáradozott.

A magyar kormány megértette. Már 1918-ban elhatározta, hogy a Szamosujvárra áttelepített javítóintézet telkén s épületeiben a cigányfiatalság számára korszerű nevelőintézetet létesít s ebbe kormányzóigazgatónak dr. Herrmann Antal professzort alkalmazza *Kolozsvárt*.

Mi, kolozsváriak végtelenül megörültünk ennek. Emlékezetünkben volt, hogy Bethlen Ferenc gróf, a 48-as harcokban a 2. vadászrezd vitéz parancsnoka, mily remek cigányiskolát s zenekonzervatóriumot rendezett be s tartott fenn *Bethlen* községben levő birtokán, a jelesebb cigánytanulók részére. Nemes Jánosné grófné, Bethlen Ferenc gróf unokahuga pedig Zágomban a putrikban élt cigánycsaládok részére épített szép polgári lakóházakat.

Éz emlékek felhasználásával készültünk Herrmann barátunkat, testvérünket kultúr-munkájában támogatni. Magunk között elhatároztuk, hogy dr. Herrmann Antalt *általánosan cigánykirálynak kikiáltjuk*. S választásunk nem csak Magyarországra, de az egész világ összes cigányaira kiterjedő uralmat biztosított volna részére eddigi sikeres működése és genialitása révén. Az intézet szervezése folyamán váratlanul bekövetkezett fegyverletétel, összeomlás, megszállás még abban is megakadályozott hogy e szép terv — *bár pünkösdi királyság legyen*.

Kuszkó István.

TÁRSASÁGI ÜGYEK.

Dr. Herrmann Antal halála.

Szegeden hűnyt el, április hó 15-én, este 8 óraker, rövid ideig tartó betegeskedés után; halálát a szegedi egyetem rektora táviratban tudatta a Társaság főtítkárával; ez a 16-án délután feladott távirat azonban csak a késő esti órákban jutott kézhez, úgyhogy a 17-ére jelzett temetésre a Társaság már nem tudta képviselőjét elküldeni. Az elnökség azonban táviratban fölkérte *dr. Bibó István* vál. tagtársat, hogy a temetésen a Társaságot képviselje és az elhűnyt ravatalára koszorút helyezzen a következő felírással: „Örök érdemű megalapítójának és első títkáranak a Magyar Néprajzi Társaság.” Mint később kiderült, a temetés nem 17-én, hanem 18-án délután volt a Ferenc József Tudományegyetemről. A ravatalra a Társaság koszorúját *dr. Kogutowicz Károly* vál. tagtárs helyezte el s ugyancsak ő beszélt a temetésen a Társaság nevében. *Dr. Herrmann Antal* halálával a Társaság választmánya április hó 28-án tartott ülésében foglalkozott, amidőn is elhatározta, hogy 1. az elhűnyt rendkívüli érdemei a mai ülés jegyzőkönyvében megörökíttessenek; 2. az „Ethnographia (Népelet)” legközelebbi számában gyászjelentés adassék ki; 3. az elhűnyt özvegyének részvét nyilváníttassék.

*

Dr. Hermann Antal elhűnytáról a szegedi Ferenc József Tudományegyetem a következő gyászjelentést adta ki:

„A m. kir. Ferenc József Tudományegyetem Rektora, Tanácsa és bölcsészet-, nyelv- és történettudományi kara szomorúan tudatja, hogy Herrmann Antal bölcsészetdoktor, főiskolai kir. igazgató, polgáriiskolai tanárképzőintézeti nyugalmazott tanár, egyetemünkön az általános és hazai ethnographia címzetes nyilvános rendes tanára, a Szent István Akadémia rendes tagja, Csanád, Arad és Torontál ideiglenesen egyesített vármegyék tiszteletbeli főlevéltárnoka stb. fáradhatatlan és munkás életének 75., az egyetem kötelékében eltöltött szolgálatának 19. évében folyó évi április hó 15-én történt elhűnytával mély gyászba borította egyetemünket. A megboldogulttól f. évi április hó 18-án (vasárnap) délután fél 4 óraker búcsúzunk el az egyetem központi épületének lépcsőcsarnokában és onnan helyezzük el a róm. kath. egyház szertartása szerint örök nyugalomra a Belvárosi temetőben. Szeged, 1926 április 16. Áldás és béke hamvaira!”

*

Dr. Herrmann Antalnak a Magyar Néprajzi Társaság életében és általában a hazai néprajz terén szerzett rendkívüli érdemeit máshol, más alkalommal méltatjuk; most csupán egyéniségéről óhajtunk annyit megjegyezni, hogy egész életében puritán egyszerűségű, szerény ember volt, aki minden külsőséges szereplés, kitüntetés és ünnepeltetés elől igyekezett kitérni. Midőn a Magyar Néprajzi Társaság tiszteleti tagjává választotta; ezt ő, aki fáradhatatlannak érezte magát a szervezésben, nyugalombaküldésnek tekintette és valósággal megneheztelt a Társaságra. Élete alkonyán el is húzódott a fővárosból, amelynek — szerinte — nincsen néprajzi levegője; örök mozgékonyaságra, kutatásra, propagandára termett egyéniségének vidéken igyekezett érvényesülést szerezni. Így lassanként testileg is, lelkileg is eltávolodott a Magyar Néprajzi Társaságtól, amelyet pedig csaknem az ő fáradozása hozott létre; a Társaság azonban mindig, az utolsó óráig körében érezte dr.

Herrmann Antalt, amint hogy örökké fogja őrizni felejthetetlen „Tónibácsi“-ja emlékét!

Ethnographia, XXXVII. évf. 1926. 101. old.

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁGNAK 1926. ÉVI MÁJUS HÓ 26-ÁN TARTOTT XXXVIII. ÉVI RENDES KÖZGYŰLÉSE.

I.

Dr. Solymossy Sándor elnöki megnyitója.

(részlet)

Elnökünk helyett, akit másoldalú hivatalos elfoglaltsága távol tart, reám hárult a megtisztelő feladat, hogy mai közgyűlésünket vezessem és beköszöntőjét megtartsam [...]

Tisztelt Közgyűlés! Jövendő terveinkről fordítsuk vissza tekintetünket a közelmúltba. Épp amire most legnagyobb szükségünk lenne, az agitativ munkások közül kidőlt a legtevékenyebb, legtapasztaltabb szakeroink egyike: Társaságunk tiszteletbeli tagja s a szegedi Ferenc József egyetemen a néptudomány címzetes rendes professzora: dr. Herrmann Antal. Életéről, munkásságáról adatszerű összeállítással folyóiratunk fog megemlékezni. Itt most inkább egyénisége köti le figyelmünket. Az az egyéniség, amely a legellentétebb alkotóelemekből volt összetéve egy érdekes, különös komplexummá. Rövidlátóságával szemben állott a vérbeli kutató benyomáséhsége, amely örökös vándorlásokra sarkalta. Az elhanyagolt külső megjelenés, amely rendesen a befelé élő, élehetetlen emberek sajátsága, nála élelmes-séggel párosult. Gazdag nyelvtudása mellett az egyszerű emberek hajlékait bújtja s társaságát kereste. Ötletes, szellemes ember volt, a társaságok kedveltje, a pillanatnyi hangulatok kizsákmányolója s aki ilykép szellemi adományainál fogva nagyvilági életre szinte rátermett, nem ezt a neki megfelelő életmódot választotta, hanem problémákon töprengő tudós lett; fanatikussá híve és terjesztője tudományunknak, aki a részletkutatás pepecselő munkájába szenvedéllyel tudott eltemetkezni. Bizonyára ez a hamleti kétlelkűség tette őt különccé, tette nyugtalanná. Ha azonban az itt szembeállított vonásokat külön-külön mérlegeljük, ritka ember mondhatja el magáról, hogy annyi becses, kiváló vonással rendelkezik, mint megboldogult barátunk. Társaságunk külön is nem múltó hálával tartozik emlékének. Herrmann Antal vetette meg alapját 1889-ben a Magyar Néprajzi Társaságnak; agilitása és lelkesedése nélkül ez a nemzeti jelentőségű tudományos szerv akkoriban, sőt talán jóval később sem létesül. A megalapítás aktái tanubizonyosságai szervező talentumának, kapacitáló képességének és a magyar nép iránt táplált lángoló szeretetének. Az akkori tisztikarból ő mint titkár volt már az utolsó élő; az első 60 tagú választmányból pedig, melyet a társadalom vezéreiből ő toborzott össze, ma még Berzeviczy Albert, Jancsó Benedek, Ballagi Aladár és Szendrey János élnek. Ők a tanui Herrmann Antal teremtő munkájának és annak, hogy később is, valahányszor a Társaságot az érdeklődés hiánya miatt válságok érték, mint sietett a bajokat megszüntetni, az ellentéteket elsimítani, amihez ő nála jobban senki sem értett. Őrizzük meg nem múltó hálával alapítónknak és sokáig szellemi ve-

zérünknek kegyeletes emlékét! [...]

II.

Dr. Madarassy László főttkári jelentése.

(részlet)

Elhalálozás révén ez évben is érzékeny veszteségek sujtották Társaságunkat. Április 15-én húnyt el *dr. Herrmann Antal* tiszteleti- és alapító-tagunk, mindannyiunk örökifjú, mozgékony „Tónibácsi”-ja, aki mielőtt örökre eltávozott volna körünkől, az Alföld metropolisába, Szegedre tette át tevékenységének színterét. Társaságunk életében szerzett örök érdemeit, a magyar társadalomban elfoglalt különleges helyzetét, hivatását az elnöki nyitóbeszéd méltatta. A főttkári jelentés azonban külön is megilletődve gondol dr. Herrmann Antalnak, az első titkárnak halhatatlan emlékére! [...]

Ethnographia, XXXVII. évf. 1926. 102—107. old.

KISEBB KÖZLEMÉNYEK.

Herrmann Antal †

1926 április 15-én elhunyt Szegeden Herrmann Antal folklortudós. 1851 július 30-án született Brassóban; a gimnáziumot ott és Kolozsvártt végezte, azután nyelvészetet, filológiát tanult Bécsben, Kolozsvártt és Budapesten, utóbbi helyen doktorátust tett. 1871—73. években tanár lett a brassói kath. gimnáziumban, 1875—79-ben a pancsovai áll. főreáliskolában oktat, majd Budapesten egyik polgári iskolán. 1883-ban rövid ideig a fehértemplomi főgimnáziumban nyer alkalmazást, innen meghívják a fővárosi pedagógium polg. tanárképző-intézetéhez német nyelv és irodalomtanárának. 1897-ben a kolozsvári egyetemen magántanárnak habilitálják a néprajz tárgykörére s midőn ez egyetem tanárait és hallgatóságát az oláhok kiűzik, velük Szegedre megy, ahol a címzetes rendes egyetemi tanári címet kapja.

Megtettesülése volt annak a ma már kihalóban lévő tudóstípusnak, amelyben széleskörű tudás szeretetreméltó bohémtermészettel egyesült. A tudomány neki sportszerű lelkesedés tárgya volt, melyet fegyelmettséget nem ismerő erővel és kifogyhatatlan, túlcserdülő elevenséggel űzött, fáradhatatlanul kutatva, írva, folyóiratokat és egyesületeket alapítva; mindig új tervekkel és eszmékkel telítve, mindig kezdeményező, kedvet ébresztő és új

5. ábra Herrmann Antal 1900 körül

benyomásokra éhes.

Nagy szerelme tárgya a *néptudomány* volt. Eredetileg a germanisztikából tért át e tárgykörre s amabban is jeles eredményeket ért el. Főként a magyar és német irodalmi kölcsönhatások kötötték le figyelmét; behatóbban Opitz és Lessing szellemi kapcsolatait derítette ki Magyarországgal. De számos bűvárlatai kapcsán arra eszmélve, hogy a német hatás a magyar folklórera is lépten-nyomon észrevehető, 1886-tól egészen ennek adta magát; ebben nem csekély hatással volt rá a kolozsvári egyetem összehasonlító irodalomprofesszora, *Melitzl Hugó* is, az *Acta Comparationis* kiadója s a magyar tudóstársadalom egyik különös érdekességu alakja.

Herrmann a néptudománynak vándorapostola lett. Fáradhatatlanul járta hazája területét, főképp Erdélyt, igénytelenül, szinte elhanyagoltan, minden nélkülözést tűrve. Így élte át egyebek közt 1887 nyarát; hogy megismerje a valódi, hamisítatlan cigányzenét és népköltészetet és eldöntse a már régebben sokat vitatott s addig megoldatlan problémát a magyar és cigány népzene rokonságáról (Liszt Ferenc ideája), csatlakozott egy vándor cigánykaravánhoz s így élt velük heteken keresztül, mint a törzs egy tagja. E kalandos tanulmányúton hű kísérőre talált *Wlislöcki Henrik*ben, aki ugyancsak a néprajznak, főként az összehasonlító tárgytörténetnek és cigányfolklórának volt tehetséges és lelkes művelője. Ketten a Magyarországon élő cigányság népköltészetéből tekintélyes gyűjteményt jegyeztek össze s a Kisfaludy-Társaság kiadványa számára nagy kötet fordítást, amely sajnos, sosem jelent meg, készítettek belőle. — Herrmann a Magyarországon szociális problémának is súlyos cigánykérdést behatóan ismerte. Enemű tanulmányai barátságos érintkezést hoztak létre József főherceg és ő közte. A főherceg maga is sokat foglalkozott a cigányság letelepítésének kérdésével, nyelvüket is megtanulta. Herrmann munkatársa lett egy cigány nyelvtan kidolgozásában, amelynek német nyelvre való fordítását is ő végezte (megjelent az *Ethnol. Mitteilungen* VII. kötete gyanánt 1902-ben).

Herrmann Antal emellett egyik legalaposabb ismerője volt az erdélyi örmény telepeknek, aminthogy általában egész életén át a hazai *nemzetiségek* problémája foglalkoztatta leginkább. Felébreszteni törekedett a különféle népi elemek, fajok között a közös összetartozás érzését, buzgón fáradozott kulturális fejlődésükön, de mindenkor magyar szempont és nemzeti érdek vezette tetteiben. Emiatt bántotta minden kívülről jövő beavatkozás, kűtmérgezés s elkeseredetten harcolt ellenük. A hazai németiséghez fűzték legmeghittebb szálak; bölcs mérlegeléssel vont határt jogos kívánságaik és a magyar nemzeti érdeket sértő túlkapások között; azért ügyüket melegen istápolta; saját maga alapította és szerkesztette, időszakos kiadványaiban megértéssel, melegen foglalkozott velük, de élesen visszautasított minden illegitim mozgolódást, fölfedte ezek leplezett forrásait a külföldi alldeutsch és schulvereinos szervezetekben.

A magyar néprajzi tudomány Herrmannak számos értekezést és nagyobb munkálatokat köszön: legmaradandóbbak ezek között: *A cigányok összeírásának eredményei Magyarországon 1893-ban* (Statisztikai Közl. 1895.) *A hegyek kultusza Erdélyben* (Kolozsvár, 1893) és elszórtan megjelent *népballadatanulmányai*. Még nagyobb szolgálatot tett a néprajz és a folklóre ügyének két alapításával. Ezek egyike 1887-ben keletkezett, midőn két jeles szakerővel: Katona Lajossal és Wlislöcki Henrikkel társulva megindította folyóiratát, az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn*-t, amelyből időhöz nem kötötte 9 kötet jelent meg; volt idő, mikor e publikációját a külföld legjelesebb szakorganumaival együtt emlegették világszerte. Másik nagy alkotása 1889-ben a *Magyar Néprajzi Társaság* megalapítá-

sa, ebben segítőtársa a nagytekintélyű *Hunfalvy Pál* volt s amelynek eleinte mint titkára, majd alelnöke, később tiszteletbeli tagja olyan szeretettel viselte gondját, mint az apa a gyermekéét.

Folyóirata révén a külföldi tudományosságban előkelő nevet szerzett. A nemzetközi folklore-tanács, a berlini, müncheni és bécsi anthropologiai társaságok, a londoni Gipsy-Society tagjaik sorába választották; a cigánytudomány nemzetközi társaságának ügyvezetője lett. Ugyancsak lényegesen hozzájárult a magyar népiségnek a külföld előtt való ismertetéséhez akkor, midőn Rudolf trónörökös nagy publikációjában (*Az osztrák-magyar monarchia írásban és képből*) a magyar népiséget anyagnak szerkesztője lett s tárgyának bő teret tudott biztosítani. Lelkesülten csatlakozott egy időben (1890) ahhoz a fiatal írócsoporthoz is, akik az *Élet* c. folyóiratot azzal a céllal indították meg, hogy az európai új irodalmi irányoknak úttörője legyen hazánkban.

Herrmann népszerűsíteni, minél szélesebb rétegekbe kivinni akarta a magyar néptudomány s vele egyetemben a magyar nép ismeretét és szeretetét. Tárgykörébe beolvastotta az archaeológiát, embertant, primitív ethnológiát; mindenikből a népet érintőt, az érdekeset kiválogatva, megkezdte vándor apostolkodását. Számtalan előadást tartott kedves témájáról a fővárosban, de főképp a vidék egy-egy középpontján, sőt falukban a köznép előtt is. Nem volt elismert jó előadó, hangja gyöngye, kifejezésmódja gyors és elharapott volt, de szuggesztív hatás áradt meleg meggyőződéséből, lelkesedéséből; hallgatósága inkább szívével érezte, mint eszével követte fejtegetéseit, amelyek különben is rapszódikusan halmozott bőséggel törték elő belőle. Fáradhatatlan szónok és előadó volt, aki pillanatnyi ötletességével feledtetni tudta gyengéit s ahol nem is értették, feltétlenül megszerették eredeti egyéniségét.

Jegyzeteinek áttekinthetetlen tömegéből, amely fővárosi dolgozószobáját özvényszerűen elárasztotta, — Brassóban csángó gyűjtése az oláh betörés alkalmával tűz martalékává lett, — azt remélte, hogy élete főművét, egy terjedelmes tudományos egybefoglalást sikerül majd összeállítania: *Erdély néprajzát*. Bizonyos, hogy a világháború, mint annyi sok mást, őt is kizavarta lelki nyugalmából, de azt kell hinnünk, hogy e nélkül sem készült volna el vele. Sokkal nyugtalanabb vérmérséklet fűtötte, sokkal többfelé volt figyelme mindenkor irányítva, hogysem egy tudományos nagy építmény le tudta volna tartósan bilincselni. Zseniális természet volt, aki egy nagy alkotás helyett sok-sok faragott követ hagyott hátra a jövőnek nemzedék számára kész, felhasználható anyagul.

Gragger Róbert. †

Ethnographia, XXXVII. évf. 1926. 188—189. old.

A NEMERE és tudós szerkesztője.

Irta: Cs. JÓSA JÁNOS.

Egyik olvasónk ezt a kérdést vetette fel a napokban: Miért nem adtam közlönyünknek más kifejezőbb címet, miért nem indulhatott volna meg Nemeré cím alatt? —

Magyarázatom nem elégítette ki teljesen olvasónk ebbeli kívánságát, de megérttem neki, hogy közlönyünk legközelebbi számában megismertetem egy rövid cikk keretében a — Nemerét.

Természetesen nem arról a Nemeréről írok, amelyet még ismernek olvasóink

a földrajzi tankönyvek lapjairól, mely — ha nem henyél valahol az Ural és Kaukázus között található boreásbarlangjában — zöldelő vagy sárguló falombokkal meg hópolyhokkal játszadozó suhancként, leginkább azonban vihogó, nyerítő, szilaj csikón, vagy bős oroszlán bömbölő hangját túlharsogó vadparipán kivont, sujtó karddal rohanó huszárként nyargal végig a székelyek földjén..., hanem arról a Nemeréről, amelyet nem igen ismernek, s mely 1871 január 3.-án látott először napvilágot Brassóban Römer és Kamner nyomdájában.

Az ottani szászok érdekeit szolgáló Nemere című lap csak névleg volt székelylap, igazi székelylappá akkor alakult, amikor egy 20 éves ifjú 1872. augusztus 4.-én átveszi szerkesztését tanártársától, Orbán Ferencről, előbb ideiglenesen, 1872. szept.-től véglegesen, ugyanis a Nemerének kiadótulajdonosa és felelős szerkesztője lesz. 1873. szept. 9.-én, két hónapi szünetelés után újra megindítja, a székelylap érdekében tanári állásáról lemond, magyar nyomdát rendez be, társulva a gyulafehérvári Pollák nyomdással, s így saját nyomdájukban nyomják tovább a Nemerét. A fiatal tudós politikai és publicisztikai munkaköre annyira megnövekedett időközben, hogy kénytelen volt a szerkesztési munkát E. Indali Gyula költővel megosztani 1873. decemberében, akivel együttesen szerkesztik 1874. év tavaszáig, amikor az ifjú Indalinak ajándékozza a lapot, Kolozsvárra siet s beíratkozik az egyetemre. A Nemere egy darabig Indali szerkesztésében jelenik meg Brassóban, míg Pollák, még ez év második felében nyomdáját a Nemerével együtt át nem teszi Sepszi-Szent-Györgyre, ahol 1884.-ig élt tovább.

Ez az ifjú tudós, aki a Nemerét és ezzel a székely nemzet ügyét magáévá tette, a Rajna mellékéről származó német eredetű ember, a kolozsvári egyetemünknek nagy tudósa: dr. Herrmann Antal volt, kinek Antal fia szerkesztette a sors különös szeszélye folytán a Nemere utódját: a Székely Nép-et, és összegyűjtötte, meg földolgozta az összes székely nyelvjárásokat, s így mindketten örök hálára kötelezték a székely népet.

Hogy az ifjú tudósnek miért kellett 1874. tavaszán oly hirtelen megválni a Nemerétől, csak egy ok gyanánt megemlítem, hogy a székelység ügyének felkarolása miatt személye „sok üldöztetésnek, élete sokszor veszélynek volt kitéve s az ellene a vasúton egy szász testület által elkövetett merénylet körüli per sok port vert fel annak idején.”

A nagy tudósról csak természetes, hogy a legendák ezrei szövődtek. Ilyen legenda az is, amit a Pesti Napló 1921. aug. 2.-i száma adott róla a Nemerével kapcsolatban. A P. N. ugyanis egy soha meg nem történt interju alapján a következő szenzációt hajhászó közlést adta a tudós ajkára:

„Brassóban szerkesztettem a Nemere című *napilapot*. A szerkesztőség egyetlen tagból állott, belőlem, én írtam az egész lapot, azaz nem is írtam, mert én voltam a szedő is és fejből szedtem ki az egész lapot. Én kezeltem a gépet is”

Ebből csak annyi igaz, hogy a tudós szerkesztette a Nemerét.

A Pesti Napló idézett cikke után két hétre, 1921. aug. 16.-án a tudós ezt írja nekem: „A P. N. aug. 2. száma egész regényt közölt rólam sok hibás adattal. Ezért nem vagyok felelős!” Ez csak elég döntő bizonyíték arra, hogy a P. N. cikke nem lehetett a tudós saját nyilatkozata. De nem lehetett azért sem, mert a Nemere nem volt sohasem napilap, hiszen hetenkint kétszer, s éppen Herrmann szerkesztésében néha egyszer megjelenő hetilap volt. Azok részére, akik szeretik a történelmi régiségeket, itt bemutatom a Nemere 1873. évi január 21.-i számának ¹/₁₈-adnyi kicsinyített mását, mely egyúttal Jakab Elek történetírónak a székely nemzet története megírására vonatkozó indítványát is tartalmazza.

Nem lehetett továbbá ez az „interju” a tudós saját nyilatkozata azért sem,

mert a Nemerének magának három szedője volt, mint ezt maga a tudós írta a Nemere 1873. évi jan. 10.-i 3. számában és mert a Nemere nyomdászainak havonta 200 forintot fizetett ki.¹ Nem lehetett a tudós nyilatkozata azért sem, mert fejből nem szedhette több mint száz cikkíró írásait, s mert a gépet sem kezelhette, miután a nyomdással kötött szerződésük szerint: Herrmann az üzlet szellemi részét „vezeti” a technikai részt pedig a gyakorlott nyomdász, Pollák „kezeli.” Emellett minden idejét nehéz politikai és publicisztikai elhivatottsága köti le. Ugyanis a „székely székekben jelentékeny hivatalos és privát mozgalom indult meg egy nagyobb székely közlöny megalapítása céljából, amelynek szerkesztőjéül Herrmannnt szemelték ki,” és országgyűlési képviselőnek is jelölték.²

A nyár folyamán felkerestem a tudós fiait, rokonait; akik a leghatározottabb formában kijelentették, hogy semmit sem tudnak arról, hogy az „orrával olvasó” Herrmann valaha is betűt szedett, vagy technikai munkát végzett volna. A tudós Károly fia is, aki a tudós váci nyomdáját vezette, csak homályosan emlékezett vissza arra az egy esetre, amikor apjuk egyszer juxból kiszedett három sort a szedők mulattatására. Azt akarta tenni, mit egykor Nagy Péter cár tett, ki mint hajósinas a szerzett napi két rubeljét azzal küldte meg a cárnőnek, hogy ha nem volna az oroszok cárja, mint hajósinas is el tudná őt tartani ... azzal a különbséggel, hogy Herrmann munkájával a napi két piculáját sem tudta, mint szedő, megszerezni.

Akit a nagy Herrmann élettörténete érdekli, sajtó alá bocsátott kisebb (8–10 nyomtatott ívnyi terjedelmű) A „Cigánytudós” című munkámban erről is bővebbet olvashat.

Dr. Hermann Antal, a nagy tudós életrajzi adatainak kutatása közben sikerült megtalálnom élete végén, 70—72 éves korában, írt költői munkáját, 250 ki valóan irodalmi értékű német költeményt tartalmazó versgyűjteményét, amelyeket felejthetetlen neje halála után 1921. augusztus hó 13-tól 1923 március hó 1-ig írt W. Edith szobrászművésznőhöz. Ezt a gyönyörű költői terméket is már sajtó alá rendeztem. Ebből idézek itt, Hermann, a nagy székelybarát emlékezetére egy kis költeményt, melyet neje halálának tizedik hófordulójára írt, s amelyben a művésznőt nejehez hasonlítja.

Az eredeti szöveg:

Sie und Du.

Heut vor zehn Monden ruhte
sie auf der Totenbahr',
die fast ein Halb-Jahrhundert
mir Erd und Himmel war.

Sie war so hold, so reizend
darein' st, wie jezt bist.
Du bist so rein, so schuldlos,
wie sie geblieben ist.

Fordításomban:

Ő és Te.

Ma tiz hónapja pihent
 Ő a ravatalon,
 a föld s menny volt ő nekem
 csaknem félszázadon.

Oly bájos és igéző volt
 mint Te most, egykor Ő.
 Mily tiszta s ártatlan vagy
 maradt meg nekem Ő.

Budapest, 1921 XI. 27.³⁾

1) L. Nemere. 1873. dec. 29-i 80. sz. 313. l. Herrmann félévi elszámolása.

2) Herrmann sajátkezűleg írt Curriculum vitae-jéből. 1878.

3) Dr. Herrmann Antalné sz. Heller Julia szül. 1852. márc. 19-én. megh. Budapesten, 1921. január 27-én. Síremléke a farkasréti rk. temetőben.

Hargitaváralja, I. évf. 2. sz. 1936. aug. 20. 5—8. old.

Megjegyzés: a szerző cikkében a *Nemere* c. lap egyik száma címlapjának képét is közölte. H. J.

HERRMANN ANTAL (1851—1926)

Irta csikszentgyörgyi Jósa János

Hét évtizeddel ezelőtt, az 1876. esztendő őszi napján egy kócos, hosszúhajú, sáros csizmájú, gyűrött ruhájú és keféletlen öltözetű délceg legénykét hoztak fel Brassóból kincses Kolozsvárra — magyar szóra. Salzbauer, a piarista gimnázium VI. osztályának főnöke egy kiváló tehetségű magyar ifjú, Petelei István, mellé ültette, hogy kikúrálja a rokonszenves német legénykéből a németiséget. Azt, hogy a Rajna mellékéről Erdélybe származó Herrmann-család, utóbb európai hírnevet szerző tagjának lelkéből Petelei István, a később jeles író, kúrálta-e ki a németiséget, vagy pedig a székely vérrel öntözött magyarföld történelmi levegőjének testi és lelki atomátrendező varázsereje lopta be a varázslatosan eredeti magyarságot? — ma 70 esztendő távlatában nem nehéz eldönteni, hiszen már az ifjú Herrmann Antal kimagasló szellemi erejével és máról-holnapra magyarrá edződött szívének melegével a jövő prófétai előrelátásával tudta egyesíteni a kolozsvári magyar gimnáziumok önképzőköreit a nagy magyar egység előképe jeléül, mire addig senki nem gondolt s meg nem kísérelt. Ezen korán jelentkező elhivatottság felismerése jelölte és emelte a 20—22 éves ifjút Kolozsvárról az egyetemi ifjúság, Brassóban pedig a székelység vezérének. A székelytörténelmi nagy mult varázse-rejével acélozott elhatározással irányítja az ifjúságot és a székelynép nagy jövőndöt érdemlő sorsát a nemzetiségi törekvések ellentáborának élén, magát emiatt sokszor életveszedelmeknek kitéve.

Lehetetlen e szűkreszabott keretben adott emlékezésben dr. Herrmann Antal félévszázados, jórészt még ismeretlen munkásságának összefoglaló jellemzését adnunk, de állíthatom, hogy egyike azoknak, akiknek nevével a kegyelet napján, halálának tíz éves évfordulóján a „Hargitaváralja“ méltóan foglalkozhatik. A székely géniusz imádatos varázsa rezgett a Herrmann-lélek húrjain, mikor a férfikor delén, felbecsülhetetlen munka árán, Heltai Nándor kiváló kolozsvári szín- és hegedűművésszel Erdély cigányai között él és kóborol, csak azért, hogy bebizonyítsa

Liszt Ferenc téves állításával szemben a magyarszékely népzene tősgyökeres génuin voltát, meggyőzve a világot, hogy a magyar népzene nem cigány eredetű, még kevésbé más nemzetbeli zene variánsa, vagy utánezata. Ha a nemzet még nem, de Herrmann már ezzel is ércnél maradandóbb szobrot emelt önmagának a nemzet történetében.

Kolozsváron egyetemi évei idején ismerkedik meg, mint házitánító, a szintén Rajna mellékéről származó német eredetű, de lélemben magyarrá vált *Heller-család* nagy műveltségű és fenkölt lelkű női tagjával, a szép Juliával. A négy nyelven beszélő, művésztelenségű leány mély hatást gyakorol az ifjúra és e hatás csaknem félszázadig tartó házasságának veté meg szilárd alapját. Julia, ki maga is író, áhitatosan engedelmes, szerény lélek türelmével kísérte a férfi- és akkor minden extravagáns megmutatkozását a nemzet érdekeinek alárendelt kötelesség megértő önlemondásában. És a háromnegyedszázados, kiváltságosan ritka s boldog életben két súlyos csapás rendíti meg a kontinenseket bevilágító nevű tudóst, de mégsem zökkenti ki a nemzeti géniust szolgáló honmentő munkájában. 1916-ban Brassó visszafoglalása idején, édesanyját és hűgát a családi házba becsapó gránát tépi szét. 1921. január 21-én pedig nejét, a minden idők „női tökélyeinek páratlan példaképét” ragadja el a halál. Ez utóbbi veszteség nagyságát a rendkívüli embernek a ravatalon fekvő hitves kihült arcára halmozott csókjai igazolták, amelyekkel életre akarta csókolni a halottat, vagy a halált lecsókolni az élőre. És a nagy csapás alatt vergődő Herrmann-lélek a költészetben keres enyhülést. Az enyhülés-keresés az agg Goethe-t felülmúló művészzel a költészet új, ismeretlen hangját szólaltatja meg. Négy vaskos költeménykötetének (1921—1923.) olvasóközönsége ugyan csak egyetlen család nőtagjai: W.-né (Maja), Edith, Paula és Hedvig ... és mégis az egész világ. W. Edit szobrászművésznőhöz szólnak az agg költő új érzései, amelyek a „borongó szentben” az elhunyt hitvest varázsolják elő, újra átélve a félszázados élet örömemlékeit. Ennek az új érzelemnek egyik gyönyörűséges példája, a nagyközönség előtt még teljesen ismeretlen Herrmann-remekműből idézett „Beim Marienbilde” című német költeménynek, igen kedves barátomnak, *Kellemen József* író-költő, fordításában közölt két utolsó versszak:

6. ábra Herrmann Antal az „etnografus, c. egy. nyilv. r. tanár, főisk. igazgató, szerkesztő, költő”

*Nekem is volt egy Máriaképm,
Földi, de mégis szelld, fenséges.
Szent áhittalul záróndokoltam
Hívóként hozzá, reménnyel telve,
Élelküzdelmek fáradalmára,
Gyógyító lelki üdülést lelmi,
Gigászi harcok, küzdelmek előti,
Hős diadalra erőt szerezni.
Angyalok mégis égbe ragadták,
Fájó ürt hagyva lelkemnek mélyén.*

*Fárasztó, gyötrő vándorlás ktnja,
céltalan bolygás, tévelygés után
Sorsomnak válaszüjához érve,
Találtam újabb Máriaképm.
Nem épp a régi, de hasonmását,
Szelldet, tisztát, réginek párját.
Szent áhittalul most őt imádom,
Szereive isnét reménnyel telve,
Hanyatló éliem bús alkonyára.
Nugalmat, vigaszt s erőt találva.
S előkészitem magam így méltón,
Boldogságomra: újra ha látom
Első szerelmem. — Máriaképm.*

Ezeknek a költeményeknek a motivumai az aggköltő lelkiéletének legéteribb momentumai. Költői modellje szinte képzeleti eszményi lény, kinek kisugárzása kedélyi és művészi másodvirágzást sarjadoztatott ki lelkéből. És ennek főindítéka nem érzéki szerelem, még kevésbé a számító megfontolás, hanem egy transcendentális pszichikai kölcsönös emanáció, az elkerülhetetlen magasabb rendelés megérzésében. Tudja, hogy a lehetlenség kapuját döngeti, és ezért a félszázados házasságát átélésében vezekelve, gyötrődve, egyengeti a visszatérés útját Juliájához, első Máriaképéhez.

Nem fejezhetem be ezen emlékezést anélkül, hogy meg ne említsem Herrmann utolsó éveiből való németnyelvű fordítástöredékét, amely dr. Sebestyén Gyula nagystílú munkájának, a *Gesta Hungarorum*-nak oly művészi átültetése, hogy gyönyörűbb, mint az eredeti, amint ezt nekem a nyáron maga dr. Sebestyén Gyula mondotta balatonszepezdi várkastélya előtti beszélgetésünk alkalmával és ha elkészül vele Herrmann, az ország magas kultúrájának újabb európai bizonyítékát adta volna. Adta volna! Mert a két tudós között fennálló régi barátság rajtuk kívül álló okokból hirtelen megszakadt. Utolsó életéveinek elhamarkodásaiból származó legmelegebb baráti kötelekek megszakadásának és honmentő gondolatai megvalósítását gátló megértés és akarathiany érzése élőhalottá tette a nagy s rendkívüli gyorsan dolgozó szellemi munkást. A nagy polihisztor lelke felörlődött és a lelki megzavarodás állapotában szinte áldásosan érintette a halál szelíd lehelete. Még életében megérezve a közelgő halált, arra kérte sógorát, hogy felesége mellé temessék el. A végzet másként döntött. Legjobb barátai, gyermekei, rokonai semmit sem tudtak betegségéről, haláláról is csak a hírlapok útján értesültek és így a temetésen sem lehettek jelen. Az *Élet* „boldogasszony” hajából kibontakozó, megtisztult lélek utolsó vágya teljesülése nélkül tért Máriaképéhez, hogy vele álmódja tovább „örök álmát Cigányország tündérkirályságáról, körülveve a kultúrált purdék anygali seregétől, hol boldogan hallgatja a szférák mennyei hangján átszűrődő tősgyökeres magyarszékely népzenének magas egekbe törő szárnyalását”.

De a nagyjait mindig megbecsülő székely lélek köteles tiszteletadójának leróvásában a jóvátévő kegyeletes hálának adunk kifejezést, amikor a nagy Herrmannról adott ezen emlékezésünkben az egymástól távol domborult két sírhalom képét összehoztuk a „Hargitaváralja” hasábjain a tragikus végzet könyörtelen fájdalomkeltéseinek enyhítésére.

Hargitaváralja, I. évf. 13—14. sz. 1936. nov. 12. 11—14. old.

Megjegyzés: Jósa János az általunk bemutatott képen kívül a következőket is közölte: *Herrmann Antal fiatal korában; Dr. Herrmann Antalné sz. Heller Julia: a „Székely Nép” munkatársra, 1870-ben, 17 éves korában; Dr. Herrmann Antal síremléke a szegedi belvárosi r. k. temetőben; Dr. Herrmann Antalné sz. Heller Julia síremléke a budai farkasréti temetőben. H. J.*

EMLÉKEZÉSEK

(részlet)

Herrmann Antal dr. A kolozsvári egyetemen az 1900-as években az ethnographia magántanára. Nagy szakállú, üstökű, torzonborz bácsi volt. Igen jó szívű ember. A studensek kihasználták engedékenységet, és akinek tandíjmentességhez hiányzó colloquium száma volt, csak ő hozzá állított be colloquiumra. — Sírja: Szegedi belv. temetőben. [...]

GYÓRFFY ISTVÁN (botanikus) *Emlékezései.*

Kzt., 1953. Természettudományi Múzeum, Tudománytörténeti Gyűjtemény.

7. ábra A kolozsvári egyetemi tanár a diák — Tulogdy János — szemével

JÓZSEF ATTILA IS HALLGATTA ELŐADÁSAIT...

Az elfelejtett szegedi néprajztudós — Emlékezés Herrmann Antalra

Szegedről éppen egy évtizede írta *Hárs* László, hogy „a legirodalmibb magyar város”. Ám nemcsak irodalmi hagyományink különlegesen gazdagok a vidék városai közül: *a hazai néprajzi érdeklődés, népismereti kutatás történetében is egyedülálló szerepet töltött be városunk.* Két dátum is emlékeztet ebbéli hagyományainkra e napokban. Április 11-én volt hetvenedik évfordulója *Ferenczi* János halálának: a derék magyar néptanító a *Magyar Nyelvőr* első szegedi munkatársaként tájszavakat, szólásmondásokat, hiedelmeket, népdalokat és más népi szövegeket mentett meg a feledéstől. Anyaga bekerült *Abafi* Lajos gyűjteményébe és azóta a *Szegedi Szótárba* is.

**Nyelvzseni
és nemzetiségi kutató**

A másik évforduló: *Herrmann* Antalnak, a szegedi egyetem tanárának életművére emlékeztet. 1926. április 16-án, negyven éve, 75 éves korában hunyt el a kalandos sorsú, furcsa egyéniségű tudós. Szegedi földben nyugszik, jóllehet utolsó éveitől eltekintve élete e városon kívül — Brassóban, Kolozsvárcutt, Bécsben, Pancsován és másutt — zajlott le.

Nyelvzseni volt, az európai nyelveken kívül héberül, szánszkritül, arabul, törökül, örményül, cigányul beszélt. Világutazónak is tartható: Afrikát, Ázsiát járta. Néprajzi érdeklődése már a bécsi egyetemen kialakult. A paedagógiumban a magyar és a német összehasonlító irodalomtudományt műveltne. „Úgy éreztem, aligha tudok újat mondani Goethéról” — vallotta később. — „Éreztem, hogy az egész magyar politikának van egy hibája: tulajdonképpen alig ismerjük a népet, amelyet kormányozunk... Ezért határoztam el, hogy teljesen a magyarországi nemzetiségek tanulmányozására szentelem magam.”

1887-ben megindította az *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn* (Magyar Néprajzi Közlemények) című nemzetközi hírű folyóiratát, és mozgalmat indított a Magyar Néprajzi Társaság létrehozására. Kezdeményét siker koronázta: a Társaság 1889-ben megalakult, s 1890-ben megindult máig élő folyóirata, az *Ethnographia*. Ő maga is egy ideig szerkesztője és termékeny munkatársa volt. Összehasonlító folklorisztikai és mitológiai tanulmányai a maguk nemében úttörők.

A Tanácsköztársaság cigány-szakértője

A cigányság néprajza volt legkedveltebb kutató területe. Megszállottként vetette bele magát a cigányság életébe: 1885 nyarát álruhában közöttük töltötte — a pletykák szerint „be is házasodott” arra az időre a vajda familiájába! —, hogy hitvilágukat, költészetüket, zenéjüket megismerhesse, följegyezhesse. Legbüszkébb volt *Cigány demológia* című munkájára. Pártfogójául megnyerte a cigánynyelvtan íróját, József főherceget. Ami neki passzió, Herrmannnak hivatás volt. 1898-ban a kolozsvári egyetemen magántanári képesítést szerzett, utóbb nyilvános rendes tanári címet kapott.

Külföldön is méltányolták eredményeit. A berlini, müncheni, bécsi embertani társaságok, a londoni nemzetközi folklór tanács, a nemzetközi kelet-ázsiai bizottság, a nemzetközi cigány tudóstársaság tagjául, az utóbbi ügyvezetőjéül választotta. Számos kongresszuson ő képviselte a hazai néprajzot. A londoni folklór világkongresszuson (1891) a cigányok eredetére vonatkozó kutatásait egyöntetű helyesléssel fogadták. Néprajzi szakelőadója volt *Az Osztrák—Magyar Monarchia írásban és képen* című hatalmas kiadványsorozatnak. Jelentős szerepe volt az *Erdélyi Kárpát Múzeum* létrejöttében, ő teremtette meg a szamosújvári Örmény Múzeumot. A tizes években Vácott nyomdát vásárolt, folyóiratokat és könyveket adott ki. Egyebek közt ő hozta napvilágra Kálmány Lajos *Hagyományok* című népköltészeti gyűjteményének első kötetét (1914).

A Tanácsköztársaság 1919-ben őt bízta meg a cigánykérdés megoldására vonatkozó tervzet kidolgozásával. A szegedi egyetemi könyvtár kéziratárában őrzött hagyatékában értékes és még földolgozásra váró följegyzések találhatók erre vonatkozóan.

Szegedi néprajzi örökség

Szegedre a kolozsvári egyetemmel együtt, 1921-ben került. Említésre méltó, hogy József Attila is hallgatta előadásait. 1924 őszén a heti kétórás *Cigányok költészete, nyelve, zenéje* című és a heti egyórás *Kincs a néphitben* című előadásait vette föl indexébe. A második fél évben, 1925 tavaszán pedig *Bevezetés az ethnográfiába* (heti 2 órában) és *A cigányok néprajza* (heti 1 órában) című kolégiumait hallgatta.

Szegednek kivételesen gazdag öröksége a népismereti kutatás. *Dugonics* Andrástól, a *Példabeszédek és jeles mondások* alkotójától kezdve a népdalgyűjtő *Tóth* Jánoson, a hagyományokat mentő *Csaplár* Benedeken, *Ferenczi* Jánoson, *Kálmány* Lajoson, *Kovács* Jánoson át a ma élőkig — annyian vették ki részüket a nép kultúrájának és életmódjának megismeréséből. Itt kezdte *Bartók* és *Kodály* népdalgyűjtéseit (1905, 1906). A szegedi egyetemen létesült először, 1929-ben, hazánkban néprajzi tanszék. *Solymossy* Sándor katedrájának kisugárzása a *Szegedi Fiatalok Művészeti Kollégiumának* néprajzi-táradalomrajzi munkásságában, számos közéleti, történelmi szerepű tudós és költőegyénség — *Radnóti* Miklós, *Erdi* Ferenc, *Ortutay* Gyula és mások — életművében lemérhető. A szegedi irodalmi népiesség — a századvégi parasztnovella kismestereitől *Tömörkényen* át *Móráig* és követőikig — ugyancsak hozzájárult a sajátos népies szegediség kialakításához. A város szellemi múltjától, művelődéstörténetétől elválaszthatatlan e kettős örökség. Egyik formálóját idézzük a külön *Herrmann* Antalra emlékezve.

Péter László

Dél-Magyarország, 56. évf. 89. sz. 1966. ápr. 16. 5. old.

HERRMANN ANTAL NYUGAT-MAGYARORSZÁGON

Írta: Vargha Izabella és Kulcsár Péter

Az első világháborút követő egyezkedések során az osztrák burzsoázia is jelentkezett igényeivel, s 1918. november 17-én bejelentette, hogy igényt tart Magyarország nyugati területeire. Az ellenakció magyar részről nem sokat váratott magára, mert a Hazai Németek Tanácsa már három hónap múlva útnak indította megbízottját: Budapestről a nyugati végek felé, hogy agitációjával gátolja meg az ottani németajkú lakosság Ausztriához való csatlakozását. Ismeretes, hogy az osztrák baloldal sem értett egyet az imperialista törekvéssel, a Magyar Tanácsköztársaság a maga részéről mindent megtett azért, hogy az ország területén élő nemzetiségekkel elfeledtesse korábbi sérelmeiket, az idő előrehaladtával pedig megváltoztak azok a külpolitikai körülmények, melyek kezdetben realitást kölcsönöztek az ausztriai burzsoázia terveinek; mindezek eredményeképpen a területszerzés csak kis részben sikerült. (A nyugat-magyarországi kérdéstről és a Tanácsköztársaság német kisebbségi politikájáról körültekintően értekezett e hasábkon G. Soós Katalin, SSz 1959. 289—304.)

A megbízott agitátor Herrmann Antal magántanár volt.

1851-ben született Brassóban, Szegeden halt meg 1926 áprilisában. Működése főleg a magyarországi néprajztudomány és honismeret terén jelentős, azonban — bár igen sok dolgozata jelent meg — elsősorban nem mint kutató és alkotó tudós, hanem mint szervező érdemel helyet a hazai tudomány történetében: többek között a Magyarországi Néprajzi Társaságot is ő alapította. Rendkívüli mozgékonyasága, sokoldalúsága bámulatra méltó. Folyóiratokat, egyesületeket alapított, nyomdát, fürdőt vásárolt, érdeklődött a siketnémák és az újonnan megjelent film ügye iránt, harcosa volt a turisztikának, maga előre gyűjtötte a korabeli magyar társadalomtudomány szinte valamennyi képviselőjét, számos helyen tanított, s közben arra is maradt ideje, hogy beálljon a vándorcigányok közé tapasztalatot gyűjteni. Hagyatéka — benne a hozzá intézett levelek több ezer darabot számláló gyűjteménye — ma a szegedi Egyetemi Könyvtár kéziratárában található; ebből emeltük ki az alább következő néhány dokumentumot, mely 1919-es tevékenység-

gére vet némi fényt.

Úgy látszik, ebben az időben komolyan foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Kismartonban telepszik le, s tudományos működésének bázisául az ottani Esterházy-gyűjtemény anyagát szemelte ki. Mint a levelekből megállapítható, lépéseket is tett ebben az ügyben, s 1919 február—márciusában sikerült megszereznie az ehhez szükséges engedélyt. Időközben azonban a tanácskormány állami kezelésbe vette a hercegi javakat,¹ köztük a könyvtárt, levéltárt is, s ekkor „az új rend szellemében” javaslatot tett a Közoktatásügyi Népbiztosságnak „a kismartoni kultúr-intézmények szervezése tárgyában”. Ennek mibenlétéről, sajnos nincs tudomásunk, annyi tény, hogy az ellenforradalom hatalomra jutása után a herceg nem reflektál többé korábban örömmel vett szolgálataira, s Herrmann ottani működése véglegesen be is fejeződik. Szegedre megy, a szervezés alatt álló egyetemen folytatja munkáját. Azt mondja magáról, hogy a soproni munkáskörök „igazi proletártudósok” tartják. Nos, hát Herrmann Antal nem volt proletártudós (az ellenforradalom sem vádolta ezzel), soha életében nem foglalkozott politikával. Jó értelemben vett „demokratikus érzelmű” polgár volt, aki munkája közben megismerkedett a nép legszerényebb rétegeivel is, aki ösztönös szimpátiával viseltetett a kissemmizettek, az alul lévők iránt, s aki emellett a mozgásban, a tevékenységben találta élete értelmét. A proletárdiktatúra erre jócskán teremtett alkalmat, s ezért bizonyos, hogy őszinte lelkesedéssel vett részt annak szervezésében (panaszskodik is amiatt, hogy az ellenforradalmár Zsombor Géza köre rossz szemmel nézi működését), anélkül azonban, hogy ideológiai hatása távolról is érintette volna. Olyan lehetőségek villantak fel előtte, melyekről azelőtt álmodni sem mert: hatalmas művelődési központok létrehozása, nagyszabású népjóléti intézmények megalkotása, többek között nevelőintézet kedves cigánygyerekei számára: megannyi tér a munkálkodásra, s neki másra nem volt szüksége.

Amellett, hogy ezek a dokumentumok lényeges vonásokkal járulnak hozzá a hazai tudománytörténet e jelentékeny alakjának eddig még meg nem írt biográfiájához, egyben új szempontokkal gazdagítják Sopron és a hozzácsatlakozó terület 1919-es történetének felderítését is. Az iratokban foglalt tényanyag zöme — az eddig e tárgyban megjelent publikációk tanúsága szerint — elkerülte a kutatók figyelmét, holott nem látszik lényegtelennek sem a tanácskormány művelődési, népjóléti, nemzetiségi politikája, sem a nyugat-magyarországi helytörténet tekintetében, hiszen Herrmann 1919 márciusában Nyugat-Magyarország kulturális ügyeinek felügyelője, a tanács hatalom idején emellett Kismarton város és járás művelődési bizottságának vezetője lett, s tevőleges részt vállalt a határmenti németiség nemzetiségi problémáinak rendezésében is. Nem lenne haszontalan ez adatok mentén elindulva kikerekíteni azokat a helyben bizonyára fellelhető archivális dokumentumok segítségével. (Magunk nem jutottunk hozzá a levelek párdarabjaihoz sem, s a nevek egy részét sem tudtuk azonosítani.)

1.

Budapest, 1918. nov. 20—23.

Megbízás. Dr. Herrmann Antal egyetemi magántanár úr budapesti lakos „A Hazai németek néptanácsa” megbízásából és a Magyar Nemzeti Tanács védelme alatt a dunántúli németlakta vidékekre utazik, hogy az ottani lakosságnak az említett néptanácsához való csatlakozását előmozdítsa, s ezáltal őket a magyar hazához való ragaszkodásukban megtartva, a német ausztriai köztársasághoz való átpártolásukat meggátolja. Tisztelettel kérünk minden dunántúli hazafit, hogy megbízottunkat közérdekű munkájában minden rendelkezésre álló eszközzel támogatni szí-

veskedjék. Budapest 1918. november 20-n. Dr. Bleyer Jakab, egyetemi tanár, A Hazai Németek Néptanácsának elnöke — Dr. Schwartz Eleméz, főgimn. tanár² — Dr. Steuer György, nyug. főispán, a végrehajtó bizottság tagja³ — Nitsch Mátyás, író⁴ — Dr. Huber János, szerkesztő⁵ — Seltenreich Kornél, a fővárosi elektromos művek titkára.

Minden közhatóság figyelmét és támogatását kéri: Hock János, a Nemzeti Tanács elnöke.

Az Országos Propaganda Bizottság részéről jogositást adunk a német vidékek körében indítandó propaganda ügyében informálásra és tárgyalásokra.
Budapest 1918. XI. 23. G.

(Hátlapján ugyanez a szöveg és az aláírások németül.)

2.

Sopron 1919. febr. 22.

Herrn Professor Dr. Anton Herrmann, Oedenburg. Bezugnehmend auf unsere mündliche Besprechung, betraue ich Sie mit dem Ehrenamte des Kulturinspektors für Deutsch-Westungarn, In Ihren Wirkungskreis gehört das Studium, die Beaufsichtigung, die Initiative, die Berichterstattung, die Erteilung von Rat und Vorschlägen in Angelegenheiten der Volksbildung, Schule und Kirche, der Presse, der Litteratur, der Wissenschaft, der Kunst, kurz in allen Fragen, welche die Kultur des Regierungsbezirkes betreffen. Das Amt, welches unentgeltlich ist, verpflichtet Sie zu keinen bürokratischen Agenden. Oedenburg, am 22. Februar 1919. Zsombor, Gouverneur.

(H. A. megbízása Német-Nyugat-Magyarország kulturális felügyelői tisztségével. Felül: Hauptamt des Regierungsbezirkes Deutschwestungarn. Alul bélyegző: Gouvernement Deutschwestungarn.)

3. Kivonat

Budapest 1919. febr. 25.

Nagy Emil, „A Herczeg Esterházy Hitbizomány” vezető jogtanácsosa értesíti H. A.-t Sopronban, „hogy ...Őhercegsége egy igen szép terület méltányos áron, a legnagyobb készséggel bocsát Tanár Ur rendelkezésére, s mindenképpen örülne annak, hogyha áldásos kulturmunkájának székhelyéül Kismartont választja ki... Őhercegsége végtelen örömmel veszi, ha Kedves Tanár Ur tudományos kérdésekben a levéltárral foglalkozni fog, ellenben magát a hivatalnoki állást, úgy véli hogy valaki olyannal kellene betölteni, aki a most meginduló parcellázások alkalmával, a kegyúri kérdéssel kapcsolatban” a szükséges felméréseket és számításokat végezné, a „levéltárosi állás, vonatkozással a nagymérvű parcellázásokra, a közel jövőben nem lesz voltaképpen már, mint a kegyúri terhek 10 esztendőös átlaga alapján leteendő biztosítéki tőke kiszámításának hivatala”.

4. Kivonat

Budapest 1919. márc. 4.

Fenti Nagy Emil értesíti dr. Karáll János igazgatót Kismartonban, hogy „Hermann Antal egyet. tanár úr kismartoni letelepülésének ügyében legutóbb egy átiratot küldöttem Ellinger tiszttartó úrnak... méltóztassék mindent elkövetni, hogy nevezett tanár úr, aki a nyugatmagyarországi kormányzóság által fontos feladattal van felruházva, Kismartonban megfelelő lakást kapjon addig is, ameddig az uradalom által átengedendő területen építhet. Ezenkívül Őhercegsége megengedi

Herrmann Antal egyet. tanár úrnak azt is, hogy a levéltár és könyvtár tudományos részével szakszerűen foglalkozzék.”

A levél másolatát „szíves tudomásul” küldi H. A.-nak Sopronba.

5. Budapest 1919. márc. 5—máj. 5.

Budapest, 1919. március 5.-én. Ngs. dr. Herrmann Antal egyetemi magántanár úrnak, Budapest. Ezennel megbizzuk a tanár urat, hogy Sopron, Moson, Pozsony és Vas megyék területén az Országos Propaganda Bizottság céljainak megfelelően agitációt folytatni méltóztassék, és felkérjük az összes hatóságokat, valamint magánosokat, hogy ebben a fontos közérdekű munkájában a tanár úrnak minden támogatást megadni sziveskedjenek. Teljes tisztelettel G.

Alatta: Jelen megbízásban foglaltak továbbépítésére újból felkérjük Herrmann Antal népvizsgálótudós elvtársat avval a kéréssel, hogy munkájában a kultuszpropaganda kérdésével különösen foglalkozzék. Budapest, 1919. május 5. Farkas(?)

Mellette bélyegző: Közoktatásügyi Népbiztosság, Tudományos és Népszerű Propaganda csoport.)

6. Kivonat Kismarton 1919. márc. 10.

Dr. Keller kismartoni polgármester⁷ igazolja, „hogy Dr. Herrmann Antal egyetemi tanár Nyugat-Magyarország kultur-felügyelője, huzamos tartózkodásra Kismartonba érkezett.”

7. Kivonat Sopron 1919. márc. 11.

Zsombor kormányzó értesíti H. A.-t, hogy a Magyar Népköztársaság német minisztere német-nyugat-magyarországi tb. kulturális felügyelői kinevezését tudomásul vette.

(Német nyelven. Felül: Hauptamt des Regierungsbezirkes Deutschwestungarn, Oedenburg. Alul bélyegző: Gouvernement Deutschwestungarn.)

8. Kivonat Budapest 1919. márc 21.

Nagy Emil értesíti H. A.-t, „hogy Öhercegsége engedélye alapján Tanár Úrnak a hercegi gyűjtemények megsejmlélésére engedélye van.”

9. Budapest 1919. ápr. 16.

Közoktatásügyi Népbiztosság. Tisztelt Elvtárs! Köszönettel vettük a kismartoni kulturintézmények szervezése tárgyában tett javaslatát. Köszönettel és megnyugvással, mert oly alapos s az új rend szellemében egészségesen beállított tervezete, hogy feltétlenül alapul fog szolgálni a részünkről rövidesen meginduló átalakító eljárásnak. Budapest 1919. évi április hó 16. Elvtársi üdvözlettel Antal csoportvezető.

10. Kivonat Budapest 1919. ápr. 17.

„Igazolvány” H. A. részére, „hogy a kismartoni volt hercegi könyvtárt és gyűjteményeket kutatás céljából használhassa... Lukács népbiztos.”

11.

Budapest 1919. máj. 10. körül.

Sehr geehrter Volksbeauftragter! Nachdem ich auf Empfehlung des gewesenen Deutsch-Ungarischen Volksrates, ferner des Peäsidenten des Nationalrates und der Landes-Propaganda-Kommission in Deutsch-Westungarn längere Zeit mit grosser Selbstentäusserung agitiert hatte, wurde ich Honorarreferent für deutsche Angelegenheiten im Nationalitätenministerium und erhielt auf Ansuchen dieser Behörde einen längeren Urlaub als Professor der deutschen Sprache und Litteratur am Staatspädagogium. Später übernahm ich das Ehrenamt des Kulturinspektors für Deutschwestungarn (Betrachtung durch den Gouverneur, Bestätigung durch den Deutschen Minister). In der Ära der Räteregierung wurde ich zum Leiter der Kulturkommission für Stadt- und Bezirk Eisenstadt gewählt. In diesen Vertragsstellen habe ich regste Propagandatätigkeit im Interesse der allgemeinen Kultur, des Landes und des westungarischen Deutschtums mit grösster Selbstaufopferung entfaltet. Ich hatte mir in Eisenstadt ein Anwesen erworben und war entschlossen, die Förderung der Kultur dieser Gegend als meine Hauptlebensaufgabe zu betrachten. Die Intelligenz des Gaues brachte mir ungeteiltes Vertrauen entgegen, in Arbeiterkreisen konstatierte man öffentlich, dass ich ein echter Proletargelehrter bin. Aber die nähere Gefolgschaft des — seither angeblich verschollenen — Gouverneurs verhielt sich mir gegenüber (aus ungeklärten Motiven) in neuerer Zeit so reserviert, und selbst aggressiv, dass ich mich veranlasst sah, meine Tätigkeit in jener Gegend vorläufig einzustellen. Es wäre einerseits ganz unzweckmässig, dass ich die Lehrtätigkeit meines Supplenten in Pädagogium für diese wenigen Wochen des Schuljahres unterbrechend, den Unterricht dort selbst wieder aufnehme. Andererseits aber wäre es eine irrationelle Energievergeudung, dass ich, der allseitigste Kenner des Deutschtums in Ungarn und der seit Jahrzehnten berufene Förderer seiner Kultur, in dieser kritischen Zeit am Ausbau des deutschen Kulturwerkes in Ungarn nicht aktiv und persönlich teilnehme. Ich ersuche daher den hochgeehrten Deutschen Volksbeauftragten, mich entweder als seine Sachverständige Vertrauensperson in Kulturangelegenheiten nach Deutschwestungarn zu entsenden, oder aber mich der eigenen Kultursektion zur Dienstleistung zuzuweisen. In keiner Eigenschaft beanspuche ich Entlohnung, Taggeld oder Kostenersatz. Budapest, am 10. Mai 1919. Hochachtungsvoll Dr. Anton Herrmann I. Koronaőr-utca 8.

Hátlapján: Mündlich erledigt. A. a. Ba. 1919. V. 13. Felül a Magyar Népköztársaság Német Ministerium érkezési bélyegzője: 1919. máj. 28. No. 1180. sz.

(H. A. a német népbiztos előtt előadja, hogy a fent említett agitációs munkáját nagy odaadással végezte, a Nemzetiségi Minisztérium német ügyeinek c. előadója, majd Német-Nyugat-Magyarország kulturális felügyelője, a tanácskormány alatt Kismarton városi és járási művelődési bizottságának vezetője lett. Kismartonban telepedett le, s élete fő feladatát a terület kultúrájának előmozdításában látja. A régi kormányzó — Zombor Géza — hívei azonban ellenséges érülettel viseltetnek irányában, s ezért tevékenységét beszünteti. Kéri, hogy a népbiztos küldje ki erre a területre mint a német kulturális ügyek szakértő bizalmiját, vagy más megbízással lássa el. Illetményre nem tart igényt.)

12.

Budapest 1919. máj. 31—jún. 21.

Dr. Herrmann Antal elvtársnak, Budapest, Igazságügyi Népbiztosság. 16605/1919. I. N. VII. Megbizom Elvtársat, az elhagyott és züllés veszélyének ki-

tett — kisegítő szociális nevelésre szoruló — cigány gyermekek és serdülők részére létesítendő nevelőintézet szervezésének előkészítésével. Felhívom az összes hatóságokat és hatósági közegeket, különösen a munkások, katonák és földmives szegények tanácsait, hogy a Forradalmi Kormányzótanács LXXII. számú rendelete végrehajtásának céljait szolgáló ezen intézmény előkészítése és szervezésére irányuló tevékenységében úgy Herrmann Antal dr., mint kísézőjét, Christian Rudolfot hathatósan támogassák. Budapest, 1919. május hó 31.

Az igazságügyi népbiztos megbízásából: Kármán Elemér osztályvezető.¹⁰

Láttam. Budapest, 1919. június 21. Landler Jenő belügyi népbiztos.

Das Deutsche Volksamt fordert sämtliche Behörden und Organe der deutschen Siedlungsgebiete auf Genossen Universitätsdozenten Dr. Anton Herrmann und seinen Begleiter Rudolf Christian bei ihren auf die soziale Erziehung der Zigeunerkinder bezughaben — den Wirken tatkräftigst zu unterstützen. Budapest, am 31. Mai 1919. Im Auftrage des Volksbeauftragten für Deutsche Angelegenheiten: Weber Abteilungsleiter.¹¹

13.

Budapest 1919. jún. 6.

Herrmann Antal egyetemi magántanár cigányügyi szakértőnek, Budapest. Az igazságügyi népbiztosság. 16950/1919. I. N. VII. sz. Megbízom Önt Kőszegen létesítendő igazságügyi nevelőintézet előkészítő munkálataival. Felhívom, ennél fogva, hogy a kőszegi ú. n. gőzmalom kaszárnyát a helyszínen tekintés meg, és annak intézeti célokra való alkalmassága esetén megszerzése tárgyában tegyen javaslatot. Budapest 1919. június 6. Az igazságügyi népbiztos megbízásából: Kádár.

14. Kivonat

Budapest 1919. jún. 7.

„Az igazságügyi népbiztos rendeletéből Kádár” a kőszegi munkás- és katonatanácsot H. A. fenti megbízásáról tájékoztatja.

15. Kivonat

Budapest 1919. jún. 21.

A német ügyek népbiztosának megbízásából Weber, az oktatási részleg vezetője értesíti a kismartoni direktóriumot és a sopron körzeti direktóriumot, hogy H. A.-t megbízta a kulturális ügyek intézésével.

(A német nyelvű levelek másolata.)

16. Kivonat

Budapest 1919. jún. 24. — Kismarton júl. 15.

A „Deutscher Kulturbund für Ungarn” felkéri H. A.-t, hogy a szövetség évkönyve számára írjon cikket Kismarton kulturális kincseiről.

Alatta Breithofer a kismartoni direktórium nevében felkéri a munkás- és paraszttanácsokat, hogy H. A.-t és társait, Leopold Tschochner¹², Kállai Ernőt a fenti ügyben támogassák.

(Mindkettő német nyelvű.)

17. Kivonat Sopron 1919. jún. 25.
- A „Deutsches Volksamt für den Gau Deutschwestungarn” komiszárjának megbízottja értesíti a kismartoni direktóriumot, hogy az ottani kulturális ügyek irányításával H. A.-t bízta meg.
(Német nyelvű.)
18. Kivonat Kismarton 1919. jún. 27.
- A „Revolutionäre Diktatur Eisenstadt” igazolványa H. A., Nyugat-Magyarország kulturális felügyelője — „Kulturinspektor” — részére.
(Német nyelvű.)
19. Kivonat Kismarton 1919. jún. 27.
- A „Revolutionäre Diktatur Eisenstadt” igazolványa H. A. és kísérője Dr. R. Christian¹³ részére, akik az egykori Esterházy-kastélyba tudományos kutatás céljából bármikor beléphetnek.
(Német nyelvű.)
20. Kivonat Sopron 1919. jún. 30.
- A soproni „Gaukommissär für Deutschwestungarn” referense, Eugen Lenk meghívja H. A.-t a német házban a kultúrszekciónál tartandó megbeszélésre.
(Német nyelvű levelezőlap.)
21. Kivonat Sopron 1919. júl. 7.
- A soproni kerületi komiszár megköszöni H. A.-nak a kinevezése alkalmával küldött jókívánságait.
(Német nyelvű.)
22. Kivonat Budapest 1919. júl. 9.
- A Deutscher Kulturbund für Ungarn néhány hete Weber Artur elnöklete alatt egy részleget hozott létre azzal a feladattal, hogy a magyarországi németség néprajzát és történetét kutassa. A szekció azonban még mindig nem kezdte el működését. A Szövetség meghívja H. A.-t a júl. 15-én ez ügyben tartandó megbeszélésre.
(Német nyelvű.)
23. Kivonat Kismarton 1919. aug. 5.
- A Deutscher Kulturbund für Stadt u. Bezirk Eisenstadt meghívja H. A.-t a Szövetség ügyeinek aug. 8-án tartandó megbeszélésére.
(Német nyelvű.)
24. Kivonat Budapest 1919. szept. 3.
- Nagy Emil Öhercegsége nevében arról értesíti H. A.-t, hogy szolgálataira a továbbiakban nem reflektálnak.

Megjegyezzük még, hogy Herrmannak nem ez volt az egyetlen soproni kapcsolata. Élénk levelezésben állt például a város német származású etnográfusával, Bünker János Rajmunddal (1863—1914), aki 1893 és 1913 között 48 német nyelvű, főként szakmai kérdésekkel foglalkozó levelet írt hozzá.

1 Herceg Esterházy Miklós fraknói kastélyának lefoglalásáról ld. A magyar munkásmozgalom történetének válogatott dokumentumai. VI/A. köt. Bp. 1959. 166.

2 Ciszterci tanár, nyelvészeti fró; többek között a magyarországi németek eredetéről is írt. 1948-ig egyetemi tanár, később emigrált Ausztriába, ott halt meg. (A szerk. megjegyzése.)

3 Torontál megyei főispán volt, a Volkskalender szerkesztője és kiadója, szakértőként vett részt a békelevegációban.

4 A dunántúli németsegről írt tanulmánya 1913-ban jelent meg a Nemzetiségi Ismertető Könyvtárban.

5 Katolikus lelkész, több német nyelvű lap — köztük a budapesti Christliches Volksblatt — szerkesztője. (1919 után országgyűlési képviselő, majd soproni kanonok. Meghalt 1945 után. A szerkesztő megjegyzése.) Mint jegyzeteinkből kitűnik, a vállalkozás elindítója a hazai németiség szakértői és reprezentánsai voltak, forradalmi törekvések azonban aligha vezették őket.

6 Zsombor Géza — ld. még a 7. sz. dokumentumot is —, a Radikális Párt soproni elnöke; 1919. februárjában nyugat-magyarországi német kormányzóvá nevezték ki, ellenforradalmi magatartása miatt április elején letartóztatták (erről ld. alább a 11. sz. levelet), a Friedrich-kormányban államtitkár lett. Vö. SSz. 1969. 15—25.

7 Keller László, róla ld. SSz. 1955. 39.

8 Antal Frigyes (1887—1954) művészettörténész, a Tanácsköztársaság idején a Múzeumi Direktórium helyettes vezetője.

9 A tanácskormány szociális, egészségügyi, ifjúságvédelmi kezdeményezéseinek soproni eredményeiről ír Csatkai Endre, SSz 1955: 3—4. sz. 105—113. és Hünner László, SSz 1969. 58—68. — A pancsovai Christian Rezső rokonságot tartott Herrmannal, 1905-től 20 esztendőn át leveleztek. 1919-ben Budapestre menekült, s Herrmann otthonában húzódott meg. Később meleg szavakal emlékezik meg arról, hogy „Tóni bácsi” lakást és állást adott neki, mely utóbbi nyilván az itt írt kíséretre vonatkozik. Kismartoni élményeire gyakran visszatér leveleiben. Így 1919. okt. 11-én: „Beyer Vilmos e hó 6-ikán írt utoljára: a kismartoni intézet átköltözött Nagykanizsára vajjon E. is elvitte-e könyv- és okmánytárát és műkincseit jobb helyre?! Vilmos Győrbe kerül a csendőrséghez; Tschochner a polgárőrségben működik.” (Róla alább lesz szó.) 1920. márc. 10-én költözködési szándékáról beszél, majd: „Most látom csak, milyen bölcs ember a sátorlakó vándorcigány! Vajjon a Kószegezen tervezett cigánytelep mikor kerül tető alá?! Multkoriban az járt az eszemben, hogy Kószegezen fogok házat venni, mert úgy hiszem, hogy egészséges vidék télen is, nyáron is...”

10 Kármán Elemér (1876—1927) személyében jó gazdára talált az ügy: ő volt a kriminálpedagógia egyik hazai úttörője; a korábbi években maga is szervezett otthont a kedvezőtlen környezetben élő gyermekek számára.

11 Weber Artur a budapesti ev.-ref. felső-leányiskola tanára német irodalomtörténettel foglalkozott.

12 A kismartoni Tschochner Lipót 1918 és 1922 között levelez Herrmannal, „hálás tanítványának” mondja magát, és sorából kitűnik, hogy a tanár rövidebb kismartoni látogatásai idején házuknál szokott megszállni. 1919 szeptemberében a polgárőrségbe áll be, 1922-ben Kapuvárról keltezi levelét. (Kismartonban, Kapuvárt, végül Sopronban volt polgári iskolai tanár, később áll. isk. igazgató. Nevét *Csoknyaira* magyarosította. Sopronban halt meg nyugdíjas igazgatóként 1968 körül. — A szerkesztő megjegyzése)

13 Christian T. talán elírás R. helyett, minthogy Rezsőről fentebb volt szó (bár ő nem doktor),

ilyen kezdőbetűs családtagot azonban nem találtunk.

Soproni Szemle, XXIII. évf. 3. sz. 1969. 226—233. old.

A SZEGEDI NÉPRAJZI ÉRDEKLŐDÉS ÉS KUTATÁS MÚLTJA

(részlet)

A megnyíló szegedi egyetem (1921) nemcsak vállalja ezt a művelt helyi hagyományt, hanem rajta építve egyenesen új utakat, távlatokat nyitott meg az egész hazai néprajzi szemlélet és kutatás modern fejlődésében is [...]

Egyenesen a tudományos magyar néprajzi kutatás hőskorából jön a szegedi egyetemre Kálmány Lajos megtagadott barátja, *Herrmann Antal* (1852—1926), aki félvakon is nagy lelkesedéssel tartotta (1921—1926) kevés hallgatójának — köztük József Attilának — a maga rapszódikus előadásait, amelyeket egy hosszú élet gazdag tudományos és történelmi tapasztalataival, mindig tanulságos kitéréseivel és anekdótáival is felejthetetlenül egyénivé tett.¹²⁸ [...]

*

¹²⁸ Az 1925/26. tanév első felében egyedül hallgattuk „különös szorgalommal és eredménnyel” Bevezetés az ethnológiába c. 2 órás kollégiumát. A következő félévben betegsége miatt már nem adott elő. Mint ismeretes, 1926 április 15-én Szegeden halt meg. Hatalmas kéziratos hagyatékát a Szegedi Egyetemi Könyvtár örökölte. Jelentős tudománytörténeti tett volna feldolgozása, életrajzának megírása, művei összeállítható bibliográfiájának nem könnyű munkája. Említsük itt meg, hogy irányításunk mellett a hagyaték alapján értékes szakdolgozatot írt *Kulcsár Péterné*. [Kálmány Lajos és Herrmann Antal. Szeged 1962].

BÁLINT SÁNDOR: *A szegedi nemzet. A szegedi nagytáj népelele.*

Első rész. A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 1974/75. 2. Szeged, 1976. 43. old.

JÓZSEF ATTILA NÉPKÖLTÉSZETI ISMERETEINEK FORRÁSAIHOZ

Herrmann Antal szegedi egyetemi előadásai

József Attila életének szegedi szakaszát irodalomtörténet-írásunk (elsősorban Péter László és Szabolcsi Miklós) már meglehetősen részletességgel és pontossággal fölmerítte. Tudjuk — többek közt — azt is, hogy költőnk a szegedi egyetemen hallgatta Herrmann Antal (1851—1926) professzor néprajzi előadásait: 1924 őszén a „*Cigányok költészete, nyelve, zenéje*” és a „*Kincs a néphitben*”, 1925 tavaszán pedig a „*Cigányok néprajza*”, valamint a „*Bevezetés az etnográfiába*” című előadásokat. Két szempontot azonban e vonatkozásban mindeddig nem érvényesített a kutatás: 1. Ki volt tulajdonképpen Herrmann Antal? 2. Ez a fontosabb: Mi épült be előadásából József Attila költészetébe (esetleg szemléletébe)?

Az alábbiak e kérdésekre kísérlük meg a választ.

1.

Herrmann Antal a magyar néprajztudomány hőskorának egyik legjelentősebb alakja volt. Igazán nagy tudós, szintetizáló elme ugyan aligha lehetett, legnagyobb erénye — szervezőkészsége, agilitása — azonban akkor sokat ért: nélkülözhetetlenné tette. Egy kései önéletrajzában jogos önérettel írhatta magáról: „Inkább agitáltam, propagandát csináltam, szerveztem, másokat buzdítottam, mint magam dolgoztam. (...) Ambícióm nem volt. Eszméket és intézményeket akartam produkálni, nem könyveket.” S ez, ma már tudjuk, sikerült is neki: tulajdonképpen a magyar néprajztudomány majdnem egész szervezete, intézményrendszere valamiképpen az ő munkásságához kapcsolódott. Mert Herrmann valóban ott állt a múlt század végi valamennyi ilyen irányú tudományszervezési kísérlet mögött. Folyóiratokat alapított és szerkesztett, társulatokat, egyleteket szervezett, múzeumalakításó-

As 1924. 12. 5. tanéno

első - felére.

Az előadások címe, az előadó landraó neveivel	A gyakorlat bizonyítja a beírat- bandst	A tanár bizonyítja a jelentését a fűző kedvében	
		előírás	nap
Dr. Föld. Béla Francia nyelv	1	Föld.	
Dr. Bócsai János Földrajz	2	Bócsai	
Dr. Föld. Béla 1888. a német nyelv tanításának története	2	Föld.	
Dr. Föld. Béla A francia nyelv. könyvtára T. Károly	2	Föld.	
Dr. Károlyi János Földrajz	2	Károlyi	
Dr. Károlyi János Földrajz	2	Károlyi	
Dr. Károlyi János Földrajz	3	Károlyi	X/8
Dr. Károlyi János Földrajz	2	Károlyi	
Dr. Károlyi János Földrajz	2	Károlyi	
Dr. Károlyi János Földrajz	1	Károlyi	

-10

A gyakorlat bizonyítja a jelentését a fűző kedvében	A tanár bizonyítja a jelentését a fűző kedvében		Jegyzet
	előírás	nap	
Dr. Föld. Béla Francia nyelv			
Dr. Bócsai János Földrajz			Károlyi János
Dr. Föld. Béla 1888. a német nyelv tanításának története			
Dr. Föld. Béla A francia nyelv. könyvtára T. Károly			
Dr. Károlyi János Földrajz			Károlyi coll.
Dr. Károlyi János Földrajz			Károlyi coll.
Dr. Károlyi János Földrajz			Dr. Károlyi János coll.
Dr. Károlyi János Földrajz			Föld. coll.
Dr. Károlyi János Földrajz			Károlyi coll.
Dr. Károlyi János Földrajz			Károlyi coll.

Tanár: 122403K

Latta:

Károlyi János
c. l. d. k.

8. ábra Herrmann Antal aláírása és tanítványának minősítése József Attila leckekönyvében (1924/1925)

kat sürgetett, propaganda- és ismertetőcikket írt, mecénásokat szerzett stb. Ha valaki, hát ő valóban szervezője és agitátora volt az akkor alakuló-formálódó magyar néprajztudománynak — e nemben mindmáig alighanem a legnagyobb.

Ez az örökmozgó ember már hetven fölött járt, amikor József Attilát tanította. Agilitása azonban nem változott; az egykorú források is, a később emlékezők is fáradhatatlanságáról vallanak. Örökifjúként jellemzik, aki mindig talpraállt, aki mindig tudott újítani. Külsőségekre változatlanul nem adott; öltözetére nem ügyelt. Öregségére is megmaradt vagabundnak, ma úgy mondanánk, nonkonformistának, akiről Migray József joggal írhatta 1919-ben: a „*Kropotkin—Reclus-féle kommunista-anarchista irányzat híve, Schmitt Jenőnek (a magyarországi anarchizmus története fő teoretikusának — L. A.) barátja volt.*” Magatartása egésze szemben állott a társadalmi konvenciókkal, az üres formásokkal. Nyilván, egyéb motívumok mellett, ezért is lett éppen a társadalom perifériáján élő cigányság kutatója (s egyik akkori legjobb hazai szakértője).

2.

Mit láthatott meg, mit tudhatott ebből József Attila? Ismerhette-e az igazi Herrmann?

Herrmann vagabundságáról, legendájáról mindenképpen tudhatott a költő, hisz az városszerte köztudott volt: Herrmann Juhász Gyula is cikkben köszöntötte. Fontosabb azonban, hogy személyes kapcsolatba is kerülhetett professzorával — az előadótérmen kívül is. Herrmann Antal ugyanis mindig érdeklődött az irodalom iránt; barátai között tarthatta számon pl. Petelei Istvánt, Kabos Edét (aki Adynak is jó barátja volt), jó viszonyban volt Gyulai Pállal, Jókai Mórral, Gozdu Elekkel, Vajda Jánossal és másokkal. Személyesen ismerte Ibsent; a nagy drámaírókat éppen ő és barátai hívták meg Magyarországra. Sőt; ő maga is verselgetett és fordított. S hogy az 1920-as évek elején még figyelte a magyar irodalom akkori új fejleményeit, azt egyebek mellett az a hagyatékában fennmaradt újságkivágat is bizonyítja, amely Raith Tivadar s (a József Attila baráti köréhez tartozó!) Erg Ágoston „új költészetéről” írt vitacikkeit tartalmazta. (Mindkét cikk 1924. november 16-án, tehát már József Attila szegedi egyetemistáskodása idején jelent meg a Népszavában.) Másfelől ugyancsak a személyes kapcsolat lehetősége mellett érvel az a tény is, hogy József Attila lelkes, figyelmes tanítvány volt. Tanulmányait nagy ambícióval folytatta, tanáraival pedig igyekezett harmonikus, jó viszonyt kialakítani. Ráadásul, tudjuk, a néprajz, a folklór mindig is érdekelt — föltételezhető tehát, hogy az irodalombarát, örökifjú néprajzprofesszorral is igyekezett ismeretséget kötni. Kapcsolatuk dokumentumának kell tekintenünk az előbbiekben említett újságkivágatot, melyet nyilvánvalóan ő, a fiatal költő adott az idős professzornak, hogy az megismerhesse törekvéseiket, terveiket.

3.

Létrejött-e valóban a benső kapcsolat a fiatal költő és az idős professzor között? Határozott, s bizonyított választ adni e kérdésre egyelőre nem tudunk; bár az igenlő válasz látszik legvalószínűbbnek. Az azonban mindenképpen tény, hogy József Attila sokat tanult Herrmanntól — ha máskor nem, hát vizsgáira készülve. (Tudjuk, költőnk valamennyi néprajzi vizsgája jelesre sikerült, ez pedig tanulás nélkül nem képzelhető el.) Egyedül ez magyarázhatja meg azt is, hogy miért szaporodhattak föl 1924/25-ben a népköltészet hatásait mutató versek József Attila

költészetében, hisz egy 19 éves fiatalember egyébként aligha ismerhette volna oly mértékben a folklórt, mint amennyiről az ő versei tanúskodnak. Mi több: Herrmann Antal előadásainak és József Attila verseinek bizonyos, véletlennek aligha nevezhető egyezéseit néhány esetben konkrétan is ki lehet mutatni. Ezekből, illusztrációképpen egy-kettő:

1. József Attila híres, kötetcímadóvá is lett verse, a *Nem én kiáltok* 1924 szeptember 26-án jelent meg a miskolci *Reggeli Hírlapban*; a vers keletkezéséig valamivel korábbra, valószínűleg szeptember második felére tehetjük. A költemény 7. sora az első megjelenéskor ez volt: *Ó rejsd el magad a frissensült kenyérben*. Ez a motívum, az értéknek, azaz a kincsnek a kenyérben való elrejtése szerepelt Herrmann *Kincs a néphitben* című előadásaiban; márpedig ezt az előadássorozatot József Attila is hallgatta! Az egyetemi előadás elhangzásának és a vers keletkezésének időközelsége szinte vitathatatlaná teszi, hogy a *Nem én kiáltok* idézett sorát Herrmann Antal előadása inspirálta. (A motívumegyezésre a Herrmann-hagyatékot átbuvarló *Ilia* Mihály figyelt föl; én is tőle hallottam.)

2. Sokat idézett, közismert vers az *Aki szegény, az a legszegényebb* is; először ezt is a miskolci *Reggeli Hírlap* közölte (1924. november 22-én). A vers, tárgya, földolgozási módja és időrendi helye okán is a népköltészeti inspirációjú ún. szegényember versek közé tartozik. Első strófája, melyet valamennyien jól ismerünk, így hangzik: *Ha az isten tródiák volna, / S éjjel nappal mozogna a tolla, / Úgy se gyözné, ő se följegyezni, / Mennyit kell a szegénynek szenvedni*. — E szakasz népköltészeti párhuzamait Scheiber Sándor is, Kunszery Gyula is kimutatta és dokumentálta, József Attila közvetlen forrását azonban egyiküknek sem sikerült tisztázni. E motívummal és változataival azonban (Sebestyén Gyula mellett) mindmáig Herrmann Antal foglalkozott a legalaposabban. *Und wen der Himmel wär' Papier* címen részletes tanulmányban foglalta össze az ide vonatkozó tudnivalókat (nem véletlen, hogy e munkája Scheibernek is egyik fő forrása volt). A tanulmányában közzétett (s részben hagyatékában is fönmaradt) változatok közül kető nyilvánvalóan József Attila közvetlen forrásának, mintájának tekinthető. Az egyik: *Tisza, Duna ténta volna / minden leány irnya tudna, / mégsem tudná azt leírni: / kit szeretek a faluba*. A másik (az Udvarhely megyei Lövétéről): *mezőn mennyi csillag tródeák volna: / bánatim leírni annak es sok volna*. Ha figyelembe vesszük, hogy e két versrészlet egy, már akkor is elfelejtett német nyelvű szakfolyóiratban jelent meg, bizonyosnak tekinthetjük: József Attila csak Herrmann előadásain (vagy a professzorral való beszélgetések során) hallhatta azokat! Herrmann-nak ugyanis mindenképpen tárgyalni kellett a népköltészeti alkotások létmódjának egyik alapformáját, a variálódást, s e törvényszerűség bemutatására honnan vette volna példáit, ha nem saját kutatásaiból!

3. Scheiber Sándor meggyőzően mutatta ki, hogy az ún. *Szabad ötletek* jegyzékében József Attila (öntudatlanul?) Kiss József egyik Richepin-fordításának refrénjét idézte: *Hallga csak hallga, megszólal a halott anya szíve, megütöttek magad, fiam?* Ezt a motívumot azonban nem véletlenül ismerte a költő: hallhatta Herrmann Antal egyetemi előadásain is. Herrmann ugyanis, tudjuk, e motívum egyik első néprajzi földolgozója volt, amikor 1891-ben az *Élet* közölte Váradi Antal e motívumot variáló versét, a szerkesztői kísérőjegyzetben maga Katona Lajos (a magyar néprajztudomány egyik legnagyobb egyénisége) is Herrmannra hivatkozott, mint e kérdés jó ismerőjére. Hogy e motívumról és irodalmi vonatkozásairól (tehát Kiss fordításáról is) Herrmann szólhatott előadásain, azt a motívum folklórtörténeti fontossága éppúgy valószínűsíti, mint az, hogy a motívum klasszikus földolgozója, *Richepin cigány volt — s úgy lett a francia akadémia*

tagja! A ciganológus Herrmann ezt a tényt semmiképpen nem hagyhatta említetlenül.

*

József Attilát Herrmann csak az 1924—25. tanévben tanította; utána nemsokára, 1926. április 15-én meghalt. Tanítványai körül a legnagyobb — Kunfi Zsigmond és Kelemen Lajos mellett — kétségtelenül József Attila volt. Tudományszerzői érdemei mellett már csak azért az ösztönző szerepéért, amelyet József Attila költészetében játszott, megérdemli, hogy emlékezzünk rá. Nem lehetetlen egyébként még az sem, hogy költőnk fiatalkori anarchista nézetei is tőle erednek: a *Tiszta szívvvel* szegedi vers; József Attila Herrmann tanítványa volt, amikor írta.

LENGYEL ANDRÁS

Csongrád Megyei Hírlap, 34. évf. 191. sz. 1977. aug. 14. 7. old.

Megjegyzés: amikor Lengyel András azzal a kéréssel kerestük meg, hogy cikkét közölhessük, 1989. szept. 4-én kelt válaszlevelében többek között a következőket írta: „Cikkem, melyet még 1977-ben írtam, azóta túlhaladottá vált. Stoll Béla textológiai kutatásai alapján úgy látszik, József Attila hamarabb megírta szóban forgó verseit, mint Herrmannat hallgatta. S bár Herrmann valamiféle hatása ettől függetlenül nem zárható ki, a helyzet komplikáltabb, mint ahogy én akkor láttam. (Ha ennek ellenére közölni akarják a cikket, tőlem megtehetik.)” A cikket két okból közöljük. Egyrészt azért, mert a túlhaladott megállapításokon kívül is több, Herrmann Antalra vonatkozó értékes adatot tartalmaz, másrészt azért, hogy ismét ráirányítsuk a figyelmet Herrmann Antalnak József Attilára gyakorolt hatására, amelynek pontos feltárása további kutatásokat kíván és érdemel. Stoll Béla kutatásainak eredményeit lásd: József Attila összes versei. 1. 1916—1927. Kritikai kiadás. Akadémiai Kiadó, Bp., 1984. H. J.

MAGAMRÓL

(részlet)

Negyedéves koromban Herrmann Antal (1851—1926) magántanári előadásait is hallgattam. Külső megjelenésével, társadalmi konvenciókkal nem törődött. Valamiképpen Tolsztoj, Gorkij, Mednyánszky László szellemi rokona volt. Élete végén Szegeden telepedett le. Már alig látott. Néprajzi előadásai voltaképpen már csak okos, szellemes rögtönzések voltak. Ha megmosolyogtuk is, tisztelettel néztünk föl rá, mert cinikus igénytelensége mögött értékes, bár kissé elherdált tudósélet rejtőzködött. [...]

BÁLINT SÁNDOR: A hagyomány szolgálatában. Összegyűjtött dolgozatok
Budapest, 1981. 236. old.

HERRMANN ANTAL ADATTÁRI HAGYATÉKA

A szegedi egyetemi könyvtár egyik eldugott nagy szekrényében még sok kiaknázatlan adatot rejtő hatalmas néprajzi anyagot és tudományos levelestárat őriznek, Herrmann Antal, az Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn volt szerkesztőjének teljes hagyatékát. Ma is olyan érintetlen állapotban van ez az aránylag rendezett, kb. 50 könyvtokot és sok irattömböt megtöltő archívum, ahogyan Herrmann Antal évtizedekkel ezelőtt szétosztályozta, s elrakosgatta, majd pedig a Szegedi Egyetemre hagyta. (1926.)

A könyvtári tisztviselők, Bálint Sándor és mások egybehangzó állítása szerint Herrmann Antal halála óta nem nyúlt senki a hagyatékhhoz. (Az ugyanott őrzött Dézsi Lajos-hagyatékot mostanában dolgoztatja fel a MTA Irodalomtörténeti Intézete.)

Mint érdekességet kiemeljük a következőket. A „Kaliáni Ádám” feliratú dobozban hatalmas cigány népköltési gyűjtemény magyarra fordított kézírata (386 dal, 53 mese, nagy quart alakú). Egy teljes doboz ismeretlen *Kálmány levelezés*, főleg Herrmann Antalhoz, mint írásai kiadójához. (E sok-sok levelet PÉTER LÁSZLÓ Kálmány életrajza sem használta fel, — mint a szerző szóban közölte.) Egy hasonló doboz *Katona Lajos* felirattal szintén az anyag közt fekszik. A belföldi kutatóktól származó, több dobozt kitevő levelek betűrendben vannak. Külön a külföldi tudósok levelei Európa minden részéből, sőt a tengeren túlról.

A néprajzi adatoknak valószínűleg nagyobb része megjelent a szakfolyóiratokban, de mint szerkesztőségi hagyatéék is rejthet még ismeretlen és fontos tanulságokat. A dobozokba témakörök szerint kerültek: pl. „Növénynéprajz”, „Kincs a néphitben”, „Rovásírás”, „Liebesprobe”, „Örmények”, „Cigány”, „Okkult”, „Köröm”, stb. feliratú számozott dobozok találhatóak.

Úgy látszik, Herrmann összegyűjtötte a magyarországi cigányokról szóló korabeli teljes közjogi, törvénytervezeti, néprajzi stb. általa elérhető anyagot is, ami ma ismét szakmai érdeklődésre tarthat számot.

A hagyatéki anyagban vannak nem néprajzi témák is, pl. a „Vargha Gyula” doboz a költő lírai anyagával, és a „Mozi” feliratú a Magyar Filmgyár 1916-os alapításának eredeti dokumentumanyagával.

A kutatókat váró értékes anyagot Herrmann Antal néprajzi könyv- és folyóiratanyaga egészíti ki.

POGÁNY PÉTER

Ethnographia, LXX. évf. 1959. 472—473.

9. ábra Herrmann Antal sírjának megkoszorúzása a szegedi temetőben 1964-ben. Balról jobbra: Tarnay Margit, Morvay Péter, Vargha László és Katona Imre

A NÉPRAJZI BIBLIOGRÁFIÁRÓL

Az éves néprajzi bibliográfia 1988-tól a Néprajzi Múzeum önálló kiadványaként jelenik meg. Felhívjuk kollégáink figyelmét, hogy az 1989-ben megjelent, valamint az előző évi bibliográfiából esetleg ki-maradt publikációik adatait **1990. április 1-ig** szíveskedjenek Cserbák András szerkesztő címére (Néprajzi Múzeum, 1055 Budapest, Kossuth L. tér 12.) megküldeni.

LEGYEN A MUNKATÁRSUNK!

Szeretnénk, ha a Néprajzi Hírekből Ön mindig friss információkhoz juthatna, s ne csak az elmúlt eseményekről, hanem a jövőbeni szakmai rendezvényekről is tudomása lenne. Ez nem csupán rajtunk — Önön is múlik. Ezért tisztelettel arra kérjük, segítse a kölcsönös tájékoztatást, és ha bármilyen néprajzi programról (honismereti tanácskozásról, gyűjtőtáborról, kiállításról, tudományos diákköri konferenciáról stb.) tudomása van, írja meg lapunknak! Természetesen az előrejelzések mellett továbbra is várjuk a különféle eseményekről szóló rövid híreket és a rövidebb-hosszabb beszámolókat is.

Címünk: 1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Fáradozását és segítségét a Néprajzi Hírek olvasói nevében előre is köszönik

a szerkesztők.

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

ATTILA SELMECZI KOVÁCS

Unter Mitwirkung von

JÓZSEF HÁLA und JÁNOS SZULOVSKY

H—1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Program
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.